

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia első előrehaladási jelentése 2013-2014

Készítette a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács (NFFT)

Jóváhagyta és az Országgyűlés elé terjesztését javasolta az NFFT 2015. december 3-i ülése

Tartalomjegyzék

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács tagjainak üzenete az olvasóhoz	4
Áttekintő összefoglalás	6
A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia feladata	7
Az Előrehaladási Jelentés célja	7
A nemzeti erőforrások állapota 16 kulcsindikátor tükrében.....	8
A nemzeti fenntarthatósági célok megvalósításának helyzete.....	10
Értékelés a fenntarthatósági átmenet jelenlegi helyzetéről.....	18
Javaslatok a fenntarthatósági átmenet erősítése érdekében	20
Részletes elemzés	23
I. Bevezető	24
II. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia célkitűzéseiben elért eredmények ..	27
2.1. Emberi erőforrások.....	27
2.1.1. Általános helyzetkép.....	27
2.1.2. Kulcsindikátorok alakulása.....	27
2.1.3. Keretstratégia által megjelöl célok és kihívások.....	28
2.1.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása.....	28
2.1.5. Kormányzati intézkedések.....	46
2.1.6. Összegző következtetések.....	47
2.2. Társadalmi erőforrások	49
2.2.1. Általános helyzetkép.....	49
2.2.2. Kulcsindikátorok alakulása.....	49
2.2.3. Keretstratégia által megjelöl célok és kihívások.....	49
2.2.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása.....	50
2.2.5. Kormányzati intézkedések.....	58
2.2.6. Összegző következtetések.....	58
2.3. Természeti erőforrások	59
2.3.1. Általános helyzetkép.....	59
2.3.2. Kulcsindikátorok alakulása.....	59
2.3.3. Keretstratégia által megjelöl célok és kihívások.....	60
2.3.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása.....	60
2.3.5. Kormányzati intézkedések.....	72
2.3.6. Összegző következtetések.....	74

2.4.	Gazdasági erőforrások.....	76
2.4.1.	Általános helyzetkép.....	76
2.4.2.	Kulcsindikátorok alakulása.....	76
2.4.3.	Keretstratégia által megjelöl célok és kihívások.....	77
2.4.4.	Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása.....	77
2.4.5.	Kormányzati intézkedések.....	87
2.4.6.	Összegző következtetések.....	88
III.	Következtetések és javaslatok	89
3.1.	Értékelés legfontosabb eredményeinek összefoglalása	89
3.2.	Üzenetek, javaslatok.....	91
IV.	Függelékek	94
F/I:	Irodalomjegyzék.....	94
F/II:	A Kormány által összeállított jogszabálylista az NFFS végrehajtási intézkedéseiről – Rövid statisztikai elemzés	97

Mellékletek:

1. Magyarország Kormányának összefoglaló tájékoztatója a Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről
2. A hazai és nemzetközi fenntartható fejlődési célok összevetése

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács tagjainak üzenete az olvasóhoz

Ön Magyarország történetének legelső, fenntarthatósági stratégiához fűzött Előrehaladási Jelentését tartja a kezében. Tanácsunk javaslatára az Országgyűlés tagjai döntöttek úgy, nagy többséggel 2013 tavaszán, hogy nemcsak egy megújított nemzeti fenntartható fejlődési keretstratégiát fogadnak el, hanem kétévente rendszeresen a keretstratégia céljai felé való előrehaladásról való számadást is elvárják.

A keretstratégia első két évének (2013-2014) teljesítményéről a szavak és a számok nyelvén részletes elemzést adunk közre e dokumentum további lapjain, s ugyan ez az elemzés önmagáért beszél, mégis szeretnénk kiemelni néhány tanulságot, továbbá szeretnénk felhívni a figyelmet, milyen globális és európai környezetben próbál a magyarság előrelépni a fenntarthatósági átmenetben.

A természeti erőforrások fenntartásában, az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzésében az egész világnak súlyos adósságai halmozódtak fel. A klímaváltozás fenyegető következményei lassan széles körben ismertekké válnak, de messze nem ez az egyetlen, a természet önző kifosztásából fakadó veszély. Továbbra is rémisztő gyorsasággal tűnnek el növény- és állatfajok a bolygónkról (az Európai Unió biodiverzitás stratégiája 7 céljából 6 esetében a helyzet stagnált vagy romlott), rohamosan irtjuk a Föld erdőit (évente két magyarországnyi nagyságú területen tűnnek el a fák). Nagy ütemben csökken a termőtalajok mennyisége (1960 óta megfeleződött a mezőgazdasági művelésre alkalmas terület nagysága) és termőképessége (24 millió tonna termőtalajt veszítünk el globálisan évente). A területhasználat változásából fakadóan csökken a vizet visszatartani, s így az aszályokat, árvizeket tompítani, megelőzni képes területek kiterjedtsége. Országaink vezetőinek ma már nem elegendő népükkel együtt aggódni, hatáson és hatékony intézkedésekre, cselekvésre van szükség! Magyarországnak is annak a felelősségnek megfelelően kell döntéseket hoznia, hogy az Európai Unió ökológiai sokféleségének jelentős hányada épp a Kárpát-medencében maradt meg egyelőre.

Ugyancsak riasztó jelenségeit láthatjuk a társadalmi fenntarthatatlanságnak. A világ egyes részein eluralkodó anarchia, a különböző válságok sújtotta övezetekben a társadalmi-politikai intézményrendszer kritikusan rossz állapota migránsok millióit indítja kétségbeesetten útra.

A fejlett, nagy jövedelmű országokban a népesség fenntartásához messze nem elegendő számú gyermek születik, a szociális ellátórendszerek krízishelyzeteit vetítve előre. A természeti erőforrások felhasználásának pontos érzékelését közben ellehetetleníti, hogy a gazdag országok nagymértékű importjának környezeti lábnyoma a fejlődő országokra terhelődik.

Magyarországon továbbra is súlyos problémák feszítik az oktatási rendszert, s messze nem kielégítő a társadalmi befogadás mértéke.

A baj súlyosságát jól jelzi, hogy ebben az évben szinte egyszerre fogadtak el az ENSZ-ben fenntartható fejlődési célokat, s adott közre enciklikát a Katolikus Egyház pápája a teremtett világ védelmében.

Ezért is szeretnénk hangsúlyozni, hogy a két éve hatályban lévő Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia céljai fontosabbak, mint valaha, s az abban foglalt kihívásoknak való megfelelés csak még fontosabbá vált.

Ha fontos nekünk a jövő, gyermekeink és unokáink sorsa, magánéletünkben, munkahelyünkön és a közéletben egyaránt követnünk kell a fenntarthatósági stratégia céljait, korlátozni kell anyagi igényeinket és óvni kell a környezetünket.

Bár a világban megfigyelhető a fenntarthatóságot szolgáló technológiai változás is, például a megújuló energiatermelés fokozódó térnyerése a fosszilis erőművekkel szemben, nem hangsúlyozhatjuk eléggé a morális, szellemi és intézményi megújulás szükségességét.

Még mindig túl nagy hangsúlyt adunk a rövid távú hasznoknak a tartós, hosszú távú eredményekkel szemben, s ez újra és újra fenntarthatósági válsághelyzetet teremt életünk egyes területein. Ezzel szemben csak erős, megfelelő értékekkel rendelkező emberek, s az őket az ezekben a helyzetekben helyesen orientáló, támogató intézményrendszer lehetnek sikeresek.

Úgy, ahogyan azokon a területeken, ahol a Keretstratégia elveit, célkitűzéseit már zsinórmértékként használták, s így pozitív példaként hivatkozhatunk rájuk.

Bár még nagyon hosszú út áll előttünk, biztató részeredményeket látunk a népesedés, gyermekvállalás területén. Sok, egymást erősítő intézkedésre került sor az egészséges életmód elterjesztésére. Nem lehet eléggé hangsúlyozni a költségvetési hiány fékentartásának és az államadósság lassan csökkenő pályára állításának fontosságát. Örömteli, hogy nő a hagyományőrző, a magyar identitást (a mi szóhasználatunkban a társadalmi tőkét) erősítő kezdeményezések és programok száma.

Az Előrehaladási Jelentésünk nem csak azt üzeni tehát, hogy súlyos fenntarthatósági kihívások elé nézünk, hanem és még inkább azt is, hogy lehetséges a nem fenntartható trendeket megfordítani, összehangolt intézkedésekkel, tartós elkötelezettséggel és nemzeti összefogással a fenntarthatóság irányába lépni.

Budapest, 2015. december 3.

Áttekintő összefoglalás

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia feladata

A 18/2013. (III. 28.) OGY határozat alapján a Keretstratégia (NFFS) célja, hogy:

- hozzájáruljon egy nemzeti egyetértés kialakulásához a fenntarthatóság fogalmáról;
- támogassa a fenntarthatóság felé való átmenet első lépéseinek meghatározását; és
- hosszú távú koncepcióként szolgáljon a közpolitikai döntéshozók-döntéshozási rendszerben.

Az NFFS feladata olyan politikai-szakpolitikai cél-eszköz-rendszer meghatározása, aminek segítségével a nemzeti erőforrásaink állapotát (mennyiségi és minőségi helyzetét) azon a szinten tarthatjuk,

- ami stabilan, hosszú távon lehetővé teszi a magyarság nemzetek közötti versenyben való helytállását,
- segíti természeti és kulturális örökségünk megvédését a jövő generációk számára és
- biztosítja a gyarapítható erőforrásaink megfelelő fejlesztését.

A Keretstratégia a 2024-ig terjedő időtávra határoz meg feladatokat.

Az NFFS a négy nemzeti erőforrás – emberi, társadalmi, környezeti és gazdasági – alkotta négyosztatú térben 34 stratégiai célt és 77 teendőt (eszközcélt) határozott meg.

Az Előrehaladási Jelentés célja

A kétévente rendszeresen készülő Előrehaladási Jelentés célja, hogy

- indikátorok és minőségi elemzés segítségével nyomon kövessük a nemzeti erőforrásaink állapotát;
- leltárba szedjük az elmúlt két éves időszakban kezdeményezett, megvalósított társadalmi válaszlépéseket, intézkedéseket (a Kormány beszámolóját a Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014-es kormányzati intézkedésekről teljes terjedelmében az 1. sz. melléklet tartalmazza),
- visszajelzést adjunk a társadalom számára, hogy a fenntarthatósági átmenetben mennyi fejlődés történt, mely területeken értünk el számottevő haladást, s hol van szükség az eddiginél jelentősebb erőfeszítésekre.

Lényeges hangsúlyozni, hogy a fenntarthatóságot szolgáló intézkedések csak viszonylag jelentős időkésséssel – olykor akár évtizedes időtávon – éreztetik hatásukat, ezért ez az első, mindössze alig két évet értékelő első Előrehaladási Jelentés nem alkalmas a kormányzati intézkedések definitív értékelésére.

Ennek a jelentésnek a vizsgált időtávja a Keretstratégia 2013. márciusi elfogadásától 2014. december 31-ig tart.

A nemzeti erőforrások állapota 16 kulcsindikátor tükrében

Erőforrás	Indikátor	2012	2013	2014	Helyzet	Trend	EU- átlag	V3- átlag
E1.1 Népeség	Teljes termékenységi arányszám	1,34	1,34	1,41	rossz	↗	1,55	1,36
E1.2 Tudás	Oktatási kiadások a GDP %-ában	4,08	3,93	N/A	rossz	↘	N/A	N/A
	Korai iskola-elhagyók (%)	11,8	11,9	11,4	átlagos	↔	12,7	N/A
E1.3 Egészség	Születéskor egészségesen várható élettartam (év), férfiak/nők	59,2/ 60,5	59,1/ 60,1	N/A	átlag alatti	↗(↔) ⁺	61,3/ 61,9	N/A
E1.4 Kohézió	Súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%)	25,7	26,8	23,9	rossz	↗	9,6	9,6
E.2 Társadalmi tőke	Az általános bizalom szintje (ESS, 0-10 skálán)	4,8	N/A	N/A	átlag alatti	↗	N/A	N/A
	Korrupciós index (Transparency Int., 0-100 skálán)	55	54	54	átlag alatti	↔	64	54
	Civil szervezetek száma (ezer)	65,3	64,5	63,9	átlagos	↘	N/R	N/R
E.3 Természeti tőke, környezeti állapot	Biológiailag inaktív területek (az ösztérület %-ában)	68	67	N/A	rossz	↔	N/R	N/R
	Természeti erőforrás-termelékenység (GDP/DMC, €/kg)	1,14	1,00	N/A	átlag alatti	↔	1,93	0,92
	A lakosság kitétsége a levegő szilárdanyag-szennyezettségnek [PM(10)] (µg/m ³)	28,8	27,3	N/A	átlag alatti	↗	24,9	31,0
E.4.1 Vállalkozói tőke	Foglalkoztatási ráta a 20-64 éves korú lakosság körében (%)	61,6	63,0	66,7	átlag alatti	↗	69,2	68,6
	Beruházások: bruttó állóeszköz-felhalmozási ráta (GFCF/GDP)	19,4	20,5	21,7	átlagos	↗	~19	21,4
	K+F kiadások (a GDP %-ában)	1,30	1,44	N/A	átlag alatti	↗	2,07	1,20
E.4.2 Makrogazdasági egyensúly	Államadósság (bruttó) a GDP %-ában	78,3	76,8	76,2	célértéknél rosszabb	↗	85,4	50,9
E.4.3 Korosztályos egyensúly	Időskori eltartottsági ráta	24,6	25,1	25,8	átlag feletti	↘	28,1	22,0

⁺ ↗(↔) = 2000 óta javuló trend jellemzi az egészségesen várható élettartamot, de 2012 óta stagnál az érték

MAGYARÁZAT A TÁBLÁZATHOZ:

A 16 kulcsindikátor közül 12 szerepel a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) két évente rendszeresen megjelenő fenntartható fejlődési indikátor kötetében. Ezeket kívül további két mutató (oktatási kiadások, anyagi depriváció) szintén képezhető a KSH adataiból. A bizalom szintjét jelző mutató a European Social Survey (ESS) felméréseinek adataiból képződik, s a TÁRKI bocsátotta rendelkezésünkre. A korrupció észlelését mérő mutatót a Transparency International jelentéseiből vettük.

Helyzet értékelése öt fokozatú skálán általában: rossz – átlag alatti – átlagos – átlag feletti – jó.

Viszonyítási pont: ahol fenntarthatósági szempontból a mutatónak van optimuma (pl. termékenységi ráta), ott ehhez az abszolút szinthez viszonyítottuk a mutató aktuális értékét; ahol ilyen abszolút optimum nincs, ott az EU- és V3-átlagokhoz viszonyítottunk. Államadósság esetében az alkotmányos 50%-os célértékhez viszonyítottunk.

Trend értékelés három fokozatú skálán: romló – stagnáló (vagy nem trendszerűen változó) – javuló. Elsősorban a 2012-2014 időszak változásait vettük figyelembe, másodsorban az értékelésben szerepet játszottak az elmúlt évtized adatai is.

Biológiailag inaktív területek = beépített területek + szántó területek

GDP: bruttó hazai termék; GCFC: bruttó állandóeszköz-felhalmozás; DMC: hazai anyagfelhasználás; PM: szilárd részecske.

EU- és V3-átlagok – ha külön mást nem jelzünk – a 2012-2014-es időszak utolsó elérhető adatai

V3 = A Visegrádi-együttműködésben („V4”) Magyarország mellett érdekelt három ország: Csehország, Lengyelország, Szlovákia

N/A = nem áll rendelkezésre adat

N/R = nem releváns, az összehasonlítás félrevezető lehet az országok eltérő adottságai vagy az indikátor jellege miatt

A nemzeti fenntarthatósági célok megvalósításának helyzete

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
1.1	Emberi erőforrás/ Népesség	Családi értékek támogatása	A szülőképes korú felnőtteknek csak fele él házasságban, a gyermekek 48%-a házasságon kívül születik. (Egyezően az általános európai trendekkel.)	A házasságkötések száma egy 1990 óta tartó negatív trendet megtörve 2010-2014 között enyhén emelkedett. 2010 óta ötödével csökkent a terhesség-megszakítások száma. A Kormány öt elemből álló családtámogatási akcióprogram indításáról döntött.
1.2		Az elvándorlás fékezése (versenyképes munkabérek)	Az elvándorlás tovább tart, s elsősorban a fiatal diplomásokat (gyermekvállalási korban lévőket) érinti. A külföldön munkát vállalók többsége fiatalabb, képzettebb és potenciálisan termelékenyebb munkavállaló.	Részeredmények (pl. MTA Lendület-programja) ellenére érdemi sikeres válasz nem született. Az elvándorlással érintett szakmákban továbbra is jelentős bérkülönbségek vannak az EU nyugati része és Magyarország között. A munkavállalói jövedelmek növelése megjelenik célként az üzleti szférában: BCSDH Action 2020 programban.
1.3		Népességfogyás lelassítása	A magyarság továbbra is fogy, s lélekszáma 12 millió főre apadt (ideértve az országon belül élőket, a Kárpát-medence magyarjait és a világban szétszóródott kivándoroltakat). A jelenlegi trendek mellett Magyarország lakossága 2060-ban várhatóan 7.9 millió fő lesz.	Számos gyermekvállalást támogató intézkedés született: <ul style="list-style-type: none"> • GYED Extra és diplomás GYED bevezetése • SZJA-kedvezmény bővítése • bölcsődék férőhelyei bővítésének megkezdése • adókedvezmény cégeknek kisgyermekes édesanya foglalkoztatása esetén • Munka Törvénykönyvében a kismamák védelmének fenntartása
1.4	Bevándorlási politika kialakítása		A migrációs egyenlegünk negatív (több magyar vándorol ki, mint ahány külföldi itthon letelepszik). Ugyanakkor a be-, vagy visszavándorló magyarok és a kivándorló külföldiek számát is figyelembe véve hazánk vándorlási egyenlege pozitív. A nálunk élő külföldön születettek aránya 4,5% (EU-27 átlaga 11,3%), akiknek 70%-a a szomszédos országokból származik. A magyarok 40%-a feltétel nélkül ellenzi idegenek betelepítését, csak 10%-a feltétel nélkül befogadó, míg a lakosság 50%-a mérlegelő.	A Kormány 2013 őszén migrációs stratégiát fogadott el, a stratégia gyakorlati megvalósítása azonban csak részben kezdődött meg. Sok határon túli magyar szerzett állampolgárságot. A 2014 óta erősödő migrációs stressz az irreguláris/illegális migrációval kapcsolatos fellépést állította középpontba, míg a stratégia más elemei (pl. előítéletek csökkentése) elhalványultak.
1.5		Időskori aktivitás növelése	Az időskorúak (nyugdíjasok) jövedelme szinte kizárólag állami transzferből (a nyugdíjból) származik, a saját tőke (megtakarítás) hozama és a családon belüli támogatás elhanyagolható nagyságú.	Munkahelyvédelmi Akció és TÁMOP támogatások cégek részére az időskorúak aktivitásának fenntartására. A nyugdíjrendszer az időskori aktivitás fennmaradását kevésbé segíti.

Megjegyzés: BCSDH Action 2020 = A fenntarthatóság iránt elkötelezett hazai vállalatok szervezete az Üzleti Tanács a Fenntartható Fejlődésért (BCSDH). 2014-ben indított programjuk (Action 2020) rövid távú vállalati intézkedés-csomagot jelent fenntarthatósági célok elérése érdekében.

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
1.6	Emberi erőforrás/ Tudás	Minőségi oktatás	A 10 és 14 éves korosztály szövegértése, matematikai és természettudományos tudása is OECD-átlag alatti és romló tendenciát mutat. A felsőfokú végzettségűek aránya elmarad az OECD-átlagtól.	Pozitív: <ul style="list-style-type: none"> • kötelező óvodáztatás • egész napos iskola • tankerületi rendszer • közoktatási értékelési rendszer • pedagógus bérek emelése Nem segíti a fenntarthatósági átmenetet: <ul style="list-style-type: none"> • az oktatási kiadások tartós, egy évtizede folyamatos csökkenése (-28%/évtized) [2003-12], ezzel az EU-ban Magyarország költi a legkevesebbet oktatásra • érettségit nyújtó képzések visszaszorítása • duális szakképzésben az általános kompetenciák fejlesztésének visszaszorulása
1.7		Az oktatásban eltöltött idő növelése	Enyhén növekedett az iskolát korán elhagyók aránya (míg az EU-átlag folyamatosan javult).	Családi pótlék iskolalátogatáshoz kapcsolása (2010-től) csökkentette az iskolabajárók igazolatlan óráinak számát, de nem mérsékelte a korai iskolaelhagyást. Az oktatásban eltöltött időt csökkentheti a tankötelezettség korhatárának leszállítása.
1.8		Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése	Európai összehasonlításban rendkívül szelektív oktatási rendszer, ahol leginkább megmaradnak a kezdeti családi, jövedelmi különbségek a diákok között az oktatásban eltöltött idő végére is.	A kötelező óvodáztatásnak van pozitív hatása, megtörtént az iskolarendszer centralizációja (KLIK) is, de az iskolarendszer szelektivitásának csökkentésére érdemi lépés nem történt. A társadalom jelentős rétegei ugyanakkor támogatják a jelenlegi rendszer fennmaradását.
1.9		A tudás jobb hasznosítása a társadalomban	Magyarországon az OECD országok között egyre kevesebb a kiemelkedően teljesítő tanulók aránya, így csökken a magas szintű K+F-be később bevonható szakemberek száma.	Érdemi hatással járó változtatás nem történt. (Az NKFIH 2015-ös létrehozásának hatásait a következő jelentés értékelheti.) Az oktatásból a munkába való átmenet hatékonyságának növelése cél a BCSDH Action 2020 programjában.
1.10		A fenntarthatóság megjelenése az	Kevesen vesznek részt az élethosszig tartó tanulásban (ötödik legrosszabb EU-érték);	Új szabályozás (felnőttképzési tv.) a képzések munkaerő-piaci eredményességének növelésére.

		élethosszig tartó tanulásban	Kevesen beszélnek idegen nyelveket (legrosszabb eredmény az EU-ban).	Bővült a kulturális intézmények, multifunkciós közösségi központok ilyen irányú szolgáltatása. Élethosszig tartó és minőségi tanulás része a BCSDH Action 2020 programjának.
C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
1.11	Emberi erőforrás/ Egészség	Egészségtudatos magatartás	Az EU-átlagnál lényegesen rosszabb helyzet, a dohányzás, az alkoholfogyasztás is magas. A magyar felnőtt lakosság 54%-a túlsúlyos vagy elhízott. A felnőtt lakosság közel fele munkája során nem végez fizikai aktivitást, és a lakosság kétharmada szabadidejében sem sportol legalább napi 10 percet.	Egészségkommunikációs Központ (EKK), amely fő feladata a népegészségügyi célú kommunikáció folytatása, illetve népegészségügyi kampányok szervezése. Dohányzás korlátozására vonatkozó jogszabályi szigorítások – beltéri levegőszennyezettség 90%-kal csökkent. A dohányzásról való leszokást segítő intézmények/programok bővítése. „Chips-adó” Új közétkeztetési szabályok Élelmiszerek transz-zsír-sav-tartalmának korlátozása Mindennapos testnevelés a közoktatásban
1.12		Krónikus megbetegedések csökkentése	A vonatkozó mutatók a vizsgált időszakot megelőző években rosszabbodó tendenciát mutattak. Ez a tendencia a vizsgált időszakban sem tört meg, sőt, több betegség esetében további romlás, azaz a kitűzött céltól való távolodás várható.	Az alapellátás megerősítése, a szakellátás hatékonyságának a javítása, a sürgősségi ellátás korszerű rendszerének a kialakítása és a rehabilitációs rendszer fejlesztése nem érte el az elvárható színvonalat. Az állam fenntartói szerepvállalása sem hozta még meg a várt hatékonysági és minőségi eredményeket az ellátó intézményrendszerben.
1.13		Halandóság csökkentése (EU-átlaghoz való felzárkózás)	A stratégiai cél teljesülésének irányába legfeljebb csekélymértékű, de biztosan nem áttörést jelentő elmozdulás történt. A szükséges egészségügyi ellátás megfelelő időben történő igénybevételével elkerülhető halálozás szempontjából Magyarország az utóbbi időben megfigyelhető javuló tendencia ellenére is az OECD országai közül utolsó helyen áll.	Lásd fent.

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
1.14	Emberi erőforrás/ Kohézió	Szolidáris társadalom – társadalmi kirekesztettség csökkentése	2010-2012 közötti egyenlőtlenség növekedés után 2012-2014 között kismértékű egyenlőtlenség csökkenés következett be. A lakosság kb. 7%-át kitevő cigányság továbbra is a társadalom legszegényebb, leginkább kirekesztett, azaz összességében legsérülékenyebb csoportja maradt.	Javult az állami transferek célzottsága, a támogatások hatékonyabban jutnak el a rászorultakhoz. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió általi támogatások EU-s források felhasználásával. Telepprogramok. Kistérségi Startmunka mintaprogramok. Cigány történelem és kultúra értékeinek ismertetése a Nemzeti Alaptantervben. Kötelező óvodáztatás. tanoda programok és ösztöndíjak. Közfoglalkoztatás.
2.1	Társadalmi tőke	Társadalmi szerkezet átrendeződése	A szegénység és társadalmi kirekesztettség mértéke (2008-tól) 2013-ig folyamatosan nőtt, 2014-ben azonban már csökkent. Ugyanakkor a súlyos anyagi depriváció 2014-ben még mindig a lakosság mintegy negyedét érintette.	Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megalkotása. A foglalkoztatottság növelése többeket juttatott munkajövedelemhez. Javult a rászorultak támogatásának célzottsága.
2.2		Jó példák megjelenítése	(Módszertani okokból még nem tudjuk ezen cél megvalósulási állapotának kvantitatív vagy kvalitatív értékelését adni.)	Több kormányzati és civil kampány indult a fenntartható életstratégiák elterjesztésére, így például a „Bringázz a munkába”, vagy a „Fúts okosan” programok.
2.3		Fenntarthatóságot szolgáló köztes intézmények támogatása	Magyarországon az európai átlagnál kisebb a civil szervezeti aktivitás, jellemző, hogy problémáink megoldását a piactól vagy az államtól várjuk.	Nem oldódott a központi államigazgatás bizalmatlansága a civil szervezeti tevékenységekkel kapcsolatban. A számos területen megvalósított államosítás vagy centralizáció tovább erősítette a piac vagy állam dichotómiát.
2.4		Bizalom infrastruktúrájának erősítése	Magyarország az európai országok között az alsó középmezőnyben helyezkedik el az átlagosnál alacsonyabb bizalmi szinttel. Az általános bizalom 2008 óta kismértékben emelkedett. A jogrendszerbe vetett bizalom a 2008-as mélypont után újra emelkedett, de itt is középcélt alatti.	A kormányablakok megjelenésével a polgárok ügyeinek intézése hatékonyabbá, kényelmesebbé vált, ami növelte a jogrendszer iránti bizalmat. A hektikusan változó jogszabályok viszont csökkentették a befektetői, vállalkozói bizalmat.
2.5		Munkahelyi stressz csökkentése	(Módszertani okokból még nem tudjuk ezen cél megvalósulási állapotának kvantitatív vagy kvalitatív értékelését adni.)	Családbarát Munkahely díj az arra érdemes vállalatoknak, ahol a munka és magánélet egyensúlyát újszerű és innovatív intézkedésekkel támogatják. Az üzleti szférában ez a probléma még nem kapott hangsúlyt, bár a „megfelelő munkakörnyezet kialakítása” az élelmiszeripari értékláncban cél megjelenik például a BCSDH Action 2020 fenntarthatósági akciójában.

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
2.6		Örökségünk ápolása, identitás megerősítése	A hagyományörző, magyar identitást erősítő kezdeményezések és programok száma nő. A társadalmi összetartozást segítik a diszkrimináció-ellenes, valamint az iskolai szegregáció mérséklésére irányuló intézkedések.	2014-ben először kerültek a Parlamentbe nemzetiségi szószólók. Kettős állampolgárság hozzájárul a nemzeti összetartozás erősödéséhez. Magyarország Háza projekt fenntartása. Iskolai programok az itthon és a határokon túl élő fiatalok közötti kapcsolatok kialakítására.
3.1	Természeti tőke/ ökoszisztéma-szolgáltatások, környezeti minőség	Ökológiai korlátok érvényesítése	Magyarország több ökoszisztéma-szolgáltatást használ fel, mint amennyi a rendelkezésre álló természeti tőkénk hozama, bár ökológiai lábnyomunk kisebb a globális és európai átlagnál is.	Vízgyűjtő-gazdálkodási tervek felülvizsgálata. Natura 2000 területek fenntartási terveinek elkészítése. Nemzeti Erdőprogram célkitűzéseinek megvalósítása. Nemzeti Biodiverzitás Stratégia elkészítése. Karbonszegény és vízhatékony technológiák elterjesztése része a BCSDH Action 2020 programjának.
3.2		Fenntartható termelési technológiák terjedése	A jellemző fenntartható technológiák (ökológiai gazdálkodás, megújuló energiaforrások használata) hazai alkalmazási aránya alacsonyabb az európai átlagnál. Az ökológiai korlátok érvényesülését segítő anyag- és energiafelhasználás, valamint közlekedés/szállítás esetében érdemi közösségi intézkedések vagy technológia-változások nem kezdődtek meg.	Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztését célzó Nemzeti Akcióterv (2014-2020) készült. Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégia folyamatos megvalósítása. Fenntartható termelési módon előállított termékek kínálatának növelése, a fenntartható fogyasztás népszerűsítése cél a BCSDH Action 2020 programjában. A fenntartható, egészséges élelmiszer-termelés megjelenik ugyanott külön célként is.
3.3		Természeti tőke használat megfelelő árazása	A társadalmi jóléti szempontból optimális ár alatt lehet felhasználni természeti erőforrásokat.	Bár az egészségügyben számos új, a káros externáliákat terhelő adó jelent meg, a környezetvédelemben az ezek adta lehetőségeket nem érvényesítettük, vagy csak marginális hatású területeken használtuk. A hulladékgazdálkodás szabályainak változtatása rontotta a természeti erőforrások hatékony felhasználását.
3.4		Fenntartható területhasználat	Továbbra is jelentősen nő a beépített területek aránya, a mezőgazdaság által használt területek között kedvezőtlenül nagy a szántók aránya. Nő a biológiailag aktív felületek fragmentáltsága. A területhasználat jelenlegi formája akadályozza a klímaváltozás hatásaihoz való sikeres alkalmazkodást is.	A területhasználati, ökológiai szempontok nem kapnak elég súlyt sem a településtervezésben, sem a vonalas infrastruktúrák létesítésekor, sem a mezőgazdaságban és a vidékfejlesztésben.

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
3.5		Biodiverzitás megőrzése	A Kárpát-medence ökológiai sokfélesége lényegesen nagyobb, mint az Európai Unió átlaga (annak ellenére, hogy az eredeti természeti tőke 90%-át már itt is feléltük). A területhasználat-változás rossz trendjei, gyakorlata miatt az élőhelyek többsége veszélyeztetett, ezért a biodiverzitás csökkenése várható. A nemzeti parki rendszer finanszírozása nem megoldott.	A cselekvés szükségessége számos kormányzati stratégiában (pl. Nemzeti Biodiverzitás Stratégia) megjelenik, ugyanakkor a tényleges beruházási döntések vagy a mezőgazdaság szabályozása során ezek nem érvényesülnek.
3.6		Embert érő környezeti terhelés csökkentése	A legtöbb, emberi egészséget veszélyeztető szennyezés hazai kibocsátása kisebb az EU-átlagnál. Jelentősen javult a szennyvíztisztítás aránya is.	Szennyvíz-tisztítási programok Városi és elővárosi közösségi közlekedés eszközeinek fejlesztése

C	Erőforrás	Célkitűzés	Aktuális állapot (2014 végén)	Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2013-2014)
4.1	Gazdasági erőforrások/ Vállalkozói tőke, innováció, foglalkoztatás	Lokalizáció és nemzetközi együttműködés egyensúlya	A GDP/GNI rés szűkül, a következő években a GNI akár meg is haladhatja a GDP-t. A külföldi közvetlen befektetések trendje csökkenő. A hazai tulajdonú vállalkozások fejlesztési képességei szerények, például elmaradnak a banki hitelnyújtási lehetőségektől. (A vállalati hitelek egyhatoda nem teljesítő.) A kistelepüléseken elérhető szolgáltatások mennyisége csökken.	A GDP/GNI arány főként az EU-s források növekvő beáramlása és a növekvő számú külföldön dolgozó magyar munkavállalók jövedelem hazautalásából származik.
4.2		Helyi gazdasági kapcsolatok erősítése	Az iparágak 90%-ában bővültek a beruházások, ugyanakkor a kisvállalkozók ilyen aktivitása kisebb. Magyarország továbbra is nagymértékben nyitott gazdaság, jelentős export-import tevékenységgel, ehhez képest a lokális-regionális gazdasági kapcsolatok fejlődése – számos jó helyi gyakorlat megvalósulása ellenére – még nem jelentős.	Partnerségi Megállapodás támogatja. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió szerint EU-s támogatásokkal segítik. Kisléptékű, helyi termelést segítő rendelkezések születtek.
4.3		Járadékvadászat csökkentése	A közbeszerzésekben jelentős az ajánlattételi összejátszás kockázata. Számos területen a gazdaságba való erőteljes állami beavatkozás (szabályozással vagy költségvetési és EU-források gazdasági támogatásként való megjelenésével) utat nyithat járadékvadász magatartások megjelenésének.	A gazdaság fehéritése, az adóelkerülés visszaszorítása, az adóalap szélesítése és az adóbeszedés hatékonyságának érdemi javítása érdekében tett kormányzati intézkedések hatása ma már jól látható, az e téren történt előrelépés jelentős. Korrupcióellenes kormányzati programok indultak. Szigorították a Büntető Törvénykönyvet.
4.4		Vállalkozási terhek, akadályok csökkentése	A Világbank <i>Doing Business</i> rangsorában minden V4-partner ország megelőzi hazánkat. Magyarországon átlagosnál jobb a vállalkozások alapítását és a szerződések kikényszerítését segítő jogi környezet, megfelelő a hitel-nyújtási környezet. Nehézkes a kisebbségi befektetők védelme. Relatív magasak az adók és jelentős költségű az adóadminisztráció. Az adószabályok hektikusan változnak.	Egyszerű Állam Program végrehajtása (114 intézkedés). E-közigazgatás kiterjesztése. Kedvező hitel-programok indultak. Vállalkozásbarát módosítások történtek a Munka Törvénykönyvében, a képesítési feltételek meghatározásában. KKV Stratégia a leendő vállalkozók tudatosságának fejlesztésére.

4.5		Innováció erősítése	<p>A lassan javuló, de továbbra is alacsony potenciális növekedés oka a teljes tényezőtermelékenység gyengesége, amely mögött az alacsony szintű innováció áll.</p> <p>A szabadalmi oltalmak száma erőteljesen ingadozik, egyértelmű növekvő trend nem látszik.</p> <p>Az EU-átlaghoz képest jóval nagyobb szerepe van a vállalati kutatásoknak, mint a közszféra kutatásainak, s ez az olló egyre tovább nyílik.</p> <p>Hosszú távon az innováció nem lesz erősíthető, ha a közoktatás teljesítménye továbbra is átlag alatti marad.</p>	<p>Elfogadásra került a Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia, ami erősítheti az innovatív közepes és kisvállalatok K+F-jét.</p> <p>A kutatás-fejlesztést támogató kormányzati intézményrendszer megváltoztatásáról döntött az Országgyűlés.</p>
4.6		Foglalkoztatottság növelése	<p>A foglalkoztatási ráta jelentősen nőtt 2010 és 2014 között (66,7%), de még így sem érjük el az EU-28 átlagát (69,2%) és távol vagyunk a 2020-re kitűzött 75%-os céltől.</p> <p>Az aktív korúak között (azok különböző korcsoportjaiban) 4,3-5,3% volt a közmunkát végzők aránya.</p> <p>Továbbra is szoros összefüggés van az iskolai végzettség és a foglalkoztatottság között.</p> <p>A 15-24 évesek munkanélküliségi rátája magas (20,4%), de az EU-28 átlagnál jobb.</p>	<p>A foglalkoztatottság növekedésében jelentős szerepe volt a szociális járadékok jogosultsága felülvizsgálatának és a közmunka-programnak. Mindezt külső tényezők, a tőke-költségek emelkedése és az EU-források bővülése is támogatta.</p>
4.7	Gazdasági erőforrások/ Makro egyensúly, prudens költségvetési gyakorlat	Költségvetési hiány kordában tartása, az államadósság csökkentése, pénzügyi tudatosság növekedése	<p>Az államadósság fenntartható szintet ért el 2012-től.</p> <p>Magyarország nettó külső adóssága csökken, a költségvetési hiány 2012 óta rendre 3% alatti.</p> <p>Radikálisan csökkent a lakosság deviza-adóssága és általában az eladósodottsága is. A háztartások megtakarításai nőttek.</p> <p>Jelentős azonban az önkormányzatok forráshiánya.</p>	<p>Fegyelmezett kormányzati költségvetési politika, adósság-gát alaptörvénybe emelése.</p> <p>Ennek egyik eszköze azonban a rendkívül magas adószint, nagy az állami újraelosztás.</p>
4.8	Gazdasági erőforrások/ Korosztályos egyensúly	A korosztályos egyensúly fokozatos visszaállítása, a nyugdíjrendszer hosszú távú stabilitásának biztosítása	<p>Míg 1990-ben 5 aktív magyar tartott el 1 nyugdíjast, ez az arány 2050-re 2:1 közelébe módosul. A jelenleg egyensúlyban lévő nyugdíj-rendszernek a 2050-es népességarányok mellett 45%-os deficittel kellene szembenéznie.</p>	<p>Az adórendszerben történt módosítások, a munka helyett a fogyasztás adóztatása segíti a közkiadási rendszer fenntarthatóságát. Ugyanakkor hosszú távon további, társadalmi konszenzuson alapuló nyugdíjreformokra lesz szükség.</p>

Értékelés a fenntarthatósági átmenet jelenlegi helyzetéről

A Keretstratégia elfogadása óta eltelt két év nem ad lehetőséget komolyabb összefüggések feltárására. Ugyanakkor a jelenleg elérhető adatok és a Jelentésben feltárt folyamatok megmutatják, hogy 2015-ben milyen fenntarthatósági helyzetkép adható Magyarországról a Keretstratégia értékrendje alapján.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy

- az elmúlt évtizedek politikájának örökségeként **egyetlen nemzeti erőforrásunk sincs** (az EU-átlaghoz mint relatív zsinórmértékhez vagy a kívánatos nemzeti optimumhoz mint abszolút célértékhez képest) **jó vagy átlagosnál jobb állapotban** (ez alól az időskori eltartottsági rátánk kivétel, melynek értéke jelenleg még éppen jobb az EU-átlagnál, de e mutató trendje egyértelműen romló);
- 2013-2014-ben **az emberi, a társadalmi és a gazdasági erőforrások területén elsősorban a pozitív elmozdulások kerültek hangsúlyba**, míg **a természeti erőforrások területén** a korábban jelentkező **negatív tendenciák** továbbra is **kihívást jelentenek** Magyarország számára. A választott 16 kulcsindikátor közül 8 mutat javulót, míg csak 3 romló trendet (5 mutató értéke nem változott számottevően);
- egyes részterületeken megmutatkozó összehangolt intézkedések, s ennek nyomán jelentkező kisléptékű javulások példázatok: még rossz fenntarthatósági helyzetekből is találhatunk kiutat, s **innovatív megoldásokkal, erős közjó iránti elköteleződéssel és kitartó munkával a nemzeti erőforrásaink állapota javítható;**
- a részben pozitív elmozdulásokkal jellemezhető erőforrás-területeken is sok ellentmondás figyelhető meg, a beavatkozások sokszor szelektívek, továbbra is hiányzik a felső szintű politikai elköteleződés és a tudatos, hatékony kormányzati koordináció (a 18/2013. OGY határozat 2. és 3.a) pontjainak végrehajtása sokszor hiányos, vagy inkább formális, mint érdemi).

Az **emberi erőforrások** területén jól azonosított fenntarthatósági probléma a demográfiai helyzet. A kormányzat felismerte, hogy a pénzügyi ellátások ösztönző hatása mellett a munka és a család összeegyeztethetősége, illetve a munkaerőpiacra való visszatérés lehetőségeinek megteremtése is kiemelten fontos a termékenység szempontjából. A családtámogatási rendszer átalakítása szakértők szerint pozitív hatással lehet a termékenységre.

Az emberi erőforrások tekintetében pozitív folyamat, hogy nemcsak a születéskor várható élettartam, hanem az egészségesen eltöltött évek száma is mind a férfiak, mind a nők esetében folyamatos, bár lassú növekedést mutat. Fontos megjegyezni, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek az egészségügyi helyzetről alkotott önképpel is erősen összefüggenek: a magasabb jövedelműek és a magasabb iskolai végzettségűek is jobbnak ítélik meg egészségügyi helyzetüket.

A hazai oktatási rendszer komoly fenntarthatósági kihívások előtt áll. A nemzetközi felmérések szerint a magyar tanulók eredményei minden fontosabb megfigyelt területen romlottak. A PISA eredmények azt mutatják, hogy a magyar diákok nem rendelkeznek a modern munkaerőpiac által elvárt képességekkel (problémamegoldás, természettudományos jártasság). Növekszik a

lemaradók, gyengén teljesítők aránya, nem csökken tartósan az iskolát korán elhagyók százaléka, ami mind súlyosabb képezhetőségi, foglalkoztathatósági problémát jelent. Azok a képzetlenek és munkanélküliek vesznek részt a legkisebb arányban valamilyen felnőttképzésben, akik esetében a képzés a legtöbbet segítene a munkaerő-piaci helyzetükben.

A foglalkoztatottak között viszonylag magas arányú a közfoglalkoztatotti réteg. Fenntarthatósági szempontból kockázatot jelent, hogy vizsgálatok szerint a közfoglalkoztatás hosszú távon nem vezeti vissza a munkaerőpiacra a közmunkásokat, ezzel együtt viszont a közmunkában dolgozók megbecsültsége (segély helyett munkát végeznek) a társadalmi fenntarthatóság szempontjából pozitívnak tekinthető. A közfoglalkoztatás továbbá egyre kisebb szereppel bír a foglalkoztatás bővülésében, vagyis a versenyszféra foglalkoztatási potenciálja is jelentősen nőtt.

A **társadalmi tőke** szempontjából kiemelendő, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztettség mértéke (2008-tól) 2013-ig folyamatosan nőtt, 2014-ben azonban már csökkent. Ugyanakkor a súlyos anyagi depriváció 2014-ben még mindig a lakosság mintegy negyedét érintette.

Örvendetes, hogy növekedett az általános bizalom és a jogrendszerbe vetett bizalom szintje, bár ennek mértéke még mindig sereghajtó Európában. Továbbra is magas fokú a letelepedni kívánó idegenek elutasíthatósága.

Számos kormányzati elköteleződés, jogszabály-módosítás és program ellenére a nemzetközi felmérések szerint Magyarországon továbbra is az európai átlagnál nagyobb a korrupció. Számos területen a gazdaságba való erőteljes állami beavatkozás (szabályozással vagy költségvetési és EU-források gazdasági támogatásként való megjelenésével) utat nyithat járadékvadász magatartások megjelenésének.

A **természeti erőforrások** tekintetében Magyarország két legfontosabb nemzetgazdasági értéke a talaj és a vízkészletek. Mindkét erőforrás esetében olyan degradációs folyamatok zajlanak, amelyeket a Keretstratégia elfogadása óta eltelt két évben sem sikerült fékezni. Mind a talaj, mind a vízkészletek esetében kiemelt szerepe van a rossz szerkezetű területhasználatnak. A természeti erőforrások területén a pozitív folyamatok leginkább az erdőgazdálkodáshoz, illetve a tudatos ásványvagyon-gazdálkodáshoz köthetők.

A természeti erőforrások területén a legnagyobb kihívást a területi beépítettség és az ökológiailag inaktív területek arányának növekedése jelenti. Erős negatív szétcsatolás figyelhető meg a népességszám csökkenése és a területi beépítettség növekedése között, amely veszélyezteti a természetes, természetközeli és egyéb zöld területeket, ezzel együtt az élőhelyek beszűküléséhez és így a biodiverzitás csökkenéséhez vezet. Ökológiailag inaktívak – nem csak a biodiverzitás megőrzése, de az aszályok és árvizek problémájához kapcsolódó vízvisszatartó-képesség szempontjából is – a hazánk területének majd felét elfoglaló szántó területek is.

A természeti erőforrásokat érő kihívások kezelésének akadálya, hogy a magyar környezetvédelmi intézményrendszer széttagolt és nem hatékony működésű. A környezeti ügyeket több minisztérium intézi, az engedélyezési rendszert több kritika éri a vállalati és civil oldalról is, a horizontális integráció alacsony fokú.

A magyar **gazdaság** a 2013-2014-es adatok alapján, úgy látszik, kilábalóban van a 2008-as recesszióból. A GDP növekszik, a foglalkoztatottság bővül, a beruházási hajlandóság erősödött, a megtakarítások nőnek, miközben az államháztartási hiány tartósan 3% alatt alakul és a GDP

arányos államadósság ugyan lassan, de csökken. Ezzel együtt a hitelezési piac még nem állt helyre, és a potenciális gazdasági növekedés volumenének növeléséhez szükség van a hazai alacsony termelékenység növelésére. Egyre súlyosbodó fenntarthatósági kihívást jelent továbbá az elvándorlás, amely a hivatalosan bejelentett adatok alapján is legalább 330 ezer, az átlagnépességhez képest fiatalabb és képzetesebb magyar állampolgárt érint.

A demográfia területén jelentkező pozitív folyamatoknak tovagyrúzó hatása lehet a jóléti rendszerek fenntarthatóságára – különösen a nyugdíj- és egészségbiztosítási rendszerekre. Ezzel együtt a mostani trendek alapján az látható, hogy míg az 1990-es években 5 aktív korú tartott el egy nyugdíjast, addig 2014-ben már csak 4, 2050-ben pedig komoly változás hiányában ez 2-re csökkenhet. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságát nagyban javítja viszont, hogy a gazdaságilag aktív réteg a gazdasági ösztönzők hatására kiszélesedett és a foglalkoztatottsági mutatók javultak az elmúlt évek során.

Javaslatok a fenntarthatósági átmenet erősítése érdekében

Az Előrehaladási Jelentés értékelő megállapításai alapján – az NFFS célkitűzéseinek érvényre juttatása érdekében – a következő javaslatokat tesszük a fenntartható fejlődési átmenet elősegítésére:

- Továbbra is kiemelt feladat a fenntarthatósági átmenetet segítő értékek, erkölcsi mércék hangsúlyozása, érvényesülésük támogatása, elősegítése. Erősíteni szükséges a holisztikus gondolkodást és a tudás társadalmi hálózatokban való szétterjedését, érvényesülését.
- Az oktatási rendszer átalakítása során az igazgatási rendszerbeli szabályozáson túl szükség van hatékonysági fejlesztésekre, hiszen a felmérések szerint a magyar diákok teljesítménye gyengül. A munkaerőpiacon való jobb elhelyezkedés érdekében a diákok problémamegoldó képességeinek fejlesztése elengedhetetlen.
- A köz- és felsőoktatás, képzés és átképzés különösen fontos a leszakadó társadalmi rétegek munkaerőpiaci boldogulása, és a mélyszegénység újratermelődésének megelőzése érdekében. A közmunka programok önmagában nem oldják meg, illetve csak rövid távon kezelik az alacsonyan képzettek foglalkoztatási problémáit.
- A kutatás és fejlesztés támogatása mind az emberi erőforrások minőségének javulásához, mind pedig a gazdasági termelékenységhez hozzájárul. A közoktatás színvonalának javítása mellett a hazai K+F mind mennyiségi, mind minőségi fejlesztése jelentős hozzáadott értékkel bír a magyar társadalom fejlődése alapjaként.
- A lassan javuló demográfiai trendek ellenére továbbra is a népességcsökkenés jellemzi Magyarországot. További intézkedések szükségesek a negatív migrációs egyenlegünk javítására.
- Az alkoholfogyasztáshoz és dohányzáshoz köthető betegségeknek továbbra is kiemelt szerepe van a hazai halálozási okokban. Szükség van ezért további kampányokra, és a fenntarthatóbb életstratégiákat népszerűsítő programokra.

- Biodiverzitásunk megőrzésében, valamint a klímaváltozás káros hatásainak mérséklésében – az aszályok és árvizek kárainak csökkentésében – sokkal nagyobb szerepet kell kapnia a területhasználat tudatos alakításának, a területhasználat reformjának, a még biológiailag aktív területek átalakítása tilalmának. Ez részint a beépítés sebességének csökkentését (meggondolt infrastrukturális fejlesztéseket, barnamezős fejlesztések előnyben részesítését), másrészt a mezőgazdasági ágazatok egymáshoz viszonyított területfoglalásának átalakítását, valamint a talajvédelem erősítését kell, hogy jelentse. Ez utóbbi területen az ökológiai gazdálkodás egyelőre még kiaknázatlan lehetőségével is kell élnünk. A vízkészletek jó ökológiai állapotának elérése érdekében több erőfeszítésre van szükség az EU víz-keretirányelvének végrehajtásában. Át kell vizsgálni a mezőgazdasági, vidékfejlesztési szabályozási és támogatási eszközöket, hogy jobban szolgálják a biodiverzitás- és talajvédelem, illetve a kisléptékű, fenntartható helyi termelés és fogyasztás szempontjait.
- A lokális és globális gazdasági kapcsolatok közötti helyes egyensúly elérése érdekében növelni kell a helyi közösségek élelmiszer-, energia-, s általában gazdasági-társadalmi önrendelkezését. Ennek érdekében elő kell segíteni a helyi közösségek ez irányú kompetenciáinak fejlesztését. Növelni kell a helyi közösségek hozzáférését a helyi ökoszisztéma-szolgáltatásokhoz, meg kell vizsgálni, mely természeti erőforrások esetében lehet az azok használatával kapcsolatos jogokat a helyi közösségekhez delegálni.
- Az anyag- és energiafelhasználás csökkentésének szempontjait erősíteni kell a szakpolitikákban. Ennek egyik kulcseszköze a természeti erőforrások felhasználásának helyes árazása, ami kikényszerítheti a termelés és fogyasztás szerkezetének, módjainak erőforrás-takarékos, környezetkímélő irányba való elmozdulását. A megújuló energiahordozók használatának elterjedése pozitív folyamatnak tekinthető, ugyanakkor a biomasza feltételesen megújuló jellege miatt javasolt a teljes mértékben megújuló energiák magasabb szintű elterjesztése. Szükség van olyan módszertani fejlesztésre is, ami révén tisztázható, hogy a magyar társadalom teljes primer anyagfelhasználása, és az ehhez a felhasználáshoz tartozó kibocsátások hogyan oszlanak meg földrajzilag, mennyi felhasználás terhelődik át határainkon kívülre.
- A társadalmi kohéziót és az üzleti környezetet is javíthatja a bizalom erősödése a közösségekben. Továbbra is kiemelt feladat a korrupció visszaszorítása és a járadékvadászati lehetőségek csökkentése.
- Általánosságban elmondható, hogy javítani kell a fenntarthatóság Keretstratégiában elfogadott értelmezésének ismertségét és közigazgatásban történő alkalmazását. A Keretstratégia célkitűzései ugyanis szelektíven, nem homogén módon vezérelték az egyes szakpolitikai döntések meghozatalát, ezért erősíteni kell a felső szintű politikai vezetők elkötelezettségét a fenntarthatósági szempontok érvényesítése érdekében, s valódi, funkcionális szerepet kell adni a szakpolitikák államtitkári szintű koordinációjának az NFFS érvényre juttatásában. Szükséges az ágazati politikák olyan folyamatos felülvizsgálata is, ami biztosítja a Keretstratégia céljainak és szemléletének érvényesülését.

- A közpolitikai döntések hosszú távú hatásainak javítása érdekében célszerű lenne bevezetni az előzetes fenntarthatósági vizsgálat intézményét, aminek szakmai koncepciója az NFFT-nél rendelkezésre áll.
- Fenntartható fejlődési tudás-forrás és látogató központokat kell létrehozni, amelyek segítik a lakosságot a fenntartható életmód gyakorlatának megismerésében, amelyek tanácsokat adnak, terveket készítenek, segítvén a lakosságot az ismert lehetőségek alkalmazásában.

Részletes elemzés

I. Bevezető

Az Országgyűlés a Magyarország Alaptörvényébe foglalt, a fenntartható fejlődés, a jövő nemzedékek lehetőségeinek védelme és a nemzeti erőforrásainkkal való hosszú távú felelős gazdálkodás követelményeinek érvényesítése érdekében 2013 márciusában elfogadta Magyarország 2012-2024-es időszakra szóló Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáját. A 18/2013. (III. 28.) OGY határozat alapján a Keretstratégia (NFFS) célja, hogy:

- hozzájáruljon egy nemzeti egyetértés kialakulásához a fenntarthatóság fogalmáról;
- támogassa a fenntarthatóság felé való átmenet első lépéseinek meghatározását; és
- hosszú távú koncepcióként szolgáljon a közpolitikai döntéshozó-döntéshozási rendszerben.

Az NFFS négy nemzeti erőforrást határoz meg: az emberi, a társadalmi, a természeti és a gazdasági erőforrásokat, amelyek mennyiségének és minőségének megőrzése, gyarapítása minden nemzedék anyagi, szellemi és lelki jólétének elősegítéséhez szükséges. A négy erőforrás fenntarthatósága felé való átmenet elősegítése viszont nem csak politikai és kormányzati kérdés, hanem a társadalom egészének – az egyes személyeknek, családoknak, vállalkozásoknak, civil szerveződéseknek is – feladata.

A Keretstratégia értelmezésében az NFFS nyomonkövetése három intézményből áll: az indikátor jelentésből, a kétévenkénti országgyűlési jelentésből (vagyis az Előrehaladási Jelentésből), és a stratégia 4 évenkénti felülvizsgálatából. A 18/2013-as OGY határozat 3. d) és 4. a) pontja alapján az Előrehaladási Jelentés feladata különösen, hogy

- kétévente adjon tájékoztatást a Keretstratégia megvalósítását szolgáló kormányzati intézkedésekről;
- kövesse nyomon a Keretstratégia megvalósulását, támogassa az elért eredmények értékelését és erről kétévente tájékoztassa az Országgyűlést.

Az NFFS-t elfogadó OGY határozat alapján az Előrehaladási Jelentés elkészítése a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács (NFFT) feladata.

A Keretstratégia fenntarthatósági céljait érintő, az elmúlt két évben bekövetkezett legfontosabb változásait erőforrásonként elemeztük és értékeltük. A Keretstratégia elfogadása óta eltelt időszak rövidege miatt ugyanakkor a változások sok esetben adathiány, vagy a hosszabb távon befolyásolható tendenciák miatt még nem adnak objektív képet a Keretstratégia eredményességéről és a fenntartható fejlődési pálya eléréséről (vagy épp az attól való távolodásról). A négy erőforrást értékelő összefoglalók a következő szerkezetben készültek:

- Minden erőforrás-elemzés tartalmaz egy általános helyzetképet a legfrissebb adatok alapján.
- Ezután összegyűjtöttük a vizsgált erőforráshoz kapcsolódó kulcsindikátorok értékeit és értékeltük az azokban bekövetkező trendeket. Az Előrehaladási Jelentésben kiválasztott kulcsindikátorok köre a jelenleg elérhető információk alapján az NFFT értékelése szerint a Keretstratégia céljaiban bekövetkezett változásokat a legjobban jellemző indikátorkészlet. Nem tartjuk kizártnak ugyanakkor, hogy ez a készlet a jövőben változzon az elérhető indikátorok körének bővülése, vagy egy széleskörű szakmai egyeztetés

eredményeképp. Fontos kiemelni továbbá, hogy az alkalmazott indikátorok helyzetértékelésre szolgálnak, nem pedig az érintett szereplők erőfeszítéseit értékelik.

- Az erőforráshoz kapcsolódóan összegyűjtöttük az NFFS által meghatározott célokat, majd ezen célok mentén értékeltük a fenntartható fejlődést befolyásoló társadalmi és gazdasági folyamatokat. A célokat helyenként összevontunk, máshol részletesebben kifejtettünk a kapcsolódások és összefüggések tükrében.
A társadalmi-gazdasági folyamatok vizsgálata során összegyűjtöttük azokat a tendenciákat, amelyek befolyásolták az adott cél elérését. Itt mind a kormányzat, mint a vállalkozások, civilek és egyének szerepét vizsgáltuk az erőforrásra való hatás jelentőségének nagysága függvényében.
- Az erőforrások értékelése során továbbá összegyűjtöttük azokat a legfontosabb kormányzati programokat és stratégiákat, amelyek érintették az adott erőforrást.
- A fejezet zárásaként pedig minden esetben összegyűjtöttük a legfontosabb pozitív folyamatokat és az erőforrást veszélyeztető kockázatokat.

Az Előrehaladási Jelentés a „Következtetések és javaslatok” fejezettel zárul. Ebben összegyűjtöttük:

- a Keretstratégia megvalósításának folyamatát és a legfontosabb elért eredményeket,
- azonosítottuk a fenntarthatósági problémákat és a lehetséges kezelési módjukat, az állami és nem állami szereplők feladatait, továbbá ezek alapján meghatároztuk azokat a célokat, amelyek a következő időszakban kiemelt szerepet kell, hogy kapjanak a fenntartható fejlődés, a jövő nemzedékek lehetőségeinek védelme és a nemzeti erőforrásokkal való hosszú távú felelős gazdálkodás érdekében.

Magyarország nemzetközi szinten is progresszív intézményrendszerrel rendelkezik a fenntarthatóság területén. A fenntarthatósággal foglalkozó, vagy a fenntartható fejlődéshez vezető átmenetre hatással lévő hazai intézmények működését és elért eredményeit fontosnak tartjuk vizsgálni. A jelen első monitoring jelentés ugyanakkor egyelőre nem értékeli sem a kormányzat, sem pedig az állami és nem állami intézményrendszer tevékenységét, mivel túl rövid az időtáv arra, hogy a stratégia nyomán az intézményi válasznak hatása lehessen az erőforrások állapotára.

Az Előrehaladási Jelentés a Hétfa Kutatóintézet (2013) által készített Monitoring Kézikönyv iránymutatásai alapján készült. Ez alapján az egyes erőforrások helyzetében bekövetkezett változásokat a következő szakértői háttéranyagok alapozták meg

- Gödri I. - Monostori J. [2015]: A fenntarthatósági keretstratégia végrehajtásának állása az Emberi erőforrások – Demográfia területén. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Csapó B. – Molnár Gy. – Pelle A. [2015]: A fenntarthatósági keretstratégia megvalósításának helyzete az emberi erőforrások területén – Tanulás és Tudás. Cortex Informatikai Oktatási és Szolgáltató Bt.
- Oberfrank F. [2015]: A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia végrehajtásának állása az Emberi erőforrások – Egészség területén. Integra Consulting Zrt.
- Fábrián Z. – Szivós P. – Tóth I. Gy. [2015]: Társadalmi kirekesztés, szegénység és társadalmi kohézió. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.

- Medgyesi M. – Gál R. I. – Tóth I. Gy. [2015]: Gazdasági és emberi erőforrások – társadalmi újraelosztás, korosztályi számlák, gyermeknevelés finanszírozása, nyugdíjrendszer. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Pálvölgyi T. – Csete M. – Czira T. – Simon A. [2015]: A Fenntarthatósági Keretstratégia végrehajtásának állása a természeti erőforrások területén. Env-in-Cent Kft.
- Bessenyei I. [2015]: Gazdasági erőforrások – Növekedés, K+F, tőkeállományok, makrogazdasági egyensúlytalanság. H-SOFT Kft.

Az Előrehaladási Jelentés összeállítását a Hétfa Kutatóintézet Kft. támogatta.

II. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia célkitűzéseiben elért eredmények

2.1. Emberi erőforrások¹

2.1.1. Általános helyzetkép

Az ember a nemzet legfontosabb erőforrása, ugyanakkor az ember kiteljesedése nem lehetséges a többi erőforrás jelenléte nélkül. Az emberi erőforrások területén látható degradációs folyamatok a demográfia és az egészségügy területén némi javulást mutattak, míg a tudás és a társadalmi egyenlőtlenségek területén tovább folytatódtak a Jelentés vizsgálatának éveiben.

Magyarország népességének az elmúlt években tapasztalt veszélyes ütemű fogyása megtörni látszik. Bár egyértelmű trendekről nem beszélhetünk, 2012, majd 2014 voltak évek óta az első olyan esztendő, amikor több gyerek született, mint az azt megelőző évben. A gyermekvállalási kedv növekedéséhez számos kormányzati intézkedés hozzájárult, ugyanakkor több demográfiai folyamat (pl.: gyermekvállalás időpontjának kitolódása) is hátrányos hatással van a születésszám növekedésére.

Felmérések alapján a tudás gyarapítása terén lemaradóban vagyunk, ami tovagyűrűző fenntarthatósági problémákhoz is vezet. Növekszik az oktatásban a lemaradók, gyengén teljesítők, iskolát korán elhagyók aránya, ami mind súlyosabb képezhetőségi, foglalkoztathatósági problémát jelent. Erős az iskolai eredmények társadalmi meghatározottsága, az iskola keveset tesz hozzá az otthonról hozott tudáshoz. Eközben csökken a magas teljesítményt nyújtó tanulók aránya, apad a felsőoktatás és a tudományos kutatás merítési bázisa.

A magyar emberek egészségképe javult, és a születéskor várható egészséges életévek száma is növekszik az utóbbi évek során. Ennek ellenére további fenntarthatósági kihívásokat jelent a dohányzás és az alkoholfogyasztás magas szintje, ennek következményeként pedig a krónikus, nem fertőző megbetegedések aránya.

A társadalmi egyenlőtlenségek, a szegénység és a társadalmi kirekesztettség mind az oktatás, mind az egészségügy területén továbbra is komoly a fenntartható fejlődést hátráltató tényezőkként jelennek meg.

2.1.2. Kulcsindikátorok alakulása

Mutató neve	Értéke	Év	Az NFFS elfogadása óta ² történt elmozdulás értékelése
Teljes termékenységi arányszám	1,41	2014	Növekvő tendenciát mutat, de még mindig lényegesen elmarad attól az értéktől, amely a népességfogyás megállítását/mérséklését eredményezné.
Oktatási kiadások a GDP %-ában	3,93	2013	A korábbi arányokhoz képest csökkenő tendencia, ami nemzetközi összehasonlításban is alacsonynak számít.
Korai iskolaelhagyók (%)	11,4	2014	Kedvezőtlen tendencia, ami nemek és régiók szerint erős szóródást mutat. A leszakadók aránya a nők körében lényegesen alacsonyabb (10,3%), mint a férfiaknál

¹ A fejezet a Fábíán-Szívós (2015), Csapó-Molnár-Pelle (2015), Integra Consulting (2015) és Gödri et. al (2015) tanulmányai, valamint a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről szóló Összefoglaló Tájékoztatóról c. Földművelésügyi Miniszteri előterjesztés alapján készült.

² 2012-es adatokhoz képest.

Születéskor egészségesen várható élettartam (év, nők/férfiak) Súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%)			(12,5%). A régiók között még nagyobbak és egyre növekvőek a különbségek.
	60,1 / 59,1	2013	Lassan növekvő értékek, de még mindig jelentős elmaradás az EU-átlagtól
	23,9	2014	Javuló tendencia, ami segíti a stratégiai célok elérését, a mutató nemzetközi összehasonlításban azonban még mindig magasnak tekinthető.

2.1.3. Keretstratégia által megjelölt célok és kihívások

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia a következő célkitűzéseket nevesíti az emberi erőforrások esetében:

1. A párkapcsolatokhoz és a családhoz kapcsolódó értékek támogatása (nevelés, intézmények);
2. Versenyképes munkabérek biztosítása a kritikus elvándorlással rendelkező szakmákban;
3. A népességfogyás lelassítása;
4. Bevándorlási politika kialakítása;
5. Az idős emberek társadalmi együttműködésben való szerepe lehetőségének biztosítása;
6. Minőségi oktatás;
7. Az oktatásban töltött idő növelése;
8. Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése;
9. A tudás jobb hasznosítása a társadalomban és a gazdaságban;
10. A fenntarthatóság értékeinek és gyakorlatának megjelenése az élethosszig tartó tanulás teljes folyamatában;
11. Egészségtudatos magatartásminták kialakítása;
12. A krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése;
13. Halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás;
14. Szolidáris társadalom;
15. Társadalmi szerkezet átrendeződése;
16. A foglalkoztatottság növelése.

A következőkben a fenti célkitűzéseket – az NFFS-hez hasonlóan – négy fő tématerület alapján tárgyaljuk, úgy mint a demográfiai folyamatokhoz kapcsolódó célkitűzések; az oktatáshoz és a tudáshoz köthető célok; az egészségi szint fejlesztéséhez kapcsolódó célok és a társadalmi kohézióhoz kapcsolódó célok alakulása.

2.1.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása

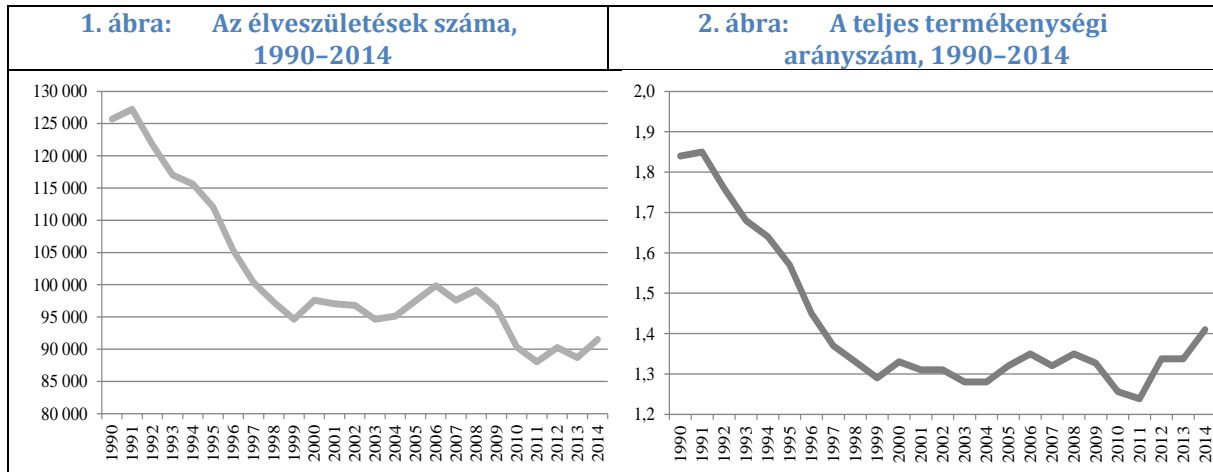
2.1.4.1. Demográfiai folyamatok

Gyermekvállalás

A demográfiai folyamatokat döntően meghatározó tényező a gyermekvállalási hajlandóság és az élveszületések száma. A nyugati társadalmakhoz hasonlóan hazánkban is érvényesül az 1980-as években kezdődő kedvezőtlen tendencia, mely során csökken a születések száma.

Az élveszületések száma Magyarországon az elmúlt évtizedekben igen alacsony szinten stagnált és a 2008-ban kezdődő nemzetközi pénzügyi és gazdasági válsággal újabb lendületet kapva tovább csökkent. Ezt a negatív folyamatot szakította meg a 2012-es, majd a 2014-es esztendő, ez utóbbiban 91 500 gyermek született Magyarországon, ami 2800-al több mint az azt megelőző

esztendőben, és egyben ez az elmúlt öt év legmagasabb értéke is, ezzel párhuzamosan pedig a terhesség-megszakítások száma az utóbbi 60 év legalacsonyabb értékét mutatta. Mégsem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, és nem beszélhetünk a hazai gyermekvállalás terén bekövetkezett fordulatról, hiszen ezek csupán olyan ingadozások, amelyek még nem utalnak tartós változásokra. Ezt igazolja a havi születésszámok vizsgálata is, hiszen a 2010 nyarán megfigyelhető történelmi mélyponthoz képest 2014 decemberéig nem figyelhető meg trendszerű emelkedés.

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

A termékenység alakulásáról alkotott képet árnyalja, egyben pontosabban mutatja a teljes termékenységi arányszám (TTA).³ A TTA 2014-es értéke 1,41 volt (Kapitány – Spéder, 2015), ami ugyan magasabb a korábbi évekhez képest (1997 óta ez a legmagasabb érték), de még mindig lényegesen elmarad attól az értéktől, amely a népességfogyás megállítást/mérséklését eredményezné.

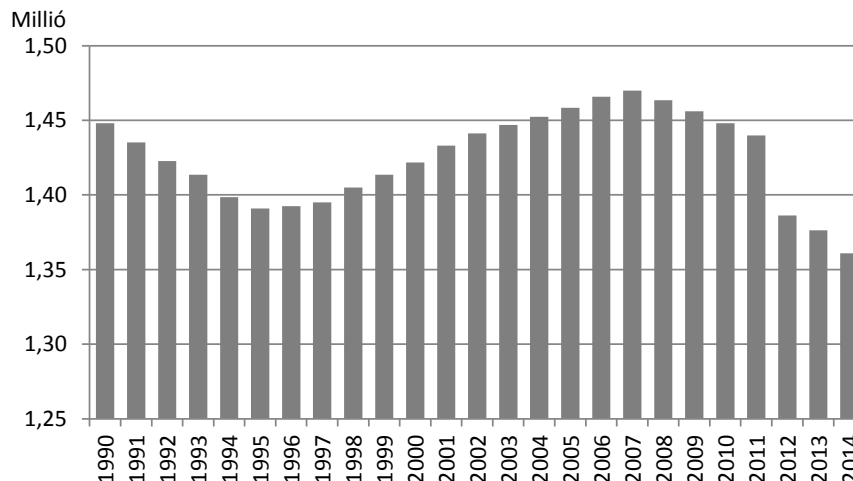
A TTA értékének és a születések számának összevetése során látszik, hogy az utóbbi években a TTA változása kedvezőbb képet mutat, mint a születések számának alakulása. Ennek az oka, hogy 2011 után elkezdett felgyorsulni azoknak a női korcsoportoknak a létszám csökkenése, amelyek gyermekvállalási korban vannak.⁴ Ez azt is jelenti, hogy a jövőben a születések száma és a TTA által mutatott tendenciák nagyobb mértékben fognak egymástól eltérni, mint a korábbi évtizedekben.

A szülőképes korban levő nők számának a csökkenése a jövőben is várható, amikor a nagylétszámú, 1974–1978 között született kohorszok elérik a 40 éves kort és kilépnek a szülőképes (15-49 éves) időszakból.

³ Ez a statisztikai mutató a népességszám változásától és bizonyos strukturális átalakulásuktól megtisztítva jelzi a folyamatok előrehaladását. Azt fejezi ki, hogy ha az adott évi gyermekvállalási viszonyok állandósulnának, akkor egy nő élete során hány gyermeket szülne. Abban az esetben, ha a mutató értéke meghaladja a kettőt, akkor a népesség újratermelése biztosított, a szülői reprodukció megvalósul. Ha kettőnél magasabb az érték, akkor a népesség növekedhet.

⁴ Ha kevesebb a gyermekvállalás szempontjából statisztikai értelemben termékenynek tekinthető nőknek a száma, miközben ők ugyanolyan arányban vagy a korábbi generációknál nagyobb arányban is vállalnak gyermeket, akkor a TTA változatlan vagy növekvő értéket mutat, annak ellenére, hogy a születések száma folyamatosan csökken.

3. ábra: A 20–39 év közötti nők létszámának változása 1990–2014 között

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

A gyermekvállalási hajlandóságra a jövőben pozitív hatással lehet, hogy a házasságkötések száma 2010 óta folyamatosan növekszik, miközben a válások száma csökken. Bár a gyermekek 48%-a házasságon kívül születik, a házasság továbbra is egy olyan elköteleződés, amely nagyobb gyermekvállalási hajlandósággal kapcsolódik össze.

Összességében elmondható, hogy az elmúlt évek egyes döntéseinek következtében alakuló pozitív mutatók alapján nagyon óvatos javulásról beszélhetünk, ugyanakkor a gyermekvállalás területén elért eredmények megtartása és megerősítése érdekében további erőfeszítésekre van szükség.

Családtámogatás

A gyermekvállalás egy hatékony ösztönzése a családtámogatási rendszeren keresztül valósulhat meg. A kiszámítható modell lehetővé teszi és ösztönzi a családtervezés során a szülők döntését a több gyermek vállalása mellett. Erre számos népeséggpolitikai eszköz áll rendelkezésre, melyek közül 2010 óta többet is megvalósított a Kormány (családi adókedvezmény újra bevezetése, családi pótlék iskolalátogatáshoz kötése). A támogatási rendszer további erősítése érdekében a 2013 utáni időszakban is történtek fontos lépések.

Az egyik ilyen változtatás a családi adókedvezménynek TB járulék után való igénybe vételének lehetősége. Eszerint a személyi jövedelemadónál nem érvényesíthető adóalap (adó) kedvezmény érvényesíthető a bruttó fizetésből levonandó 7 százalékos egyéni egészségbiztosítási járulékból, valamint a 10 százalékos nyugdíjjárulékból is. Ez az intézkedés azoknak a gyermekes háztartásoknak jelent segítséget, ahol a szülők dolgoznak, de korábban alacsonyabb jövedelmük miatt nem tudták a családi adókedvezményt teljes mértékben kihasználni. A nemzetközi (ld. Gábos 2003) és hazai (ld. Gábos et al. 2009) szakirodalom szerint a készpénzes családtámogatások növelése általában pozitívan hat a termékenységre, és más fontos tényezők mellett a jóléti támogatások is hozzájárulhatnak a gyerekvállalási kedv növeléséhez.⁵ Az intézkedés tehát valamelyest fokozhatja a termékenységet az érintett családok körében.

Az intézkedések egy másik csoportjába a kisgyermekes szülők foglalkoztatását elősegítő intézkedések tartoznak. A kisgyermekes édesanyák foglalkoztatottsági rátája Magyarországon

⁵ Az ugyanakkor nyitott kérdés, hogy a különböző támogatások (készpénzes, adókedvezmény, természetbeni) milyen elegye a legmegfelelőbb a termékenység növeléséhez.

nemzetközi összehasonlításban nagyon alacsony, így a foglalkoztatás emelése ebben a csoportban mindenképpen fontos. 2014. január 1-jén lépett életbe a GYED Extra, amely alapján a kisgyermeket nevelő szülő a gyermek 1 éves kora után a GYED folyósítása mellett korlátlan időtartamban dolgozhat, továbbá a GYED folyósítása mellett is bölcsődébe lehet írni a gyermekeket. A korábban érvényben levő szabályozás szerint a GYED-en lévő szülő a juttatás folyósítása mellett nem dolgozhatott, illetve ha munkát vállalt, akkor a GYED folyósítását szüneteltetni kellett. Ez a munkaerőpiacról való távolmaradásra ösztönözte a kisgyermekes szülőket, akik a GYED lejártáig (kisgyermek 2 éves életkora) relatíve bőkezű ellátásban részesültek. A kormányzat a GYES esetében is megváltoztatta az ellátás melletti munkavégzés szabályait: míg korábban maximum 30 órában vállalhatott a GYES-en lévő szülő munkát, most a gyermek egy éves kora után korlátlan időtartamban dolgozhat. 2014-ben több, mint 29 ezer fő vállalt munkát gyermekgondozási ellátás mellett.

A korábbi rendszer hátrányosan érintette azokat, akik röviddel egymás után vállaltak gyermekeket, hiszen a második/későbbi gyermek után igénybevett támogatásokkal a család automatikusan elvesztette az első/korábbi gyermek után járó kedvezményeket. A jelenlegi rendszer szerint, ha valakinek úgy születik gyermeke, hogy még a korábbi gyermeke után igénybe veszi a GYED-et vagy a GYES-t, a megszületett gyermekre újra igényelhető a támogatás. Csupán az a megkötés, hogy kettőnél több ellátás egyidejűleg nem folyósítható. 2014-ben mintegy 17 ezer esetben került sor több ellátás egyidejű folyósítására. Jelenleg nem látható még, hogy ez az intézkedés hogyan hat majd a termékenységi döntésekre, de az biztos, hogy a több gyermeket tervező szülők jelentős részét arra ösztönözheti, hogy gyermekeit viszonylag rövidebb idő alatt vállalja, ami mindenképpen megkönnyíti a munkaerőpiacra való vissza/belépést, a gyermekvállalás után.

Szintén a kisgyermekes anyák támogatását célozza az ún. diplomás GYED bevezetése, amely szerint a felsőfokú intézmények nappali tagozatán történő tanulmányok ideje alatt született gyermekek után is igénybe vehető a GYED. A diplomás GYED-et 2014-ben összesen 500 fő vette igénybe. Ebből még nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, hiszen egy olyan hosszú távú döntést, mint a gyermekvállalás, nem befolyásol töréspontszerűen egy ilyen intézkedés, de két-három év múlva ezek hatásáról is többet tudunk majd.

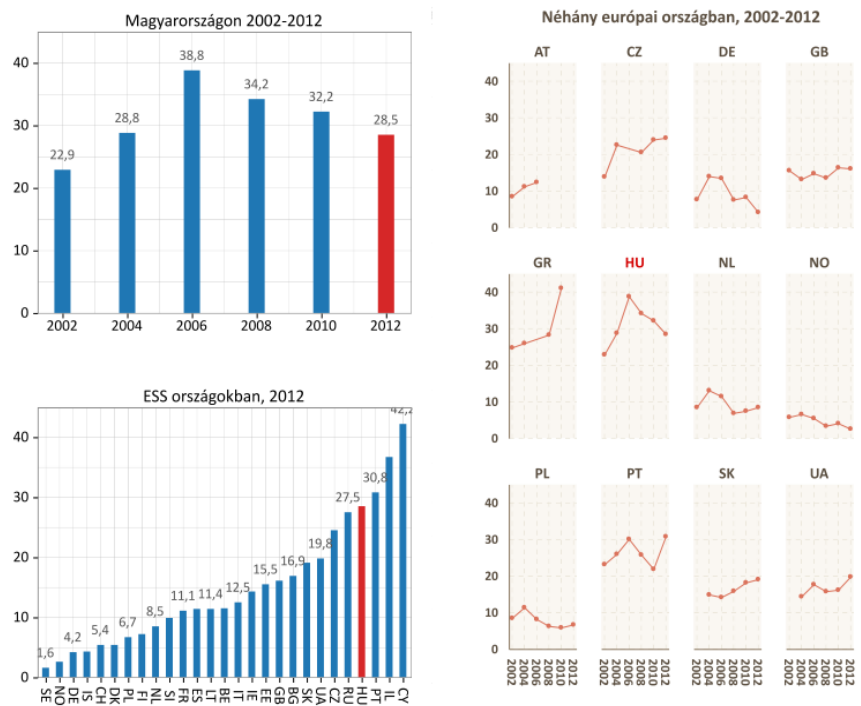
A kormányzat a kisgyermekes édesanyák foglalkoztatását a munkakereslet oldaláról is igyekezett megtámogatni. Azok a vállalkozások, akik GYED-en vagy GYES-en lévő, illetve GYED-ről vagy GYES-ről visszatérő szülőt foglalkoztatnak, azok az első két évben 100 ezer forintos fizetésig mentesülnek a 27 százalékos úgynevezett "szociális hozzájárulási adó" alól, és további egy évig 50 százalékot kell fizetniük (3 vagy többgyermekes szülő foglalkoztatása esetén 3 évig jár a magasabb és utána 2 évig a kisebb mértékű kedvezmény). Az intézkedés javítja az életpálya-finanszírozás hosszú távú fenntarthatóságát is, feltéve, ha a korábbi munkába állás révén az életpálya során befizetett járulékok nagyobb mértékben növekednek, mint amennyivel több támogatást kap az illető. Emellett a hosszú távú hatások szempontjából lényeges az is, hogy az édesanyák korábbi munkába állása a gyermekek fejlődése szempontjából milyen hatást gyakorol. A szakirodalom szerint kisgyermekes édesanyák munkába állása a gyermek egy éves kora után nem gyakorol hátrányos hatást a gyermekek fejlődésére, különösen, ha a gyermek képzett gyermekfelügyeletben részesül (ld. Benedek 2007).

Migráció

Európa egyik legégetőbb társadalmi és gazdasági kérdése a migráció. Hazánk számára mind a bevándorlás, mind a kivándorlás komoly kihívást jelent. A migrációs egyenlegünk egyelőre negatív: több magyar vándorol ki, mint ahány külföldi itthon letelepszik.

A bevándorlás társadalmi megítélése Magyarországon negatívnak minősíthető. Az International Social Survey (ISSP) 1995 és 2013 közötti adatsoraiból kiderül, hogy ugyan kismértékben javult az utóbbi évek folyamán a bevándorlás társadalmi hatásainak megítélése, de a vizsgált országok körében azon országok közé tartozunk, ahol alapvetően ellenzik a határok átjárhatóságát, és nagyban látják az ezzel járó kulturális és jóléti feszültségeket. Hasonló kutatásokat rendszeresen készít a TÁRKI a kilencvenes évek elejétől fogva. A vizsgálat alapján a kategorikusan minden menedékkérőt, bevándorlót elutasítók aránya 2014-ben közel 40 százalékos volt, amivel szemben csupán minden tizedik magyar tekinthető minden mérlegelés nélkül befogadónak. 50 százalék további olyan „mérlegelőről” beszélhetünk, akiknek többsége (60%) egy fiktív népcsoportot (pirézek) sem engedne be menekültként, ha etnikum, származás szerint kell mérlegelni (Simonovits, 2014).

4. ábra: Azok százalékos aránya, akik senkit nem engednék bevándorolni az országba, aki eltérő etnikumú

Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). Kérdés: "És mit gondolsz, a nem [magyarok] közül mennyinek kellene megengedni, hogy [Magyarországon] letelepedhessen? A válaszadáshoz továbbra is használja ezt a válaszlapot! Mindenkinél meg kellene engedni, hogy letelepedhessen / Sokuknak / Keveseknek / Senkinek sem" Az ábra azok arányát mutatja, akik azt választották, hogy "Senkinek sem".

Az összehasonlító és hazai vizsgálatok alapján elmondhatjuk, hogy Magyarországon magas, bár csökkenő arányú a migránsokat kategorikusan (mérlegelés nélkül) elutasítók aránya. A Kormány 2013-ban elfogadott migrációs stratégiájából⁶ ugyanakkor a 2014 óta erősödő migrációs stressz

⁶ Az 1698/2013. (X. 4.) Korm. határozattal elfogadott Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014-2020. ciklusban létrehozásra kerülő Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum

az irreguláris/illegális migrációval kapcsolatos fellépést állította középpontba, míg a stratégia más elemei (pl. előítéletek csökkentése) elhalványultak.

Az elvándorlás komoly fenntarthatósági kihívást jelent Magyarország számára. Az Eurostat tükröstatistikái alapján (kiegészítve az Osztrák Statisztikai Hivatal saját adataival, illetve néhány kisebb célország esetében a legutóbbi népszámlálásokon alapuló Census Hub adataival), elmondható, hogy 2014 elején 330 ezer magyar állampolgár élt (hivatalosan bejelentve) európai országokban: 38%-uk Németországban, 23%-uk az Egyesült Királyságban, 14%-uk Ausztriában. Ez mintegy három és félszerese a 2001. évi létszámuknak.

Kutatások⁷ szerint a külföldön munkát vállalók többsége fiatalabb, képzettebb és potenciálisan termelékenyebb munkavállaló. Ezért tartós elvándorlás esetén Magyarország humántőke-vesztése jelentős lehet. Kissé magasabb körökben a férfiak aránya (különösen a Németországban élők esetében), és jóval magasabb a felsőfokú végzettségűeké, mint a kibocsátó népességben. A három fő célország közül az Egyesült Királyságban élők között a legnagyobb a fiatalok (20–39 évesek), valamint a diplomások aránya; a Németországban és Ausztriában élők átlagéletkora ennél kissé magasabb, és főként a szakmunkás végzettségűek vannak köztük felülreprezentálva. Ausztria felé továbbá jelentős mértékű az ingázás, 2013-ban 58 ezer magyar dolgozott itt hivatalosan.

Fontos megjegyezni, hogy az elvándorlás a hazai munkaerő szerkezetének átalakulását, bizonyos területeken további munkaerőhiányt is eredményezhet, továbbá kor-specifikus jellege miatt az oktatási ágazatot is befolyásolhatja, valamint a termékenység jövőbeli alakulására is hatással lehet.

2.1.4.2. Oktatás és tudás

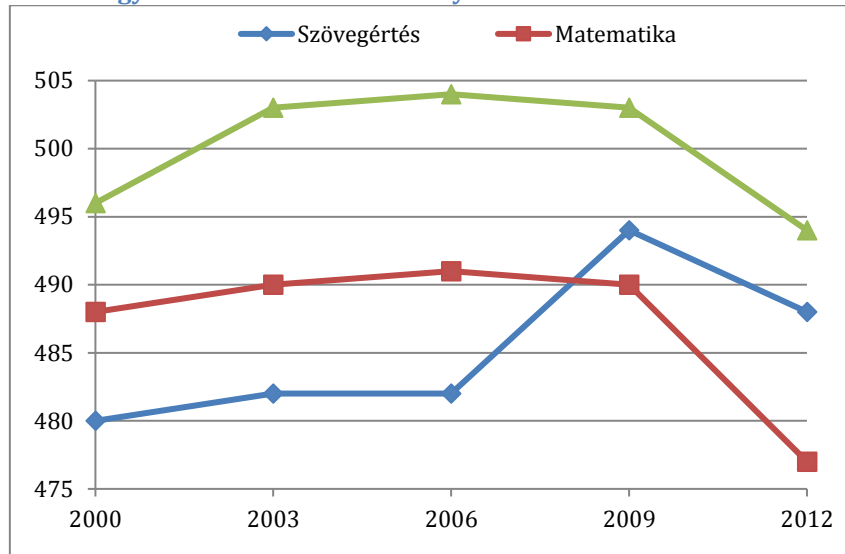
Ahogy a társadalmi-gazdasági fejlődés legfőbb tényezője az oktatás, úgy a fenntartható fejlődés kereteinek kialakításában is meghatározó szerepe van az iskolarendszer hatékonyságának. Az oktatás minősége, a társadalom tudásbázisa sokféle formában befolyásolja a fejlődés irányait, a környezettudatos magatartásra neveléstől a fogyasztási szokásokon keresztül a kutatásig és innovációs képességig, vagy a környezetet kevésbé terhelő technológiák kidolgozásáig.

Diákok iskolai teljesítményének alakulása

Az OECD tagországok körében rendszeresen végzett PISA-tesztek alapot adnak az egyes országok közötti különbségek, valamint az országokon belüli trendek vizsgálatára. A nemzetközi felmérések három fő műveltségi területen (szövegértés, matematika és természettudomány) követik nyomon az iskolai teljesítmények változását. Ezek mindegyikének fontos szerepe van a magánéletben, a továbbtanulásban és a munkába állásban, foglalkoztathatóságban.⁸ A nemzetközi felmérések szerint a magyar tanulók eredményei mind a három megfigyelt területen romlottak.

⁷ Lásd például Bodnár és Szabó (2014)

⁸ A szövegértés nem csak minden további tanulás előfeltétele, hanem elengedhetetlen a hétköznapi életben is. A matematikai összefüggések alkalmazása ugyancsak elengedhetetlen a hétköznapi életben, a továbbtanulás szempontjából pedig nem csupán a természettudományokban, hanem a társadalomtudományi, gazdasági területeken is szükség van rá.

5. ábra: A magyar tanulók PISA eredményeinek⁹ alakulása 2000 és 2012 között

Forrás: OECD, 2013

Az eredmények értékeléséhez fontos kiemelni, hogy a gyengén teljesítők¹⁰ aránya mind a három műveltségi területen magasabb az OECD átlagnál. Kiemelendő, hogy 2012-ben a diákok 19,7%-a, vagyis csaknem minden ötödik tanuló olyan gyengén olvas, hogy még az egyszerű szövegek megértésével is gondjai vannak, azaz funkcionális analfabéta. Ez a további képzés és a foglalkoztathatóság legjelentősebb akadályja, ami egyben súlyos terhet ró az egész társadalomra. Eközben csökken a magas teljesítményt nyújtó tanulók aránya is, így pedig apad a felsőoktatás és a tudományos kutatás mérítési bázisa.

A három műveltségi területen kívül a PISA modern munkaerőpiaci kihívásokat modellező problémamegoldás felmérést is összeállított. Ezen a magyar tanulók 35%-a nem érte el a kettes teljesítményszintet, a problémamegoldás egyáltalán értékelhető legelemibb szintjét.

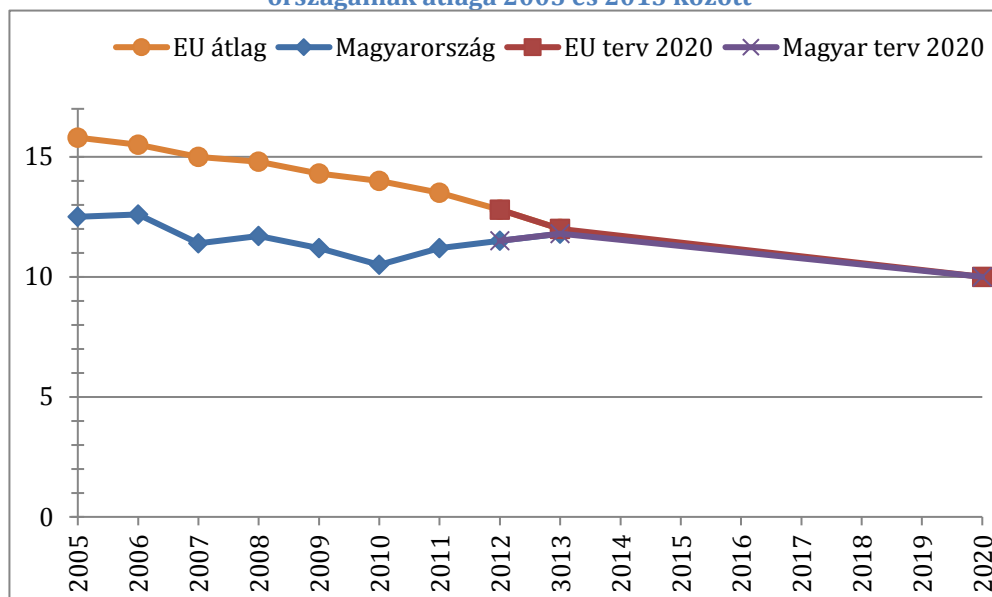
Az Európai Unió 2010-es céljai között szerepelt a gyengén teljesítő tanulók arányának csökkentése, a 2020-ra kitűzött célok között pedig az egyik oktatással kapcsolatos cél az iskolarendszert korán elhagyó, lemorzsolódó tanulók arányának csökkentése. Az előző periódus céljait nem értük el, és a jelenlegi trendek szerint távolodunk a 2020-as céloktól is. A korai iskolaelhagyók arányát az EU 2020-ra 10% alá javasolta csökkenteni.¹¹ A veszélyeztetett diákok esetében komplex, rendszerszintű pedagógiai intézkedések alkalmazása szükséges.

⁹ A magasabb pontszám jobb teljesítményt jelez.

¹⁰ A PISA értékelés 6 kategóriára bontva mutatja be a tanulók teljesítményét. Gyengén teljesítőnek tekintjük azokat, akik 1 szinten értékelhetők.

¹¹ Összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy míg a 2020-as célérték mind EU szinten, mind pedig Magyarország vállalásában 10%, Lengyelország már 2013-ban 5,6%-nál tartott, és 2020-ra a 4,5% elérését tűzte ki célul.

6. ábra: Az iskolát korán elhagyók arányának alakulása Magyarországon és az EU országainak átlaga 2005 és 2013 között

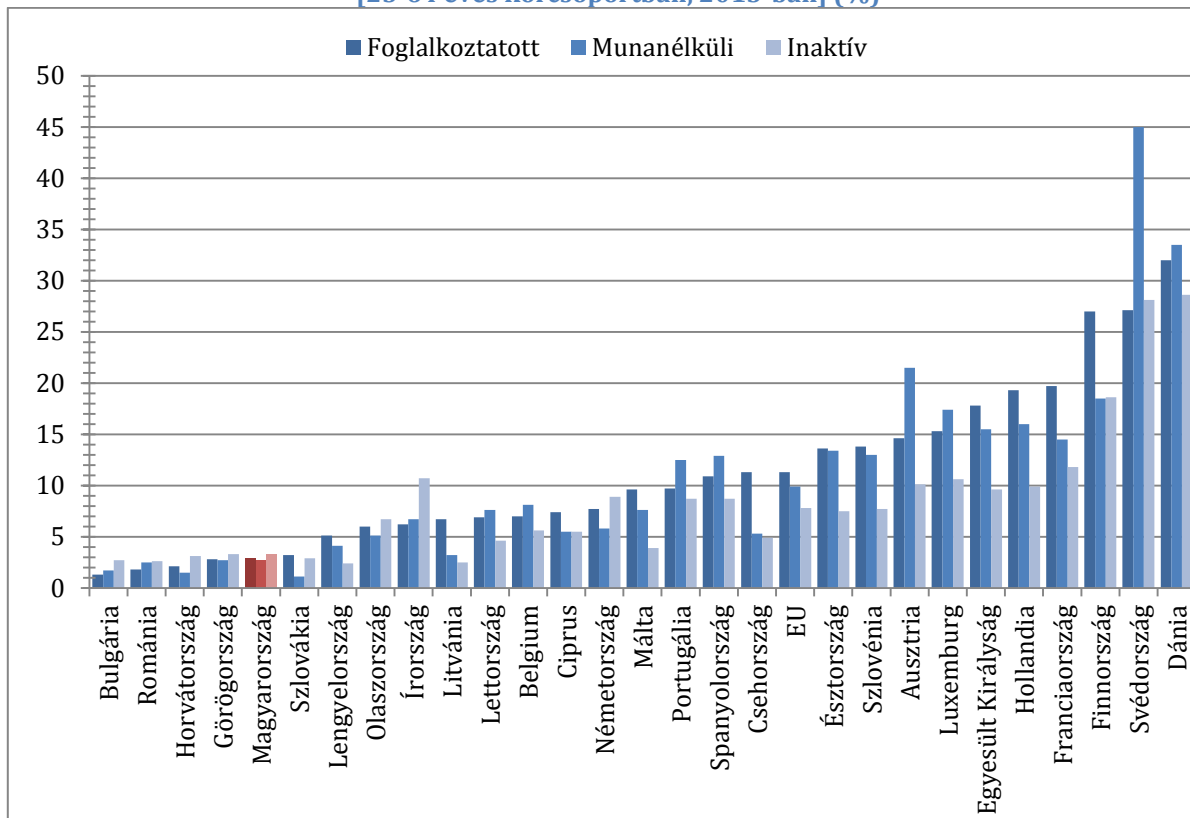
Forrás: EU 2020

Élethosszig tartó tanulás

A tudás-alapú társadalom, a tanuló társadalom, az élethosszig tartó tanulás (*life-long learning*) ma már nem csak hangzatos jelszavak, hanem sok fejlett országban a létező gyakorlatot jellemzik. Ez azt is jelzi, hogy a társadalom tudásbázisát nem csupán az iskolarendszer alakítja, hanem a felnőttkori tanulás is. Azon túl, hogy az oktatás expanziója révén egyre több fiatal egyre több időt tölt iskolában (formális oktatásban), egyre több felnőtt vesz részt különböző képzéseken, tanfolyamokon, valamint él a nonformális és informális tanulás lehetőségeivel.

A nemzetközi összehasonlító statisztikákból (pl. Eurostat) tudjuk, hogy az egyes országok között igen nagy különbségek vannak abból a szempontból, hogy milyen a részvétel a különböző tanulási folyamatokban. Ezek a statisztikák azt mutatják, hogy Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is kevesen tanulnak felnőttkorban, továbbá inkább csak a népesség magasabb képzett tagjai vesznek részt képzésben (például a diplomások szereznek egy magasabb fokozatot, vagy valamilyen speciális, szakirányú képzettséget). Azok azonban, akiknek a legnagyobb szükségük lenne a tanulásra (gyenge tudással, alacsony képzettséggel vagy szakképzettség nélkül hagyják el a rendszert) kisebb valószínűséggel fognak ismét a tanulásba. Hasonló a probléma foglalkoztatottsági státus szerinti megoszlásban is.

7. ábra: Az oktatásban, képzésben részt vevők aránya az EU országokban foglalkoztatási státusz szerinti bontásban [25-64 éves korcsoportban, 2013-ban] (%)

Forrás: Eurostat

A legújabb, 2014-es európai adatok szerint Magyarországon a foglalkoztatottak 3,3%-a, a munkanélküliek 2,7%-a, míg az inaktívok 2,9%-a tanul, szemben például Ausztriával, ahol a munkanélküliek 22,1%-a vesz részt valamilyen oktatásban, vagy képzésben, ezzel is javítva a munka világába való visszatérésük esélyeit. A felnőttkori tanulás tekintetében Közép-Magyarország magasan megelőzi a többi régiót. A *Máté-effektus*¹² tipikus megnyilvánulását látjuk itt is: a legműveltebb területen gyarapszik tovább a tudás a legnagyobb mértékben.

További fontos mutató, az idegen nyelv ismeret. Ez alapján az egy idegen nyelvet sem beszélők aránya Magyarországon a legmagasabb, 63,2%, szemben az Unió 34,1%-os átlagával. Még a világnyelvnek számító spanyol, francia és német anyanyelvűek idegen nyelv ismerete is jobb a magyar felnőtt népességénél.

A magyar oktatási rendszer változásai, hatékonyságának alakulása

Az utóbbi években több olyan átalakítás, jogszabályi változás is volt a magyar közoktatásban, amely érinti az oktatás hatékonyságát, a társadalmi tudás változását. Ezekről még nem minden esetben állnak rendelkezésünkre olyan adatok, amelyek alapján a hatásukat biztonsággal meg

¹² A társadalomtudományok egyik leggyakoribb bibliai eredetű metaforája a Máté-effektus, amelyet az „akinek van, annak adatik, kinek nincs, attól elvétetik” alapszövegre építve olyan jelenségek leírására alkalmaznak, amikor az előnyös helyzetű csoportok az intézményrendszerek hatásaként további előnyökhöz jutnak, míg a hátrányban lévők hátrányai tovább nőnek. Az oktatás világában számos vonatkozásban tetten érhető a Máté-effektus, elég utalni arra, hogy az iskola többnyire a jobban tanulók teljesítményeit tudja növelni, míg a hátrányban lévők jelentős hányadának teljesítménye – minden törekvés ellenére – tovább romlik.

lehetne ítélni, a szakirodalmi adatok alapján azonban a változtatások következményeit valószínűsíteni lehet.

A hátrányos helyzetű családokban a kevésbé iskolázott szülők gyermekei szűkebb szókinccsel, fejletlenebb gondolkodási készségekkel kezdik meg az iskolát. Az iskolarendszerbe belépők között a jelentős társadalmi különbségekből fakadó hátrányos helyzetet enyhítheti az óvodáztatás 3 éves kortól való kötelezővé tétele, valamint az iskolában töltött idő meghosszabbítása. Mindkét intézkedés esetében fontos ugyanakkor, hogy a foglalkozások differenciáltak, tartalmasak legyenek és az egyéni fejlesztés céljait szolgálják.

A magyar közoktatás egyik „sikertörténete” a közoktatás értékelési rendszerének létrejötte, aminek keretében minden tanév végén sor kerül a hatodik, nyolcadik és tizedik évfolyamos tanulók felmérésére szövegértésből és matematikából. A világon egyedülálló, hogy a tanulók eredményeit longitudinálisan össze lehet kapcsolni, és így az iskolák hatására, pedagógiai hozzáadott értékére pontos becsléseket lehet adni. Pozitív törekvés a rendszer számítógépes alapokra helyezése, a természettudomány bevonása a mérési területek közé, és a rendszer kiterjesztése a sajátos nevelési igényű tanulóira.

A tankötelezettségi korhatár 18-ról 16 évre való leszállításának többnyire negatív hatásai valószínűsíthetőek. Korábban a korhatár felemelésével nem jártak együtt a jogszabály megvalósítását támogató pedagógiai fejlesztések, nem kerültek bevezetésre a tanulók lemaradását hatékonyan csökkentő, a kudarcukat kiküszöbölő, motiváló tanítási módszerek. A korhatár leszállítása a halmozódó feszültségek megoldásának nem adekvát eszköze, és önmagában növelheti az iskolát korán elhagyók arányát. Mindamellet nyitva marad a lehetőség a korábban elmaradt, a tanulókat hosszabb ideig iskolában tartó pedagógiai módszerek kidolgozására, elterjesztésére.

A 2013-2014-es tanévtől kezdtek életbe lépni a köznevelési törvénynek a közoktatás rendszerére vonatkozó intézkedései. Az intézkedések egy része az oktatási intézmények működtetését, fenntartását érintette, az óvodák kivételével minden, korábban önkormányzati tulajdonban volt közoktatási intézményt átvett az állam. Az oktatási intézmények szervezeti és pénzügyi autonómiája megszűnt, a pedagógusok fizetését közvetlenül az államkincstár folyósítja. A törvény bevezette a pedagógus-életpályamodellt, amely együtt járt a pedagógus-bérek emelésével és a pedagógusok új típusú munkaidő-számításával. Az átalakítások közelsége miatt jelenleg még nem lehet megalapozottan vállalkozni annak megítélésére, hogy ezek a szervezeti változások hogyan hatottak a közoktatás hosszú távú eredményességére és költséghatékonyására. Ezzel együtt az intézkedés meghozatalától és későbbi hatásaitól várt elmozdulás egyértelműen pozitív, mivel a modell a kiszámíthatóság mellett jobb anyagi és társadalmi megbecsültséget biztosít a pedagógusoknak.

Egy másik fontos része a változásoknak a szakmai képzés erősítése a szakközép- és szakiskolákban. A köznevelési törvény alapján a szakközépiszkolákban a szakmára való felkészítés már a 9. évfolyamtól elkezdődik, ezzel párhuzamosan pedig kötelezővé vált a szakérettségi tétele. A szakiskolai képzés hossza egységesen három évre csökkent, és a szakiskolák az ún. duális modell alapján kezdenek működni, jelentős mértékben csökkentett általános képzési tartalmakkal. Az oktatáskutatói szakma az általános készségek fejlesztésének és a közismereti tárgyak visszaszorulásának a káros következményeire hívja fel a figyelmet ezekben az iskolatípusokban (Hajdu et al. 2015). Az általános készségek magasabb szintje ugyanis megfigyelések szerint előnyt

jelent a munkaerőpiacon, fokozza a munkavállaló alkalmazkodóképességét, csökkenti a munkanélkülivé válás kockázatát, így az ilyen képzés visszaszorulása rontja a foglalkoztathatóságot és hosszabb távon veszélyt jelent az életpálya-finanszírozás fenntarthatósága szempontjából.

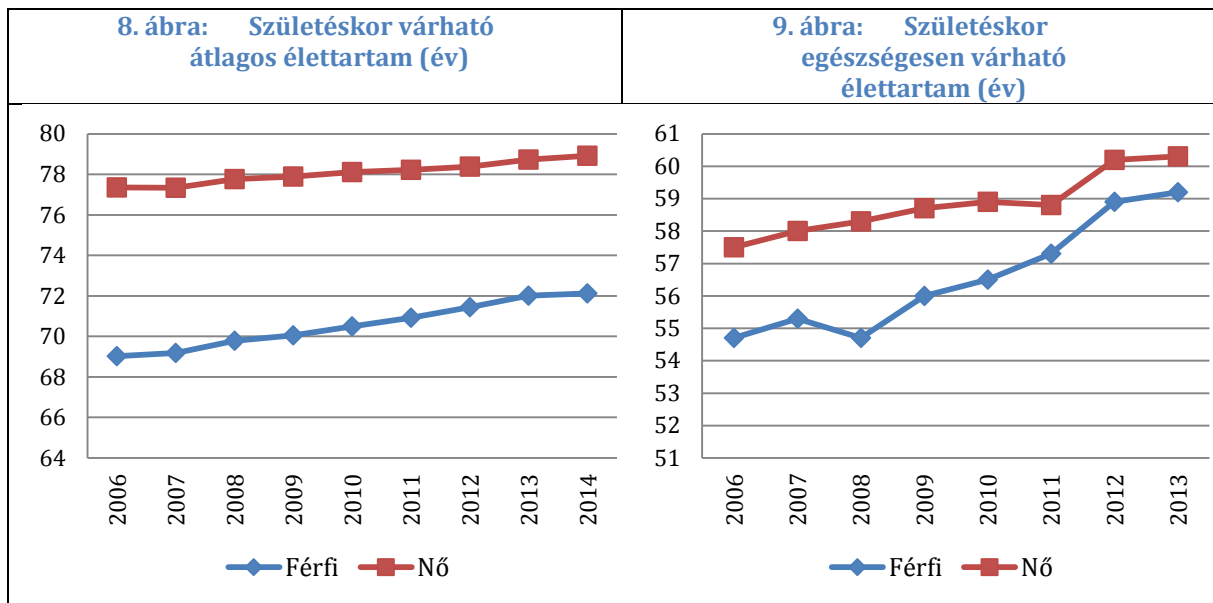
2.1.4.3. Egészség

Egy ország egészségi állapotáról a különböző egészséggel kapcsolatos mutatók alakulása számos következtetés levonását teszi lehetővé, így adva alapot a részletes elemzéshez, mely a negatív folyamatok megelőzéséhez vezethet. Az egészségügy kiemelt nemzetgazdasági jelentőségét adja az is, hogy az egészségügyi kiadások a költségvetés döntő részét teszik ki. Ezek csökkentésének leghatékonyabb eszköze a megelőzésben, a tudatos nevelésben és az egészségtudatos magatartásminták kialakításában és megerősítésében rejlik.

Az egészségtudatos életmód alapja a helyes önkép az egyén saját egészségi állapotáról. Ez alapján a hazai felnőtt lakosság túlnyomó többsége elégedett az egészségi állapotával vagy legalábbis megfelelőnek tartja azt, ami nem felel meg a valóságnak. A férfiak pozitívabban vélekednek saját egészségükről, noha a halálozási adatok és az egészség-magatartás vizsgálatából adódó eredmények is arra utalnak, hogy a nők alapvetően többet törődnek egészségükkel és kockázatkerülő életmódot folytatnak (a rendszeres dohányzás, italozás, túlsúly a férfiak körében jelentősen magasabb). Európai uniós összehasonlításban az egészségükkel elégedettek aránya évről évre nő uniós szinten és hazánkban is. Az európai átlaghoz képest a hazai lakosságnak csak kisebb hányada (mindössze 57,9%, szemben az EU-27 69,0%-os átlagával) tartja nagyon jónak vagy jónak az egészségi állapotát, de 2010 és 2012 között a növekedés üteme hazánkban nagyobb volt. Ezek alapján olyan szemléletformálásra lehet szükség, amely során az egészséggel kapcsolatos reális kép, így annak szintjével való elégedetlenség erősödik, ösztönzőleg hatva a tudatos magatartásformák kialakulására.

A születéskor várható és az egészségesen várható élettartam alakulása

A várható élettartam amellet, hogy egy ország gazdasági-társadalmi fejlettségének és a lakosság egészségi állapotának alapvető indikátora, a lakosság halandósági viszonyait is kifejezi. Az élettartam emelkedése az egészségi állapot javulásával és a halandóság csökkenésével jár együtt. 2000 és 2014 között a férfiaknál 5,0 a nőknél 3,3 évvel emelkedett a születéskor várható élettartam. A férfiak életkorának nagyobb mértékű emelkedése következtében 8,5 évről 6,8 évre mérséklődött a nemek közötti különbség, ami európai viszonylatban még mindig magas.

Forrás: KSH, saját ábra

Magyarországon 2013-ban a születéskor várható egészségben eltöltött élettartam a férfiak esetén 59,1, a nőknél 60,1 év. A mutató értéke az unió átlagától (nőknél 61,5, a férfiaknál 61,4 év) elmarad, de évről évre növekszik, a nők esetében mérsékelt ütemben, mint a férfiaknál. Az egészségesen várható élettartamokat összehasonlítva a nők hosszabb egészségesen eltöltött időszakokra számíthatnak. A teljes élethosszon belül az egészségesen várható időszak aránya viszont a férfiak esetében kedvezőbb: ők életük 82%-át egészségesen élik le, míg a nők csak 76%-át. A nők életében tehát hosszabb az egészségesen, de a betegen eltöltött időszak is, mint a férfiaknál. A 65 éves korban még egészségesen várható élettartam értéke 2,3 (férfiak) és 2,5 (nők) évvel alacsonyabb, mint az EU-28 átlaga (8,6 év a nőké és 8,5 év a férfiaké). Hivatalos adat 2014-re vonatkozóan még nem áll rendelkezésre, de kijelenthető, hogy a trend tovább folytatódik és 2014 végéig további mérsékelt javulás következik be az itt bemutatott valamennyi mutatóban.

A közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózást illetően a vizsgált időszakot megelőző évben (2012) a volt szocialista országok közötti sorrend [születéskor várható élettartam] alapján hazánk nem a szerepel az élbolyban¹³. Tekintettel arra, hogy a trend ezeknél az országoknál hosszabb idő óta egyező, és a hazai javulás üteme nem haladja meg érdemben a többi országét, így az elmúlt időszakhoz hasonlóan, a vizsgált időszakban (2013-2014) sem fog Magyarország felzárkózni az országcsoport „felsőházához”, és megmarad az „alsóház” élén. Az országcsoport leszakadása a többi EU tagállamokhoz, ezen belül is a fejlett közép-európai államokhoz (Ausztria, Németország) mérsékelt csökkenő tendenciát mutat.

Az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált időszakban a stratégiai cél teljesülésének irányába legfeljebb csekély mértékű, de biztosan nem áttörést jelentő elmozdulás várható.

Dohányzás, alkoholfogyasztás

Mind a dohányzás, mind az a túlzott alkoholfogyasztás, mint egészségkárosító magatartásforma a lakosság jelentős hányadára jellemző. Csaknem minden harmadik felnőtt gyűjt rá alkalmoszerűen

¹³ Országok sorrendje (zárójelben a születéskor várható élettartam, év [2013]): Csehország (78,3), Horvátország (77,8), Észtország (77,5), Lengyelország (77,1), Szlovákia (76,6), Magyarország (75,8), Románia (75,2), Bulgária (74,9), Lettország (74,3) és Litvánia (74,1).

vagy minden nap, és konzervatív becslések szerint is legalább 400 ezer ember tartozik Magyarországon a „nagyivók¹⁴” közé.

Az Egészségügyi Világszervezet számításai szerint a dohányzással összefüggő százezer lakosra jutó standard halálozási ráta (SDR) Magyarországon több mint kétszerese (409,3) az EU-tagországok átlagának (186,1)¹⁵. Az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált időszakban (2013-2014) a rendszeres dohányzásban és a velejáró következményekben legfeljebb csekélymértékű, de biztosan nem áttörést jelentő csökkenés várható. A két nem között számottevőek a különbségek, azaz a dohányzó nők aránya lényegesen alacsonyabb, mint a férfiaké, de mivel a férfiak körében csökken a dohányzás, a nőknél viszont nem változott jelentős mértékben az elmúlt évtizedben, így a nemek közötti olló szűkülni látszik.

Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozás Magyarországon több mint másfélszerese volt 2012-ben az Európai Unió átlagának. A jelenlegi trendek alapján a rendszeres és túlzott alkoholfogyasztásban és a velejáró következményekben egyelőre javulás nem várható.

A krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése

Számos nemzetközi összehasonlítás alapján hazánk több krónikus megbetegedés esetében is a leginkább „beteg” országok között szerepel. A leggyakoribb megbetegedések a keringési rendszer betegségei, közülük első helyen a magasvérnyomás-betegség áll, jelentős továbbá a szív és érrendszeri megbetegedések aránya, illetve a cukorbetegség. Több mutató vizsgálata alapján megállapítható, hogy a megbetegedések száma növekvő tendenciát mutat. Ez a tendencia a vizsgált időszakot közvetlenül megelőző években sem tört meg. Magyarországon 2013-ban a legtöbb ember a keringési rendszer betegségeiben halt meg, gyakoriságukat tekintve utána a daganatok következnek. E két halálóci csoport az összes halálozás 76%-át teszi ki.

Az iskoláskorúak körében (8–18 éves) vezető betegség az elhízás (fiúk esetében 124 ezrelék, lányok esetében 119 ezrelék az arány a megvizsgált gyermekekre vonatkozóan), magas továbbá az asztmás megbetegedés (fiúk 32, lányok 25 ezrelék) és a magasvérnyomás-betegségben szenvedő gyermekek (fiúk 21, lányok 9 ezrelék) aránya, ami arra utal, hogy az egészségügyi helyzet jelentős javulása hosszabb távon sem várható.

2.1.4.4. Társadalmi szerkezet és társadalmi kohézió

Szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya

A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya, mint statisztikai indikátor az EU2020 stratégia egyik központi eleme. A tagállamok vállalták, hogy az EU egészében legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent. Magyarország ennek keretében 2011-ben fogadta el Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégiát, amelyben vállalta, hogy 450 ezer fővel csökkenti az érintett népesség számát a 2008-as bázisévhez viszonyítva, amikor 2,83 millió fő tartozott ebbe a kategóriába¹⁶.

¹⁴ Nagyivónak nevezzük azokat a nőket, akik a kérdezést megelőző héten összesen több mint 7, illetve azokat a férfiakat, akik több mint 14 egységnyi alkoholt fogyasztottak. Egy ital/alkoholegység 1 korsó sörnek, 2 dl bornak vagy 5 cl röviditalnak felel meg. Nagyivónak nevezzük azokat is, akik egy-egy alkalommal 6 vagy több italt fogyasztanak.

¹⁵ 2012. évi adatok

¹⁶ Összefüggésben azzal, hogy a Nemzeti Társadalmi Felzárkóztatási Stratégia integrálta a „Legyen Jobb a Gyermekeknek, 2007-2032” stratégiát, a hazai cél megfogalmazásakor a magyar Kormány úgy döntött, a

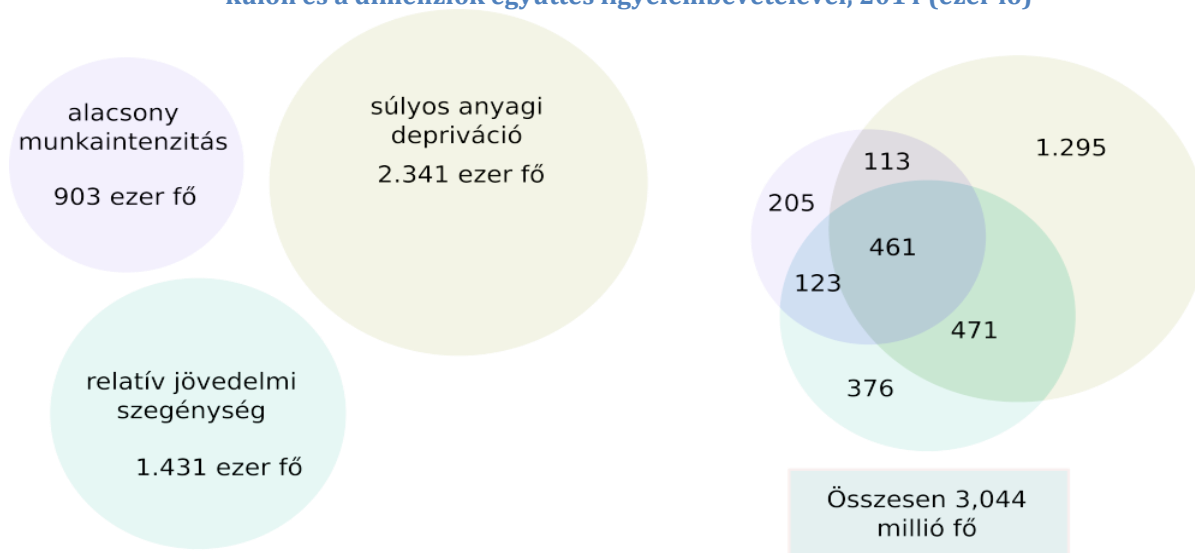
Az EU 2020 stratégia szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelmének hatásosságát mérni hivatott célt három elemi mérőszám figyelembevételével alakították ki. Eszerint szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él valaki, ha:

- i. relatív jövedelmi szegény, tehát háztartásában az éves ekvivalens jövedelem alacsonyabb a szegénységi küszöbnél, VAGY
- ii. súlyos anyagi nélkülözésben él, tehát háztartása összesen kilenc elemi indikátor¹⁷ segítségével meghatározott probléma vagy anyagi jószág hiányában érintett, VAGY
- iii. alacsony munkaintenzitású háztartásban él, tehát a háztartás aktív korú tagjai együttes munkapotenciáljuk legfeljebb 20%-ban tudták kihasználni az adatfelvételt megelőző egy év egészére vetítve.

Az európai uniós szegénységi célkitűzésben érintett népesség aránya a 2008-as 28,2%-ról jelentősen és folyamatosan emelkedett 2013-ig 33,5%-ra, de 2014-ben csökkenés mutatkozott (31,1%). Összesen tehát 3,044 millió fő tartozott ebbe a kategóriába. Ez a trend a pénzügyi és gazdasági válság időszakában nem csak Magyarországot jellemezte: a mutató értéke az EUROSTAT adatai szerint az EU-27 tagországok átlagában a 2008-as 23,7%-hoz képest 2013-ra 24,5%-ra növekedett.

A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők összetételét és létszámát Venn-diagrammal szemléltethetjük. Ebből kiderül az, hogy 461 ezer fő él olyan háztartásban, amelyre egyszerre jellemző az alacsony munkaintenzitás, a jövedelmi szegénység és a súlyos anyagi depriváció.

10. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma külön és a dimenziók együttes figyelembevételével, 2014 (ezer fő)

relatív jövedelmi szegénység esetében a vállalást a gyermekes családokra vonatkoztatja. Eszerint, a gyermekes háztartásokban élők körében a jövedelmi szegények (872 ezer fő) aránya 2008-ban 16% volt, a célkitűzés 2020-ra ennek 12,8%-ra (698 ezer fő) való csökkentését tartalmazta (Stratégia: 61).

¹⁷A kilenc vizsgált elemi deprivációs mutató a következő: i. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék; ii. Váratlan kiadások fedezetének hiánya; iii. Anyagi okból nincs telefonja; iv. Anyagi okból nincs színes tévéje; v. Anyagi okból nincs mosógépe; vi. Anyagi okból nincs személygépkocsija; vii. Évi egyhetes üdülés hiánya; viii. Kétnaponta húsétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztás hiánya; ix. Lakás megfelelő fűtésének hiánya.

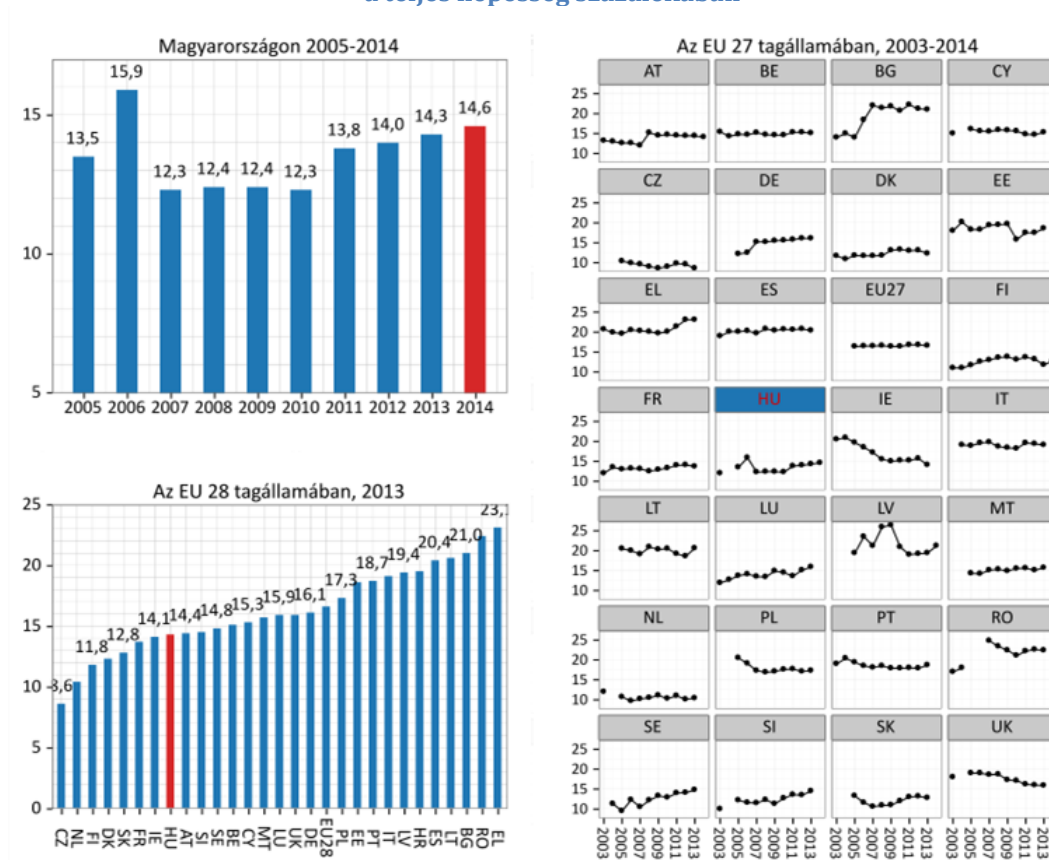
Forrás: KSH 2014. (A háztartások életszínvonala. 2014. november)

Jövedelmi szegénység

A relatív jövedelmi szegénységet a statisztikai gyakorlatban egy relatív szegénységi küszöb alapján határozzák meg. A legelterjedtebb mutató esetében az ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százalékánál húzzák meg a határt.¹⁸

Az így meghatározott jövedelmi szegénység a KSH és az Eurostat adatai alapján 2007 óta folyamatosan növekedett Magyarországon. 2007-ben a teljes népesség 12,3%-a számított szegénynek 2014-ben pedig 14,6 %, vagyis 1,4 millió fő. Ez az arány lényegesen kisebb, mint az EU 28 országára számított 17,3% 2013-ban, és a szegénység kiterjedtsége alapján készített európai rangsorban Magyarország a 8. helyen állt.

11. ábra: A relatív jövedelem-szegénységi ráta Magyarországon és az EU tagállamaiban a teljes népesség százalékában

Forrás: Eurostat (tessi010 jelű tábla). Az ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százalékánál kevesebb jövedelemből élő személyek százalékos aránya.

Súlyos anyagi depriváció

A súlyos anyagi depriváció ellentétben a jövedelmi szegénység relatív jellegével alkalmasabb arra, hogy országok közötti különbségeket vizsgálhassunk az életszínvonal vonatkozásában. A magyar

¹⁸ Az ún. ekvivalencia-skálák alkalmazása révén az ekvivalens háztartásjövedelem esetében figyelembe veszik a különböző életkorú háztartástagok eltérő fogyasztási szükségleteit, szemben az egy főre vetített háztartás jövedelem koncepcióval. A jelen indikátor esetében a módosított OECD ekvivalencia skálával számoltak. Ez a háztartásfőt 1-es, minden további felnőtt tagot 0,5-ös, a gyermekeket pedig 0,3-as súllyal vesz figyelembe.

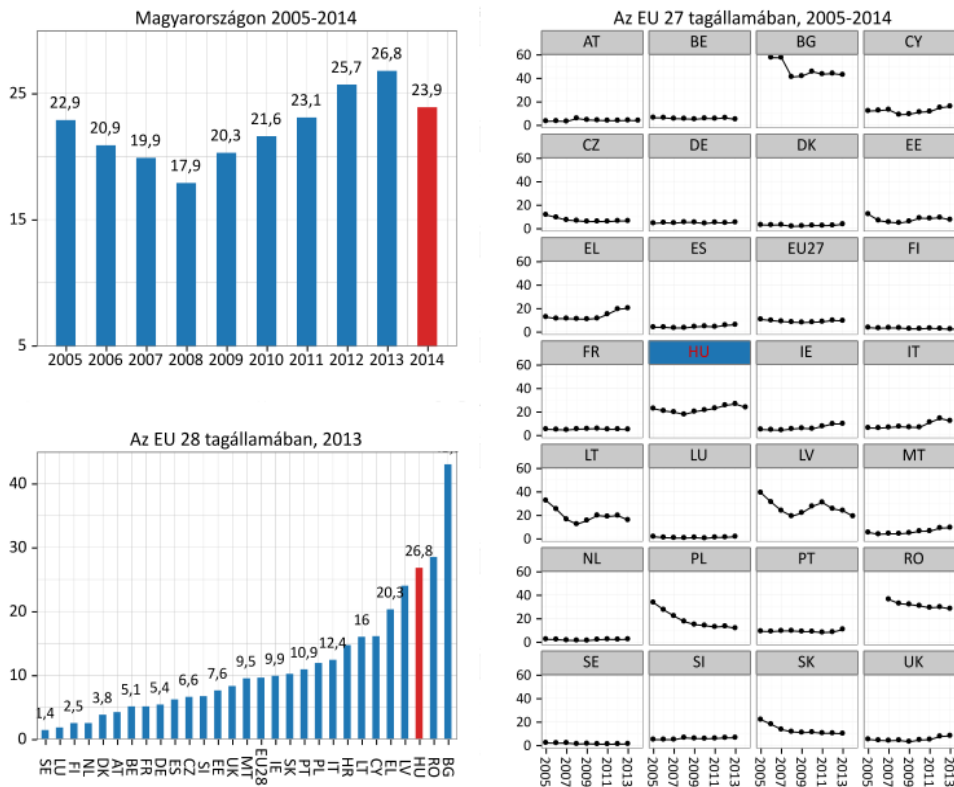
társadalom európai összehasonlításban kiemelkedően depriváltak számát: 2013-ban a harmadik legrosszabb helyzetű tagállam volt az Unióban 26,8%-os mutatóval. 2014-re közel 3 százalékponttal mérséklődött a súlyos anyagi depriváció 23,9%-ra, tehát 2,341 ezer főt érintett. Jelentősen csökkent azok aránya, akik nem engedhettek meg maguknak évente egyhetes üdülést, kétnaponkénti húsfogyasztást, valamint nem tudták a lakásukat eléggé fűteni. Ennek kapcsán megemlíthetők azon kormányzati intézkedések, amelyek közrejátszhattak a lakossági életszínvonal javulásához, így a lakossági energiaárak szabályozása („rezsicsökkentés”) illetve a cafeteria-rendszer átalakítása, az Erzsébet program üdülési pályázatai olyan célcsoportoknak, mint például a nyugdíjasok és a nagycsaládosok.

1. táblázat: A súlyos anyagi depriváció elemi indikátorai Magyarországon 2013-2014 (%)

	2013	2014
Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék	26,2	24,9
Váratlan kiadások fedezetének hiánya	74,2	75,2
Anyagi okból nincs telefonja	2,0	1,7
Anyagi okból nincs színes televíziója	0,3	0,4
Anyagi okból nincs mosógépe	1,0	0,9
Anyagi okból nincs személygépkocsija	24,6	23,9
Évi egyhetes üdülés hiánya	66,6	59,6
Kétnaponta húsfogyasztás hiánya	33,0	27,2
Lakás megfelelő fűtésének hiánya	13,7	11,2
Súlyos anyagi depriváció	26,8	23,9

Forrás: KSH: A háztartások életszínvonala. 2014. november

12. ábra: A súlyos anyagi deprivációval sújtott népesség százalékos aránya Magyarországon és az EU-ban

Forrás: Eurostat (tsdsc270 jelű tábla). Azon népesség aránya, akik anyagi okokból nem rendelkeznek avagy nem jutnak hozzá legalább négy tartós fogyasztási cikkhez vagy szolgáltatáshoz a megadott kilenc tételből.

Gyermekszegénység

A társadalmi szerkezet szempontjából fontos, hogy az egyes korosztályok között miképp alakul a szegénységi ráta. A gyermekszegénység hosszú távon káros a gyermekek iskolai pályafutására és munkaerőpiaci sikerességére, szintjének csökkentése ezért a fenntartható jóléti rendszerek egyik fontos alapköve. A szegénység-vizsgálatok egybehangzó eredménye szerint Magyarországon a szegénység kockázata csökken az életkorral (Medgyesi 2002, Gábos, Szívós és Tátrai 2014). A Tárki Háztartás Monitor kutatásának adatai szerint a legmagasabb szegénységi kockázatú életkori csoport a gyermekeké és a fiataloké. 2014-ben az általános, 17 százalékos szegénységi rátával szemben a 18 év alattiak körében a szegénységi ráta 22 %. A felnőttek közül a középkorúak (25–64 évesek) esetében a szegénység kiterjedése átlagos, 16 % körüli. Az idős, 65 év feletti népesség szegénységi kockázata ezzel szemben alacsonyabb az átlagosnál, körükben a szegénységi ráta 13 százalék. 2012-höz képest ugyanakkor a gyermekszegénység csökkenő, míg a 65 év feletti szegénységi rátája jelentősen növekvő tendenciát mutatott.

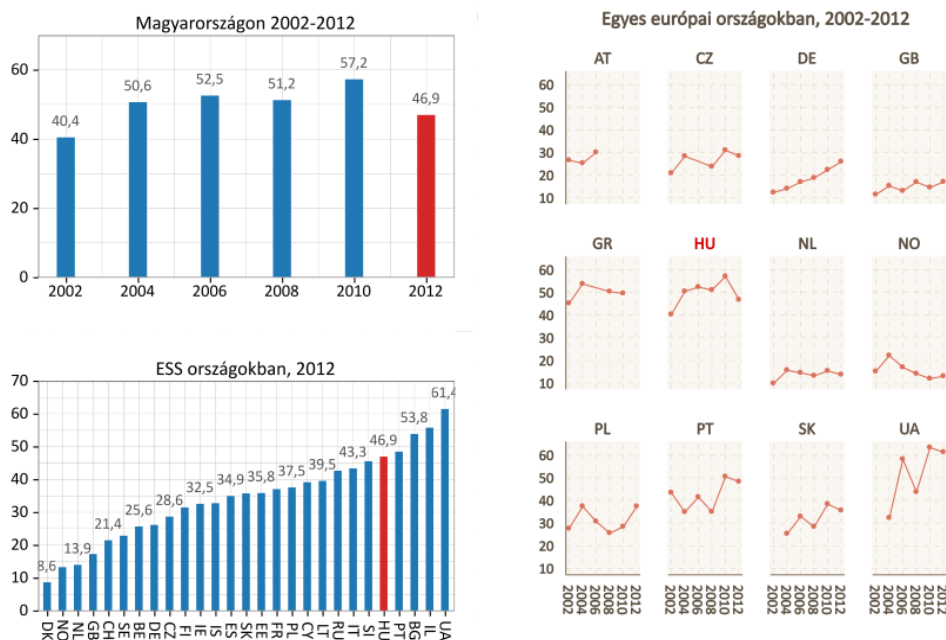
A gyermekszegénységi mutatók megfékezésére tett, a fenntarthatóság irányába vezető intézkedés a családi adókedvezménynek az alacsony keresetű családok számára való jobb hozzáférhetősége, ami csökkenti ezekben a családokban a gyermekszegénység kockázatát és a szakirodalom szerint pozitívan hat a termékenységre.

Jövedelmi egyenlőtlenséggel kapcsolatos attitűd

Magyarország egyik feltűnő társadalmi jellegzetessége, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek elfogadottsága nagyon alacsony szintű annak ellenére, hogy az objektív jövedelmi egyenlőtlenségi mutatók nem számítanak különösen magasnak az Európai Unióban (Fábián és Tóth, 2014).

A kifejezetten magyarországi, ehhez a témához és általában a redistribúciós kereslethez kötődő érték-elemzésekben kimutatták, hogy az állami újraelosztás iránti kereslet – illeszkedve az intézmények iránti bizalom trendjeihez, erősen túlpolitizált lett Magyarországon (Keller, 2014). A felnőtt lakosság közel 50 százaléka (46,9%) 2012-ben „teljes mértékben” egyetértett azzal, hogy a „Kormánynak lépéseket kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében.” Ez a többi vizsgált országhoz képest kimagasló arányú; csak négy másik országban regisztráltak ennél magasabb arányt úgy, hogy a 2012-es érték lényegesen alacsonyabb volt a korábbi időszakhoz képest.

13. ábra: Azok százalékos aránya, akik „teljes mértékben” egyetértenek azzal, hogy „a kormánynak lépéseket kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében”

Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). Kérdés: „Kérem mondja meg, milyen mértékben ért egyet vagy nem ért egyet a következő kijelentésekkel. Használja a ... válaszlapot! A kormánynak lépéseket kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében.” A válaszlapon ötfokú válasz-skála szerepelt. Az ábrán a teljesen egyetértők százalékos aránya szerepel.

Lakossági eladósodottság¹⁹

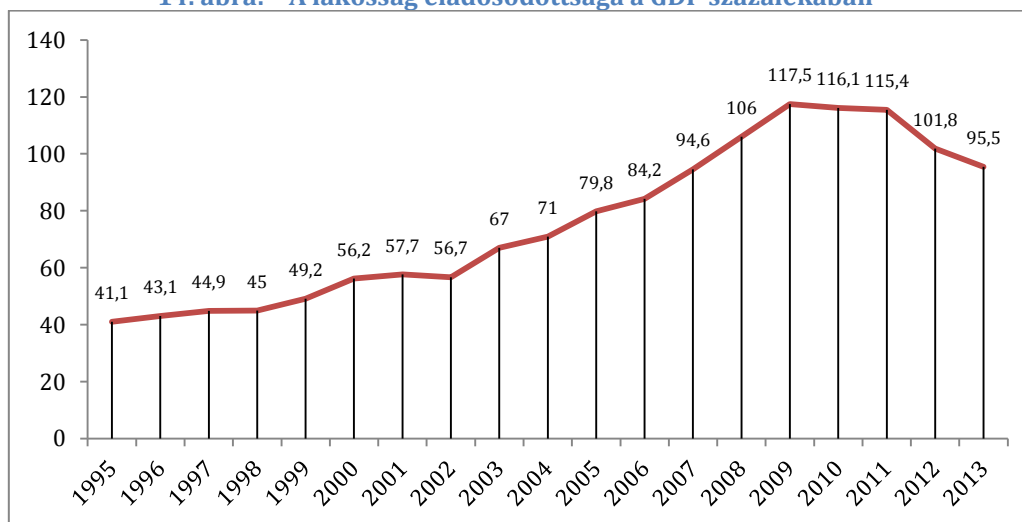
A lakossági eladósodottság vizsgálata komoly jelentőséggel bír, mert ez a depriváltsági mutatók egyik indikátora, amiben hazánk rosszul teljesít, miközben pedig a korosztályos egyensúly szempontjából is felvet fenntarthatósági problémákat. Az 1995-ben kezdődő lakossági eladósodás 2002-ig tartó egyenletes, lassú növekedés után a 2003-2008 közötti időszakban felgyorsult, és 2009-ben kiemelkedően magas szintet, a GDP 117,5%-át érte el. A sokoldalú gazdaságpolitikai

¹⁹ Jó Állam Jelentés 2015. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/jo-allam-jelentes.original.pdf

intézkedéseknek köszönhetően 2010-ben megkezdődött az eladósodottság csökkenésének folyamata, melynek eredményeként az a GDP 95,5%-ára mérséklődött.

E kedvező változás hozzájárult a háztartások megtakarítási hajlandóságának növekedéséhez, illetve a lakosság fogyasztási hajlandóságának az emelésén keresztül érezhetően elősegítette a fogyasztási és növekedési pályára történő áttérés megkezdését²⁰. Az eladósodott háztartások jelentős része számára azonban még 2014-ben is fennállt a körülményekhez történő nagyfokú alkalmazkodási kényszer, ami erősítette a lakosság fennálló óvatossági megfontolásait.

14. ábra: A lakosság eladósodottsága a GDP százalékában

Forrás: Jó állam jelentés

2.1.5. Kormányzati intézkedések

A Kormány az NFFS elfogadása óta az emberi erőforrásokat érintő minden területen megújította stratégiáját.

- A Fokozatváltás a felsőoktatásban²¹ stratégia a magyar felsőoktatás fejlődési és versenyképességi lehetőségeit fekteti le 2030-ig. A stratégia célul tűzi ki a specializációt, hogy minden felsőoktatási intézmény határozott képzési profillal rendelkezzen, amely területen magas, világszínvonalú képzést biztosít; és erősíteni kívánja a kutatási és fejlesztési tevékenységeket, bővíteni a kapacitásokat.
- A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II.²² a hosszútávra tervező felzárkózáspolitikát fekteti le, amely alapvető szemléletváltást kíván elérni a szegénység elleni és roma politikában. Ennek érdekében olyan gyakorlatias eszközöket vezet be és alkalmaz szélesebb körben, amelyek támogatják a munkaerő-piaci integrációt (pl. közmunka), az esélyteremtő oktatáshoz és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést – különös tekintettel a gyermekek esélyeinek javítására.

²⁰ Lásd részletesebben a gazdasági erőforrásokról szóló elemzés keretében.

²¹

<http://www.kormany.hu/download/d/90/30000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20koncept%C3%B3.pdf>

²²

http://www.kormany.hu/download/1/9c/20000/Magyar%20NTFS%20II%20_2%20mell%20_NTFS%20II.pdf

- Az „Egészséges Magyarország 2014-2020” Egészségügyi Ágazati Stratégia²³ a 2020-ig tartó egészségügyi fejlesztési koncepciót fekteti le, amely az egészségügyi helyzet fejlesztésére a megelőzés és a gyógyulási esélyek javítását is kiemeltnek tekinti. Célja a magyar állampolgárok egészségi állapotának javítása, az egészségben eltöltött életevek 2 évvel történő növelése, a fizikai és mentális egészség egyéni és társadalmi értékének növelése, az egészségtudatos magatartás elősegítése, a területi egészség-egyenlőtlenségek csökkentése valamint a társadalmi kockázatközösségen alapuló egészségügyi ellátó rendszerhez való hozzáférés lehetőségeinek javítása.
- A Köznevelés-fejlesztési stratégia²⁴ a magyar köznevelés helyzetét is értékelve kijelöli az ágazat fejlesztési irányait a 2014-2020 közötti időszakra. A stratégia főbb vezérelvei között kiemelendő az állami szerepvállalás szélesítése a köznevelés minőségének biztosítására; az iskolák nevelő szerepének erősítése; és a pedagógus életpálya presztízsének növelése.

2.1.6. Összegző következtetések

Kedvező tendenciák	Kockázatok
<p>Az élveszületések száma Magyarországon az elmúlt évtizedekben igen alacsony szinten stagnált, ezt a negatív folyamatot szakította meg a 2012-es és 2014-es esztendő, amikor több gyermek született Magyarországon, mint az azt megelőző évben.</p> <p>Érzékelhetőek a kormányzati törekvések, melyek a stratégia által megfogalmazott célok teljesülésének irányába mutatnak (pl.: pedagógus-életpálya modell bevezetése, családi adókedvezmények).</p> <p>2013-ban a születéskor várható egészségben eltöltött élettartam a férfiak esetén 59,1, a nőknél 60,1 év volt. A mutató értéke az unió átlagától (nőknél 61,5, a férfiaknál 61,4 év) ugyan elmarad, de évről évre növekszik.</p> <p>Az európai uniós szegénységi célkitűzésben érintett népesség aránya 2008-ban 28,2% volt Magyarországon. Ez az érték az azt követő időszakban, jelentősen és folyamatosan emelkedett 2013-ig 33,5%-ra, de 2014-ben csökkenés mutatkozott (31,1%).</p> <p>A sokoldalú gazdaságpolitikai intézkedéseknek köszönhetően 2010-ben megkezdődött, majd 2012-ben felgyorsult a lakossági eladósodottság csökkenésének folyamata, melynek eredményeként a GDP 95,5%-ára mérséklődött.</p>	<p>A szülőképes korban levő (15-49 éves) nők számának a csökkenése várható a jövőben, amikor a nagylétszámú, 1974–1978 között született kohorszok elérik a 40 éves kort és kilépnek a szülőképes időszakból.</p> <p>A kisgyermekes édesanyák foglalkoztatottsági rátája Magyarországon nemzetközi összehasonlításban nagyon alacsony.</p> <p>A 2013-as európai adatok szerint Magyarországon a foglalkoztatottak mindössze 2,9%-a, a munkanélküliek 2,7%-a, míg az inaktívak 3,3%-a tanul.</p> <p>Romlik a magyar diákok szövegértési, matematikai és természettudományos teljesítménye egyaránt. Csökken továbbá a magas teljesítményt nyújtó tanulók aránya, így apad a felsőoktatás és a tudományos kutatás merítési bázisa.</p> <p>PISA eredmények alapján az oktatási rendszerünk nem fordít kellő figyelmet a problémamegoldó képesség fejlesztésére, holott az elengedhetetlen a hatékony munkavégzésben.</p> <p>Elmondható, hogy növekszik a lemaradók, gyengén teljesítők, iskolát korán elhagyók aránya, ami mind súlyosabb képezhetőségi, foglalkoztathatósági problémát jelent. A tankötelezettségi korhatár 18-ról 16 évre való leszállításának továbbá várhatóan többnyire negatív hatásai valószínűsíthetőek.</p>

23

http://www.kormany.hu/download/e/a4/30000/Eg%C3%A9szs%C3%A9ges_Magyarorsz%C3%A1g_e%C3%BC_strat%C3%A9gia_.pdf

²⁴<http://2010-2014.kormany.hu/download/d/72/21000/k%C3%B6znevel%C3%A9s%20fejl%20strat.pdf>

Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozás Magyarországon több mint másfélszerese volt 2012-ben az Európai Unió átlagának.

A magyar társadalom európai összehasonlításban kiemelkedően depriváltnak számít. 2013-ban a harmadik legrosszabb helyzetű tagállam volt az Unióban 26,8%-os mutatóval.

Magyarország egyik feltűnő társadalmi jellegzetessége, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek elfogadottsága nagyon alacsony szintű annak ellenére, hogy az objektív jövedelmi egyenlőtlenségi mutatók nem számítanak különösen magasnak az Európai Unióban.

2.2. Társadalmi erőforrások²⁵

2.2.1. Általános helyzetkép

Az erkölcsi normák és értékek; az egyének közötti kapcsolatok és a bizalom; az egyének alkotta szerveződések, intézmények; továbbá a kulturális tevékenységek és a kulturális örökség alkotják a nemzet társadalmi erőforrásait.

A magyar társadalomra jellemző az intézményekkel szembeni bizalmatlanság, bár az elmúlt évek során a bizalmi indexek nőttek. Általánosságban elmondható, hogy a jogrendszerrel, az állam és a gazdaság működésével kapcsolatos elégedettség erősen átpolitizált kérdések.

Az egyéni boldogság európai összehasonlításban kirívóan alacsonynak számít, a társadalmi együttműködések és nemzeti összetartozás területén ugyanakkor erősödnek a pozitív tendenciák.

Számos kormányzati elköteleződés, jogszabály-módosítás és program ellenére a nemzetközi felmérések szerint Magyarországon továbbra is az európai átlagnál nagyobb a korrupció. Számos területen a gazdaságba való erőteljes állami beavatkozás (szabályozással vagy költségvetési és EU-források gazdasági támogatásként való megjelenésével) utat nyithat járadékvadász magatartások megjelenésének.

2.2.2. Kulcsindikátorok alakulása

Mutató neve	Értéke	Év	Az NFFS elfogadása óta ²⁶ történt elmozdulás értékelése
Az általános bizalom szintje (ESS, 0-10 skálán)	4,8	2012	Nincs friss adat, ugyanakkor a korábbi növekvő trend pozitív változásnak tekinthető.
Korrupciós index (Transparency Int, 0-100 skálán)	54	2014	A mutató esetében nem látszik elmozdulás, ami negatívan befolyásolja a stratégiai célok elérését.
Civil szervezetek száma (ezer)	64	2014	Nem látszik változás a mutató esetében.

2.2.3. Keretstratégia által megjelölt célok és kihívások

NFFS által nevesített célkitűzések a társadalmi erőforrások esetében:

1. Társadalmi szerkezet átrendeződése²⁷
2. Jó példák megjelenítése a közvélemény előtt
3. A fenntarthatóság szempontjából előnyös magatartásmintákat követő szervezetek (civil, szakmai, egyházi) támogatása
4. A bizalom infrastruktúrájának erősítése
5. A munkakörülményekkel való elégedettség, örömezőnövelése
6. A múlt örökségének ápolása, az identitás megerősítése

²⁵ A fejezet a Fábíán-Szívós (2015), Medgyesi-Gál (2015) és Gödri et. al (2015) tanulmányai, valamint a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről szóló Összefoglaló Tájékoztatóról c. Földművelésügyi Miniszteri előterjesztés alapján készült.

²⁷ A társadalmi szerkezet helyzetét az emberi erőforrások keretében mutatjuk be.

2.2.4. Célokot érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása

2.2.4.1. Fenntartható életmódok és életstratégiák (2-3 cél)

A fenntartható életmódok és életstratégiák elterjesztésére a Keretstratégia elfogadása óta számos kormányzati program indult. A kormányzati programok közül kiemelhetőek a következők:

- „Bringázz a munkába!” kerékpáros kampány a kerékpáros közlekedés népszerűsítése érdekében;
- a környezetvédelmi és a közlekedési tárcák összefogásában a Kerékpárosbarát Munkahely és a Kerékpárosbarát Település pályázat meghirdetése;
- elkészült a fiatalokat célzó ismeretterjesztő www.gmoterkep.hu weboldal, ami egy olyan interaktív térkép, amely a világ egyes részein megtörtént igaz történeteken keresztül mutatja be a GMO-k egészségügyi, környezeti, gazdasági és társadalmi hatásait;
- elindult a „Fúts okosan!” kampány, amely weboldala (<http://futsokosan.kormany.hu/>) és plakátok útján a lakossági tüzelésből származó károsanyag kibocsátások csökkentésére hivatott.

Az elmúlt években több felsőoktatási intézményben, karon hirdettek meg környezetvédelmi szakirányú továbbképzéseket. A Nemzeti Közszerződési Egyetem a kötelező közszerződési továbbképzéseken belül 2014-re meghirdetett a köztisztviselők számára egy szakmai továbbképzést „Fenntartható fejlődés, az erőforrások tudatos használata” címmel.

2.2.4.2. Civil szervezetek szerepe

A civil szféra erejét a civil szervezetek száma, szervezettsége és tevékenysége mutatja meg. Ezek alapján a nonprofit szektor méretének, gazdasági és társadalmi súlyának változását a szervezetek számával, a bevételek reálértékével és a foglalkoztatottak számával lehet érzékeltetni. Magyarországon az európai átlagnál kisebb a civil szervezeti aktivitás. 2014-ben mintegy 63,9 ezer – az előző évinél hatszázzal kevesebb – civil és egyéb nonprofit szervezet működött Magyarországon, bő egyharmaduk (22 ezer) alapítványi formában, 42 ezer társas nonprofit szervezetként. Az alapítványok 63 százaléka továbbra is három tevékenységi területre: az oktatáshoz (33%), a szociális ellátáshoz (16%) és a kultúrához (14%) köthető. A társas nonprofit szervezetek körében a korábban kialakult összetételnek megfelelően a szabadidős (24%) és a sportegyesületek (17%), valamint a kulturális szervezetek (13%) aránya volt a legnagyobb. A közhasznú státussal rendelkező szervezetek hányada 40 százalékot tett ki.

2.2.4.3. Bizalom infrastruktúrája

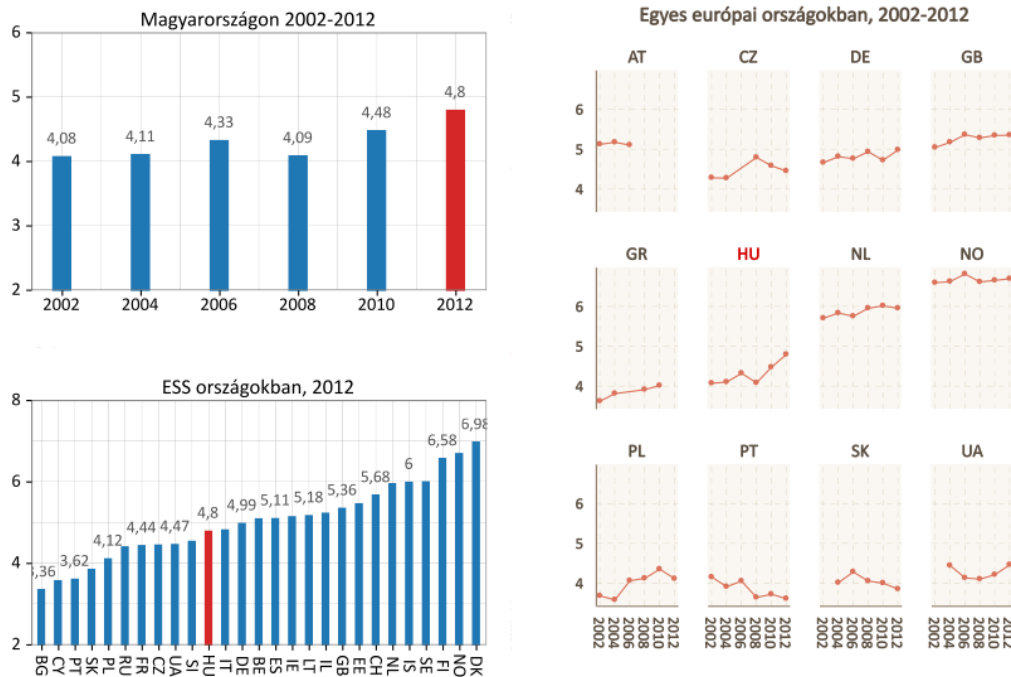
Általánosított és jogrendszerbe vetett bizalom

A társadalmi tőke egyik fontos összetevője az általánosított bizalom, vagyis az a beállítódás, hogy mit gondolunk az emberek megbízhatóságáról általában. A társadalmi tőkével kapcsolatos szakirodalom szerint az általánosított bizalom növeli a kollektív politikai részvétel szintjét, elősegíti a civil társadalom szerveződését, és elősegíti a társadalmi toleranciát (Stolle, 2002). Persze az okozati összefüggések iránya megkérdőjelezhető és egyesek a kooperáció magasabb szintjével magyarázzák a magasabb fokú bizalmat (Dang, 2011).

A magyar társadalom körében a bizalommal kapcsolatos kutatások rendre alacsony szintet mutatnak. Ezek alapján hazánk az általánosított bizalom tekintetében a vizsgált – többnyire európai – országok körében az alsó középmezőnyben helyezkedik el. 0-10 fokú skálán 2012-ben 4,8 volt az átlagos általánosított bizalom szintje úgy, hogy 2008 óta kismértékű növekedés a

jellemző. A legmagasabb bizalmi szint a skandináv országokra jellemző, míg a balkáni, kelet-európai és a mediterrán országokra az alacsonyabb bizalmi szint figyelhető meg.

15. ábra: Általános bizalom az emberekben 0-10 fokú skálán Magyarországon és az Európai Társadalmi Felmérésben szereplők körében

Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). A kérdés szövege a következő: „Általánosságban Ön mit mondana: A legtöbb emberben meg lehet bízni, vagy inkább azt, hogy nem lehetünk elég óvatosak az emberi kapcsolatokban? Helyezze el véleményét a skálán, ahol a „0” azt jelenti, hogy nem lehetünk elég óvatosak, a „10” pedig azt, hogy a legtöbb ember megbízható.” Az ábrán a magasabb átlagpontszám nagyobb fokú bizalmat fejez ki.

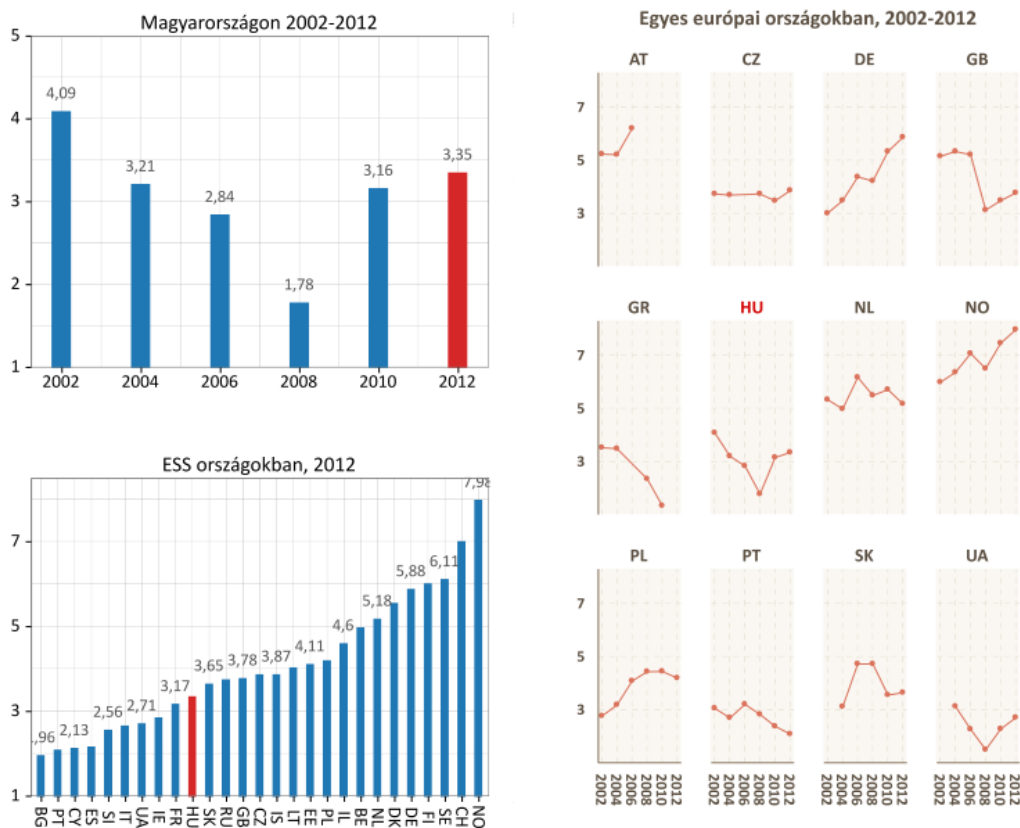
A magyar lakosság jogrendszerbe vetett bizalmának szintje az általánosított bizalomhoz hasonlóan 2002 és 2008 között csökkent az átlagos 5,1 értékről 3,7-re, majd 2010 után újra emelkedett, 2012-ben 4,7 volt a mutató értéke.

Elégedettség a gazdaság állapotával

A gazdasági helyzettel való elégedettség fokozatosan csökkent Magyarországon 2002 és 2008 között 0-10 fokú skálán mérve 4-ről 1,78-as szintig. 2010 után javult a gazdaság megítélése²⁸, de 2012-ben is csak 3,4 volt az index értéke. Ez azért is érdekes, mert a gazdaság objektív mutatói közül 2006-ig nőtt a GDP és a lakossági reáljövedelmek is, ennek ellenére a gazdaság helyzetének megítélése kedvezőtlen volt. Fontos látni, hogy hazánkban erősen átpolitizált a gazdaság kérdése, így annak objektív megítélése társadalmi szinten nem valósul meg. Az egyes európai országokat tekintve megállapítható, hogy a 2008-as gazdasági válság nem minden országban csapódott le negatívan, de még az általánosan pozitív norvég és német adatokban is kimutatható megtorpanás.

²⁸Azt, hogy a lakosság gazdasági várakozásai javuló tendenciát mutatnak némi hullámmal a GKI konjunktúra kutatása is visszatükrözi. A fogyasztói bizalmi index 2014-2015 folyamán lényegesen magasabb volt, mint 2010-et megelőzően. Ezt az indexet a háztartások pénzügyi, az ország gazdasági és munkanélküliségi helyzetének várt alakulására, továbbá a megtakarítási kilátásokra vonatkozó kérdésekre adott válaszokból számítják.

16. ábra: Elégedettség a gazdaság jelenlegi állapotával Magyarországon és az Európai Társadalmi Felmérésben szereplők körében

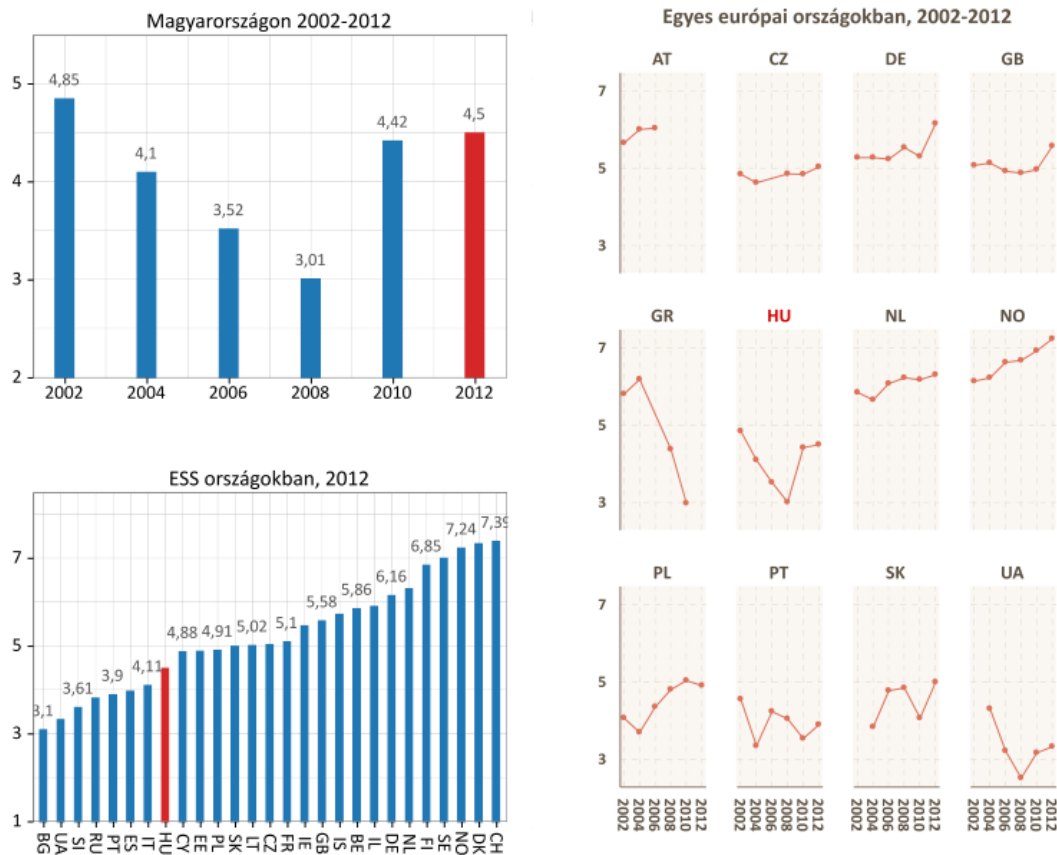
Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). A kérdés szövege a következő: „Mindent összevetve mennyire elégedett [Magyarország] jelenlegi gazdasági állapotával? Kérem, válaszoljon a válaszlap segítségével, amelyen a „0” a teljes elégedetlenséget, a „10” pedig a teljes elégedettséget jelenti.” Az ábrán a magasabb átlagpontszám nagyobb fokú elégedettséget fejez ki.

Elégedettség a demokrácia működésével

A gazdaság helyzetével való elégedettség csökkenésével párhuzamosan csökkent a demokrácia működésével kapcsolatos elégedettség is Magyarországon. 2002 és 2008 között közepes szintről (4,85) alacsony szintre (3,01). 2010 után ebben a mutatóban is emelkedés mutatkozott, de még 2012-ben (4,5) sem érte el a 2002-es szintet.

Érdekes megfigyelni, hogy más európai országokban kevésbé ingadozó az adatsorok, talán csak a gazdasági válság által leginkább sújtott Görögország és a polgárháború szélére sodródott Ukrajna mutat hasonlóan romló, illetve változó (hektikus) képet. A mintázat tekintetében az ukrán adatok hasonlítanak a magyarra (de attól azonban alacsonyabb szintűek). A demokrácia működésével a leginkább elégedettek Svájc, Dánia és Norvégia polgárai, ahol az elégedettségi mutatók átlagos szintje meghaladja a 7-es értéket.

17. ábra: Elégedettség a demokrácia működésével Magyarországon és az Európai Társadalmi Felmérésben szereplők körében

Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). A kérdés szövege a következő: „Mindent egybevetve mennyire elégedett Ön Magyarországon a demokrácia működésével? Kérem, válaszoljon a válaszlap segítségével, amelyen a „0” a teljes elégedetlenséget, a „10” pedig a teljes elégedettséget jelenti.” Az ábrán a magasabb átlagpontszám nagyobb fokú elégedettséget fejez ki.

Korrupció és járadékvadászat

Az Eurobarométer 2013-as felmérése szerint a magyarok 89%-a szerint komoly probléma a korrupció, és az emberek 19%-a a napi életvitele során rendszeresen találkozik korrupcióval. A megkérdezettek 13%-a állítja, hogy az elmúlt évben csúszópénzt kértek vagy vártak el tőle. A korrupció területén előrelépés ugyanakkor az elfogadott korrupcióellenes stratégia, amely az államigazgatásra fókuszálva a korrupció megelőzését tűzi ki célul (Európai Bizottság, 2014).

A Transparency International (TI) évente elkészíti a Korrupció Érzékelési Indexet (Corruption Perceptions Index – CPI)²⁹, amely során szakértők és üzletemberek megkérdezése alapján vizsgálják az egyes országokban a közszektor korrupcióját az állami intézményrendszer, a gazdaság és a társadalom fertőzöttsége alapján. Magyarország 2013-hoz képest egy helyet rontott a rangsorban. Az elért 54 ponttal a 47. helyet szerezte meg. A régió belül is valamivel gyengébben teljesít az ország, mint korábban. Míg 2013-ban hazánkat a közép- és kelet-európai mezőnyben csak Észtország, Lengyelország, Litvánia és Szlovénia előzte meg, addig 2014-ben Lettország is Magyarországot elé került. Uniós összehasonlításban egy helyet rontva a 21. helyen végzett, amivel változatlanul az Európai Unió alsó, korrupst harmadában szerepel. A legutóbbi felmérésben

²⁹ <http://transparency.hu/INDEXEK>

vizsgált 175 ország élmezőnyében - ez elmúlt évekhez hasonlóan - a skandináv országok végeztek³⁰.

A TI értékelése alapján a korrupciós helyzet legfőbb hajtóereje az átláthatatlan kormányzati döntések, amelyek kiszámíthatatlan jogi környezetet eredményeznek, meghatározott üzleti csoportok számára tesznek kedvezményeket, miközben gyenge a közhatalom elszámoltathatósága.³¹

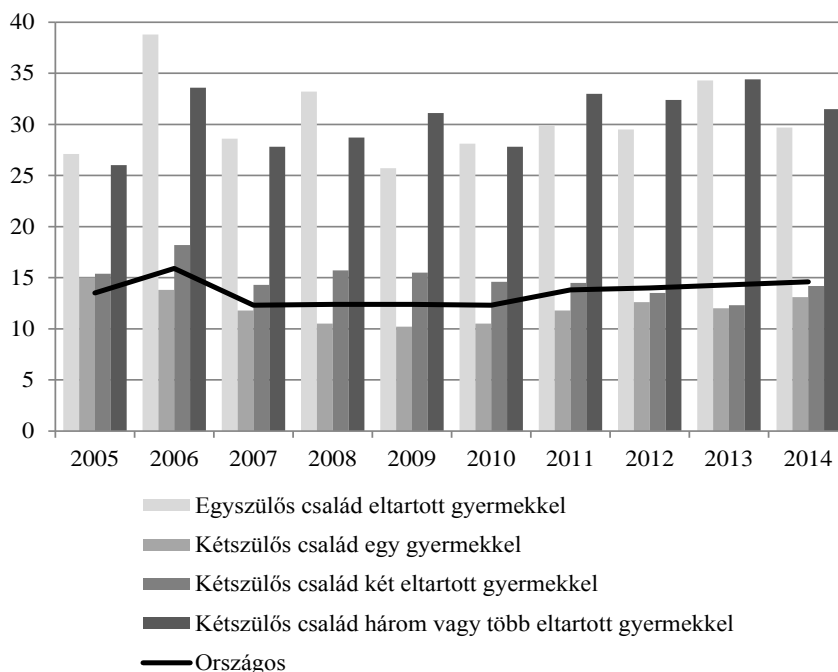
2.2.4.4. *Munka és család összeegyeztethetősége*

Családtámogatások

A magyar családtámogatási rendszer³² európai összehasonlításban általánosságban bőkezűnek mondható, hiszen a kisgyermeket nevelő családok anyagi helyzetüktől és az anya korábbi munkaerő-piaci pozíciójától függetlenül három éven keresztül mind részesülnek valamilyen támogatásban. Ez eléggé egyedülálló, hosszú múltra visszatekintő gyakorlat, hiszen a legtöbb országban az anyasági ellátások biztosítási jogviszonyhoz, azaz az anya korábbi aktív munkaerő-piaci részvételéhez vannak kötve, és az ellátások sokkal rövidebb ideig folyósíthatók.

Mindezek ellenére a termékenységi tendenciák és a gyermekes családok anyagi helyzetét mutató elemzések azt jelzik, hogy a hazai rendszer különböző elemei nem igazán működnek hatékonyan, hiszen a termékenységi mutatók hosszú idő óta alacsony szintet mutatnak, és összességében a gyermekes családok szegénységi kockázata átlag feletti. Különösen a nagycsaládos és az egyszülős családok szegénységi rátája magas.

18. ábra: A gyermeket nevelő családok különböző típusainak szegénységi kockázata (relatív jövedelmi szegénységi arány háztartástípusok szerint)

Forrás: KSH

³⁰ Dánia áll az élen, 92 ponttal, Új-Zéland a második, 91 ponttal. Az élbolyba tartozik még Finnország (89 pont), Svédország (87 pont), valamint Norvégia és Svájc (86 pont), és Hollandia is ismét befért a tíz legbiztosabb ország csoportjába.

³¹ http://transparency.hu/A_korrupcio_2014-es_vilagterkepe?bind_info=page&bind_id=76

³² A magyar családtámogatási rendszer különböző elemeiről ld. *Makay (2015)* írását.

A gyermekes szülők és családjaik anyagi jóléte szempontjából kiemelt jelentősége van annak, hogy az anyák a szülés előtt milyen munkaerő-piaci pozícióval rendelkeztek, és milyen hosszú munkaviszonyuk volt, hiszen a családtámogatások színvonala erősen differenciált ennek függvényében. A magyar családtámogatási rendszerben 2013/2014-től számos olyan átalakítást hajtottak végre, amelynek célja mindezeknek a folyamatoknak a pozitív irányba mozdítása, a gyermekvállalás ösztönzése és a kisgyermekes családok helyzetének javítása, a családi élet és a munka összeegyeztethetőségének biztosítása. Az átalakításokról az emberi erőforrásokat vizsgáló fejezet számol be részletesebben.

A munka és a család összeegyeztethetőségét szolgálhatják az atipikus foglalkoztatási formák elterjedése.³³ Magyarországon ugyanakkor közismerten alacsony a részmunkaidőben, és egyéb atipikus formában dolgozók száma. A részmunkaidős foglalkoztatás kiterjesztésére történt intézkedések meghatározó lépése volt, hogy 2010-ben a közszféra munkaadóit kötelezték arra, hogy ha a három év alatti gyermeket nevelő munkavállaló kéri, hogy részmunkaidőben alkalmazzák tovább, akkor ezt a munkaadónak kötelezően biztosítania kell. 2012-ben ezt a szabályozást kiterjesztették a versenyszférára is.

A gyermekek napközbeni ellátása

A kisgyermekes anyák munkaerő-piaci aktivitásának alakulását jelentősen befolyásolja, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a gyermekek nappali ellátásában.³⁴ Magyarországon a rendszerváltáskor még igen kiterjedt bölcsődei hálózat működött, 1990-ben valamivel több, mint 1000 intézménnyel. A rendszerváltás utáni években mind a vállalati, mind az önkormányzati bölcsődék száma visszaesett, 2014-ben a hazai bölcsődék száma 736 (2013-ban 724) volt, ahol a gondozott gyermekek száma meghaladta a 37 ezret.

2. táblázat: A 0-2 év közötti gyermekek bölcsődei férőhelyek számához viszonyított aránya

év	0-2 évesek száma	bölcsődei férőhelyek száma	arány százalékban
2011	284 938	35 450	12,4
2012	274 265	36 635	13,4
2013	266 971	37 654	14,1
2014	268 122	38 614	14,4

Forrás: KSH, saját számítás

Az utóbbi években a bölcsődékben emelkedett a térítési díjak összege. 2014-ben az intézmények 42%-ában kellett a szülőknek gondozási díjat fizetniük. Ez 11 327 gyermeket érintett havonta, azaz a bölcsődébe járó gyermekeknek a 30 százalékát.³⁵

³³ A részmunkaidős foglalkoztatás terjedésének megítélése ugyanakkor nem egyértelmű. Válság kapcsán ugyanis sok munkáltató kényszerből részmunkaidőssé tette a korábban teljes munkaidőben dolgozó alkalmazottját.

³⁴ A gyermekek nappali ellátását biztosító intézmények leírásáról ld. Makay 2015.

³⁵ A gyermekek egy része nem kötelezhető térítési díj fizetésére. Ezek a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek, a három vagy több gyermekes családok gyermekei, és a védelembe vett gyermekek. 2014-ben 10 632 gyermek mentesült a gondozási díj alól.

A kisgyermek nappali ellátásának másik formája a családi napközi. A családi napközibe beíratott gyermekek száma 2014-ben 7137 volt, 62 százalékuk három évesnél fiatalabb, így többségükben már a bölcsődéskorúak ellátásában pótolták a bölcsődét, míg a megelőző években még a 3 évesnél idősebbek voltak többségben, akkor még a családi napközi sokkal inkább az óvoda, mind a bölcsőde helyettesítője volt.

2015-től kötelező a 3 évnél idősebb gyermekek óvodai gondozása, ami leginkább a leszakadó társadalmi csoportok felzárkóztatásában jelenthet nagy segítséget. A munkaerőpiac szempontjából a kötelező óvodáztatás hatása várhatóan nem jelentős.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a bölcsődékhez és a családi napközikhöz való hozzáférés (az elérhető férőhelyek és a térítési díjak összege szempontjából egyaránt) komoly problémát jelent, és meghatározó korlátja a kisgyermekes anyák munkavállalásának elsősorban Budapesten és a nagyobb városokban.

Egyéni boldogság

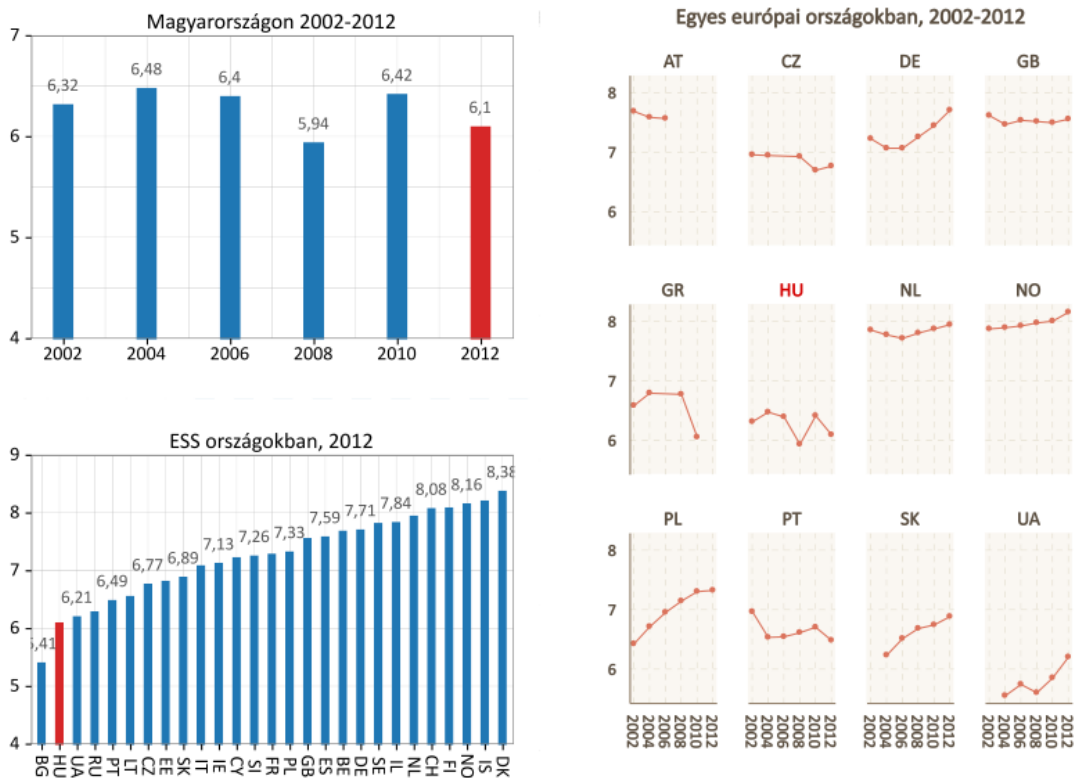
Az egyéni boldogság szintje 0-10 fokú skálán a 6-os érték körül ingadozik Magyarországon, ami a vizsgált, zömében európai ország körében kirívóan alacsonynak számít.³⁶ Ugyan ismert az a paradoxon, hogy a gazdasági fejlődés nem vezet automatikusan a polgárok boldogságérzetének növekedéséhez, vannak olyan országok, ahol a vizsgált időszakban (2002-2012) folyamatosan nőtt az egyének boldogsága – szemben a hazai tendenciával.

---

³⁶ Az ESS országok többségében ugyanis 7 fölötti az átlagos boldogsági szint, a mi átlagunknál csak Bulgáriában regisztráltak alacsonyabb értéket és rangsorban minket követ Ukrajna, Oroszország és Portugália.

19. ábra: „Mennyire érzi boldognak magát?” A válaszok átlaga Magyarországon és az Európai Társadalmi Felmérésben szereplők körében

Forrás: Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey, ESS). A kérdés szövege a következő: „Mindent egybevetve, mennyire érzi boldognak magát? Használja a ... válaszlapot!” A válasz-skálán a 0 érték azt jelenti, hogy „nagyon boldogtalan”, a 10-es érték pedig azt, hogy „nagyon boldog”. Az ábrán a magasabb átlagpontszám nagyobb fokú boldogságot fejez ki.

2.2.4.5. Kultúra és nemzeti összetartozás

Nemzetpolitikai szempontból az egyik legfontosabb intézkedésnek a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról szóló 2010. évi XLIV. törvény által bevezetett egyszerűsített honosítás iránti kérelem tekinthető, amelynek köszönhetően 2015-re mintegy 670 ezren tették le az állampolgársági esküt.³⁷

A nemzeti összetartozás erősítésére érdekében tett szintén kiemelt intézkedésnek tekinthető a 2011-től megvalósuló Magyarország Háza projekt, amelynek célja, hogy hozzájáruljon a magyarság értékmegőrző képességének és egymás iránti felelősségérzetének kialakításához. Ezt szolgálja a 2010-es kormányalakítás után az első döntések között hozott törvény³⁸, amely június 4-t, a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánítja.

A kulturális örökségvédelem tekintetében kiemelendő a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ tevékenysége. A Központ a Nemzeti Kastélyprogram³⁹ keretében 2014-2018 között 35 kulturális örökségi projekt kidolgozását, fejlesztését és megvalósítását látja el, összesen 43 809 millió forint bruttó becsült összeggel. 2015-ben elfogadásra került továbbá a

³⁷<http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok-helyettes/nemzetpolitikaert-felelos-allamtikar/video/eddig-710ezer-kulhoni-magyar-adott-be-egyszerusített-honositasi-kerelmet>

³⁸ a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló 2010. évi XLV. törvény

³⁹ <http://koh.hu/fejlesztések/fejlesztés-es-tervezés>

Rómer Flóris terv,⁴⁰ amely a határon túli magyar vonatkozású épített kulturális örökség védelmét, megismerését, megóvását és megismertetését hivatott elősegíteni. Ez a tervek szerint 2016-tól 200 millió forintot jelentene határon túli műemlék-felújítási program számára.

2.2.5. Kormányzati intézkedések

A Kormány elfogadta a II. Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát, melynek fő célkitűzései a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, a szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása és a társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése. Ezek a célok nagy részben átfedésben vannak az NFFS által meghatározott társadalmi kohéziót erősítő célokkal.

A 2015-ben elfogadásra került Nemzeti Korrupcióellenes Program (2015-2018) alapján a Kormány egyik legfontosabb feladatának tekinti az állam iránti bizalom növelését, valamint a közigazgatás korrupcióval szembeni ellenálló-képességének növelését. Emellett külön kormányzati portál működik a korrupcióellenes intézkedések és eredmények bemutatása érdekében⁴¹.

2.2.6. Összegző következtetések

Kedvező tendenciák	Kockázatok
<p>A fenntartható életstratégiákat népszerűsítő programok között a kerékpáros közlekedés népszerűsítése infrastrukturális fejlesztésekkel is összekapcsolódott.</p> <p>A magyar családtámogatási rendszerben 2013/2014-től számos olyan átalakítást hajtottak végre, ami hozzájárult a munka és a család összeegyeztethetőségének javulásához.</p> <p>Az atipikus foglalkoztatási formák elérhetősége javult.</p> <p>A kettős állampolgárság hozzájárul a nemzeti összetartozás erősödéséhez.</p>	<p>A magyarok bizalmi szintje európai összehasonlításban nagyon alacsony, ami a gazdaság és demokrácia működésére vonatkozik.</p> <p>A bölcsődékhez és a családi napközikhez való hozzáférés komoly problémát jelent, és meghatározó korlátja a kisgyermekes anyák munkavállalásának</p> <p>A korrupciós helyzet a Transparency International vizsgálata alapján enyhén romlott, miközben hazánk a régión belül is gyengébben teljesít, mint korábban.</p>

⁴⁰ <http://koh.hu/hirek/kiemelt-hirek/elfogadta-a-kormany-a-romer-floris-tervet/882>

⁴¹ <http://korrupciomegelozes.kormany.hu/magyarorszag-eredmenyei>

2.3. Természeti erőforrások⁴²

2.3.1. Általános helyzetkép

Magyarország természeti adottságai igen sokszínűek és egyediek, amely az európai közösség természeti tőkéjéhez jelentős mértékben hozzájárul. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia a természeti erőforrások fokozatos elvesztésére hívja fel a figyelmet. Összességében elmondható, hogy hazánk biodiverzitása, természeti tőke gazdagsága EU-átlag feletti, azonban a rendszerváltozás óta követett gazdaságfejlesztési politikák miatt ez a gazdagság lassan, de folyamatosan csökken, s jelenleg a fajok körülbelül 20-25 %-a tartozik a veszélyeztetettek közé. A romló trend okai között az exponenciálisan növekvő beépítést, az ökológiai szempontból értékes területek közötti kapcsolatok megszűnését és a kedvezőtlen szerkezetű területhasználatot (például a mezőgazdaságban a szántóterületek túlsúlyát) kell legfőképp megemlítenünk.

Talajainkat tekintve egyedülálló a helyzetünk: az egy főre jutó termelésre alkalmas föld nagysága az európai országok közül a legmagasabb értékek közé tartozik, ugyanakkor a talajok termőképessége hazánkban is kimerülő trendet mutat.

A felszín alatti vízkészleteink – a talajvizet kivéve – mind mennyiségi, mind minőségi jellemzőik alapján az egyik legjelentősebb természeti erőforrás kincsünknek tekinthetők, de a Kárpát-medence vízviszatarató képessége a területhasználati problémák miatt alacsony, s ez jelentősen növeli mind az árvizek, mind az aszályok kockázatát.

Az erdőállomány, a fa hozamok folyamatosan növekvők és jó minőségűek, ám az erdő- és vadgazdálkodás számára kedvező feltételeket a klímaváltozás hatásai, a nem őshonos fajok arányának növekedése és más körülmények (szárazodás, savas esők, betegségek, kártevők stb.) veszélyeztetik. Ugyanakkor nyersanyagokban és energiahordozókban – az igényekhez képest – szerény készletekkel rendelkezünk, a megújuló és megújítható energiahordozók rendelkezésre állása differenciált képet mutat és hasznosításuk esetenként tovagyűrűző hatásokat, fenntarthatósági problémákat vet fel.

2.3.2. Kulcsindikátorok alakulása

Mutató neve	Értéke	Év	Az NFFS elfogadása óta ⁴³ történt elmozdulás értékelése
Biológiailag inaktív területek (az összterület %-ában)	68	2013	Nem látszik elmozdulás a mutató értékében, ami negatívan befolyásolja a kitűzött értéket.
Természeti erőforrás-termelékenység (GDP/DMC, €/kg)	0,98	2013	Enyhe csökkenés figyelhető meg, ami fenntarthatósági szempontból kedvező tendencia.
A lakosság kitéettsége a szilárdanyag-szennyezettségnek [PM(10)] (µg/m ³)	27,3	2013	Nincs friss adat, de kedvező trendről beszélhetünk a mutató esetében.

⁴² A fejezet Pálvölgyi et. al (2015) és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről szóló Összefoglaló Tájékoztatóról c. Földművelésügyi Miniszteri előterjesztés alapján készült.

⁴³ 2012-es adatokhoz képest.

2.3.3. Keretstratégia által megjelöl célok és kihívások

Az NFFS a természeti erőforrások területén hat célkitűzést állapít meg. A fenntarthatóság felé való átmenetet ezen célok tükrében a természeti erőforrások hét, Magyarország esetében kulcsfontosságúnak minősíthető területén keresztül vizsgálhatjuk.

NFFS célok a természeti erőforrások területén	Természeti erőforrások fenntarthatósági kulcsterületei
Természeti erőforrás felhasználási korlátok érvényesítése	Zöldfelületek, biodiverzitás és területhasználat
Termelési technológiai korlátok vagy termékszabványok érvényesítése	Ásványvagyon-gazdálkodás
A természeti erőforrások használatának megfelelő beárazása	Éghajlat és energiagazdálkodás
Környezetkímélő technológiák és földhasználati módok támogatása	Vízkészletek, vízgazdálkodás
A biodiverzitás, a talajtermőképessége, valamint az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációjának megakadályozása	Talaj és mezőgazdaság
Az embert érő környezeti terhelés csökkentése	Erdők és erdőgazdálkodás
	Levegőminőség és egészség

A következőkben a fenntarthatósági kulcsterületek helyzetén keresztül mutatjuk be a természeti erőforrásokat érintő legfontosabb folyamatokat.

2.3.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása

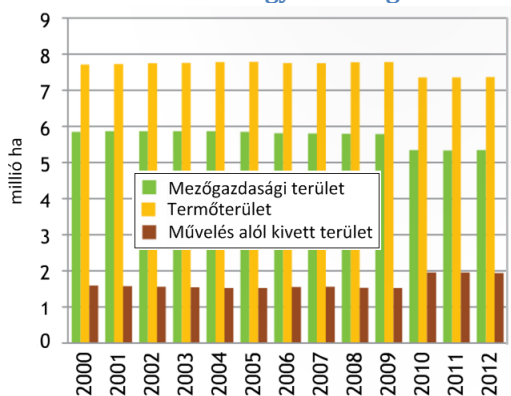
Általánosságban elmondható, hogy a természeti erőforrások területén a Keretstratégia elfogadása óta eltelt két évre visszamenőleg minimálisan állnak csak rendelkezésre adatok. Így az Előrehaladási Jelentés keretében a korábbi tendenciák alakulását, illetve a főbb társadalmi-gazdasági folyamatok várható hatásait mutatjuk be, kiegészítve a kapcsolódó kulcsindikátorok elérhető legfrissebb adataival.

2.3.4.1. Zöldfelületek, biodiverzitás és területhasználat

2010 előtt általános tendenciaként volt kijelenthető, hogy a gazdálkodási célú területek visszaszorulnak, 2013-ban az ország területének 20,7%-a volt művelés alól kivett terület, miközben 2010-ig évi 5-7 ezer hektár termőföld került ki véglegesen a mezőgazdasági művelés alól. 2010 és 2014 között a művelés alól kivett terület 1947 ezer hektárról 1917 ezer hektárra mérséklődött. A termőföld-terület változások mértéke a vizsgált időszakban a következő volt: 2011-2012 +7,7 ezer ha, 2012-2013 +7,9 ezer ha, 2013-2014 +10,5 ezer ha (KSH adatok).

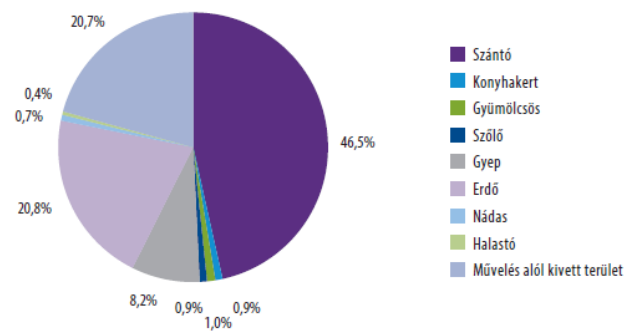
Egyedül az erdőszültség területén látható növekedés, 2013-ra Magyarország 21%-a erdősített területté vált. Természetvédelmi, és a biodiverzitás szempontjából különösen problémás a gyepterület csökkenése, mivel az állandó füves területek jellemzően számos védett, ritka fajnak nyújtanak élőhelyet.

20. ábra: Földhasználat változása Magyarországon

Forrás: NEKI, 2013⁴⁴

21. ábra: A földhasználat megoszlása (2013)

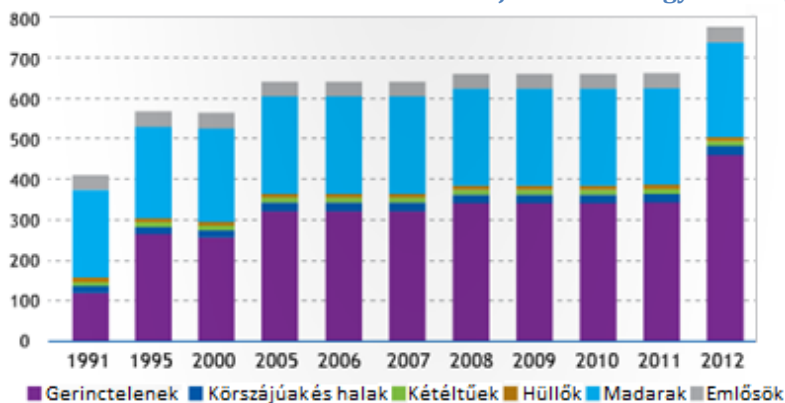
Forrás: KSH (2015)⁴⁵

A mezőgazdasági területeken belül magas arányú a szántóföldek részesedése. A szántó ugyanakkor olyan intenzív művelési ágat jelent, amely nagy területen jelentősen beszűkíti a növény és állatfajok életterét, ezért a beépített, azaz a művelés alól kivont területek mellett biológiailag inaktív területnek minősíthető. A biológiailag inaktív területek aránya így az ország területének 67%-át teszi ki.

A területhasználat nem feltétlenül alkalmazkodik a természeti adottságokhoz. A különböző területhasználati igények az ökoszisztémák környezeti feltételeinek megváltozásához, a természetes vagy természet közeli, biológiailag aktív terület beszűküléséhez és feldarabolódásához vezetnek.

A természeti élőhelyek minősége általánosságban romlik, aminek következtében a védett állatfajok száma 20 év alatt közel megduplázódott. Az EU minősítése alapján az élőhelyek közel 60%-ának helyzete kedvezőtlen besorolás alá tartozik, viszont a kedvező helyzetű élőhelyek és fajok magyarországi aránya javuló tendenciát mutat.

22. ábra: Védett és fokozottan védett állatfajok száma Magyarországon

Forrás: NEKI, 2013⁴⁶

⁴⁴ NEKI, 2013. Magyarország környezeti állapota 2013. Nemzeti Környezetügyi Intézet (http://issuu.com/holndonnerpeter/docs/neki_konyv_web)

⁴⁵ KSH (2015): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014. © Központi Statisztikai Hivatal, 2015 ISSN: 2064-0307

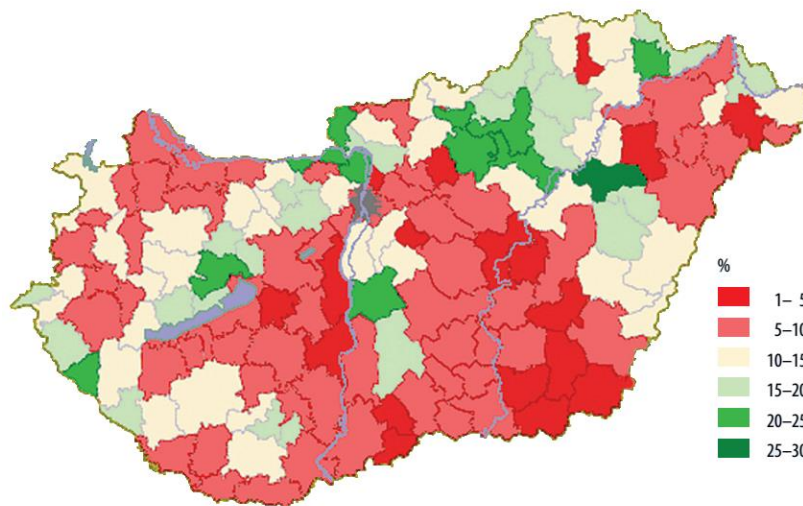
⁴⁶ NEKI, 2013. Magyarország környezeti állapota 2013. Nemzeti Környezetügyi Intézet. (http://issuu.com/holndonnerpeter/docs/neki_konyv_web)

A beépített területek aránya a 2000-es évektől kezdve exponenciálisan növekszik az 1990-es állapothoz képest, ez pedig hozzájárult a biodiverzitás csökkenéséhez és a klimatikus hatásokkal szembeni érzékenység fokozódásához. A beépítettség növekedése mögött főként a települések terjeszkedése (*városszétterülés, azaz urban sprawl*), valamint a zöldmezős beruházások állnak.

A természeti erőforrás felhasználási korlátok érvényesítésére a földhasználat, és a beépített területek növekedésének megfékezése területén üdvözlendő, hogy a kormányzat elfogadta az ún. plázastop-törvényt, majd 2015-ben annak megújítását, amely elejét veszi a 400 m²-nél nagyobb, kereskedelmi építményeket létrehozó, illetve bővítő zöldmezős beruházásoknak.

Kritikus terület a növényzeti természeti tőke alakulása.⁴⁷ Magyarország növényzeti természeti tőke indexe 9,9%, ami azt jelenti, hogy a természetes ökoszisztéma szolgáltatások 90%-át elveszítettük, illetve más célra használjuk.

23. ábra: Magyarország kistérségeinek növényzeti természeti tőkéje 2003–2007 között

Forrás: MTA Ökológiai és Biológiai Intézet (in: KSH (2015)⁴⁸)

A természetes növényzeti örökség főként a művelésből eredő hatások (pl. talajvízháztartás befolyásolása; tavasítások; vadültartás), az utóbbi években pedig továbbá a tájidegen fajok (pl. akác, selyemkóró, stb.) spontán terjedése miatt is veszélyeztetett.

A takarékos és átgondolt területhasználat gondolatosságát több hazai stratégiai dokumentum is hangsúlyozza (pl. Nemzeti Biodiverzitás Stratégia, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program), mely megvalósulásának és térbeni megoszlásának nyomonkövetése nagymértékben segítheti a fenntarthatóság felé való átmenet tervezését.

⁴⁷ A Természeti Tőke Index (NCI) egy minőségi és mennyiségi szempontokat egyaránt figyelembe vevő mutató, mely azt vizsgálja, hogy egy adott táj esetében mennyi maradt meg természetes állapotban elsősorban a növényzetből.

⁴⁸ KSH (2015): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014. © Központi Statisztikai Hivatal, 2015 ISSN: 2064-0307

2.3.4.2. Ásványvagyongazdálkodás

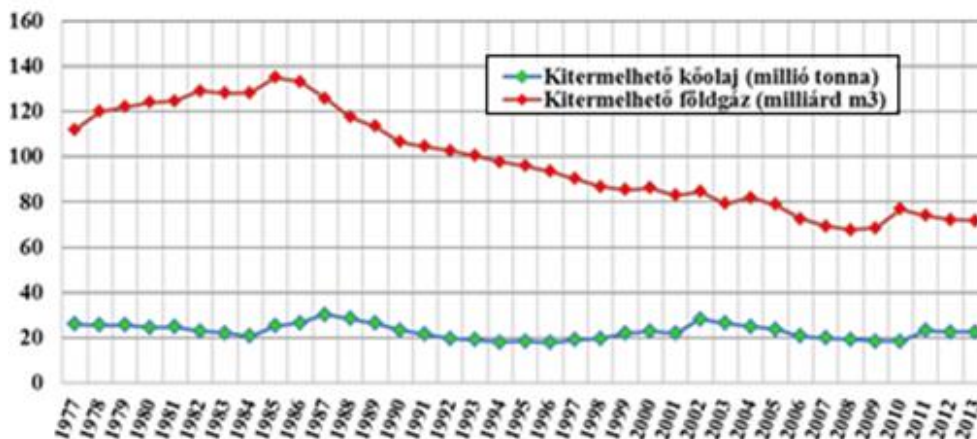
Magyarországon tudatos és ésszerű ásványvagyongazdálkodás folyik, amelynek hatósági ellenőrzési, nyilvántartási és kutatási feladatait stabil intézményrendszer biztosítja. Az ásványvagyongazdálkodáshoz képest szerény, ezzel párhuzamosan pedig a környezetvédelmi előírások és a világpiaci árak is háttérbe szorították a bányászati kitermelést.

A fémes ásványkincsek kitermelése folyamatosan csökken. A nemfémes ásványi nyersanyagok (pl. építési kavics, cement, stb.) területén az építőipari igényekhez alkalmazkodóan 2012-ről 2013-ra növekedett a kitermelés, ami valószínűsíthetően a 2014-es évben is folytatódott. A szükséges nyersanyagok rendelkezésre állása biztosított, ugyanakkor az építési-bontási hulladékok, továbbá a bányászati hulladékok mennyiségének növekedése vetíthető előre, miközben hiányzik egy erre irányuló, komplex hulladékkezelési koncepció.

A hazai szénbányászatban mindössze egy külszíni lignitfejtő bánya, a gyöngyös-visontai maradt meg, miután a márkushegyi barnaszén bánya 2015-ben bezárt. A Nemzeti Energiestratégia ennek ellenére célként tűzi ki a hazai szén- és lignitvagyongazdálkodás környezetbarát villamosenergia-termelési célú felhasználását.

A kőolaj és földgáz kitermelés növekvő volumenű, de így is jelentősen elmarad a hazai szükségletekhez képest. A megismert kitermelhető kőolaj több mint 80%-a, a földgáz több mint 75%-a már hasznosításra került.

24. ábra: A kitermelhető magyarországi szénhidrogénvagyongazdálkodás tendenciája

Forrás: MBFH ásványvagyongazdálkodás nyilvántartás, 2013. január 1-jei állapot

A magyar energiaszükséglet 62%-a fosszilis energiahordozókból fedezett. Fenntarthatósági kockázatot jelent, hogy a lakossági fűtési célú földgázfogyasztás helyét több esetben a magasabb környezetterheléssel járó technológiák (pl. vegyestüzelésű, fatüzelésű kazánok) veszik át.

A hazai anyagfelhasználás⁴⁹ összességében 2009 óta folyamatosan csökken, az erőforrás-termelékenység, vagyis a GDP és a hazai anyagfelhasználás aránya pedig növekvő tendenciát mutat.

⁴⁹ Az anyagfelhasználás a nemzetgazdaságban közvetlenül felhasznált anyagok – vagyis az ásványkincsek, a biomassza és az ásványolaj-nyersanyagok – teljes mennyiségét mutatja. Környezeti értelemben a mutató az anyagok nemzetgazdaságon belüli felhasználása okozta környezetterhelés mérésére szolgál, amely során az anyagokat a teljes életciklusuk alatt vizsgáljuk, függetlenül attól, hogy a környezet terhelése az országon belül vagy abban az országban történik, ahonnan a terméket importálták.

mutat. Ez azt jelzi, hogy a természeti erőforrások igénybevételének a gazdasági növekedésben egyre kisebb szerepe van, viszont a hazai érték még így is jelentősen elmarad az EU átlagától.

2.3.4.3. Éghajlat és energiagazdálkodás

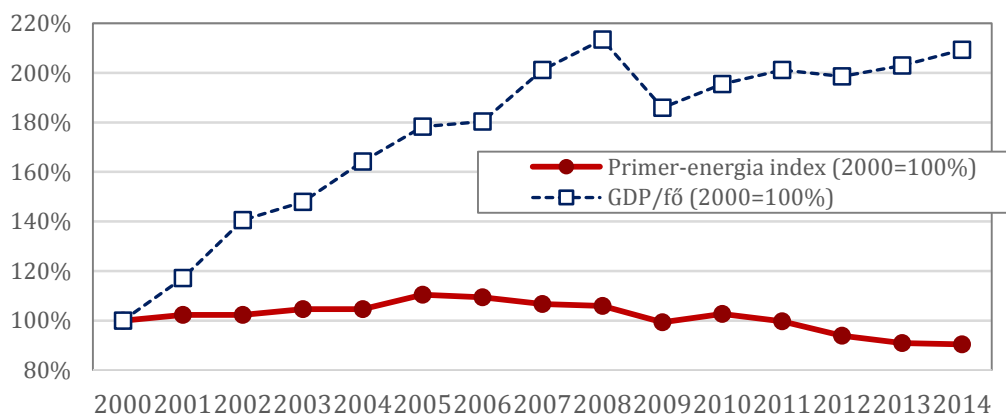
Globális folyamat a klimatikus viszonyok változása. Magyarországon ez a következő tendenciák alapján fogható meg (az Országos Meteorológiai Szolgálat értékelése szerint):

- A XX. század eleje és 2012 között 1°C-os hőmérséklet növekedés volt tapasztalható Magyarországon, ami meghaladja a globális 0,81°C-os növekedést.
- A csapadék mennyisége 1963 és 2012 között minimálisan csökkent, és egyre inkább a nagy kilengésekre – áradásokra és aszályokra – is fel kell készülni.
- A XX. század elejétől kezdve mintegy 10 nappal több a nyári nap ($T_{max} > 25\text{ °C}$), és a hóhullámos napok száma ($T_{közép} > 25\text{ °C}$) is megnőtt, több mint 6 nappal. Az ország középső és délföldi területein a legmarkánsabb a növekedés, ahol a két hetet is meghaladja.
- Ezzel párhuzamosan kevesebb a fagyos nap ($T_{min} < 0\text{ °C}$), mint a XX. század elején, országos átlagban jellemzően 10 nappal.

A klímaváltozás térben differenciált hatású és a környezeti érzékenység, sérülékenység is eltérő, de általánosságban elmondható, hogy hazánk kiemelkedő éghajlati sérülékenységű. Az ország 22%-a veszélyeztetett az éghajlatváltozás várható hatásaira bekövetkező aszályosodással és szárazodással. A hóhullámokkal szembeni sérülékenység esetében a kiemelten és fokozottan sérülékeny területeken él a lakosság egynegyede. A sérülékenység térben rendkívül differenciáltan jelentkezik, és az elmaradott térségeinket erőteljesebben érinti.

A klímaváltozás hajtóerői között kiemelt szerepű az energiatermelés és energiafelhasználás. Magyarországon (a hazai anyagfelhasználással párhuzamosan) tartósan javul az energiaigényesség: az elmúlt 15 évben az egységnyi nemzeti termék előállításához szükséges energiaigény a felére csökkent. Szakértői becslés alapján pedig 2013-hoz képest 2020-ig további 7%-os mérséklődés várható, amelynek forrása egyrészt a gazdasági szerkezet-átalakulás folytatódása, valamint további szándékolt energiahatékonysági intézkedések foganatosítása.

25. ábra: Primerenergia felhasználás index (2000=100%) és GDP/fő (2000=100%) szétválása

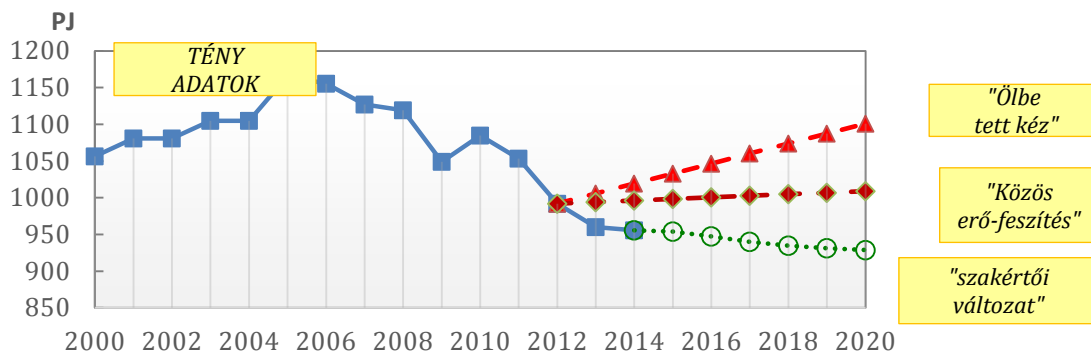

Forrás: Nemzeti Energiastratégia felülvizsgálata⁵⁰, Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (továbbiakban: MEKH), saját szerkesztés

⁵⁰ A Kormány 1160/2015. (III. 20.) Korm. határozata a Nemzeti Energiastratégia energiafelhasználás-előrejelzéseinek frissítéséről

26. ábra: A primerenergia igények középtávú jövőképei (2020-ig)

Forrás: Nemzeti Energiastratégia felülvizsgálata⁵¹, MEKH, saját szerkesztés

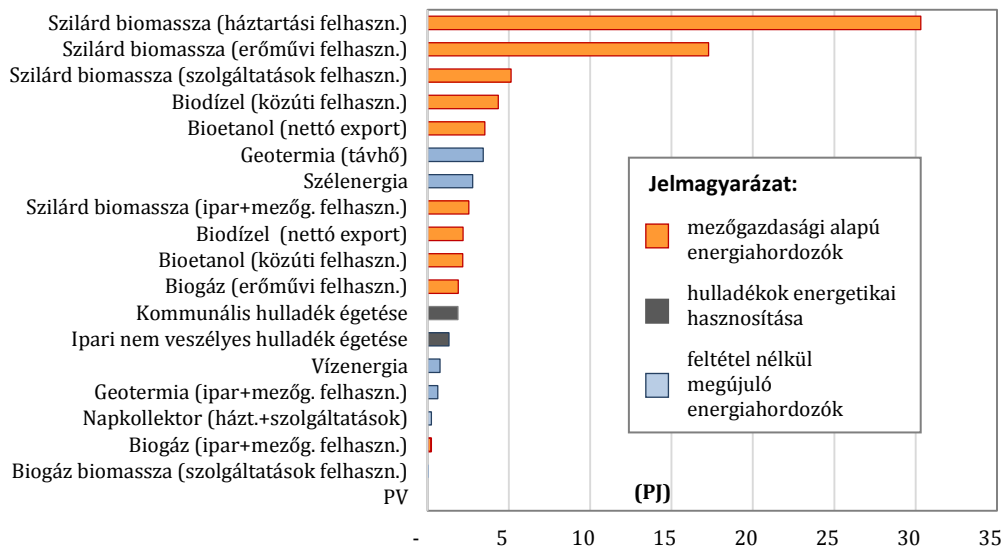
A fosszilis energiahordozók árának emelkedése elsősorban az agrárgazdaságban és az élelmiszeriparban jelentős energiatakarékosági intézkedéseket indukál, ugyanakkor a háztartási fűtés vonatkozásában az elszegényedő vidéki társadalmi rétegeket érintheti a legsúlyosabban. A leszakadó vidéki térségekben ennek következtében a természeti erőforrások (erdők) illegális, fűtési célú hasznosítása előtérbe kerülhet.

A megújuló energianyújtás aránya 2020-ra várhatóan eléri az EU által a RED Irányelvben megszabott 14,65%-os kötelezettséget. A KEOP a beszámolási időszakban jelentős forráskeretet biztosított megújuló energiák hasznosításának ösztönzésére, a 2013. és 2014. év során összesen több mint 26 milliárd forint vissza nem térítendő állami támogatás kifizetése történt meg. Emellett jelentős forráskeret állt rendelkezésre az állami intézmények energiahatékonysági beruházásainak végrehajtására.

Fenntarthatósági kockázatot jelent viszont, hogy a megújuló energiák 4/5-e mezőgazdasági, többségében biomassza alapú, illetve hogy a megújulók több mint fele erőművi és háztartási tűzifa felhasználás. A célértékek alapján összességében a fűtési-hűtési célú megújuló energia felhasználásban a biomassza részaránya a 2010-es 86%-os részarányhoz képest 2020-ra várhatóan 69%-ra csökken, az egyedi fűtés során történő szilárd biomassza felhasználás célértéke továbbra is kiemelkedően magas lesz, a többi megújuló energia felhasználási mód messze elmarad attól.

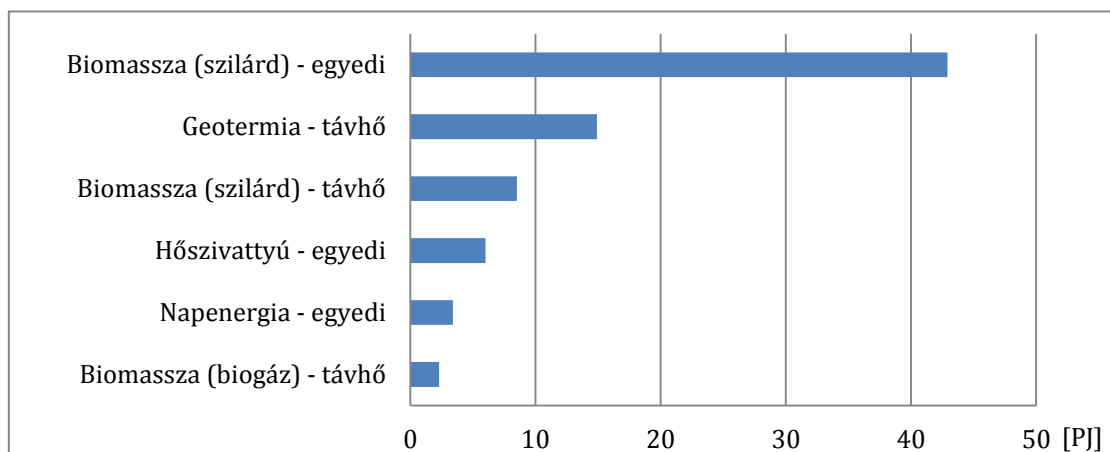
⁵¹ A Kormány 1160/2015. (III. 20.) Korm. határozata a Nemzeti Energiastratégia energianyújtás-előrejelzéseinek frissítéséről

27. ábra: Megújuló energiaforrások felhasználásának ágazati részese, 2012

Forrás: saját szerkesztés (MEKH energiamérleg alapján)

28. ábra: Megújuló energia felhasználás célértékei (2020): épületek fűtése és hűtése

Forrás: saját szerkesztés M-NCST alapján

Biomassza pro és kontra

A biomassza elterjedése mögött húzóerő legfontosabb indok, hogy hazánk adottságaihoz ez a legjobban illeszkedő megújuló energiaforrás, ami csökkenti a primer energiaimport függőséget, hozzájárul az árstabilitáshoz és növeli az ellátás biztonságát. A biomassza esetében ugyanakkor nem tévesztendő szem elől, hogy az feltételesen megújuló primer energiaforrás.

Az elkészült életciklus-szemléletű energiamérleg vizsgálatok ellentmondásos képet adnak az energia előállításához a biomasszán felül szükséges egyéb inputok energiaigénye miatt. A Magyar Tudományos Akadémia megújuló energiaforrások hasznosításáról készített stratégiai elemzése szerint⁵² ezért a nagyléptékű biomassza-erőművek helyett decentralizált, megújuló alapú fűtőműveket kellene létesíteni, de csak ott, ahol a biomassza megfelelő mennyiségben, a felhasználás helyszínén rendelkezésre áll és a későbbiekben is elérhető lesz.

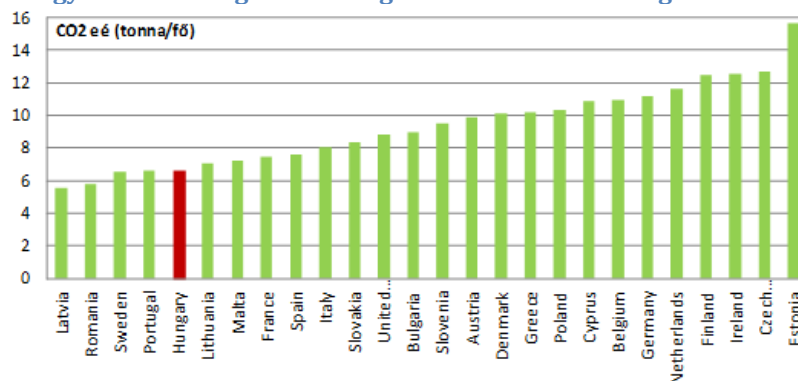
⁵² MTA, 2010. MTA Köztisztviselői Stratégiai Programok. Megújuló energiák hasznosítása (Szerk.: Büki Gergely, Lovas Rezső), ISBN 978-963-508-599-6, MTA, Budapest, 2010

Fenntarthatósági kockázatot jelent továbbá, hogy a biomassza célú energetikai ültetvények kialakítása intenzíven művelt monokultúrákat eredményez, amihez a talaj fokozott tápanyagellátása szükséges, miközben az adott területen szűkíti a biodiverzitást.

Felismerve a biomasszában rejlő előnyöket és hátrányokat, üdvözlendő, hogy Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve alapján azok a projektek kaphatnak prioritást, amelyek második generációs agroüzemanyagokat hoznak létre (ez hozzájárulhat a mezőgazdasági termékpályák stabilizálásához, a magasabb feldolgozottsági fokú termékek piaci megjelenéséhez); és csak azok a projektek élvezhetnek prioritást, amelyek igazolható módon pozitív anyag- és energiamérleget, fenntartható gyártást és előállítást képesek felmutatni.

Az egy főre eső hazai üvegházhatású gáz kibocsátás az EU legalacsonyabb értékei közé sorolható, további dekarbonizációs tartalék főként az energiatakarékosság és a megújuló energiaforrások térnyerésében látható. Az ÜHG kibocsátás 72%-a az energiatermeléshez és -felhasználáshoz kötődik.

29. ábra: Egy főre eső üvegházhatású gáz kibocsátás az EU tagállamaiban (2012)

Forrás: EEA⁵³

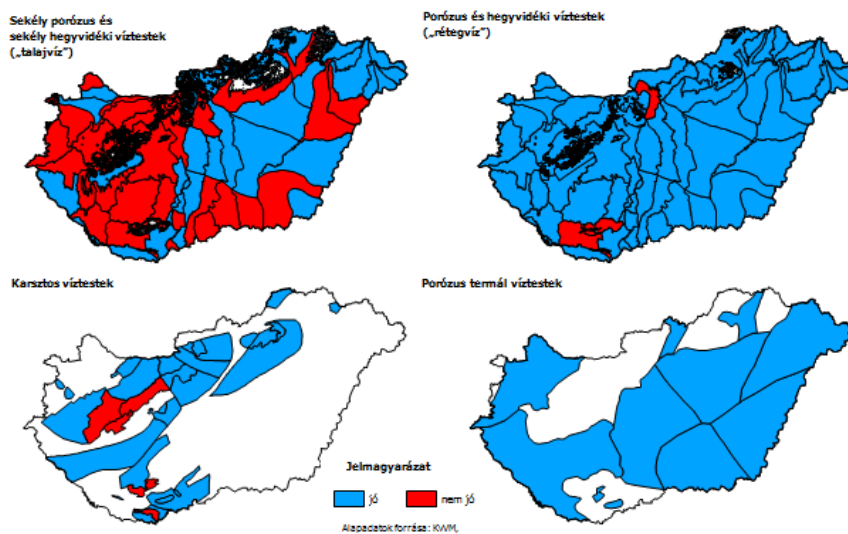
2.3.4.4. Vízkészletek, vízgazdálkodás

A felszín alatti vízkészleteink – a talajvizet kivéve – mind mennyiségi, mind minőségi jellemzőik alapján az egyik legjelentősebb természeti erőforrás kincsünknek tekinthetők. A felszíni és felszín alatti vízkészletek minőségére vonatkozólag nem állnak rendelkezésre az NFFS elfogadását követő adatok. Korábbi (2009-es) vizsgálatok alapján a felszín alatti vizek 68%-ban „jó” kémiai és ökológiai állapotban vannak.

A két főfolyónkra vonatkozóan a következő megállapítások tehetők. A Duna vízminősége a fizikai-kémiai paraméterek alapján Budapestig jónak mondható, majd a főváros alatti részen már minőségromlás jellemző. A szervesanyag szennyezés (BOI5 és KOI) maximuma a Dunaföldvár alatti folyószelvényig érezhető hatását, onnantól javul a minőség. A Duna vízminőségi problémái között jelentős szerepe van az eutrofizációnak. Sajnálatos módon az elmúlt évek tendenciái romlóak a jelentős szennyvízberuházások ellenére. A legfrissebb, 2013-as adatok szerint a BOI5 értékek folyamatos emelkedésben vannak, a 2009-es VKI szerinti alapállapotot (3,5 mg/l) bőven meghaladták (4,6 mg/l).

⁵³ EEA greenhouse gas data viewer (<http://www.eea.europa.eu/pressroom/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>)

30. ábra: Felszín alatti víztestek kémiai állapota a VKI értékelés szerint, 2009.

Forrás: Pálvölgyi et. al, 2013

A Tisza folyó felső szakaszát elsősorban a határon túlról érkező szennyezések alakítják, amelyek hulladéklerakókból, bányákból, közművesítetlen területekről származnak. Árvizekkor a határon túli szennyezések még nagyobb volumenben jelentkeznek az elöntött területek szerves, nehézfémes és szénhidrogén tartalmú veszélyes anyagok miatt, ami nemcsak a Tiszán, hanem a többi folyónkon is jellemző probléma. A Tisza-tó alatti szakaszon főként a szervesanyagok jelentenek problémát, valamint az összes foszfor, és a kőolajszármazékok rontották a vízminőséget. A biokémiai oxigénigény szempontjából enyhe romlás tapasztalható az elmúlt években. A legfrissebb, 2013-as adatok kémiai oxigénigényre érhetőek el, ez alapján a Tisza folyó - a VKI szerinti 2009-es alapállapotkor felvett 14,4 mg/l-es KOI adathoz képest – folyamatos javuló tendencia mellett, 2013-ban már csak 8,7 mg/l átlagértékkel volt jellemezhető.

Az NFFS elfogadása óta a következő pozitív hatások érték a vízkészleteket:

- folyamatosan nő a csatornázott települések aránya, ezzel párhuzamosan pedig a szennyvíztisztításba bekapcsolt lakosság aránya;
- lakosság és ipar vízfogyasztása csökken;
- a technológiai fejlesztéseknek, illetve a legnagyobb szennyező iparágak üzemeinek (cukorgyárak és papírgyárak) bezárásának eredményeképp az ipar vízhasználata csökken;
- a vízminőség javításához szükséges források a KEOP keret terhére rendelkezésre állnak.

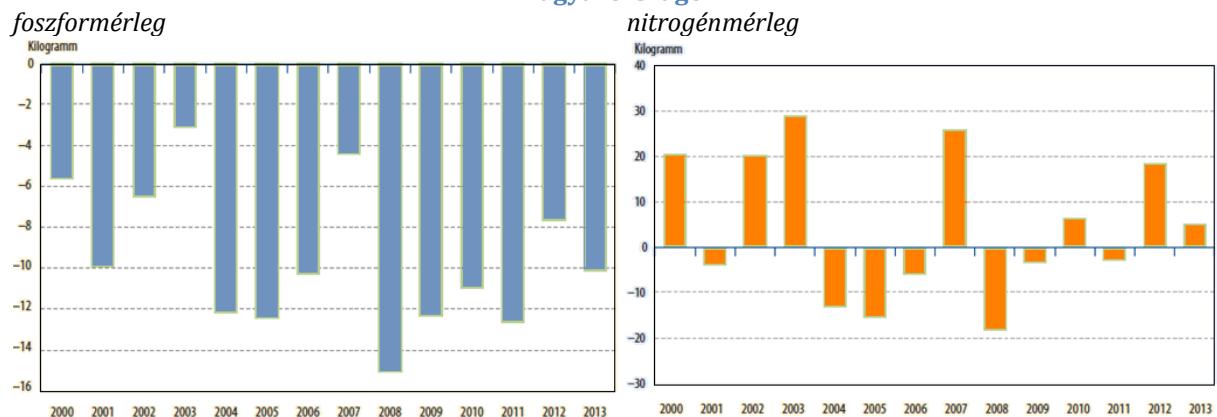
Ezzel együtt a korábbi problémák fennmaradtak. Így a túlzott talajvízkivétel (főként öntözés) miatt a Duna-Tisza közti hátság vízháztartási állapota kritikus. Jellemző vízminőségi probléma az eutrofizáció, amely túlzott tápanyagterhelés (nitrogén és foszfor tartalmú szennyezőanyagok) következtében alakul ki, és károsan befolyásolja a vizek oxigén ellátottságát és a vízi ökoszisztémák létfeltételeit. Továbbra is problémát jelent a szakszerűtlen mezőgazdasági terület-használatból eredő szennyezés-beszivárgás (nitrát és ammónium szennyezettség), bár a szigorodó előírások és a korszerűsítési támogatások eredményeképp a szennyezés csökken.

A vízkészletek és az energia lakossági felhasználása területén fenntarthatósági dilemmát jelent a rezsicsökkentés kérdése. A csökkenő árak a fogyasztók energiatakarékossági ösztönzöttségét rontják, miközben szolgáltatói oldalról a fejlesztéseket veszélyeztethetik. Ezzel együtt a rezsicsökkentés hozzájárul ahhoz, hogy az árak valóban a szolgáltatás értékét, illetve a befektetéseket finanszírozzák.

2.3.4.5. Talaj és mezőgazdaság

A talaj Magyarország egyik legfontosabb feltételelesen megújuló erőforrása. A szárazföldi ökoszisztémák alapvető és meghatározó környezeti elemeként a talaj az emberi tevékenység fokozódó igénybevételének van kitéve, ami számos talajfunkció veszélyeztetéséhez, a talajok pusztulásához vezethet. A talaj foszformérlege 2000 és 2013 között minden évben negatív volt, ugyanakkor a talajsavanyodás, a nitrátosodás és a toxikus elemek felhalmozódása is problémát jelent. Az 1 hektárra eső műtrágya-hatóanyag 2007 óta 5%-kal nőtt.⁵⁴

31. ábra: Egy hektár mezőgazdasági területre vonatkozó foszfor és nitrogénmérleg Magyarországon

Forrás: KSH, 2015⁵⁵

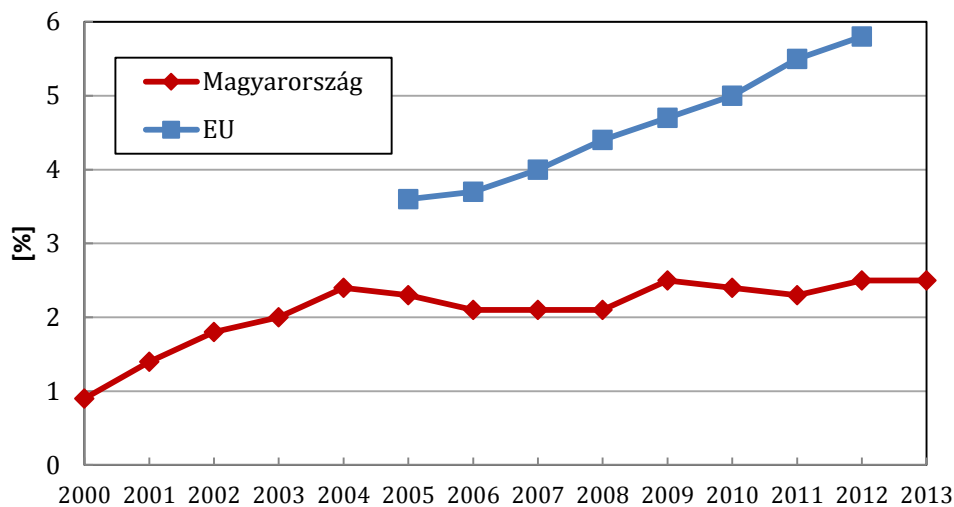
A fokozódó műtrágyázás mellett a mezőgazdaságban az egy hektárra jutó növényvédőszer szintje 2008 óta folyamatosan nő, ezzel párhuzamosan pedig a rovarölő szerek alkalmazása is egyre széleskörűbbé válik.

Az európai trendekkel ellentétben hazánkban nem emelkedett jelentősen az ellenőrzött ökológiai gazdálkodásba vont mezőgazdasági területek nagysága, amely jelenleg 2% körül mozog (125 ezer hektár 2014-ben).

⁵⁴ KSH (2015): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014, p40

⁵⁵ KSH (2015): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014, p43

32. ábra: Az ökológiai gazdálkodásba vont területek mezőgazdasági területeken belüli aránya Magyarországon

Forrás: KSH, 2015⁵⁶

Ökológia gazdálkodás – felismert, de még kiaknázatlan lehetőség

Az Európai Unióban az ökológiai gazdálkodás meghatározott jogszabályok mentén lehatárolt termelési módszer, melynek központi elemét jelenti a természeti környezet védelme, s külön hangsúlyt fektet a talaj, a felszíni és felszín alatti vizek védelmére, a biológiai sokféleség megőrzésére és az élelmiszerbiztonságra egyaránt. Az ökológiai gazdálkodás olyan még kiaknázatlan lehetőség, amely a természeti, gazdasági és emberi erőforrások területén is pozitív fenntarthatósági hatásokkal bír, miközben pedig az ökológiai és egyéb adottságok (jogszabályi háttér, tájfajták, őshonos fajták, ellenőrzési és tanúsítási rendszer, GMO-mentesség) megfelelőek lennének idehaza is. Az ökológiai gazdálkodás termékei iránt egyelőre a hazai piacon még viszonylag alacsony a kereslet, a termékek 80-85%-a külföldön kerül értékesítésre.

Az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztését célzó Nemzeti Akciótervet (2014-2020) 2014-ben fogadta el a Vidékfejlesztési Minisztérium. Az Akcióterv célként tűzi ki, hogy 2020-ra termelési oldalon a biogazdálkodásba bevont terület és az ellenőrzött állatállomány duplájára emelkedjen, míg fogyasztási oldalon pedig a közétkeztetésben a bioalapanyagok felhasználása legalább 30%-ra nőjön.

2.3.4.6. Erdők és erdőgazdálkodás

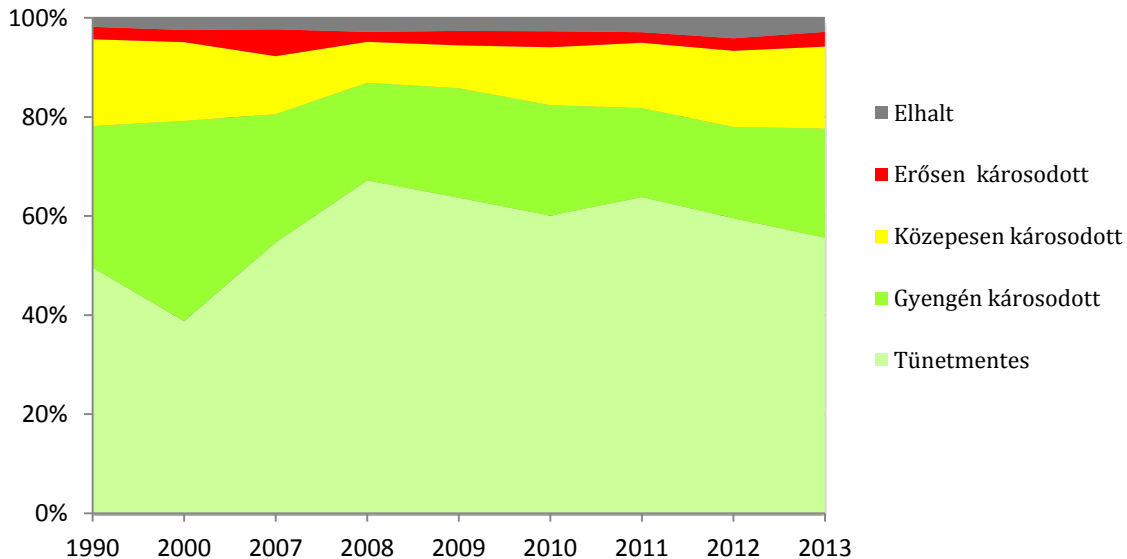
A magyarországi erdőterület az ország területének 20,8%-át teszi ki, amely több évtizede tartó növekvő tendencia eredménye. A Nemzeti Erdőtelepítés Program (NEtP) hosszú távú célként a következő 35-50 évben 686 ezer hektár új erdő telepítése révén a jelenleg optimálisnak tartott 27%-os erdősültség elérését tűzte ki, amely a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek betelepítésével jöhet létre. Ezzel együtt cél az erdei biodiverzitás és az ökológiai érték növelése. Az erdők összetételében az őshonos fajok a terület 63%-át teszik ki, a többi idegenhonos, vagy meghonosodott fajok erdei (akác, vörös tölgy, egyes fenyőfélék), illetve klónozott fajták (nemesnyárok) alkotják. Az őshonos fajok aránya 2000 és 2013 között mintegy 2%-kal csökkent. Az erdők természeti erőforrásbeli értéke mellett egyre nagyobb szerepe van az erdőkhöz kapcsolódó közösségi és egyéb (pl. talaj-, vagy árvízvédelmi) funkcióknak.⁵⁷ A fenntartható erdőgazdálkodás érdekében az erdőállományok fajajmegválasztásánál a várható klímaváltozás hatásait is figyelembe kell venni.

⁵⁶ KSH (2015): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014, p47

⁵⁷ 2013-ban a közjóléti erdők aránya 1,1%, ezt követik a védelmi erdők 36,5%-kal, majd következnek a gazdasági erdők a 62,4%-kal.

Magyarország erdői az európai országokkal történő összehasonlítás alapján közepesen károsodottnak mondhatók. Az erdők egészségi állapotát érintő külső társadalmi-gazdasági folyamatok közé sorolható többek között a tulajdonviszonyok alakulása, az európai uniós támogatási rendszer a fakitermelés- és hasznosítás tevékenységére vonatkozóan, a fosszilis energiahordozók árának alakulása, az illegális erdőhasználat, valamint a szegénység helyzete hazánkban (pl. illegális falopások, illegális hulladékkereskedelem és égetés miatt).

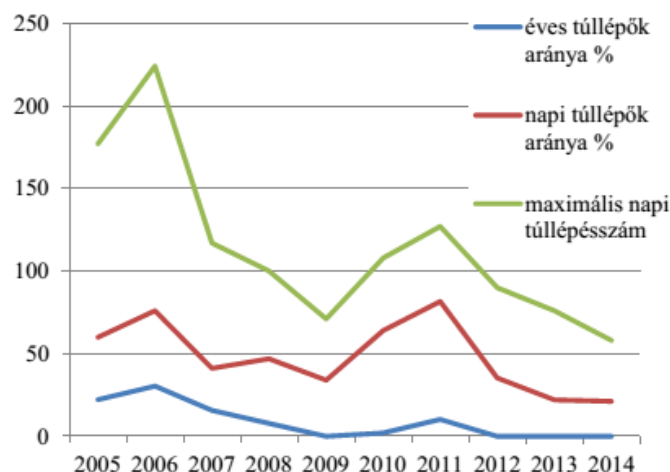
33. ábra: Az erdők egészségi állapota levélvesztés alapján (2013)

Forrás: KSH, 2015⁵⁸

2.3.4.7. Levegőminőség és egészség

A levegőminőséget napjainkban elsősorban a hazai közlekedés és a lakossági fűtés okozta szennyezőanyag terhelés határozza meg. A szálló por (PM₁₀) koncentrációra az EU határozott meg egészségügyi határértékeket. PM₁₀ határértékeket túllépő állomások statisztikája

Forrás: Beszámoló jelentés az 1330/2011. (X.12.) Korm. határozattal elfogadott Kisméretű Szálló Por (PM₁₀ részecske) Csökkentés Ágazatközi Intézkedési Programjáról 2014.

⁵⁸ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ome005.html

A PM10 határértékek átlépése csökkenő tendenciát mutat 2011 óta. Az emberek szálló por általi veszélyeztetettsége ugyanakkor Magyarországon az EU országok átlaga felett van: a kisméretű szálló por okozta megbetegedések több mint egy év statisztikai élettartam csökkenésre vezetnek hazánkban.

Az NFFS célja az embert érintő környezeti terhelések csökkentése, amelyet a kormányzat a zöldgazdasági reformok és fenntarthatóbb technológiák ösztönzésével tud elősegíteni. A fő PM10 kibocsátási forrás a lakossági fűtés (tüzelés), amely esetében viszont kettősség látható, hiszen kormányzati cél a korlátozottan megújuló energiaforrások alkalmazása a nem megújuló erőforrások helyett (tűzifa, biomassza), ugyanakkor az ilyen egyedi fűtési rendszerek magasabb levegőszennyezéssel járhatnak. Egyes térségekben (pl. Sajó-völgye) a vegyes tüzelésű háztartási kazánok, továbbá a kerti hulladék égetése, és az illegális tüzelőanyagok (pl. háztartási hulladék) használata helyi légszennyezési problémákat okoz, mely e térségek hátrányos társadalmi-gazdasági helyzetének közvetett „jelző mutatója”.

A fűtés mellett a közlekedés a levegőszennyezés fő forrása. A közúti áruszállítás volumene nőtt, miközben a vasúti forgalom csökkent. Ezt a környezetterhelést a gépjárművek javuló károsanyag-kibocsátási mutatói sem tudják ellensúlyozni.

A közösségi közlekedés területén az EU átlaghoz képest magasabb az igénybevevők aránya (22% szemben az EU 12%-ával). A közösségi közlekedés okozta környezetterhelés csökkentésére szolgál az elektromos vasúti kocsik beszerzésének és a Volán társaságok buszparkjának korszerűsítési (folyamatban lévő és további tervezett) programjai.

2.3.5. Kormányzati intézkedések

A következőkben összegyűjtöttük a természeti erőforrásokat érintő legfontosabb, a Kormány által elfogadott fontosabb kapcsolódó stratégiákat és programokat.

2015-ben az Országgyűlés elfogadta a 2015 és 2020 közötti időszakra érvényes 4. Nemzeti Környezetvédelmi Programot⁵⁹ (NKP-4), ami a hazai környezetpolitika hat évre szóló stratégiai alapidokumentuma. Az NKP-4 hosszú távú célkitűzésként a fenntartható fejlődés környezeti feltételeinek biztosításához való hozzájárulást jelöli meg. Az NKP 4:

- Jól azonosítja a területhasználati problémákat, hozzájárul az erőforrásokat megőrző, energia- és erőforrás-hatékonyságot szolgáló területhasználati módok elősegítéséhez.
- Célrendszerében az ásványi nyersanyagkészletre vonatkozó célok „mozaikosan” helyezkednek el. Mind a kitermelés káros hatásaira vonatkozó, mind a védelmi jellegűek, mind az újrahasznosítást előtérbe helyező célkitűzések megfogalmazásra kerültek.
- Célul tűzi ki a kitermelőipar hátrahagyott szennyezéseinek kezelését, mint például a mecseki uránérces bányameddők rekultiválása, felhagyott szénhidrogén kutak és környezetük rekultivációja.
- Szorgalmazza a hulladék-újrahasznosítás bővítését, kiterjesztve azt az építési-bontási hulladék hasznosítására.

⁵⁹ Szakpolitikai stratégia tervezet (2013. november)

- Az alapvető céljai között szerepel a talajok termékenységének védelme, a talajdegradációs és –szennyező folyamatok megelőzése, illetve mérséklése, valamint a termőföld mennyiségi és minőségi védelme (pl. tudatos tápanyag-visszapótlás - lehetőleg szerves trágya alkalmazásával; integrált tápanyag-gazdálkodást elősegítő támogatáspolitikai).
- Az ivóvíz területén feladatként jelöli meg az ivóvíz minőségének javítását, a pazarló hálózati veszteségek csökkentését és az ellátási hiányok felszámolását. A szennyvíztisztítás és kezelés területén a 2000 lakosság-egyenérték feletti települések esetében célul tűzi ki a csatornázottságot és az összegyűjtött szennyvíz 100%-ának legalább biológiai fokozatú tisztítását.
- Jól azonosítja a levegőminőségi problémákat, a PM10 és a PM2,5 szennyezettségi mutatók csökkentését tűzi ki célul. A célok elérése érdekében szükséges intézkedések a lakossági tüzelőberendezésekből származó részecskekibocsátás csökkentésére, illetve a közúti közlekedésből származó részecskeszennyezés csökkentésére irányulnak.

Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (2014-2020) célul tűzi ki a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma szolgáltatások hanyatlásának megállítását, a jelenlegi állapot lehetőség szerinti javítása mellett. Az NBS kiemeli a területhasználat és biodiverzitás közötti szoros kapcsolódási pontokat, így különösen az intenzív területhasználat által kevésbé érintett területek megőrzését, megfelelő kezelését.

A biodiverzitás szintjének fenntartásához kapcsolódik az élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzésének stratégiája is, amelynek célja, hogy kijelölje a hazai élelmezési célú növényi genetikai erőforrásaink⁶⁰ megőrzéséhez és fenntartható használatához szükséges legfőbb célkitűzéseket, valamint azok elérését biztosító intézkedéseket a 2020-ig terjedő időszakra. Olyan integrált génmegőrzési rendszer kialakítása, finanszírozása és működtetése a cél, amelynek részét képezik komplex génmegőrző körzetek az egyes tájegységeken és agroökoszisztéma alapú mintagazdaságok, és ahol a tájgazdálkodást kiegészítheti a mezőgazdasági turizmus.

A Nemzeti Erdészeti Stratégia (2014-2020) meghatározza a magyar erdőgazdálkodás kitörési pontjait, lehetőségeit. 2020-ig az erdőgazdálkodást érintő fontosabb fejlesztési célterületek a következők: az ország erdőborítottságának és fásított területeinek növelése a biológiai sokféleség védelmére; az erdők közjóléti és turisztikai szolgáltatásainak fejlesztése; továbbá az erdők feltártságának – megközelíthetőségének – fokozása, az erdészeti utak fejlesztése. Az erdőgazdálkodás célja továbbá a helyi gazdálkodók által szolgáltatott faanyagra épülő és helyi igényeket kiszolgáló megújuló energiatermelés ösztönzése.

Országos Hulladékgazdálkodási Terv (2014-2020) hulladékáramonként feltárja az adott hulladékáram kezelésének jelenlegi helyzetét, a tapasztalt hiányosságokat, meghatározva az elérendő célokat és a megvalósításhoz szükséges eszközöket, intézkedéseket. Az OMP egyik fő célja a szükségleteken alapuló, ésszerű gazdasági növekedés és a hulladékképződés által okozott környezeti hatások közötti összefüggés megszüntetése.

⁶⁰ Vagyis a szántóföldi-, a szőlő-, a gyümölcs-, a zöldség-, a gyógynövény-, a fűszernövény- és illóolajnövény genetikai anyagok, illetve a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban fontos mikroorganizmusok.

Az Országgyűlés még 2012-ben fogadta el a Nemzeti Energiastratégiát. Az ehhez kapcsolódó előirányzott cselekvési tervek – a Nemzeti Épületenergetikai Stratégia kivételével – ugyanakkor vagy nem kerültek kidolgozásra, vagy az Országgyűlés általi elfogadásuk várat magára.

Magyarország középtávú klímapolitikájának irányait az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló törvény alapján a Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2014-2025) jelöli ki. A NÉS-2 magában foglalja az üvegházhatású gázok 2050-ig tartó kibocsátás-csökkentésének céljait, prioritásait és cselekvési irányait tartalmazó Hazai Dekarbonizációs Útitervet, továbbá a részét képezi a Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia, amely az éghajlatváltozás várható hatásainak, társadalmi-gazdasági-környezeti következményeinek, valamint az ökoszisztémák és az ágazatok éghajlati sérülékenységének értékelése.

2.3.6. Összegző következtetések

Kedvező tendenciák	Kockázatok
<p>Magyarország az EU összes ÜHG kibocsátásának kevesebb, mint 1,5%-át adja; ha az egy főre jutó kibocsátásokat vizsgáljuk, akkor Magyarország a tagállamok élvonalában van az 5. helyen. A bázisidőszakhoz (1985-87) képest az ÜHG kibocsátásunk több mint 40%-kal csökkent, mely jelentős részben a gazdasági szerkezet átalakulásának volt köszönhető.</p> <p>Hazánk EU összehasonlításban is kiemelkedő vízkészletű, köszönhetően a felszíni nagy mennyiségű hozzáfolyásnak, a medence jellegből adódó felszíni bő vízhálózatnak és a rendkívül gazdag mélységi karsztos és porózus vízáadó rétegeknek. Európai összehasonlításban a felszíni vizek minőségi kritériumai alapján Magyarország felszíni vízestjeinek összesített értéke a középmezőnyben foglal helyet. Ökológiai állapot alapján az első harmadba tartozunk.</p> <p>Magyarország egyik legfontosabb, feltételelesen megújuló erőforrása a talaj, szakértői becslések alapján a nemzeti vagyon 22%-át teszi ki.</p> <p>Magyarországon tudatos, ésszerű és tartamos ásványvagyon-gazdálkodás folyik, melynek hatósági ellenőrzési, nyilvántartási és kutatási feladatait stabil intézményrendszer biztosítja.</p> <p>A magyarországi erdőterület aránya 1920 és 2013 között 11,8%-ról 20,8%-ra nőtt. Hazánkban az élőfa-készlet 2013-ban 2 millió hektárt meghaladó erdőterületen 370 millió m³ volt, ami 2000 óta országosan 14% növekedést jelent.</p> <p>A fák több mint háromnegyede tünetmentes vagy gyengén károsodott; ezzel Magyarország erdei az európai országokkal történő</p>	<p>Igen erős negatív szétcsatolás figyelhető meg a népességszám csökkenése és a területek beépítettségének növekedése között, mely egyértelműen jelzi azt a tendenciát, mely veszélyezteti a természetes, természetközeli és egyéb zöld területek arányának alakulását.</p> <p>A növényzet-alapú természeti tőke index 9,9%, ami azt mutatja, hogy a természetes ökoszisztéma szolgáltatások 90%-át már elveszítettük.</p> <p>Hazánk az EU tagállamai sorában kiemelkedő éghajlati sérülékenységgel rendelkezik. Az ország területének 22%-át alkotják az éghajlatváltozás várható hatására bekövetkező aszályosodással és szárazodással szemben a kiemelten és fokozottan sérülékeny térségek.</p> <p>A gyenge minőségű víztestek, vagyis amelyek esetében a vízkivételek folyamatos készletcsökkenést okoznak, a hazai vízgazdálkodás klasszikus neuralgikus területei.</p> <p>Az egyik legfontosabb vízminőségi probléma az eutrofizáció, amely a túlzott tápanyagterhelés (nitrogén és foszfor tartalmú szennyezőanyag) következtében alakul ki, és károsan befolyásolja a vizek oxigén ellátottságát, valamint a vízi ökoszisztémák létfeltételeit egyaránt, továbbá a turisztikai hasznosítást is megnehezíti. A vizekbe jutó tápanyagok szempontjából a hazai felszíni vizek nagy részének ökológiai állapota nem éri el a jó állapotot, 60-70%-a eutrónak tekinthető, ami komoly problémákat okozhat a vízhasználat (öntözés, turizmus, horgászat) során is.</p> <p>A talajok foszformennyisége 2000-2013 között minden évben negatív volt, ami már veszélyezteti a termelés fenntarthatóságát.</p> <p>A 2000-es évek elejéig a mezőgazdasági termelés során a termesztés koncentráltságának és intenzitásának csökkenése, valamint a környezetkárosító termelési tényezők – leginkább a növényvédő-szerek – használatának mennyiségi csökkenése tapasztalható.</p>

<p>összehasonlítás alapján közepesen károsodottnak mondható.</p>	<p>Az utóbbi tíz évben azonban a növényvédő-szerek felhasználása megduplázódott.</p> <p>Magyarország eddig nem használta ki kellőképpen az ökológiai gazdálkodásban rejlő lehetőségeket, a mezőgazdasági területek alig 2%-át éri el, mely az EU átlag felére sem tehető.</p> <p>Bár a magyarországi erdőterület 63%-át őshonos fajok alkotják, ezek aránya 2000 és 2013 között mintegy 2%-kal csökkent.</p> <p>Az emberek szálló por általi veszélyeztetettsége Magyarországon az EU országok átlaga felett van: a kisméretű szálló por okozta megbetegedések több mint egy év statisztikai élettartam csökkenésre vezetnek hazánkban. Az energiaszegénységgel, az életmóddal, a lakhatási feltételekkel összefüggő „fenntarthatatlansági problémák” együttesen vezetnek a helyi levegőminőség romlására.</p>
--	--

2.4. Gazdasági erőforrások⁶¹

2.4.1. Általános helyzetkép

A magyar GDP 2013-tól ismét növekedésnek indult: a 2013-as 1,9%-os növekedés 2014-re 3,7%-ra gyorsult, a növekedés pedig a KSH adatok szerint 2015 első negyedévében is 3,5%-os bővüléssel folytatódott. Az Európai Bizottság országjelentése 2015-re 2,4%-os, 2016-ra 1,9%-os növekedést prognosztizál. A GDP növekedésével párhuzamosan a munkapiaci helyzet és az általános üzleti környezet is javult: nőtt a foglalkoztatottság, erősödött a beruházási hajlandóság, nőtték a megtakarítások.

A magyar gazdasági erőforrások fenntarthatóságát érintő külső körülményekről általánosságban elmondható, hogy a 2008-as gazdasági válságot követő recesszió elhúzódik. Az érintett gazdaságok többségének kibocsátása nem haladta meg a válság előtti szintet – különösen igaz ez Európára. A globális piaci hangulat ennek ellenére javult, ami jelentős mértékben köszönhető a fejlett és feltörekvő országok jegybankjai által hozott lazító intézkedéseknek. Ezzel párhuzamosan a magyar gazdaság külföldi megítélése is javult: a magyar szuverén 5 éves CDS-felár (csődkockázati mutató) 2008 óta nem látott alacsony szintre süllyedt, ami azt mutatja, hogy a magyar gazdaság fenntartható növekedésével és gazdálkodásával kapcsolatos nemzetközi vélekedések is javultak. A jó piaci hangulat bővítette a hazai gazdaságpolitika mozgásterét, és segíti az államadósság finanszírozásának helyzetét is.

2.4.2. Kulcsindikátorok alakulása

Mutató neve	Értéke	Év	Az NFFS elfogadása óta ⁶² történt elmozdulás értékelése
Foglalkoztatottsági ráta 20-64 évesek körében (KSH)	66,7%	2014	Növekvő érték (2012-höz képest több mint 5 százalékpontos növekedés), ami fenntarthatósági szempontból kedvező tendencia
Bruttó állóeszköz-felhalmozási ráta (a GDP %-ában)	20,5	2013	A mutató értéke átlagosnak mondható EU-szinten, de elmarad a régiós versenytársainktól
K+F kiadások a GDP %-ában	1,44	2013	A célértéktől jelentősen elmaradó érték, kissé növekvő, de fenntarthatósági szempontból nem elégséges tendencia
GDP arányos államadósság (MNB)	76,2%	2014	Csökkenő érték, ami fenntarthatósági szempontból kedvező tendencia
Időskori eltartottsági ráta	25,8	2014	A mutató értéke növekvő tendenciát mutat, a nyugdíjrendszer egyre nehezebb fenntarthatóságára utal.

⁶¹ A fejezet a H-SOFT (2015) és Medgyesi-Gál (2015) tanulmányai, valamint a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről szóló Összefoglaló Tájékoztatóról c. Földművelésügyi Miniszteri előterjesztés alapján készült.

⁶² 2012-es adatokhoz képest.

2.4.3. Keretstratégia által megjelölt célok és kihívások

A gazdasági erőforrások esetében az erőforrások megőrzésén felül cél az erőforrások bővítése. Az NFFS ennek szellemében a következő célkitűzéseket nevesíti:

1. A lokalizáció és a nemzetközi együttműködés egyensúlya: vállalkozásoknak kedvező környezet kialakítása – párhuzamosan a külföldi befektetőknek adott különös kedvezmények leépítése;
2. A helyi gazdasági kapcsolatok (pl. város és vidéke) erősítése
3. A bizalom infrastruktúrájának megerősítése a gazdaságban
4. A vállalkozásra nehezedő terhek csökkentése
5. Az innovációs ráfordítások növelése
6. A foglalkoztatottság növelése
7. Prudens költségvetési gazdálkodás
8. A korosztályos egyensúly fokozatos visszaállítása

A következőkben a fenti célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatokat tekintjük át. Tekintettel a célok összefüggésére, az 1. és a 2. célkitűzést a következőkben együtt tárgyaljuk.

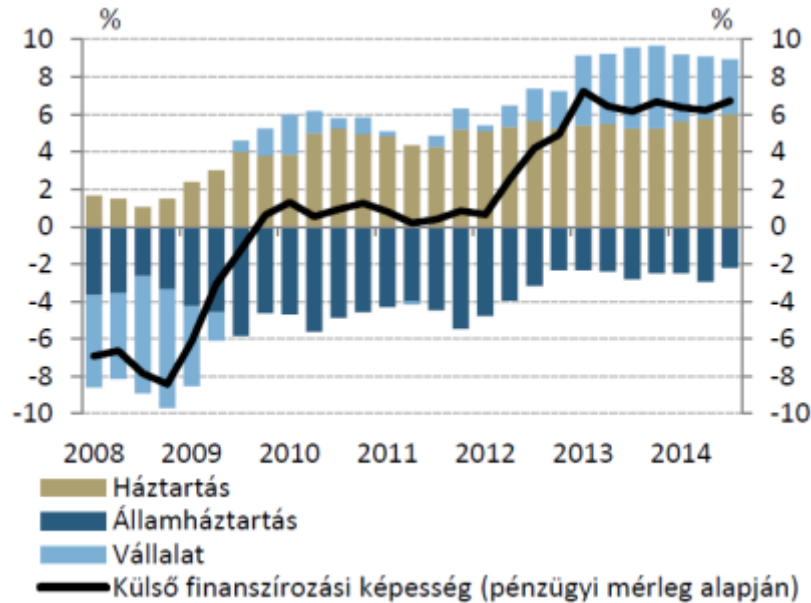
2.4.4. Célokat érintő társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása

2.4.4.1. Költségvetési gazdálkodás

A gazdasági válság a költségvetési gazdálkodás és gazdasági növekedés közötti vékony pallón való egyensúlyozást követelte meg az kormányzatoktól: válság alatt egyes országok a költségvetési hiányuk növelésével gyorsították gazdasági növekedésüket. Magyarországon viszont a felhalmozott államadósság és a korábbi magas költségvetési hiányok miatt erre nem volt lehetőség. A hazai gazdasági növekedés (eleinte) elmaradt a régiós versenytársakétól, ugyanakkor jól egyensúlyozva, a költségvetési hiány GDP arányosan stabilan 3% alatt tartása a fenntartható gazdasági növekedés irányába tett jelentős lépés, ami csökkenti a gazdaságunk sérülékenységét.

A Keretstratégia a mértékletesség és takarékoság értékeinek hangsúlyozása mellett a megtakarítást a fogyasztás elé helyezi. A fogyasztás önmagában nem veszélyezteti a fenntartható fejlődést, csupán akkor, ha az a megtakarítások feléléséből és hitelfelvételből történik. A fogyasztási kiadások 2014-ben nem érték el a válság előtti szintet. Ezzel együtt a magánszektor finanszírozási képessége 2009 második fele óta javul, aminek háttérében a háztartások és vállalatok nagymértékű eladósodottságának gyors ütemű csökkenése áll. 2011 és 2013 között a GDP arányos adósság 115%-ról 95%-ra esett vissza a magánszektorban.

34. ábra: Nettó finanszírozási képesség alakulása (Négy negyedéves értékek)

Forrás: MNB

A közösségi fogyasztás legnagyobb tételét a jóléti rendszerek finanszírozása teszi ki, amely komoly fenntarthatósági, azaz korosztályos egyensúlyi problémákkal szembesíti a döntéshozókat. A szociális kiadások GDP-hez viszonyított aránya a válság kezdete óta az OECD tagállamok között egyedül Magyarországon nem emelkedett. A szociális támogatási rendszer átalakítása szorosan kapcsolódik a munkaképes korúak aktivizálásához, és összességében fenntarthatóbb és átláthatóbb költségvetési szerkezetet eredményez.

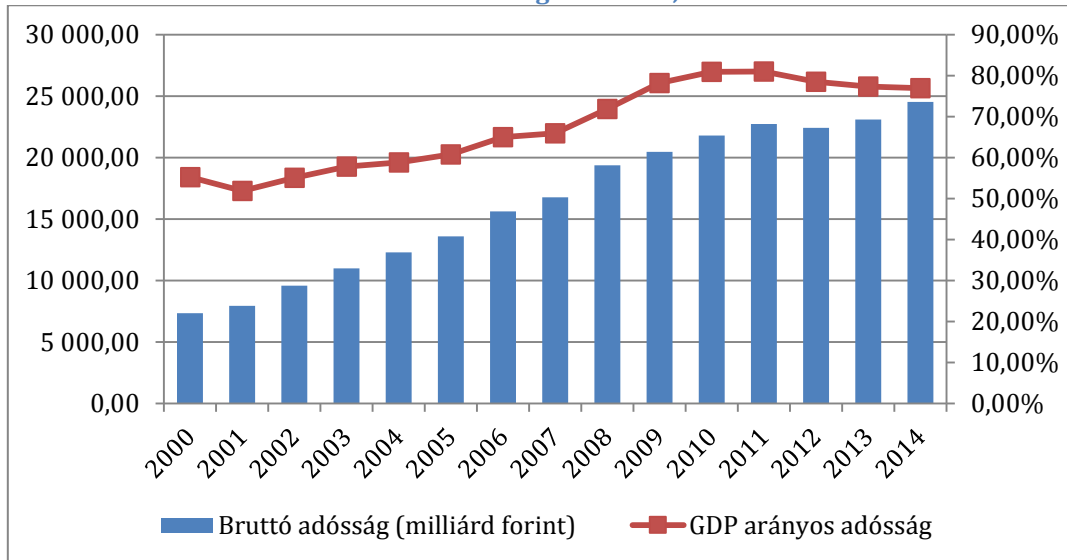
3. táblázat: Szociális kiadások GDP-hez viszonyított aránya, 2008-2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Táppénz, anyasági vagy ideiglenes rokkantsági juttatások	1,8%	1,8%	1,6%	1,4%	1,6%	1,5%	1,4%	1,4%	1,3%
Nyugellátások	10,0%	10,0%	10,0%	10,1%	9,4%	9,5%	9,2%	9,0%	8,6%
Egyéb tb ellátások	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Munkanélküli ellátások	0,4%	0,5%	0,5%	0,4%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%
Családi pótlékok és gyermekeknek járó juttatások	2,0%	2,1%	2,0%	1,9%	1,8%	1,7%	1,7%	1,6%	1,5%
Egyéb szociális támogatások	1,0%	1,0%	0,9%	0,8%	1,7%	1,4%	1,3%	1,2%	1,1%
Szociális és jóléti intézményi szolgáltatások	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,7%	0,8%	1,5%	1,5%
Társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások	15,9%	16,1%	15,6%	15,1%	15,3%	15,2%	14,7%	15,1%	14,3%

Forrás: Magyar Államkincstár és a költségvetési törvényjavaslatok alapján Policy Agenda (2014. év előzetes adat, 2015-2016 költségvetési törvényben, vagy törvényjavaslatban szereplő adat)

Az NFFS a prudens költségvetési gazdálkodás mellett az államadósság csökkentését, a jövő generációkat eladósító folyamatok megfékezését is célul tűzi ki. A GDP arányos államadósság 2002-t követő intenzív növekedése után 2012-ben indult enyhe csökkenésnek, az adósság leépítése lassan, de az Európai Bizottság által készített előrejelzések szerint is tovább folytatódik.

35. ábra: Államadósság alakulása, 2000-2014

Forrás: Államadósságkezelő Központ adatai alapján készített saját ábra

Fontos megjegyezni, hogy adott finanszírozási környezet esetén a 3%-os államháztartási hiány csak 75%-os GDP arányos államadósság esetén biztosítja annak további csökkenését. A 2014-es 76,2%-os államadósság és a következő évekre vonatkozó 2,4-2,7%⁶³ közötti deficit előrejelzések alapján az államháztartás éppen a növekvő és a csökkenő adósságpálya határán van.

2.4.4.2. *Korosztályos egyensúly alakulása*

A jóléti állam bevételeit és kiadásait hosszútávon a jóléti programok szabályai mellett alapvetően a demográfiai és a munkaerőpiaci folyamatok határozzák meg. Azok a kormányzati intézkedések, amelyek hosszútávon a gazdaságilag aktív népesség arányát növelik a népességben - pl. a termékenység növekedése, az aktív korú bevándorlási egyenleg javítása vagy az egészségben leélt életévek emelése révén - javítják az életpálya-finanszírozás egyensúlyát. A munkaerőpiacon a foglalkoztatást és a munkavégzés termelékenységét hosszútávon növelő intézkedések szintén hozzájárulnak a fenntarthatósághoz.

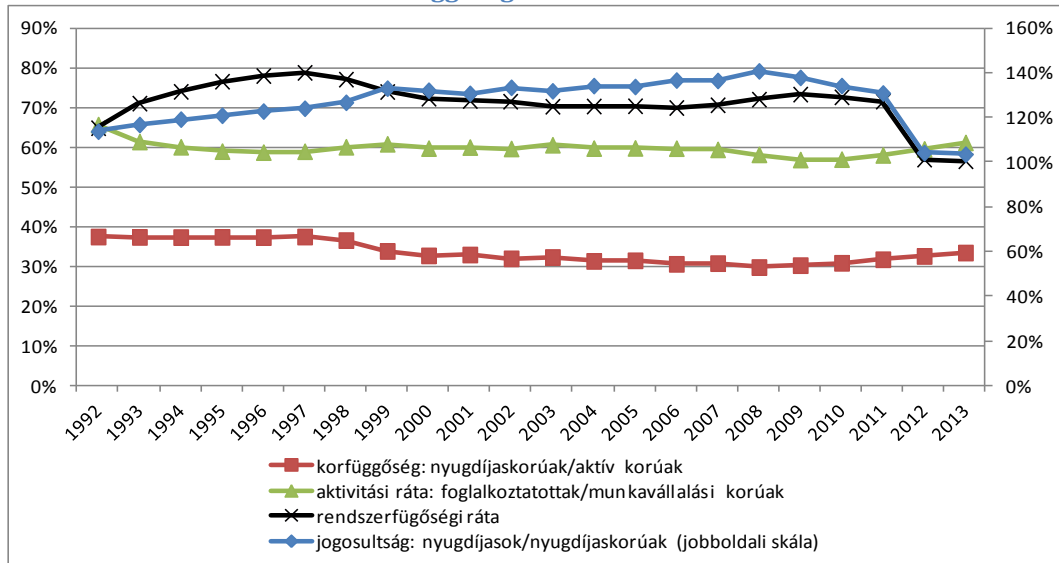
A korosztályos egyensúlyt a korosztályok arányával fejezi ki az időskori eltartottsági ráta⁶⁴. Értéke évről évre növekvő tendenciát mutat, ami azt jelenti, hogy a munkavállaló korú népesség számára egyre nagyobb terhet jelent az időskorúak eltartása. Az időskori eltartottsági ráta 2014-ben 25,8%. Ez azt jelenti, hogy míg 1990-ben 5 aktív magyar tartott el 1 nyugdíjast, ez az arány 2014-ben 4-re csökken, 2050-re a jelenlegi demográfiai trendek mellett 2 közelébe módosulhat.

A nyugdíjrendszer korosztályos egyensúlyi mutatója a rendszerfüggőségi ráta, ami azt mutatja meg, hogy miképp viszonyulnak a nyugdíjellátásban ténylegesen részesülők a tényleges járulékfizetőkhöz. A rendszerfüggőségi ráta az 1997-es 79%-os szintről 2012-re 56%-ra csökkent. A csökkenés mögött első sorban a nem nyugdíjas korúak ellátásainak szűkítése, átalakítása (pl. rokkantnyugdíjak felülvizsgálata, korai nyugdíjazási formák szűkítése), illetve az aktivitási szint javulása áll.

⁶³ A 2015-ös évre vonatkozóan az Európai Bizottság 2,7, az MNB pedig 2,4%-os GDP arányos államháztartási deficitet prognosztizál.

⁶⁴ Az idős korú népességnek (65-X éves) az aktív korú (15-64 éves) népességhez viszonyított arányát fejezi ki.

36. ábra: A rendszerfüggőségi ráta és összetevőinek alakulása

Forrás: ONYF Statisztikai Évkűnyv 2013, KSH Demogrűfiai Évkűnyv 2013, KSH Statisztikai Évkűnyv 2013

A jólėti rendszerek hosszú tűvű fenntarthatosűgűának szűmszerűsűtűsűre szolgálű indikűtorok a korosztűli egyensűlytalansűgű⁶⁵ és a nyugdíjrendszer implicit adűssűgű⁶⁶ mutatói, amiket az NFFS is nevesűt, mint lehetsűges fenntarthatosűgi kulcsindikűtorokat. A mutatók szűműtűsűsű költsűges és bonyolult, ezűrt friss adatok nem állnak rendelkezűsűre alakulűsűkrűl.

A teljes életpűlya-finanszűrozűsi rendszerrűl tovűbbű ez a kűt mutató nem ad teljes kűpet, hiszen pűldűl implicit adűssűgű rejlik az egűszsűgűgyben és az idűsgondozűsi rendszerben, viszont implicit megtakarűtűsűt rejűt a csalűdtűmogatűsi rendszer és a kűzoktatűsű. Az életpűlya-finanszűrozűsű fenntarthatosűgűt meghatűrozűo folyamatok elemzűsűsűhez ezűrt a szűmszerű mutatókhoz kűpest nagyobb hangsűlyt kap a tűrsadalmi-gazdasűgi folyamatok alakulűsa.

A nyugdíjrendszert érintűo kormányzati intűzkedűsűk kűzűl űsszessűgűben a nyugdíjkorhatűr-emelűsű, a korai nyugdíjba vonulűsű megnehezűtűsűsű és a jűrűlűkplafon eltűrlűsű javűtotta a nyugdíjrendszer hosszú tűvű fenntarthatosűgűt, műg a kűtelezűo magűn-nyugdíjpűnzűtűrűk leűpűtűsűsű, és a nűk 40 éves szűlgűlati idűvel valűo korai nyugdíjba vonulűsa rontotta azt.

2.4.4.3. Bizalom infrastruktűrűja a gazdasűgűban

Az államhűztűrtűsű és a magűnszfűra finanszűrozűsi kűpessűgűnek javulűsa mellett fel kell hűvűni a figyelmet, hogy a gazdasűgűnak tűrtűnűo rendes hitelnűjűtűsűsű műg nem rendezűdűt a vűlsűgot kűvetűoen. A vűllalati szűktor nem jut, vagy nem kűvűn hozzűjűtűni a műkűdűsűk és a fejlűdűsűk szempontjűbűl űltalűban szűksűges hűtelekhez, ami a vűllalati szűktűrtűt érintűo bizalmi problűműkat

⁶⁵ A mutató a vizsgűlat űvűben a műg meg nem szűletettek és az adott űvűben űjsűzűlűtűt korosztűly szűmlűja kűzűtűti kűlűnbűsűgű, azaz megmutatja, hogy mennyivel kell tűbbet fizetűni a rendszerben hosszűtűvűon felhalmozűdűo hiűnyt vűgűl kűfizetűo jűvűo nemzedűknek a mostani űjsűzűlűtűtekhez kűpest.

⁶⁶ Az implicit adűssűgű esetűben hűrom lehetsűges szűműtűsűsű műdszert ajánl a szakirodalom (Holzmann, Palacios és Zviniene [2004]).

Az elűsűo a mostanűg felhalmozott jogossultsűgű tűmeg (IPD1: accrued-to-date liabilities): annak a nyugdíjtűmegnek a jelenűrtűkű, amelyet az eddűgi jogossultsűgű szűrűsűsűsű alapján kell kűfizetűni.

A műsűdűk a zűrt-rendszerben, űj belűpűk nűlkűl felmerűlűo implicit adűssűgű (IPD2: closed-system liabilities). Ez azt a nettűo jűrűlűktűmeget testesűti meg, amely minden, a mai napig jogossultsűgűt szűrűsűtűt ember eddűgi és a jűvűben műg keletkezűo jűrűlűkűfizetűsűsű és nyugdíja kűzűtűt van, isműt csak jelenűrtűkűben.

A harmadűk definűciűo a nyűtűt rendszerben felmerűlűo implicit adűssűgű (IPD3: open-system liabilities), ami az IPD2-n kűvűl a jűvűbeni biztosűtűtűt nettűo jűrűlűktűmegűnek jelenűrtűkűt is tartalmazza.

jelez. Az MNB Növekedési Hitelprogramja javította a vállalati hitelezést lehetőségeket, ugyanakkor ez a nem támogatott hitelezésre további kiszorító hatással is lehet.

A hitelezési problémák mögött húzódnak a nemteljesítő (azaz legalább 90 napos fizetési késedelemmel rendelkező) hitelek aránya, ami a lakossági hitelek esetében 18,8%-ot, a vállalati hiteleknél pedig 16,8%-ot tesz ki 2014. 2. negyedévében. A nemtörlesztő hitelek magas aránya a devizahitelezés miatt bajba jutott adósok elhúzódó problémájából (is) fakad. A Kormány által elfogadott mentőcsomagok és jogszabályi változások az Európai Bizottság országjelentése szerint rontották az adósok fizetési hajlandóságát, miközben leginkább a kevésbé bajba jutottakon segítettek, a Nemzeti Eszközkezelő pedig nem képes annyi lakóingatlant felvásárolni, mint a problémás hitelek száma.

A fizetési fegyelem Magyarországon általánosságban is rossznak mondható. Problémát jelent a követelésértékesítési piac hiánya, a kényszerértékesítések szinte teljes hiánya, a peres, vagy peren kívüli végrehajtási eljárások alacsony hatékonysága és lassúsága, valamint hogy a hitelezői követelések megtérülési rátája alacsony. Ez a puhának nevezhető magyar hitelrendszer rontja a gazdasági szektoron belüli bizalmi viszonyokat, és jelentős mértékben veszélyezteti a gazdasági növekedés fenntarthatóságát.

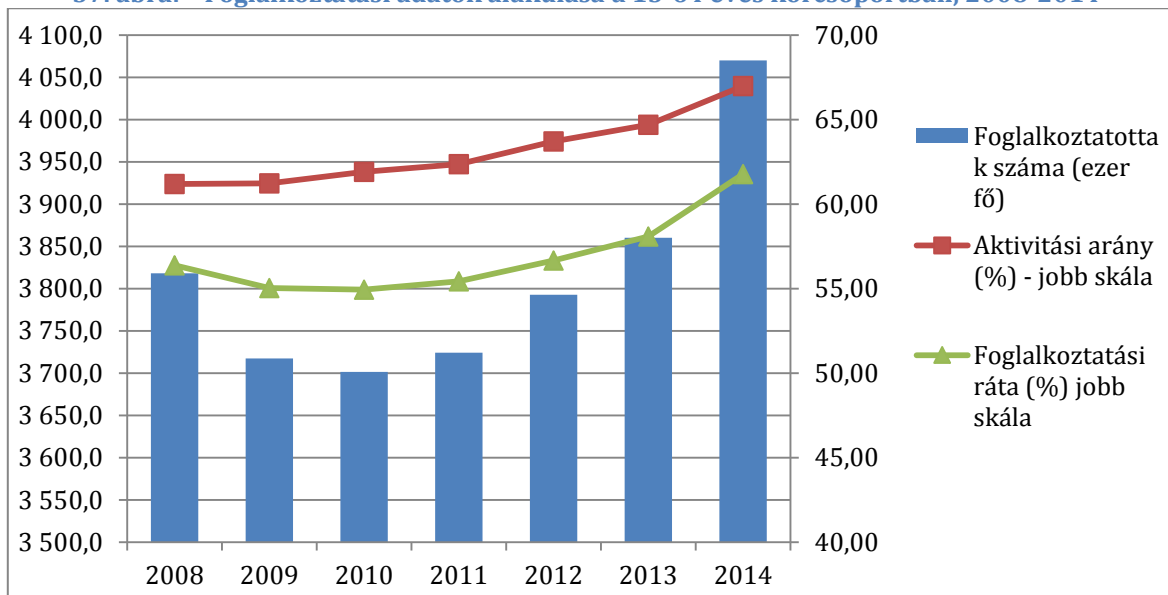
Jellemző a lakosság gyenge pénzügyi tudatossága, ami az ország gazdasági fenntarthatóságát is veszélyeztető eladósodáshoz vezetett. Felismerve a problémát, a Kormány által 2014-ben elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia cselekvési terve nyomán mind az EMMI mind az NGM felelősséget vállal a társadalom pénzügyi kultúrájának fejlesztéséért. Az NGM, a Magyar Nemzeti Bank és az Állami Számvevőszék 2014 májusában együttműködési megállapodást kötött, melynek célja a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztése. Az intézkedés keretében az iskolarendszerben a pénzügyi ismeretek oktatásának kialakítására, valamint ilyen témában szemléletformáló és tájékoztató akciók szervezésére kerül sor.

A bizalom infrastruktúráját erősítette, hogy a Keretstratégia elfogadása óta egyes területeken visszaszorultak a járadékvadász tevékenységek: a gazdaság fehéritése, az adóelkerülés visszaszorítása, az adóalap szélesítése és az adóbeszedés hatékonyságának érdekében tett kormányzati intézkedések hatása már látható az államháztartási adatokban, így például az áfa-beszedés hatékonyságának javulása 2014-ben már csökkentette az államháztartás finanszírozási igényét.

2.4.4.4. Foglalkoztatottság

A Keretstratégia elfogadása óta folytatódott a korábban megkezdődött javuló tendencia a foglalkoztatottsági adatok területén. A KSH adatai alapján a 15-64 éves foglalkoztatottak száma 2014-re meghaladta a 4 millió főt, ezzel pedig 61,8%-os foglalkoztatási rátát ért el, ami a rendszerváltás óta mért legmagasabb érték. A munkanélküliségi ráta a válság előtti szintre, 7,8%-ra csökkent 2014-ben. Ezzel párhuzamosan a gazdasági aktivitási arány növekedett, azaz szélesedett a munkaerő-piaci részvétel is. A foglalkoztatási adatok javulása hozzájárul a fenntarthatósághoz: a korosztályos egyensúly biztosításához; az egyén társadalmi megbecsültségének javításához és a társadalmi kirekesztés megelőzéséhez; a humántőke értékének megtartásához, bővítéséhez.

37. ábra: Foglalkoztatási adatok alakulása a 15-64 éves korcsoportban, 2008-2014

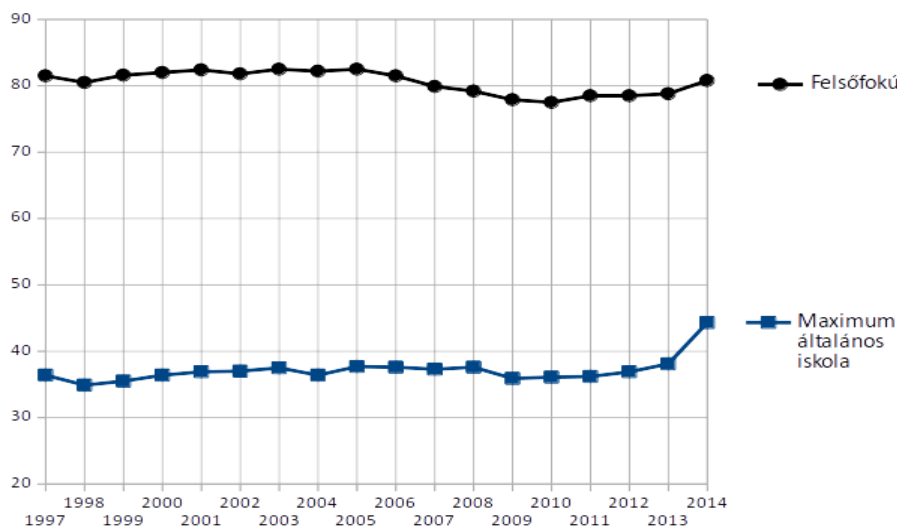
Forrás: KSH, saját ábra

Fenntarthatósági szempontból fontos, hogy javult a 15–24 évesek foglalkoztatottsága is (mivel a korai munkanélküliség jelentősen csökkentheti a későbbi stabil foglalkoztatottság valószínűségét, illetve a várható bér összegét⁶⁷), de így is csak minden negyedik fiatal minősült foglalkoztatottnak, beleértve ebbe a tanulás mellett, illetve szünetidőben munkát vállalókat is.

A foglalkoztatottság szorosan összefügg az iskolai végzettséggel: a képzettebbek könnyebben találnak munkát, illetve sajátítanak el újabb kompetenciákat, melyek révén alkalmazkodni tudnak a változó munkaerő-piaci kereslethez. A maximum általános iskolát végzettek körében a foglalkoztatottsági ráta 2014-ben 44,3 százalék volt, a felsőfokú végzettségűeké pedig 80 százalék feletti. Az EU2020 stratégia keretében a magyar Kormány azt vállalta, hogy a felsőfokú vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezők aránya a 30–34 éves népességben belül 30,3 százalékra nő 2020-ra, az oktatásban, képzésben nem részesülő, legfeljebb alsó középfokú végzettséggel rendelkezők aránya pedig a 18–24 éves népességben belül 10 százalékra csökken addigra.

⁶⁷ Lásd például: Szepesi-Luksander (2012): Az ifjúsági munkanélküliség csökkentését célzó NSRK fejlesztések társadalmi-gazdasági háttérének feltárása. Hétfi Kutatóintézet.

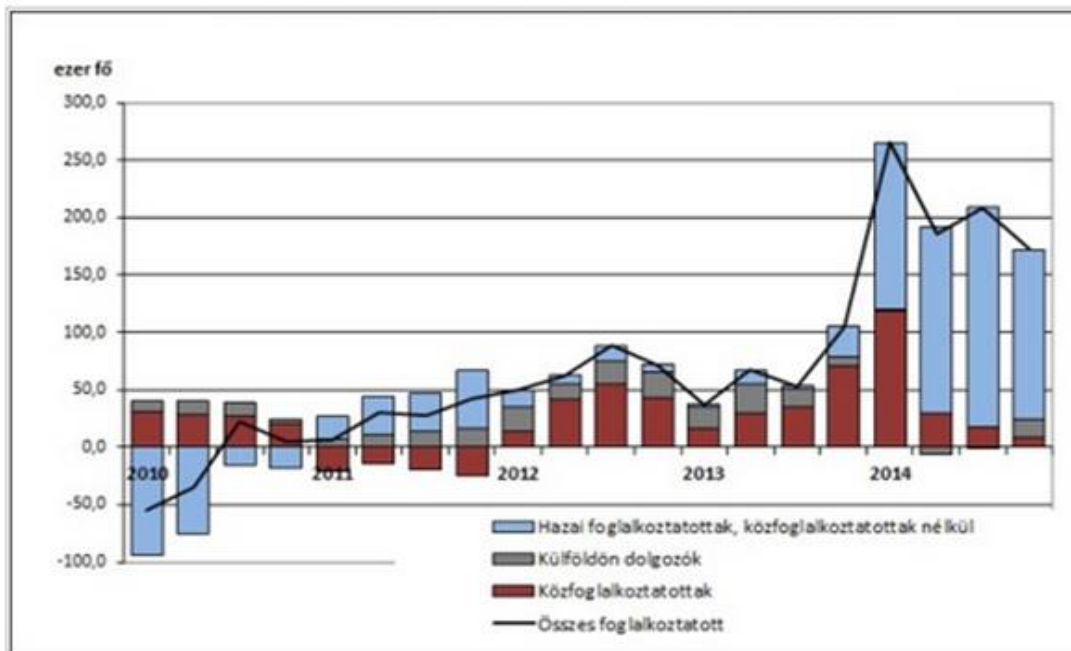
38. ábra: A maximum alapfokú és a felsőfokú iskolai végzettségűek foglalkoztatottsági rátája a 20-64 éves korcsoportban (%), 1997-2014

Forrás: Eurostat (tsdec430 jelű tábla). Alapfokú iskolai végzettség az ISCED 0-2 csoportja, a felsőfokú végzettség pedig az ISCED 5-8 kategóriáit tartalmazza

A foglalkoztatási adatok javulásában – különösen 2013-ben – jelentős szerepe volt a közfoglalkoztatásnak. Közfoglalkoztatás keretében 2014-ben havonta átlagosan mintegy 183 ezren jutottak munkához, 41,5%-kal többen, mint 2013-ban. Összességében elmondható ugyanakkor, hogy a foglalkoztatottak számának egy év alatti növekményében jelentősen lecsökkent a közfoglalkoztatás és a külföldi munkavállalás szerepe, míg a piaci munkahelyek kínálata vált jelentőssé.

39. ábra: A foglalkoztatottak számának éves változása (ezer főben); 2010-2014 között, negyedévente

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Munkaerő-felmérés, Készült a BM Közfoglalkoztatási Statisztikai és Elemzési Főosztályán

A közfoglalkoztatásban 2015-re várhatóan 213 ezren dolgoznak. Fenntarthatósági problémát jelent, hogy egyes friss kutatások⁶⁸ szerint a program gyenge hatékonysággal működik: a közmunkások 13%-a kerül vissza rendes állásba, és 80%-uk újra regisztrált munkanélküli lesz.

A gazdaságilag aktív munkavállalók kivándorlása egyre jelentősebb problémát jelent Magyarország számára.⁶⁹ A folyamat megfékezéséhez szükséges – különösen az elvándorlással érintett szakmákban – a bérek emelése. Az ezirányba tett kormányzati intézkedések (pl. pedagógusok és rendvédelmi szervek dolgozóinak életpályamodellje) akkor lehetnek sikeresek, ha hitelesek, a bérek növekedése nem kampányszerűen, hanem kiszámítható módon alakulnak. Összességében elmondható, hogy miközben a foglalkoztatás viszonylag olcsó, addig a tőke (azaz a hitelezés) megdrágult, a munkatermelékenység pedig ezáltal csökkent.

2.4.4.5. *Vállalkozói tőke fejlesztése, vállalkozásra nehezedő terhek csökkentése*

A hazai vállalkozói tőke megerősödéséhez a vállalkozói kultúra erősítése, az üzleti és az adminisztrációs környezet javítása járul hozzá. A Keretstratégia elfogadása előtt, 2011-ben került meghirdetésre az Egyszerű Állam Program. A Program – döntő többségében 2012-2013-ra ütemezetten – 114 intézkedést fogalmazott meg, többek között az adózáshoz kapcsolódó adminisztráció csökkentése, a hatósági működés egyszerűsítése, a beruházások engedélyezésének gyorsabbá és kiszámíthatóbbá tétele, a foglalkoztatás adminisztrációs terheinek mérséklése, az adatszolgáltatási párhuzamosságok, valamint a bizalmatlanságra és büntetésre ösztönző intézményi mechanizmusok felszámolása területén. A Program eredményei ellenére ugyanakkor további újabb terhek is jelentkeztek a vállalkozóknál, első sorban a feketegazdaságot visszaszorító lépések (például a pénztárgépek bevezetése, vagy az áruszállításban az elektronikus közúti áruforgalom-ellenőrző rendszer „EKÁER” bevezetésének) eredményeképp.

A vállalkozások üzleti környezetének nemzetközi összehasonlítást adó mérőeszköze az évről évre megjelenő Doing Business⁷⁰ rangsorok. A 2015-ös jelentés alapján Magyarország a rangsor 54. helyén van, négy helyet javított az előző évi jelentéshez képest. A különböző almutatók közül a hitelszerzés könnyítésénél volt a legnagyobb előrelépés az elmúlt évben. Ezen a listán Magyarország most a 17., korábban az 55. volt.

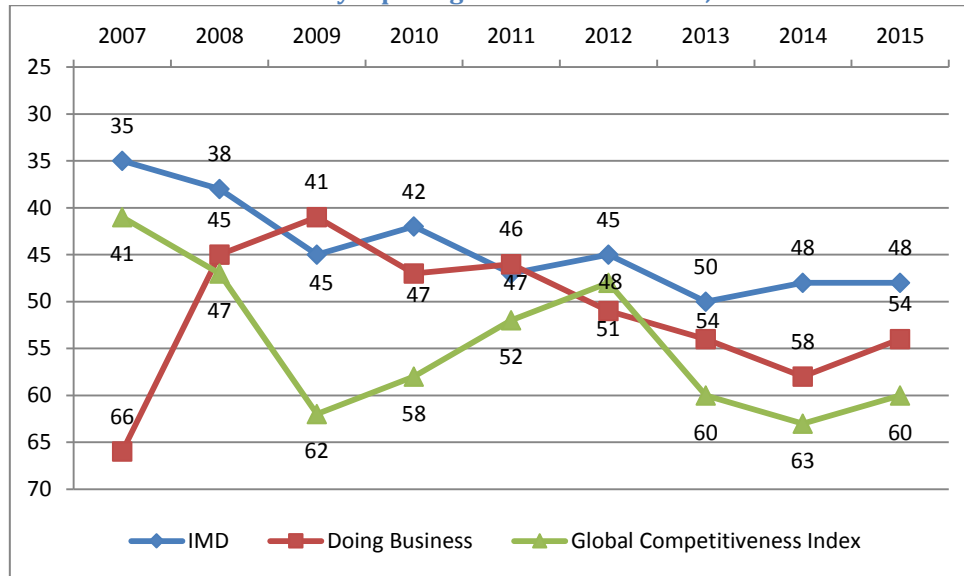
Az üzleti környezet minőségét a Doing Business rangsor mellett további versenyképességi mutatókkal is jellemezhetjük. Ezek alapján általánosságban elmondhatjuk, hogy a korábbi romló tendenciákat 2013-2014-re kismértékű versenyképességi javulás váltotta fel.

⁶⁸ Lásd például Cseres-Gergely és Molnár: Munkapiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után, Munkaerőpiaci Tükör, MTA-KTI, 2015.

⁶⁹ A kivándorlásról lásd bővebben az emberi erőforrásokról szóló fejezetet.

⁷⁰ A Világbank Ease of Doing Business felmérése a vállalati működést érintő adminisztratív terheket szintetizálja a vállalati működés tíz területét külön-külön értékelő komponensek („alrangsorok”) összesítésével. Az egyes komponenseken belül a felmérés konkrét, számszerűsíthető mutatók alapján értékeli a szabályozás minőségét, illetve a szabályozottság szintjét. A Doing Business felmérésben a Világbank jelenleg 189 országot, illetve térséget rangsorol.

40. ábra: Versenyképességi mutatók alakulása, 2007-2015

Forrás: IMD, Világbank és World Economic Forum adatai alapján készített saját ábra

A fenntarthatóság szempontjából fontos, hogy a fiatalok akarnak-e, mernek-e vállalkozni. A Bridge Budapest 2013 óta készít felmérést a magyar 20-35 év közötti fiatalok vállalkozó kedvéről és jövőképéről. A 2015-ös felmérés tanulsága szerint a fiatalok jelentős többsége úgy gondolja, hogy a vállalkozók a fejlődés motorjai. A megkérdezettek fele gondolkodott már saját vállalkozás indításán, a többség (81%) mégis alkalmazottként látja magát a jövőben. Az ellentmondásos kép tehát azt jelzi: míg elvben vonzó az önállóság, jövőképüket általánosságban a kockázatkerülés és biztonságvágy határozza meg.

2.4.4.6. *Lokalizáció, helyi gazdasági kapcsolatok és a nemzetközi együttműködések*

A Keretstratégia elfogadásakor jellemző helyzet volt, hogy a külföldi tőke hozzáadott érték termelése nagyobb mértékben nőtt, mint a hazai gazdasági szereplők hozzájárulása (azaz a GNI⁷¹). Ez a tendencia az azóta rendelkezésre álló adatokból kapott extrapolációs vizsgálat alapján megfordult, a bruttó nemzeti jövedelem várhatóan 2015-re meghaladja a bruttó hazai terméket (GDP). Ennek fő oka az erősödő EU-s forrás-beáramlás mellett a külföldön dolgozó magyar munkavállalók növekvő jövedelem-hazautalása.

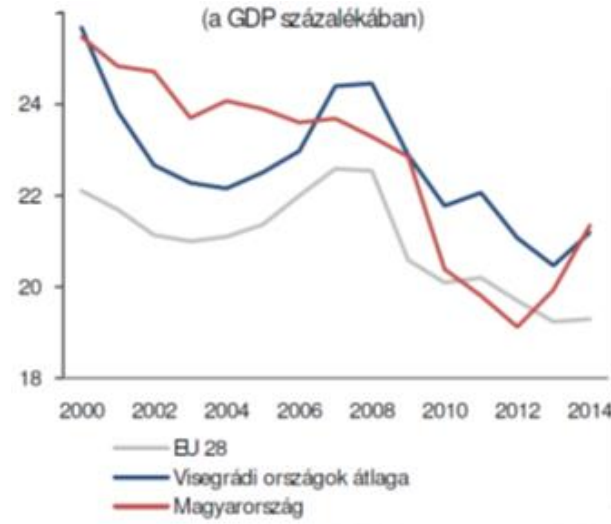
Az exportpiaci részesedés 2013-at követően növekvő pályára állt, a növekedésében jelentős szerepe van a járműgyártás megnövekedett termelőkapacitásainak. Összességében a hazai export 80%-át a vállalatok körülbelül 5%-a bonyolítja le, amiből látható, hogy a kis- és középvállalkozások exportban betöltött szerepe elenyésző. Az exportbővülés pozitív folyamatait árnyalja továbbá, hogy a hazai exporton belül alacsony a belföldi hozzáadottérték-tartalom.

Az export bővülése mellett az import is csökkent, ami mögött a külföldi beruházások visszaesése húzódik meg. Magyarország GDP százalékában kifejezhető bruttó állóeszköz felhalmozása a válságot követően jelentősen visszaesett, 2013 óta viszont a visegrádi országokhoz hasonló

⁷¹ A bruttó nemzeti jövedelem a GDP-ből számított mutató. A GDP értékéből levonásra kerül a külföldön rezidenseknek fizetett bruttó munkajövedelem, tulajdonosi jövedelem, továbbá a nekik fizetett nettó termelési- és import adó. Az így kapott eredményt növelni kell a hazai rezidensek számára külföldről érkező bruttó munkajövedelem, és tulajdonosi jövedelem nagyságával, valamint a nekik külföldről fizetett nettó termelési- és import adók mértékével.

szintűre emelkedik. A bruttó állóeszköz felhalmozási ráta növekedése mellett fenntarthatósági szempontból fel kell hívni a figyelmet az elhibázott beruházási döntések veszélyeire, mivel hosszú távon az elhibázott beruházásokat is a megtakarítások finanszírozzák.

41. ábra: Magyarország bruttó állóeszköz felhalmozási rátája nemzetközi összevetésben

Forrás: Eurostat, NGM számítás

A beruházási tevékenység révén a tőkeállományban 2012 óta az oktatás kivételével minden szektorban növekedés volt tapasztalható. Ez a növekedés a feldolgozóiparban volt a legnagyobb mértékű, jelentős növekedés volt továbbá a mezőgazdaságban és a hulladékgazdálkodás területén.

A kis- és középvállalati szektor termelékenysége számottevően elmarad a magas technológiai színvonalon dolgozó nagyvállalatokétól. A feldolgozóiparban például a termelékenységük a nagyvállalatokénak csak mintegy 20-50%-át éri el. A magánberuházások mellett az állami beruházások is növekedtek 2011 óta. Az állami beruházások többnyire infrastrukturális jellegű fejlesztések voltak, amelyek szükségesek a fenntartható gazdasági növekedéshez.

A 2014-2020-as európai uniós tervezési időszak fejlesztési forrásainak alapidokumentuma, a Partnerségi Megállapodás egyik hangsúlyos célja a helyi gazdaság fejlesztése, amely a területi és ágazati célok között is helyet kap. Az 5. Nemzeti Fejlesztési Priorításban közvetlen fejlesztési célként jelennek meg a helyi gazdaság fejlesztésével kapcsolatos célok, különösen a foglalkoztatással és a vidékies térségek fejlesztésével összefüggésben. A területi fejlesztések esetében is érvényesül a fenti célok fokozott támogatása: a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) térségi adottságokra szabottan támogatja a helyi gazdasági rendszerek és a helyi foglalkoztatási képesség helyreállítását és javítását. A TOP egyik prioritása továbbá a térségi igényfelmérésen és tervezésen alapuló város-vidék együttműködések és a helyi gazdaság fejlesztése.

2.4.4.7. Innováció

A hazai K+F kiadások jelentősen elmaradnak az EU átlagától (GDP arányosan 1,41%, szemben az EU 2,01%-ával), ami nem csupán a gazdasági fejlettség felzárkózásának hátráltatója lehet, hanem

a magasan képzett munkaerő külföldre áramlásának is egy fontos oka.⁷² Pozitív lépésként minősíthető a Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2013-2020) elfogadása, ami kifejezetten az innovatív kis- és középvállalkozásokat célzó intézkedéseket tartalmaz.

Az innováció szintje összefügg a teljes tényezőtermelékenységgel is, hiszen a mutató alakulása mögött a műszaki, technológiai színvonal változásai húzódnak meg. A kutatás-fejlesztés huzamosabb idő óta gyenge teljesítményét jelzi, hogy Magyarországon a termelékenység növekedése nem mutatható ki. Ezzel együtt a teljes tényezőtermelékenység a hazai GDP potenciális növekedésének⁷³ hátráltatója – a potenciális gazdasági növekedés az Európai Bizottság becslése szerint 2% körül alakul.

A Keretstratégia megállapítja, hogy „A nemzetközi vizsgálatok eredményei alapján kimutatható, hogy a magasan képzett fiatalok aránya és a kutatási pályán foglalkoztatottak száma között nagyon szoros a kapcsolat.” Ennek tükrében a K+F ágazat humán erőforrás problémáit vetíti előre, hogy a mesterképzésben résztvevő fiatalok aránya 2011 óta csökken. Az innováció területén kockázatot jelent továbbá, hogy míg a felsőoktatásban résztvevő hallgatók száma az utóbbi 25 évben háromszorosára nőtt, addig az oktatói létszámok szinte nem változtak.

2.4.5. Kormányzati intézkedések

A Kormány elfogadta a 2014-2020-as időszakra vonatkozó kis- és középvállalkozások stratégiáját. A stratégia három fő problémát azonosít a kis- és középvállalkozások fejlődése területén, amelyeket a gazdasági erőforrások területén az NFFS is kiemel. A stratégia a problémák kezeléséhez célokat és forrásokat is rendel, amelyek szintén jól összhangban vannak a Keretstratégiával. A problémák – célok - eszközök kapcsolatát vázolja az alábbi táblázat.

4. táblázat: KKS Stratégia probléma, cél és eszköze

Probléma	Cél	Eszközök
Nem támogató az üzleti környezet	Hazai és exportpiac-fejlesztés	Intézményrendszer és állami ösztönzők fejlesztése
	Differenciált vállalkozásfejlesztés	Visszatérítendő és nem visszatérítendő támogatások (GINOP)
Nehézkes a finanszírozáshoz jutás	Pénzügyi tudatosság előmozdítása	Képzési programok
	Források elérhetőségének javítása	Intézményrendszer és kínálati és keresleti oldali állami ösztönzők fejlesztése
Alacsony a kkv-k növekedési potenciálja – különösen az innováció alacsony szintje és versenyképességi problémák miatt	Üzleti környezet fejlesztése	Adminisztrációs környezet fejlesztése, tanácsadás
	Állam a vállalkozásokért	Adminisztrációs terhek csökkentése, területi kohézió fejlesztése

Forrás: Kis- és középvállalkozások stratégiája, saját ábra

⁷² Kimutatható összefüggés, hogy a GDP-jének minél nagyobb hányadát fordítja egy gazdaság kutatás-fejlesztésre, annál fejlettebb (vagyis annál nagyobb a vásárlóerőparitáson számított egy főre jutó GDP). A képet tovább árnyalja a közszektor K+F kiadásainak alakulása. Mivel a K+F tevékenység előnyeit nemcsak a sikeresen innováló vállalat élvezi, ezért a cégek általában a makrogazdasági optimumnál kevesebbet fordítanak kutatásra, különösen pedig alap kutatásra.

⁷³ A potenciális gazdasági növekedés a tőke és munka optimális felhasználásának feltételezése mellett, valamint jelentősebb inflációs nyomás nélkül elérhető növekedést jelenti.

A hazai hitelpiaci problémákat felismert a Magyar Nemzeti Bank 2013 júniusában indította útjára Növekedési Hitelprogramját (NHP). Az MNB adatközlése szerint⁷⁴ 2014. október végéig több mint 16 000 mikro-, kis- és középvállalkozás (KKV) jutott növekedési hitelhez összesen 1 153 milliárd Ft értékben, ami a teljes vállalati hitelállomány hatodát, a KKV hitelállománynak pedig negyedét teszi ki. Az NHP a felmérések szerint 0,3-1% közötti hatással volt a GDP növekedésére. Az MNB által végzett kérdőíves felmérés szerint továbbá az NHP nélkül a programban folyósított hitelek összegének közel 40 százaléka egyáltalán nem, és további közel egyharmada pedig csak részben került volna folyósításra. Összességében elmondható, hogy az NHP és a folytatásaként elindított NHP+ sikeres gazdaságfejlesztési eszköz, amely hozzájárul a növekedéshez, ugyanakkor hosszú távon nem helyettesítheti a normál hitelezést. Ezt felismerve a kormányzat bevonja a kereskedelmi bankokat a finanszírozásba és további ösztönzőkkel próbálja javítani a bankok kockázatvállalási hajlandóságát.

A Kormány 2013-ban fogadta el a Nemzeti Kutatási-fejlesztési és Innovációs Stratégiát (2013-2020), amelynek jövőképe szerint a stratégia által alkalmazott eszközök és felhasznált források, valamint a nemzetközi folyamatok révén Magyarország 2020-ra fenntartható tudásgazdasággá válik. A stratégiai célja jól illeszkednek az NFFS-hez, amelyek eléréséhez megfelelő eszköztár is társul.

2.4.6. Összegző következtetések

Kedvező tendenciák	Kockázatok
<p>2013-tól a magyar gazdaság ismét növekedésnek indult, miközben az államháztartás hiánya 3% alatt maradt. A növekedés üteme elmarad a válság előtti szinttől, de a növekedés fenntarthatóbb pályára állt.</p> <p>A fogyasztás a háztartások korábban felhalmozott, túlzott adósságállományának leépülése mellett növekszik.</p> <p>A nyugdíjkiadások GDP-hez viszonyított aránya a korábbi 10%-os szintről 2015-re várhatóan 8,6%-ra csökken.</p> <p>2012 és 2014 között a gyermekszegénységi ráta némileg csökkent, így az utóbbi években csökkentek a szegénység életkor szerinti különbségei.</p> <p>A foglalkoztatási mutatók javuló tendenciát mutatnak. A KSH adatai alapján a foglalkoztatottak száma 2010 óta folyamatosan növekszik, 2014-re meghaladta a 4 millió főt (15-64 évesek körében), ezzel pedig 61,8%-os foglalkoztatási rátát ért el, ami a rendszerváltás óta mért legmagasabb érték.</p> <p>A Kormány által elfogadott KKV stratégia összhangban van az NFFS céljaival, ami a gazdasági erőforrások fejlesztése területén bizakodásra adhat okot.</p>	<p>A beruházások növekedése törékeny, a következő években a beruházások visszaesésére lehet számítani.</p> <p>A külkereskedelem erősen koncentrált, bár pozitív egyenleget mutat.</p> <p>A növekedés fenntarthatóságát veszélyezteti a gyenge fizetési fegyelem, ami lehetetlenné teszi a piaci szereplők közti bizalmi infrastruktúra fejlődését.</p> <p>A növekedési ütemet korlátozza az alacsony termelékenység, ami mögött a K+F gyenge teljesítménye áll.</p> <p>A foglalkoztatási adatok javulásában – különösen 2013-ben – jelentős szerepe volt a közfoglalkoztatásnak.</p>

⁷⁴ <http://www.mnb.hu/letoltes/novekedesihitelprogramazelo18honap.pdf>

III. Következtetések és javaslatok

3.1. Értékelés legfontosabb eredményeinek összefoglalása

A Keretstratégia elfogadása óta eltelt két év nem ad lehetőséget komolyabb összefüggések feltárására. Ugyanakkor a jelenleg elérhető adatok és a Jelentésben feltárt folyamatok megmutatják, hogy 2015-ben milyen fenntarthatósági helyzetkép adható Magyarországról a Keretstratégia értékrendje alapján.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy

- az elmúlt évtizedek politikájának örökségeként **egyetlen nemzeti erőforrásunk sincs** (az EU-átlaghoz mint relatív zsinórmértékhez vagy a kívánatos nemzeti optimumhoz mint abszolút célértékhez képest) **jó vagy átlagosnál jobb állapotban** (ez alól az időskori eltartottsági rátánk kivétel, melynek értéke jelenleg még éppen jobb az EU-átlagnál, de e mutató trendje egyértelműen romló);
- 2013-2014-ben **az emberi, a társadalmi és a gazdasági erőforrások területén elsősorban a pozitív elmozdulások kerültek hangsúlyba**, míg **a természeti erőforrások területén** a korábban jelentkező **negatív tendenciák** továbbra is **kihívást jelentenek** Magyarország számára. A választott 16 kulcsindikátor közül 9 mutat javulót, míg csak 2 romló trendet (5 mutató értéke nem változott számottevően);
- egyes részterületeken megmutatkozó összehangolt intézkedések, s ennek nyomán jelentkező kisléptékű javulások példázák: még rossz fenntarthatósági helyzetekből is találhatunk kiutat, s **innovatív megoldásokkal, erős közjó iránti elköteleződéssel és kitartó munkával a nemzeti erőforrásaink állapota javítható;**
- a részben pozitív elmozdulásokkal jellemezhető erőforrás-területeken is sok ellentmondás figyelhető meg, a beavatkozások sokszor szelektívek, továbbra is hiányzik a felső szintű politikai elköteleződés és a tudatos, hatékony kormányzati koordináció (a 18/2013. OGY határozat 2. és 3.a) pontjainak végrehajtása sokszor hiányos, vagy inkább formális, mint érdemi).

Az **emberi erőforrások** területén jól azonosított fenntarthatósági probléma a demográfiai helyzet. A kormányzat felismerte, hogy a pénzügyi ellátások ösztönző hatása mellett a munka és a család összeegyeztethetősége, illetve a munkaerőpiacra való visszatérés lehetőségeinek megteremtése is kiemelten fontos a termékenység szempontjából. A családtámogatási rendszer átalakítása szakértők szerint pozitív hatással lehet a termékenységre.

Az emberi erőforrások tekintetében pozitív folyamat, hogy nemcsak a születéskor várható élettartam, hanem az egészségesen eltöltött évek száma is mind a férfiak, mind a nők esetében folyamatos, bár lassú növekedést mutat. Fontos megjegyezni, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek az egészségügyi helyzetről alkotott önképpel is erősen összefüggnek: a magasabb jövedelműek és a magasabb iskolai végzettségűek is jobbnak ítélik meg egészségügyi helyzetüket.

A hazai oktatási rendszer komoly fenntarthatósági kihívások előtt áll. A nemzetközi felmérések szerint a magyar tanulók eredményei minden fontosabb megfigyelt területen romlottak. A PISA eredmények azt mutatják, hogy a magyar diákok nem rendelkeznek a modern munkaerőpiac által elvárt képességekkel (problémamegoldás, természettudományos jártasság). Növekszik a lemaradók, gyengén teljesítők aránya, nem csökken tartósan az iskolát korán elhagyók százaléka, ami mind súlyosabb képezhetőségi, foglalkoztathatósági problémát jelent. Azok a képzetlenek és munkanélküliek vesznek részt a legkisebb arányban valamilyen felnőttképzésben, akik esetében a képzés a legtöbbet segítene a munkaerő-piaci helyzetükben.

A foglalkoztatottak között viszonylag magas arányú a közfoglalkoztatotti réteg. Fenntarthatósági szempontból kockázatot jelent, hogy vizsgálatok szerint a közfoglalkoztatás hosszú távon nem vezeti vissza a munkaerőpiacra a közmunkásokat, ezzel együtt viszont a közmunkában dolgozók megbecsültsége (segély helyett munkát végeznek) a társadalmi fenntarthatóság szempontjából pozitívnak tekinthető. A közfoglalkoztatás továbbá egyre kisebb szereppel bír a foglalkoztatás bővülésében, vagyis a versenyszféra foglalkoztatási potenciálja is jelentősen nőtt.

A **társadalmi tőke** szempontjából kiemelendő, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztettség mértéke (2008-tól) 2013-ig folyamatosan nőtt, 2014-ben azonban már csökkent. Ugyanakkor a súlyos anyagi depriváció 2014-ben még mindig a lakosság mintegy negyedét érintette.

Örvendetes, hogy növekedett az általános bizalom és a jogrendszerbe vetett bizalom szintje, bár ennek mértéke még mindig sereghajtó Európában. Továbbra is magas fokú a letelepedni kívánó idegenek elutasíthatósága.

Számos kormányzati elköteleződés, jogszabály-módosítás és program ellenére a nemzetközi felmérések szerint Magyarországon továbbra is az európai átlagnál nagyobb a korrupció. Számos területen a gazdaságba való erőteljes állami beavatkozás (szabályozással vagy költségvetési és EU-források gazdasági támogatásként való megjelenésével) utat nyithat járadékvadász magatartások megjelenésének.

A **természeti erőforrások** tekintetében Magyarország két legfontosabb nemzetgazdasági értéke a talaj és a vízkészletek. Mindkét erőforrás esetében olyan degradációs folyamatok zajlanak, amelyeket a Keretstratégia elfogadása óta eltelt két évben sem sikerült fékezni. Mind a talaj, mind a vízkészletek esetében kiemelt szerepe van a rossz szerkezetű területhasználatnak. A természeti erőforrások területén a pozitív folyamatok leginkább az erdőgazdálkodáshoz, illetve a tudatos ásványvagyon-gazdálkodáshoz köthetők.

A természeti erőforrások területén a legnagyobb kihívást a területi beépítettség és az ökológiailag inaktív területek arányának növekedése jelenti. Erős negatív szétcsatolás figyelhető meg a népességszám csökkenése és a területi beépítettség növekedése között, amely veszélyezteti a természetes, természetközeli és egyéb zöld területeket, ezzel együtt az élőhelyek beszűküléséhez és így a biodiverzitás csökkenéséhez vezet. Ökológiailag inaktívak – nem csak a biodiverzitás megőrzése, de az aszályok és árvizek problémájához kapcsolódó vízvisszatartó-képesség szempontjából is – a hazánk területének majd felét elfoglaló szántó területek is.

A természeti erőforrásokat érő kihívások kezelésének akadálya, hogy a magyar környezetvédelmi intézményrendszer széttagolt és nem hatékony működésű. A környezeti ügyeket több minisztérium intézi, az engedélyezési rendszert több kritika éri a vállalati és civil oldalról is, a horizontális integráció alacsony fokú.

A magyar **gazdaság** a 2013-2014-es adatok alapján, úgy látszik, kilábalóban van a 2008-as recesszióból. A GDP növekszik, a foglalkoztatottság bővül, a beruházási hajlandóság erősödött, a megtakarítások nőnek, miközben az államháztartási hiány tartósan 3% alatt alakul és a GDP arányos államadósság ugyan lassan, de csökken. Ezzel együtt a hitelezési piac még nem állt helyre, és a potenciális gazdasági növekedés volumenének növeléséhez szükség van a hazai alacsony termelékenység növelésére. Egyre súlyosbodó fenntarthatósági kihívást jelent továbbá az elvándorlás, amely a hivatalosan bejelentett adatok alapján is legalább 330 ezer, az átlagnépességhez képest fiatalabb és képzetesebb magyar állampolgárt érint.

A demográfiai területén jelentkező pozitív folyamatoknak tovaryűrűző hatása lehet a jóléti rendszerek fenntarthatóságára – különösen a nyugdíj- és egészségbiztosítási rendszerekre. Ezzel együtt a mostani trendek alapján az látható, hogy míg az 1990-es években 5 aktív korú tartott el egy nyugdíjast, addig 2014-ben már csak 4, 2050-ben pedig komoly változás hiányában ez 2-re csökkenhet. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságát nagyban javítja viszont, hogy a gazdaságilag aktív réteg a gazdasági ösztönzők hatására kiszélesedett és a foglalkoztatottsági mutatók javultak az elmúlt évek során.

3.2. Üzenetek, javaslatok

Az Előrehaladási Jelentés értékelő megállapításai alapján – az NFFS célkitűzéseinek érvényre juttatása érdekében – a következő javaslatokat tesszük a fenntartható fejlődési átmenet elősegítésére:

- Továbbra is kiemelt feladat a fenntarthatósági átmenetet segítő értékek, erkölcsi mércék hangsúlyozása, érvényesülésük támogatása, elősegítése. Erősíteni szükséges a holisztikus gondolkodást és a tudás társadalmi hálózatokban való szétterjedését, érvényesülését.
- Az oktatási rendszer átalakítása során az igazgatási rendszerbeli szabályozásán túl szükség van hatékonysági fejlesztésekre, hiszen a felmérések szerint a magyar diákok teljesítménye gyengül. A munkaerőpiacon való jobb elhelyezkedés érdekében a diákok problémamegoldó képességeinek fejlesztése elengedhetetlen.
- A köz- és felsőoktatás, képzés és átképzés különösen fontos a leszakadó társadalmi rétegek munkapiaci boldogulása, és a mélyszegénység újratermelődésének megelőzése érdekében. A közmunka programok önmagában nem oldják meg, illetve csak rövid távon kezelik az alacsonyan képzettek foglalkoztatási problémáit.
- A kutatás és fejlesztés támogatása mind az emberi erőforrások minőségének javulásához, mind pedig a gazdasági termelékenységhez hozzájárul. A közoktatás színvonalának javítása mellett a hazai K+F mind mennyiségi, mind minőségi fejlesztése jelentős hozzáadott értékkel bír a magyar társadalom fejlődése alapjaként.
- A lassan javuló demográfiai trendek ellenére továbbra is a népességcsökkenés jellemzi Magyarországot. További intézkedések szükségesek a negatív migrációs egyenlegünk javítására.

- Az alkoholfogyasztáshoz és dohányzáshoz köthető betegségeknek továbbra is kiemelt szerepe van a hazai halálozási okokban. Szükség van ezért további kampányokra, és a fenntarthatóbb életstratégiákat népszerűsítő programokra.
- Biodiverzitásunk megőrzésében, valamint a klímaváltozás káros hatásainak mérséklésében – az aszályok és árvizek kárainak csökkentésében – sokkal nagyobb szerepet kell kapnia a területhasználat tudatos alakításának, a területhasználat reformjának, a még biológiailag aktív területek átalakítása tilalmának. Ez részint a beépítés sebességének csökkentését (meggondolt infrastrukturális fejlesztéseket, barnamezős fejlesztések előnyben részesítését), másrészt a mezőgazdasági ágazatok egymáshoz viszonyított területfoglalásának átalakítását, valamint a talajvédelem erősítését kellene, hogy jelentse. Ez utóbbi területen az ökológiai gazdálkodás egyelőre még kiaknázatlan lehetőségével is kellene élnünk. A vízkészletek jó ökológiai állapotának elérése érdekében több erőfeszítésre van szükség az EU víz-keretirányelvének végrehajtásában. Át kell vizsgálni a mezőgazdasági, vidékfejlesztési szabályozási és támogatási eszközöket, hogy jobban szolgálják a biodiverzitás- és talajvédelem, illetve a kisléptékű, fenntartható helyi termelés és fogyasztás szempontjait.
- A lokális és globális gazdasági kapcsolatok közötti helyes egyensúly elérése érdekében növelni kell a helyi közösségek élelmiszer-, energia-, s általában gazdasági-társadalmi önrendelkezését. Ennek érdekében elő kell segíteni a helyi közösségek ez irányú kompetenciáinak fejlesztését. Növelni kell a helyi közösségek hozzáférését a helyi ökoszisztéma-szolgáltatásokhoz, meg kell vizsgálni, mely természeti erőforrások esetében lehet az azok használatával kapcsolatos jogokat a helyi közösségekhez delegálni.
- Az anyag- és energiafelhasználás csökkentésének szempontjait erősíteni kell a szakpolitikákban. Ennek egyik kulcseszköze a természeti erőforrások felhasználásának helyes árazása, ami kikényszerítheti a termelés és fogyasztás szerkezetének, módjainak erőforrás-takarékos, környezetkímélő irányba való elmozdulását. A megújuló energiahordozók használatának elterjedése pozitív folyamatnak tekinthető, ugyanakkor a biomassza feltételes megújuló jellege miatt javasolt a teljes mértékben megújuló energiák magasabb szintű elterjesztése. Szükség van olyan módszertani fejlesztésre is, ami révén tisztázható, hogy a magyar társadalom teljes primer anyagfelhasználása, és az ehhez a felhasználáshoz tartozó kibocsátások hogyan oszlanak meg földrajzilag, mennyi felhasználás terhelődik át határainkon kívülre.
- A társadalmi kohéziót és az üzleti környezetet is javíthatja a bizalom erősödése a közösségekben. Továbbra is kiemelt feladat a korrupció visszaszorítása és a járadékvadászati lehetőségek csökkentése.
- Általánosságban elmondható, hogy javítani kell a fenntarthatóság Keretstratégiában elfogadott értelmezésének ismertségét és közigazgatásban történő alkalmazását. A Keretstratégia célkitűzései ugyanis szelektíven, nem homogén módon vezérelték az egyes szakpolitikai döntések meghozatalát, ezért erősíteni kell a felső szintű politikai vezetők elkötelezettségét a fenntarthatósági szempontok érvényesítése érdekében, s valódi, funkcionális szerepet kell adni a szakpolitikák államtitkári szintű koordinációjának az NFFS érvényre juttatásában. Szükséges az ágazati politikák olyan folyamatos

felülvizsgálata is, ami biztosítja a Keretstratégia céljainak és szemléletének érvényesülését.

- A közpolitikai döntések hosszú távú hatásainak javítása érdekében célszerű lenne bevezetni az előzetes fenntarthatósági vizsgálat intézményét, aminek szakmai koncepciója az NFFT-nél rendelkezésre áll.
- Fenntartható fejlődési tudás-forrás és látogató központokat kell létrehozni, amelyek segítik a lakosságot a fenntartható életmód gyakorlatának megismerésében, amelyek tanácsokat adnak, terveket készítenek, segítvén a lakosságot az ismert lehetőségek alkalmazásában.

IV. Függelékek

F/I: Irodalomjegyzék

Benedek, D. [2007]: A szülés utáni munkába állás hatása a gyermek fejlődésére. In: Fazekas – Cseres-Gergely – Scharle (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2007, MTA KTI és OFK, Budapest 2007

Bodnár K. – Szabó L. T. [2014]: A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacra, MNB-tanulmányok, 114, Budapest

Budapest Bridge [2015]: Fiatalok a jövőjükéről kutatás. <http://hu.bridgebudapest.org/kutatas>

Csapó B. – Molnár Gy. – Pelle A. [2015]: A fenntarthatósági keretstratégia megvalósításának helyzete az emberi erőforrások területén. Tanulás és Tudás

Cseres-Gergely Zs. – Molnár Gy. [2015]: Munkapiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után, Munkaerőpiaci Tükör, MTA-KTI

Cseres-Gergely Zs. – Molnár Gy. [2014]: Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport 2014. TÁRKI

Dang, A [2011]: Cooperation makes beliefs: climate variation and sources of social trust in Vietnam. MPRA Paper No. 36285.

Dr. Oberfrank F. [2015]: A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia végrehajtásának állása az Emberi erőforrások – Egészség területén. Integra Consulting Zrt.

Enyedi Zs. – Fábíán Z. – Sik E. [2004]: „Nőtték-e az előítéletek Magyarországon? Antiszemizmus, cigányellenesség és xenofóbia változása az elmúlt évtizedben.” 375–99. In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): Társadalmi Riport 2004, TÁRKI

Eurostat [2013]: Sustainable development in the European Union. 2013 monitoring report of the EU sustainable development strategy Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013

Európai Bizottság [2014]: EU Anti-Corruption Report. Annex: Hungary. COM(2014) 38 final. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_hungary_chapter_en.pdf

Fábíán Z. – Szivós P. [2015]: Társadalmi kirekesztés, szegénység és társadalmi kohézió. Monitoring Jelentés. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. Kutatásvezető: Tóth István György

Fábíán Z. – Tóth I. Gy. [2014]: Az újraelosztás iránti kereslet változása a válság időszakában az Európai Unió országaiban. In Társadalmi Riport 2014, TÁRKI.

Gábos A. – Gál, R. I. – Kézdi G. [2009]: The effects of child-related benefits and pensions on fertility by birthorder: A test on Hungarian data, Population Studies. 63(3), November 2009, 215-231.

Gábos, A. – Szivós, P – Tátrai, A. [2014]: Jövedelmi szegénység és társadalmi kirekesztettség jellemzői Magyarországon. In: Szivós P – Tóth I. Gy. (szerk.): Jólnézünk ki (..?) Háztartások helyzete a válság után. Táarki Monitor Jelentések 2014, Táarki Budapest.

- Gál, R. I. – Törzsök, Á. (megjelenés alatt): Generational accounts for Hungary, 1997-2007
- Gál, R.I. – Gergely V. – Medgyesi M [2011]: National Transfer Accounts in Hungary: Contribution Asset and Returns in a Pay-as-you-go Pension Scheme. In: Ronald Lee – Andrew Mason (eds.): Population Aging and the Generational Economy. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, 2011
- Gödri I. - Monostori J. [2015]: A fenntarthatósági keretstratégia végrehajtásának állása az Emberi erőforrások – Demográfia területén. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
- Hajdu, T. – Hermann Z. – Horn, D. – Kertesi, G. – Kézdi, G. – Köllő J. – Varga J. [2015]: Az érettségi védelmében. Budapest Munkagazdaságtani Füzetek BWP 2015/1 MTA KRTK KTI
- Hétfa [2014]: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia Monitoring Kézikönyvének kidolgozása. Zárótanulmány. Készült az Országgyűlés Hivatala megbízásából
- H-SOFT [2015]: Gazdasági erőforrások – Növekedés, K+F, tőkeállományok, makrogazdasági egyensúlytalanság. NFFS Monitoring Jelentés megalapozó tanulmány az NFFT számára a Fenntartható Fejlődési Keretstratégia végrehajtásának állásáról. 591/2014 6. rész
- Kapitány B. – Spéder Zs. [2015] : Gyermekvállalás. In Monostori J. – Spéder Zs. – Őri P. (szerk.): Demográfiai Portré 2015. NKI (megjelenés alatt).
- Keller T. [2014]: Megfogyva bár, de törve – Mérsékelten javuló mutatók, súlyosan növekvő a politikai polarizáltság a magyar értékrendszerben, változások 2009 és 2013 között In: Kolosi Tamás-Tóth István György (szerk.): Társadalmi riport 2014. TÁRKI
- KSH [2015]: A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014.
- Makay Zs. [2015]: Családtámogatások, gyermeknevelés, munkavállalás. In Monostori J. – Spéder Zs. – Őri P. (szerk.): Demográfiai Portré 2015. NKI (megjelenés alatt)
- Medgyesi M. – Gál R. I. [2015]: Gazdasági és emberi erőforrások – társadalmi újraelosztás, korosztályi számlák, gyermeknevelés finanszírozása, nyugdíjrendszer. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. Kutatásvezető: Tóth István György
- Medgyesi M. [2002]: Időskorúak jövedelmi helyzetének változása a kilencvenes években. In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): Társadalmi R riport 2002. Budapest, TÁRKI
- NEKI [2013]: Magyarország környezeti állapota 2013. Nemzeti Környezetügyi Intézet. http://issuu.com/holndonnerpeter/docs/neki_konyv_web
- Nemzeti Közzolgálati Egyetem [2015] Jó Állam Jelentés 2015, http://uni-nke.hu/uploads/media_items/jo-allam-jelentes.original.pdf
- OECD [2013]: PISA 2012 results (Volume I). What students know and can do: Student performance in mathematics, reading and science. OECD, Paris.
- Pálvölgyi T. – Csete M. – Czira T. – Simon A. [2015]: A Fenntarthatósági Keretstratégia végrehajtásának állása a természeti erőforrások területén. Tanulmányok készítése az NFFT számára a fenntarthatósági keretstratégia végrehajtásának állásáról 591/2014 5. rész: Természeti erőforrások. Env-in-Cent Kft.

Pálvölgyi T. – Csete M. – Czira T. [2013]: Fenntartható fejlődési kulcsindikátorok – természeti erőforrások mutatói. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megrendelésére készült tanulmány

Simonovits B. [2014]: Nemzeti identitás, kisebbségek és társadalmi konfliktusok: A magyar társadalom attitűdjeinek alakulása 1992 és 2014 között. In: Társadalmi Riport 2014, TÁRKI <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b339.pdf>

Stolle, D. [2002]: Trusting Strangers: The Concept of Generalized Trust in Perspective. In: G.S. Schaal (ed.) Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. Schwerpunktheft 4, 2/4, pp. 397-412.

Szepesi B. - Luksander A. [2012]: Az ifjúsági munkanélküliség csökkentését célzó NSRK fejlesztések társadalmi-gazdasági hátterének feltárása. Hétfi Kutatóintézet.

Doing Business jelentések 2007-2015

IMD World Competitiveness Yearbooks 2007-2015

The Global Competitiveness Report jelentések 2007 – 2015

A Kormány 1160/2015. (III. 20.) Korm. határozata a Nemzeti Energiestratégia energiafelhasználás-előrejelzéseinek frissítéséről

Beszámoló jelentés az 1330/2011. (X.12.) Korm. határozattal elfogadott Kisméretű Szálló Por (PM10 részecske) Csökkentés Ágazatközi Intézkedési Programjáról 2014.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről szóló Összefoglaló Tájékoztatóról c. Földművelésügyi Miniszteri előterjesztés

Adatbázisok:

- ONYF Statisztikai Évkönyv 2013
- Államadósságkezelő Központ adatai, <http://www.akk.hu/hu>
- EEA greenhouse gas data viewer,
- <http://www.eea.europa.eu/pressroom/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>
- Eurostat adatbázisai, <http://ec.europa.eu/eurostat>
- KSH Demográfiai Évkönyv 2013
- KSH Statisztikai Évkönyv 2013
- KSH Népmozgalom 2014
- Központi Statisztikai Hivatal adatbázisai, www.ksh.hu
- Magyar Nemzeti Bank adatbázisai. www.mnb.hu

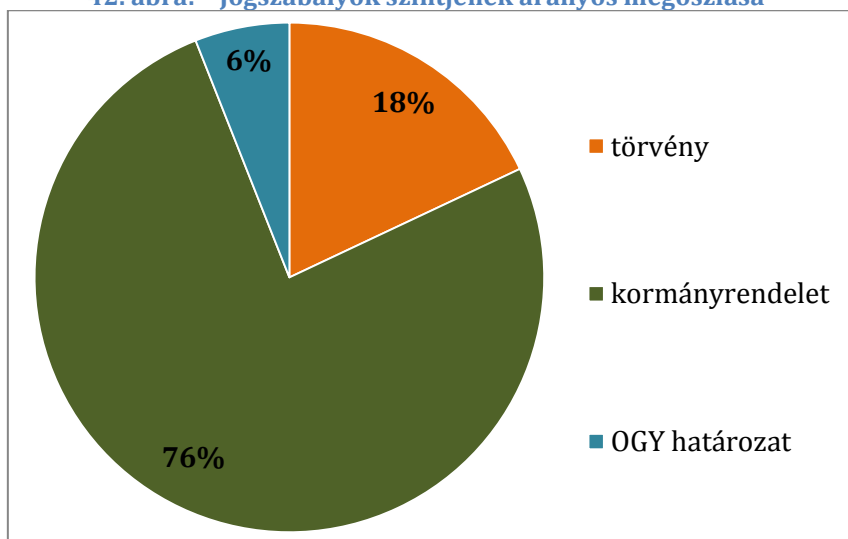

F/II: A Kormány által összeállított jogszabálylista az NFFS végrehajtási intézkedéseiről – Rövid statisztikai elemzés

	Emberi erőforrás	Társadalmi erőforrás	Természeti erőforrás	Gazdasági erőforrás	Összes jogszabály	Százalékos megoszlás
törvény	24	11	34	5	74	18%
kormányrendelet	92	35	128	62	317	76%
OGY határozat	1	17	5	3	26	6%
Összes jogszabály	117	63	167	70	417	
Százalékos megoszlás	28%	15%	40%	17%		

Az Országgyűlés 2013-ban fogadta el⁷⁵ a Nemzet Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáról szóló határozatot. A stratégia támogatása érdekében számos jogszabály született 2013-ban és 2014-ben. A több mint 400 törvény, rendelet vagy határozat eltérő mértékben kapcsolódik az egyes erőforrásokhoz (néhány esetben több erőforrás előmozdítását is elősegíti egy-egy jogszabály, melyeket minden releváns helyen beszámítottunk az értékelésbe).

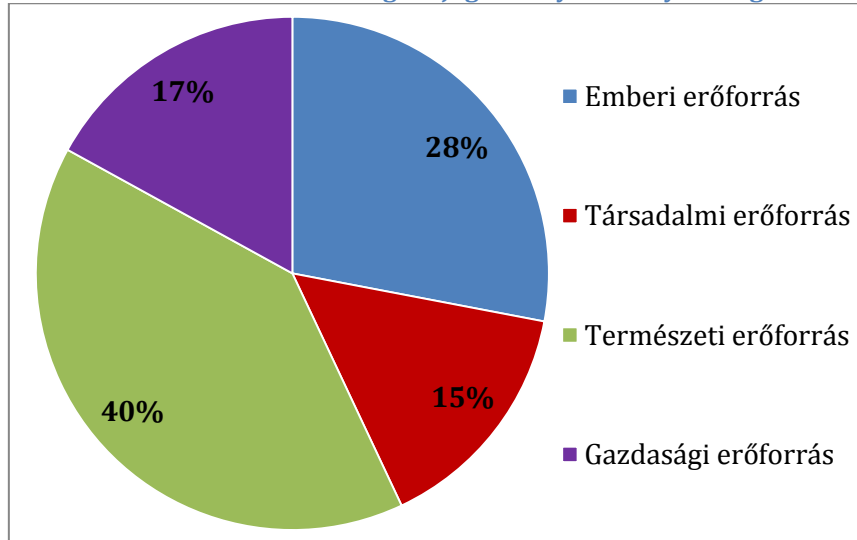
42. ábra: Jogszabályok szintjének arányos megoszlása

Az összesített jogszabálylista alapján látszik, hogy döntő többségben, az esetek háromnegyedében (76 százalék) a kormányrendeletek jelentik a Stratégia támogatását. Ezt a törvényi szintű szabályozás követi, közel egyötöd arányban (18 százalék). Legkevesebb esetben országgyűlési határozat született a kijelölt célok érdekében (6 százalék).

⁷⁵ 18/2013. (III. 28.) OGY határozat

43. ábra: Erőforrásokat támogató jogszabályok arányos megoszlása

A legnagyobb mennyiségű jogszabályi aktivitás a természeti erőforrások esetében volt megfigyelhető, 40 százalékkal, amit az emberi erőforrások követ 28 százalékkal. Közel azonos figyelmet kapott a társadalmi és a gazdasági erőforrás (15 és 17 százalékkal) területei.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia első előrehaladási jelentésének (2013-2014) 1. sz. melléklete

Magyarország Kormányának összefoglaló tájékoztatója a Keretstratégia megvalósítását szolgáló 2013-2014. évi kormányzati intézkedésekről

Tartalomjegyzék

<u>Bevezetés</u>	100
<u>1. Emberi erőforrások</u>	101
<u>1.I. Népeség</u>	101
<u>1.II. Tudás</u>	105
<u>1.III. Egészség</u>	113
<u>1.IV. Társadalmi kohézió</u>	122
<u>2. Társadalmi erőforrások</u>	127
<u>3. Természeti erőforrások</u>	137
<u>4. Gazdasági erőforrások</u>	156
<u>4.I. Vállalkozói tőke, innováció, foglalkoztatás</u>	156
<u>4.II. Makrogazdasági egyensúly</u>	160
<u>4.III. Területi szempontok</u>	162
<u>Rövidítésjegyzék</u>	164

– Bevezetés

A 18/2013. (III. 28.) OGY határozattal az Országgyűlés elfogadta „A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója” című, Magyarország 2012-2024-es időszakra szóló Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáját.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozatból eredő kormányzati feladatok meghatározásáról szóló **2037/2013. (XII. 30.) Korm. határozat** 1. pont *c)* alpontja szerint **a vidékfejlesztési miniszter – az érintett miniszterek bevonásával – kétévente, először 2015. március 30-ra összefoglaló tájékoztatót készít** a Keretstratégia megvalósítását szolgáló **kormányzati intézkedésekről** a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanácson keresztül az Országgyűlés számára.

Az Összefoglaló Tájékoztató szerkezetében és felépítésében követi a Keretstratégiát. A négy alapvető erőforrás csoport: az emberi, a társadalmi, a természeti és a gazdasági erőforrások megőrzése és fejlesztése terén végrehajtandó teendőkhöz kapcsol a beszámolási időszakban (2013-2014) megvalósult, vagy megvalósítás alatt álló kormányzati intézkedéseket és eredményeket. Egyes indokolt esetekben ettől a tájékoztató eltér, ahol a folyamatok bemutatása szükségessé tette a kiindulási állapot és a jövőbeli tendenciák ismertetését is.

Az Összefoglaló Tájékoztatóban a fejezetenként felsorolt „Teendők” a 18/2013. (III. 28.) OGY határozatból szó szerint idézett mondatok, amelyeket az Összefoglaló Tájékoztatónak nem feladata módosítani.

A Keretstratégia a végrehajtás kezdeti stádiumában van, ebből kifolyólag néhány teendő esetében a végrehajtás megkezdése az elkövetkezendő időszak feladata lesz.

– 1. Emberi erőforrások

– 1.I. Népeség

– *Teendők:*

- T1.1 A párkapcsolatokhoz, a család fogalmához kapcsolódó értékek továbbadása
- T1.2 A családbarát munkahely ethoszának erősítése a CSR-ben
- T1.3 A párkapcsolatokhoz és a családhoz kapcsolódó értékek képviselete a nyilvánosság előtt, kampányok indítása ezek erősítésére
- T1.4 Versenyképes munkabérek biztosítása az elvándorlással sújtott szakmákban
- T1.5 A foglalkoztatás támogatása azok esetében, akik magas elvándorlással sújtott szakmával rendelkeznek
- T1.6 A gyermekvállalás és munka összeegyeztethetőségét támogató intézkedések (pl. bölcsődék létrehozása)
- T1.7 A munka és a család összeegyeztethetőségét szolgáló vállalati programok támogatása
- T1.8 Erős szülői jogosítványok és felelősség, elköteleződés támogatása
- T1.9 A munkával kapcsolatos jogszabályokban a gyermekeket nevelők védelme
- T1.10 Figyelembe kell venni az egyéni gyermeknevelési erőfeszítéseket (a felnevelt gyermekek számát és iskolázottságát) a nyugdíj-megállapítás szabályaiban.
- T4.11 Az életpálya-finanszírozás két ellentétes irányú áramának (az aktívaktól az idősek, illetve a gyermekek felé) összekapcsolása egyéni és nemzeti szinten, a korosztályi egyensúly fokozatos visszaállítása

Hazai helyzet áttekintése

Minden generációnak szüksége lesz emberi erőforrásokra: megfelelő létszámban és jó egészségi állapotban élő emberekre, tudásukkal, képességeikkel együtt. Nem engedhető meg, hogy a társadalom egy része leszakadjon, s így képességeik elveszenek a társadalom számára. Bár pontos statisztikai adat nincs rá, valószínűsíthető, hogy az emberi tőke gazdasági értéke az ezredforduló környékén meghaladta a dologi tőke nagyságát, és az ember a nemzet legfontosabb erőforrásává vált.

A magyarországi népesség száma lassan, de továbbra is csökken (2008 és 2014 között 10,045 millióról 9,877 millióra csökkent). Ugyanakkor mind a nők, mind a férfiak esetében nő a születéskor várható átlagos élettartam, és növekszik a születéskor várható, egészségben eltöltött életevek száma is. (KSH, 2012, Eurostat) Szintén pozitív fejlemény, hogy 2010-hez képest 2014-re 1,26-ról 1,41-re emelkedett a termékenységi ráta – ami jelzi a gyermekvállalási kedv élénkülését – és az elveszületések száma is 1,3%-kal nőtt, miközben 3,3%-kal csökkent a halálozások száma. Ennek köszönhetően a természetes népességfogyás üteme közel 15%-kal mérséklődött a 2010. évihez képest. A népmozgalmi mutatók kedvező alakulását szemlélteti az is, hogy 2010-2014 között 9%-kal többen kötöttek házasságot, ugyanakkor 18%-kal csökkent a válások száma. Nem elhanyagolható pozitív fejlemény a terhességmegszakítások számának mintegy 19%-os visszaesése sem.

Megtett intézkedések

[T1.1] A család fogalmához kapcsolódó értékek továbbadásának elősegítése

A kormányzat változatos módon igyekszik elősegíteni a **család fogalmához kapcsolódó értékek továbbadását**.

A kormányzat deklarált célja az, hogy a gyermekvállalás olyan érték legyen, amit az egész társadalom megbecsül, és ezért támogat minden olyan civil vagy vállalati kezdeményezést, amelyek hasonló célokért tevékenykednek.

2014-ben a Kormány egy öt pontból álló családtámogatási akcióprogramot készített elő, amelynek végrehajtása 2015-ben kezdődik. Ennek első eleme a családi adókedvezmény rendszerének megőrzése, a kétgyermekesek családi adókedvezményét a gyermekekenkénti 10 ezer forintról 2019-re 20 ezer forintra növelik, ez 55-60 milliárd forint többletet jelent a családoknak.

Új intézkedés az első házások adókedvezménye: 2015-től a házasságot kötők első gyermekük születéséig, de legfeljebb két évig havi ötezer forint adókedvezményben részesülhetnek. A Kormány erre 1,6 milliárd forintot irányzott elő, és a becslések szerint az intézkedés 30 ezer házaspárt érint.

A lakhatási körülmények javítása érdekében az egygyermekes családok részére is igénybe vehető lesz a "szocpol", és nemcsak új, de használt lakás vásárlására és meglévő lakás bővítésére is igénybe lehet venni a családi otthonteremtési kedvezményt. A támogatás maximális összege – a vállalt gyermekek számától és az igényelt lakástól függően – a 3 millió 250 ezer forintot is elérheti.

A nők munkába állását azzal segítenék, hogy a részmunkaidőben dolgozó kisgyermekes szülő után ugyanúgy 100 ezer forint bruttó bérig járna az adókedvezmény a munkáltatóknak.

A három- vagy több gyermeket nevelő szülők esetében pedig 3 helyett már 5 évig kell kötelezően biztosítani a munkáltatónak a részmunkaidős foglalkoztatást.

A kisgyermekek napközbeni elhelyezésével kapcsolatban az a cél, hogy a jelenlegi 42 ezerről 2018-ra mintegy tízezerrel emelkedjék a bölcsődei férőhelyek száma. Ennek érdekében 2015-ben ezer férőhelyet hoznak létre uniós forrásból, 700-at költségvetési forrásból és uniós forrásból még a következő években további 6400 férőhelyet.

Szintén a család fogalmát népszerűsíti a Magyarországi házasság hete rendezvénysorozat, amelyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma fővédnökségével, keresztény egyházak és civil szervezetek szerveztek. Az országos rendezvénysorozat célja, hogy felhívja a figyelmet a házasság, a család értékeire és fontosságára, valamint segítséget nyújtson a házasságra készülőknek vagy a házasságban problémákkal szembesülőknek.

Nagycsaládosok támogatására szociális üdülési pályázatot írt ki a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány.

[T1.2] A családbarát munkahely erősítése

Magyarország Kormányának a vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos prioritásairól és Cselekvési Tervéről szóló előterjesztés 4. horizontális prioritásának „a munkavállaló- és családbarát munkahelyek kialakításának ösztönzése” című d) pontja az alábbiakat tartalmazza:

A horizontális prioritások olyan átfogó célkitűzések, amelyeknek a Kormány mindhárom prioritási terület (gazdaságfejlesztés, munkaügyek és esélyegyenlőség, környezetvédelem) intézkedéseinek meghozatala során érvényt kíván szerezni. Ezek meghatározása során két szempontot vettünk figyelembe: a célok társadalmi-gazdasági fontosságát, valamint azt, hogy az adott célkitűzés megvalósítására a meghatározott három prioritási területen konkrét lehetőségek legyenek.

A kormányzati intézkedésekkel párhuzamban, a vállalkozói szférát is ösztönözni kívánjuk a munka és a családi élet összehangolását segítő intézkedések meghozatalára. Magyarország Kormányának kiemelt ügyként kezeli a családok sorsát, melyet alátámasztanak az utóbbi évek adópolitikai intézkedései, illetve a szociális szolgáltatások és családtámogatási ellátási formák átalakítása kapcsán végbement változások is. A magyar népesedéspolitika alapvetően családalapítást és gyermekvállalást segítő szemléletét támasztja alá, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma a korábbi években is átadta a Családbarát Munkahely díjat az arra érdemes vállalatoknak, ahol a munka és magánélet egyensúlyát újszerű és innovatív intézkedésekkel támogatják. Az atipikus és részmunkaidős foglalkoztatás gyakorlatának

elterjesztése is fontos célkitűzés a szülési szabadságon lévő kismamák munkába történő visszatérése szempontjából. Utóbbi foglalkoztatási formák újszerű megoldást nyújthatnak a XXI. század kihívásaira. A diszkriminációmentes munkahelyek létesítése szempontjából is alapvetésnek számít, hogy a Kormány arra ösztönözze a munkáltatókat, hogy egyenlő esélyeket teremtsen a kismamák és családban élők számára, mellyel a munka és magánélet egyensúlya egészséges mértékben teljesülhet. Állami oldalról ezt a célkitűzést az Emberi Erőforrások Minisztériumán belül létrejött Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság is a zászlajára tűzte.

Az előterjesztés egyeztetés alatt áll. Az elfogadásához szükséges kormánydöntésre várhatóan 2015 I. felében kerül sor.

A Kormány intézkedéseivel elő kívánja segíteni a családi és a munkahelyi élet összeegyeztethetőségét, ezzel is a családalapítást és a gyermekvállalást ösztönözve. Ennek érdekében **családbarát munkahely** pályázatot írt ki az Emberi Erőforrások Minisztériuma. A pályázatra – négy kategóriában – azok a kis-, közép- és nagyvállalatok, valamint költségvetési, közigazgatási szervek, köztük önkormányzatok jelentkezhetnek, amelyek vállalják, hogy legalább egy éven át egy – új, vagy máshol már működő – konkrét családbarát programot valósítanak meg. Az egyedi programok része lehet játszósarok vagy családi napközi kialakítása, nyári tábor szervezése, vagy a távmunka lehetőségének biztosítása. Az egyes munkaadók 2014-ben az előző évi összeg kétszeresét, 3 millió forintot kaphattak új programjaikra, és azokhoz önrészt sem kellett biztosítaniuk.

[T1.3] A családhoz kapcsolódó értékek képviselete

Évente országosan 700-800 gyereket fogadnak örökbe, miközben 1100 örökbefogadásra várót regisztrálnak. A Kormány támogatta az örökbefogadás intézményét. Bevezették az örökbefogadói GYES-t, ami fél éven keresztül illeti a családokat a gyermekkel való ismerkedés idejére. A szabályozás lehetővé teszi a gyerekek minél fiatalabb korban történő örökbe fogadását.

[T1.6; T1.7] A gyermekvállalás, a család és a munka összeegyeztethetősége

A GYED Extra bevezetésével 2014-ben közel 30 ezer édesanya tudott visszatérni a munkába (forrás: 2014-es NAV adatszolgáltatás a GYED, GYES mellett dolgozók számáról). Ezzel párhuzamosan a bölcsődei ellátásra a 2010-es adatokhoz képest 23%-kal többet fordított a Kormány a központi költségvetésből. A bölcsődeépítési program részeként 2010 és 2014 között 28 milliárd forintos támogatásból 6000 új bölcsődei férőhely épült, és további 4800 férőhely újul meg. Az intézkedés mintegy 1000 új munkahelyet hozott létre Magyarországon.

A munka és a magánélet összehangolása érdekében a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) 2.4.5 keretében pályázatok segítik a rugalmasabb munkahelyek létrehozását és a gyermekellátási szolgáltatások létrehozásának megerősítését 10,4 Mrd Ft összegben. Az intézkedés eredményeként 2000 új gyermekellátási (főként családi napközi) férőhely jön létre 3 éven aluli gyermekek részére és 550 gyermekgondozó foglalkoztatása valósul meg.

Emellett több mint 200 munkáltatónál van folyamatban rugalmas foglalkoztatást elősegítő projekt (A konstrukció olyan tevékenységeket támogatott, mint a munkakörök, munkafolyamatok átvilágítása, racionalizálása, munkaszervezés átalakítása, munkaidő átszervezése, munkaerő-gazdálkodás, új típusú munkakörök bevezetése, szolgáltatások (pl. kölcsönzött munkaerő) igénybevétele, menedzsment, HR szakemberek képzése, érzékenyítése.) Az intézkedés folytatására a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) keretében kerül sor. 2014 októberében jelent meg a GINOP-5.3.1-14 „A rugalmas foglalkoztatás elterjesztése a konvergencia régiókban c. pályázat.. (Az első körben a rugalmas foglalkoztatás bevezetését megelőző szervezeti átvilágítást végző pályázók kiválasztása zajlik. Második körben pedig az átvilágított vállalkozások pályázhatnak majd a

rugalmas foglalkoztatást elősegítő szervezeti, személyügyi és egyéb intézkedések megvalósítására.). A két körre összesen 4 Mrd Ft keret érhető el.

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) a gyermeket nevelők védelmére vonatkozóan különösen az alábbi szabályokat tartalmazza:

A munka- és pihenőidőre vonatkozóan az alábbi garanciákat rögzíti az Mt. 113. §-a:

A munkavállaló várandóssága megállapításától a gyermek hároméves koráig, illetve a gyermekét egyedül nevelő munkavállaló esetén gyermeke hároméves koráig

- egyenlőtlen munkaidő-beosztás csak a munkavállaló hozzájárulása esetén alkalmazható,
- a heti pihenőnapok egyenlőtlenül nem oszthatók be,
- rendkívüli munkaidő vagy készenlét nem rendelhető el,
- a munkavállaló számára éjszakai munka nem rendelhető el.

A gyermekét egyedül nevelő munkavállaló számára - gyermeke hároméves korától négyéves koráig - rendkívüli munkaidő vagy készenlét - a 108. § (2) bekezdésében foglaltakat kivéve - csak hozzájárulásával rendelhető el.

Kötelező részmunkaidős foglalkoztatás

Az Mt-ben 2015. január 1-jével a részmunkaidőre irányuló munkaszerződés-módosítási kötelezettség esetkora a három vagy több gyermeket nevelő munkavállalókra is kiterjesztették a gyermek öt éves koráig. Eszerint a munkáltató a munkavállaló ajánlatára a gyermek hároméves koráig - három vagy több gyermeket nevelő munkavállaló esetén a gyermek öt éves koráig - köteles a munkaszerződést az általános teljes napi munkaidő felének megfelelő tartamú részmunkaidőre módosítani.

Pótszabadságra való jogosultság

A munkavállalónak a tizenhat évesnél fiatalabb egy gyermeke után kettő, két gyermeke után négy, kettőnél több gyermeke után összesen hét munkanap pótszabadság jár.

Az apának gyermeke születése esetén, legkésőbb a születést követő második hónap végéig, öt, ikergyermekek születése esetén hét munkanap pótszabadság jár, amelyet kérésének megfelelő időpontban kell kiadni.

A munkaviszony megszüntetésekor irányadó garanciák a kisgyermekes munkavállalók védelme érdekében

Felmondási tilalom érvényesül a szülési szabadság és a gyermek gondozása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadság időtartama alatt, azaz annak időtartama alatt a munkáltató nem közölhet felmondást és nem szüntetheti meg felmondással a munkaviszonyt.

Másrészről felmondási korlátozás érvényesül az Mt. szerint az anya vagy a gyermekét egyedül nevelő apa esetében, ha a munkavállaló szülési vagy a gyermek gondozása céljából fizetés nélküli szabadságot nem vesz igénybe és visszatér dolgozni, a gyermek hároméves koráig.

– **1.II. Tudás**

– **Teendők:**

- T1.11 Elköteleződés az életen át tartó tanulás mellett; az iskola, a tanulás hasznainak hangsúlyozása a nevelés során
- T1.12 Az életen át tartó tanulás támogatása az alkalmazottaknak nyújtott továbbképzések segítségével
- T1.13 Nem állami tulajdonban lévő iskolák hatékony működtetése
- T1.14 A tudást előállító intézményrendszer hatékonyságának növelése, a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák átadására. – Pedagógusképzés minőségének javítása
- T1.15 Az egyetemeken, kutatóintézetekben, illetve azok együttműködésével végzett K+F+I tevékenységek támogatása - Civil-üzleti-tudományos együttműködés támogatása
- T1.16 A kulturális intézmények által indított tanulási programok támogatása

Hazai helyzet áttekintése

A **hazai koragyermekkorai nevelésben** való részvétel nemzetközi összehasonlításban kiemelkedőnek tekinthető. Az OECD-országokban a 4 évesek több mint háromnegyede vesz részt intézményes óvodai nevelésben. Magyarországon a 2012/13-as tanévben a 4 évesek 93,1%-a, az 5 évesek 96,2%-a járt óvodába.

Magyarországon az iskolába kerülő gyermekek 20%-a nehezen behozható hátrányokkal indul. Az iskola és a köznevelés hatékonyságát erősítő **kulturális intézményrendszer** sokat tesz azért, hogy a kezdeti lemaradás ne vezessen súlyos kudarcokhoz és végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz. A társadalmi leszakadás megakadályozásában, az iskolai sikeresség elősegítésében kiemelten fontos szerepe van a kisgyermekkorai nevelés megerősítésének. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény értelmében ezért 2015 szeptemberétől az eddig 5 éves kor helyett 3 éves kortól lesz kötelező az óvodai részvétel, ezáltal elősegítve a későbbi sikeres iskolai beilleszkedést és eredményes előremenetelt, ami az iskolarendszertől történő korai távozás megelőzését is szolgálja. Az eredményes óvodai ellátást segítő intézkedések: az óvodai férőhelybővítés, óvodai ellátást fejlesztő programok, óvodázási támogatás a rászoruló családok számára, valamint az óvodai nevelés alapprogramjában rögzített nevelési feladatok.

Az Európai Unió Európa 2020 stratégiájának kiemelt célkitűzéseivel összhangban a Köznevelés-fejlesztési stratégia a magyar köznevelés helyzetét is értékelve kijelöli az ágazat fejlesztési irányait a 2014-2020 közötti időszakra. A stratégia az esélyteremtést szolgálja azzal, hogy olyan beavatkozási irányokat tartalmaz, mint: a befogadó oktatás megeremtése; olyan oktatás-szervezési gyakorlatok támogatása, amelyek heterogén összetételű tanulói csoportok pedagógiai differenciálás mellett történő oktatását segítik; az egyéni sajátosságokhoz és szükségletekhez alkalmazkodó korszerű pedagógiai módszerek elterjesztése; a sérülékeny társadalmi csoportokhoz tartozó tanulók iskolai sikerességének támogatása szakmai-tartalmi fejlesztéssel; oktatási esélyegyenlőséget javító, antidiszkriminációs intézkedések megvalósítása.

Az esélyteremtést szolgálja a Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia is, mely a korai iskolaelhagyás megelőzését célozza a 2014-2020 időszakra vonatkozóan. Célja, hogy a megelőzés, a kompenzáció és a korrekció területén egyaránt azonosítsa azokat a beavatkozási irányokat és intézkedéseket, amelyek segítségével javítható a hazai iskolázottsági és képzettségi szint, ezáltal csökkenthető a munkanélküliség, a szegénység és a társadalmi kirekesztettség veszélye.

Az intézkedések a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiához (NTFS) kapcsolódó cselekvési terv részét is képezik, az NTFS monitoring rendszerén belül is megtörténik

folyamatos nyomon követésük. A 2015-2017-es időszakra szóló Intézkedési terv elkészítése folyamatban van.

A **középfokú végzettség** megszerzése a társadalmi integrációnak mintegy előfeltételévé vált, és ez a lakosságban is tudatosult. A felső középfokú iskolarendszerű szakképzésben résztvevők és végzettek aránya ugyan jelentős mértékben csökkent a korábbi évtizedekhez képest, de a 2000-es években az érettségi utáni, **posztszekunder és felsőfokú** (2013-tól felsőoktatási) iskolarendszerű szakképzésben hasonló nagyságrendben szereztek képesítést a fiatalok.

Magyarországon **az egész életen át tartó tanulásban résztvevő felnőttek** (25-64 évesek) aránya alacsony: 3,2% (2014, EUROSTAT). További probléma, hogy a részvételi arányokon belül az iskolázottsági mutatók azt hangsúlyozzák, hogy hazánkban a magasabb iskolai végzettség korrelál a nagyobb arányú képzésben való részvétellel.

A **kulturális fejlesztések** – az oktatással szorosan együttműködve – az egész életen át tartó tanulás stratégiájának részeként a humán erőforrás fejlesztéséhez, a készségek és képességek megalapozásához, továbbá a szociokulturális és területi hátrányok leküzdéséhez, így a társadalmi felzárkózás elősegítéséhez járultak hozzá.

Megtett intézkedések

[T1.11, T1.12] Az egész életen át tartó tanulás

Az egész életen át tartó tanulás a korai szocializációtól és az iskoláskor előtti neveléstől, a munkavállalás szempontjából aktív életkor utániig felöleli az **egyén teljes életciklusát**. Az egész életen át tartó tanulás a tanulási folyamatot és a tanuló egyén szükségleteit és képességeit helyezi a középpontjába. Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel nemcsak a lehetőségekhez és tanulási alkalmakhoz való hozzáférés javításától függ, hanem attól is, hogy mennyire sikerül az egyént érdekeltté tenni a tanulásban, és képessé tenni a tanulásra. 2014-ben elkészült az egész életen át tartó tanulás új stratégiája „Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája a 2014/2020 közötti időszakra” címmel, melyet a Kormány a 1603/2014. (XI. 4.) Korm. határozattal fogadott el.

A **közfoglalkoztatás** rendszerével kapcsolatban támasztott egyik legfontosabb kormányzati célkitűzés, hogy a közfoglalkoztatottak képességeikhez mértén értékteremtő munkát végezzenek és a közfoglalkoztatás rendszeréből a munkaerőpiacra minél nagyobb arányban visszakerüljenek. A visszajuttatás elősegítésének egyik meghatározó eszköze a közfoglalkoztatott piaci igényeknek megfelelő alap-, illetve szak- és továbbképzésben való részesítése.

A felnőttképzés jogi környezete tekintetében lényeges változást hozott a 2013 júniusában elfogadott **új felnőttképzési törvény** (a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény), amely a támogatott, a munkaerőpiac valós igényeinek kielégítését megvalósító képzésekre koncentrált.

A **munka-erőpiaci képzés** kiemelt jelentőséggel bír a közfoglalkoztatás számára a hátrányos helyzetű álláskereső reintegrációjával kapcsolatban. A képzések rávilágítanak a tanulás fontosságára, lehetőséget biztosítanak az álláskereső számára, hogy a megszerzett tudással kilépjenek a nyílt munkaerőpiacra, munkához és ezzel együtt megélhetéshez jussanak, növekszik társadalmi szerepvállalásuk.

A **munkahelyi képzések finanszírozása**⁷⁶ és **intézményi környezete** is **megváltozott** az elmúlt években. Az intézményi környezetet érintő fontos változás volt, hogy a korábbi Állami Foglalkoztatási Szolgálat részét képező regionális képző központok (9 intézmény) egy új országos intézményrendszerre szerveződtek át Türr István Kutató és Képző Központ (TKKI) néven, mely elsősorban komplex társadalomfejlesztéssel foglalkozik. A hátrányos helyzetűek felzárkóztatásában a TKKI meghatározó szerepet tölt be.

⁷⁶ ld.: 2012. január 1-jével hatályba lépett új szakképzési hozzájárulásról szóló törvény

A **Köznevelés az iskolában** című projekttel (TÁMOP-3.1.4/B-13, „Célzott intézményi fejlesztések”) a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ célja, hogy a legrosszabb helyzetben lévő és az eddigi fejlesztésekből, innovációkból teljes mértékben kimaradt intézményeket is megszólítsa és fejlessze szakmai programok megvalósításával. Az **Innovatív iskolák fejlesztése** c. pályázat (TÁMOP- 3.1.4-12/2) keretében többek közt cél az oktatási intézmények pedagógiai-módszertani megújulása, a magasabb színvonalú oktatás érdekében a pedagógusok szakmai fejlődésének elősegítése szaktárgyi tanár továbbképzések megvalósításával, valamint a gazdasági kultúra, a vállalkozói készségek fejlesztése. A **Referencia-intézmények** országos hálózatának kialakítása és felkészítése c. pályázat (TÁMOP 3.1.7-11) 2011-ben indult el, a fejlesztések 2013-ban valósultak meg. A pályázat célja, hogy a referencia értékű működési és pedagógiai gyakorlattal rendelkező közoktatási intézmények – intézményi fejlesztési tervük alapján – felkészüljenek nevelési-oktatási gyakorlatuk továbbadására, elterjesztésére, megismertetésére, illetve ezzel segítsék más közoktatási intézmények értékelt szakmai fejlesztő tevékenységét.

A **közfoglalkoztatottak és alacsony képzettségűek továbbképzésére** a Kormány 2012-ben új képzési programot indított (TÁMOP 2.1.6). A közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó képzések célja olyan munkavégzéshez kapcsolódó szakmai ismeretek megszerzése, amelyek rövidtávon biztosítják a közfoglalkoztatásban történő szakszerű és biztonságos munkavégzés alapjait, ugyanakkor hosszabb távon is eredményesen járulnak hozzá a célcsoport foglalkoztathatóságához. A projekt „Újra tanulok!” címmel 2012. április végén indult el mintegy 137 ezer alacsony iskolai végzettségű ember (kiemelten a közfoglalkoztatásban részt vevők) képzését célozta, 44,1 Mrd Ft-tal. Emellett az új, 2014-2020-as programozási időszakban is sor kerül a közfoglalkoztatásban résztvevők képzésére. Egyrészt a GINOP keretében szakképzettség megszerzését segítő képzési és kompetenciafejlesztési, illetve a közfoglalkoztatásból történő kivezetést támogató, a képzésekhez szorosan köthető személyes szolgáltatások kialakítása és nyújtása történik majd; mindezt pedig az EFOP keretében alapkompenciák fejlesztése, felzárkóztató képzések egészítik ki.

A 2013. évben hangsúlyos szerepet töltött be a közfoglalkoztatáson belül a **munkaerő-piaci képzés**. Az év folyamán mindösszesen 119 400 fő vett részt a képzésekben. A kistérségi startmunka mintaprogramok esetében a mezőgazdasági programokhoz kapcsolódó 1-1,5-2 éves képzéseken már 2012-ben 9903 fő vett részt, a képzéseik folyamatosan futnak ki. A 2013. évi jelentős képzési létszám a 2013-2014. évi téli közfoglalkoztatásnak köszönhető, mely során az eddigieknél nagyságrenddel magasabb létszámú álláskereső képzésbe vonása volt a Kormány célja. Ennek megfelelően mintegy 100 000 fő képzését kellett megvalósítani a 2013. december 1-je és 2014. március 31-e közötti időszakban.

Az **országos közfoglalkoztatási programokban** a 2013. évben 4304 fő képzése valósult meg. A képzések jellemzően 1-2 hónap alatt befejeződtek.

A 2013. évben kiemelt figyelmet kaptak a képzések szempontjából is a leghátrányosabb helyzetű kistérségek és településeik. Az ország ezen területeiről 656 fő álláskereső vett részt munkaerő-piaci képzésen.

A konvergencia régiókban 2011. május 1 és 2015. július 30. között megvalósuló, a TÁMOP-1.1.2-11/1 kódszámú „A hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javítása (Decentralizált programok a konvergencia régiókban) című kiemelt projektbe a munkaügyi központok 2014. december 31-ig több mint 140 ezer hátrányos helyzetű embert vontak be a rendelkezésre álló 111,3 Mrd Ft forrásnak köszönhetően. A foglalkoztathatóság javítását elsősorban képzésekkel és munkaerő-piaci és mentori szolgáltatások nyújtásával segítették elő, több mint 72 ezer fő képzése valósult, vagy kezdődött meg eddig a programból. A Közép-magyarországi régióban azonos céllal megvalósult a TÁMOP 1.1.4 kiemelt projekt keretében több mint 6200 fő képzése.

A **Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)** támogatta a **munkahelyi képzések** megvalósítását. 2012-től az új szakképzési hozzájárulásról szóló törvény megszüntette annak a lehetőségét, hogy a vállalkozások a saját dolgozó képzésére fordított költségekkel csökkenthessék a bruttó szakképzési hozzájárulási kötelezettséget. Ennek kompenzálására megemelt keretekkel és könnyített feltételekkel indult újra az Új Széchenyi Terv keretében a TÁMOP 2.1.3 pályázat. A plusz forrás biztosításával párhuzamosan már a nagyvállalatok is pályázhattak és a pályázati feltételek is kedvezőbbé váltak (egy főre elszámolható költség megemlése, képzésre eső kieső munkabér elszámolhatósága, képzési programokkal szemben előírt követelmények egyszerűsítése, stb.). Fentiek következtében a támogatási igény a vállalkozások részéről sokszorosára nőtt.

Az **új felnőttképzési törvény** (a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény) biztosítja, hogy a támogatott felnőttképzésből minőségi tudással kerüljenek ki a résztvevők, a megszerzett bizonyítvány egyenértékű legyen az iskolai rendszerben szerzett szakképesítéssel. Az új szabályozás várhatóan növeli a támogatott képzések munkaerő-piaci eredményességét, a felnőttképzésben (szak)képzettséget szerettek elhelyezkedési arányát, valamint a felnőttképzésben folyó gyakorlati képzés színvonalát.

2012 végén a TÁMOP keretében a korábbi felnőttképzési programok kiegészítéseként az idegen nyelvi és az informatikai kompetenciák fejlesztésére irányuló program indult.

A 2012-2015-as időszakra 11.247.000.000 Ft állt rendelkezésre a **Pedagógusképzés támogatására** (TÁMOP-3.1.5/12). A projekt alapvető célja a pedagógus-továbbképzési rendszer nemzeti köznevelési rendszerre épülő megújítása a jelenlegi rendszer felülvizsgálatával, tartalmi, szerkezeti megújításával, az életpályamodellhez kapcsolódó továbbképzési programok fejlesztésével, valamint a pedagógusok szakmai előmenetelét támogató szaktanácsadói szolgáltatások megújításával.

A kulturális szakemberek továbbképzését a Kulturális szakemberek továbbképzése a szolgáltatásfejlesztés érdekében című konstrukció (TÁMOP-3.2.12/12) biztosította a KMR és a konvergencia régióban is.

[T1.13; T1.14] Hatékonyan működő intézményrendszer

Az oktatási ágazatban a kisgyermekkorai nevelésbe történő befektetések térülnek meg a legjobban, mivel a színvonalas kisgyermekkorai nevelésben részesült egyének általában az élet legtöbb területén sikeresebbek. A jó hatások azonban hangsúlyozottan csak a jó minőségű ellátásban részesülőknél érvényesülnek, az alacsony színvonalú szolgáltatások még akár káros hatással is járhatnak. Ezt a felismerést tükrözik az Európai Unióban a koragyermekkorai nevelés fejlesztésére irányuló szakpolitikai kezdeményezések is.

A „TÁMOP-3.1.1-11/1 XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció) II. szakasz” elnevezésű kiemelt projekt (2012-2015) átfogó célja a **közoktatás-fejlesztés szakmai támogatása**, a csatlakozó közoktatási konstrukciók koordinálása, minőségbiztosítása és nyomon követése a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvénynek és az új tartalmi szabályozóknak megfelelően, illetve országos hatáskörű központi oktatási fejlesztések és azt megalapozó kutatások, elemzések megvalósítása a pedagógia, az intézményfejlesztés, az oktatásirányítás és a közoktatás információs rendszeréhez kapcsolódóan.

A köznevelési intézményrendszer hatékonyságának növelése érdekében tett intézkedés a 2012-ben kiadott **új Nemzeti Alaptanterv**. A Nemzeti Alaptanterv kiemelt területei között írja elő az erkölcsi nevelés, a családi életre nevelés, az önismeret és társas kultúra fejlesztése, a fenntarthatóság, a környezettudatosság, a másokért való felelősségvállalás, az önkéntesség, a tanulás tanítása, továbbá a kompetenciafejlesztés, a műveltségkövetítés, a tudásépítés által történő nevelő-oktató munka hatékonyságának növelését.

A Nemzeti Alaptanterv tantervi követelményeire épülnek a tanárképzés 2012-ben megújított képzési és kimeneti követelményei⁷⁷. A tanárképzés szakterületi (szaktudományos, művészeti) képzése magában foglalja a Nemzeti Alaptanterv fejlesztési területei-nevelési céljai által meghatározott, a nevelés-oktatás tartalmi, szemléleti alapjainak, valamint a műveltségkép, a tudás és tanulás, illetve a tudásépítés értelmezésének alapismereteit.

A **pedagógus-pálya elismertségének javítása** egyrészt a komoly tartalmi, képzési és kimeneti követelményekkel ellátott képzés megújulásával (5-6 éves képzési idő bevezetésével, 10 szakon az általános iskolai és középiskolai kimeneti képzés szétválasztásával, a köznevelési intézményben folytatott gyakorlat 1 évre történő növelésével, a szakstruktúrának a köznevelési igényhez történő szoros alkalmazkodásával) és az osztatlan tanárképzésben résztvevő hallgatók számára alapított Klebelsberg Képzési Ösztöndíj Programmal valósult meg. Másrészt a köznevelési területen többek között a kiszámítható életpályát nyújtó, szakmai fejlődést követelő pedagógus előmeneteli rendszer, az azt kísérő béremelések, illetve az országos pedagógiai szakmai ellenőrzés bevezetésével történt meg.

A **nemzetiségi tanulók nevelésének és oktatásának segítése** című TÁMOP-3.4.1.A-11/1 kódszámú pályázat biztosítja a tanulók eltérő nyelvi adottságaira építve a képességek és kulcskompetenciák egyénre szabott fejlesztését és megerősítését. A fejlesztés eredményeként létrejövő pedagógiai rendszeremlék bővítik a pedagógusok eszköztárát, szélesítik a szakmai-módszertani ismereteiket, növelik a pedagógus-továbbképzések kínálati palettáját és segítik új, korszerű ismereteket közvetítő digitális tananyagok kifejlesztését. A projekt zárása 2015. október végére várható.

[T1.15] K+F+I tevékenységek

A nemzeti felsőoktatási kiválóságról szóló 24/2013. (II. 5.) Korm. rendelet értelmében a Kormány, illetve az emberi erőforrások minisztere 2013-ban „kiemelt felsőoktatási intézmény”, „kutatóegyetem”, „kutató kar” és „alkalmazott tudományok főiskolája” címet adományozott összesen 13 felsőoktatási intézménynek, illetve felsőoktatási intézményi karnak a 2013-2016 minősítési időszakra vonatkozóan. Az **intézményi kiválósági minősítés** kritériumait a kormányrendelet vonatkozó szakaszai tartalmazzák. Az intézményi kiválóság támogatásának 2013. és 2014. évi központi költségvetési forrása évenként 9,850 Milliárd forintot tett ki.

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) 2009-ben hirdette meg a hazai tudományos kutatás finanszírozási feltételeit javító **„Lendület” programját**. A program 2013. évi, a központi költségvetésről szóló törvény MTA fejezetében rögzített költségvetési támogatásának összege 3,089 Milliárd forint, a 2014. évi központi költségvetési támogatás összege 3,388 Milliárd forint volt. A Lendület programot a Kormány 2014-ben további 400 millió forinttal támogatta.

Az 1986-ban létrehozott Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) az egyetlen hazai, kifejezetten **alapkutatások támogatására szolgáló központi költségvetési forrás**. Támogatási stratégiája szerint lehetőséget biztosít a kutatói életpálya minden szakaszában az arra érdemes kutatások megvalósítására. Az OTKA 2013. és 2014. évi központi költségvetési forrásának összege évenként 7,686 Milliárd forint volt. Az OTKA funkcióját (és ezzel a hazai alapkutatások költségvetési támogatásának feladatát) 2015. január 1-jével kezdődően a **Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal** látja el.

A 1414/2013. (VII. 4.) Korm. határozattal elfogadott Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2011-2020) első beszámolóját a Közigazgatási Államtitkári Értekezlet 2013. december 12-ei ülésén elfogadta, és a Kormány tagjainak közvetlen megküldését rendelte el, melyet a Kormányiroda hajtott végre.

⁷⁷ a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet

A 1640/2014. (XI. 14.) Korm. határozattal elfogadott Nemzeti Intelligens Szakosodási (S3) Stratégia első átfogó jelentését 2016. december 31-i határidővel szükséges elkészíteni.

[T1.16] Kulturális intézmények tanulási programjai

Az Új Széchenyi Terv „Tudomány – Innováció – Növekedés” és a „Foglalkoztatás” kitörési pontjaihoz kapcsolódó kulturális fejlesztések a kultúra társadalmi szerepén alapulnak. Társadalmi jelentőségük elsősorban **a korai iskolaelhagyás csökkentésében, a területi hátrányok kompenzálásában és a társadalmi felzárkózás erősítésében** rejlik. A kulturális intézményrendszer uniós forrásokból történő támogatási lehetősége a Nemzeti Stratégiai Referencia Keretbe (NSRK) és az ahhoz kapcsolódó operatív programokba oly módon épült be, hogy a kulturális intézményrendszernek támogatnia kell az uniós fejlesztési prioritások megvalósítását. A kulturális intézmények elsősorban az egész életen át tartó tanulás megvalósításával, valamint a minőségi oktatás egyenlő esélyű feltételeinek megteremtésével kapcsolódtak az NSRK-ban rögzített célokhoz.

A kimondottan a kulturális ágazat szakmai felelősségi körébe tartozó fejlesztési programok az **oktatási fejlesztésekhez kapcsolódva**, a TÁMOP-ban és a **Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programban (TIOP)** valósultak meg. A 2010–2013. évi pályázatok megvalósítás alatt álltak. **A kulturális ágazat valamennyi tervezett pályázata 2012 decemberéig megjelent.**

A pályázatoknak köszönhetően elsősorban a legszélesebb lakossági kört elérő három intézményrendszer, a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény hatálya alá tartozó közművelődési intézmények, könyvtárak és a muzeális intézmények szolgáltatásainak és infrastrukturális hátterének megújítása és átfogó korszerűsítése történt meg, de mód nyílt a művészeti intézmények és a kulturális civil szervezetek bevonására is. **A fejlesztések alapvető célja a kulturális intézmények nem formális és informális tanulásban betöltött szerepének erősítése volt, egyrészt a szolgáltatások és programok, másrészt az infrastrukturális feltételek megújítása révén.**

A TÁMOP keretében a kulturális vonatkozású fejlesztések azon részét lehetett támogatni, amelyek a **kulturális intézmények oktatási vonatkozású szolgáltatásainak mennyiségi, minőségi jellegű fejlesztéséhez kapcsolódtak**⁷⁸. A TÁMOP hangsúlyozza a **köznevelési és a kulturális intézményrendszer közötti együttműködés erősítését**, valamint a formális, a nem formális és az informális képzési rendszerek összekapcsolását. A TIOP a szolgáltatás-fejlesztéshez szükséges **infrastruktúra-fejlesztési és eszközbeszerzési tevékenységekhez** nyújtott támogatást.

A beszámolási időszakban **két új szakpolitikai cél** megfogalmazása történt meg. Egyik a *vidék kulturális ellátásának erősítése* (a Darányi Ignác Terv keretében 2013 tavaszáig a kulturális szolgáltatásokat és a közösségfejlesztést segítő több mint 300 integrált közösségi szolgáltató tér működött, melyek program- és szolgáltatáskínálatát TÁMOP-3.2.3.B pályázat meghirdetése segítette). Ugyancsak új szakpolitikai célként jelentkezett a *kulturális tartalmak digitalizálásához* kapcsolódó infrastrukturális, valamint tartalom- és szolgáltatásfejlesztés, elsősorban az új Nemzeti Alaptantervhez szükséges kulturális tartalmak korszerű, gyors hozzáférése érdekében.

A kulturális ágazat **tanulást segítő intézkedései** mind a 2013. évi, mind a 2014. évi **Nemzeti Reform Programban (NRP)** helyet kaptak: A közoktatás céljainak megvalósulását támogató, a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális tanulási formák és programok biztosítása címmel.

⁷⁸ „A minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása” prioritási tengely keretében

A **muzeális intézmények és a könyvtárak az iskolarendszerű oktatásban** nélkülözhetetlen kiegészítő és támogató szerepet töltenek be, emellett az egész életen át tartó tanulás helyszínei és eszközei is. A TIOP pályázat keretében a könyvtári területen zajlott informatikai infrastruktúra korszerűsítés célja a könyvekhez, cikkekhez, szakirodalomhoz, külső és belső adatbázisokhoz, információkhoz történő lehető legszélesebb körű hozzáférés és a hatékony, gyors szolgáltatás; míg a múzeumi területen megvalósult projektek célja az oktatást segítő infrastruktúra fejlesztése, vagyis múzeumpedagógiai foglalkoztatók, valamint tanulmányi raktárak kialakítása és eszközfejlesztése.

2010-ben indult el az első könyvekkel, folyóiratokkal, hangoskönyvvel, számítógépekkel felszerelt és internetkapcsolattal rendelkező könyvtárbusz, s 2013-ban két további „bibliobusz” beszerzése volt folyamatban (Baranya megye aprófalvas térségében, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében). A kulturális, infrastrukturális fejlesztésekhez kötelezően kapcsolódott a fogyatékosokkal élők számára a szolgáltatások igénybevételét megkönnyítő eszközök beszerzése vagy átépítés is, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása érdekében. A könyvtárak az eszközfejlesztésnek köszönhetően gyorsabb információszolgáltatásra képesek, a TÁMOP-os szolgáltatás és tartalomfejlesztések következtében megnövekedett érdeklődés mellett is.

A **multifunkcionális közösségi központok** kialakítását, innovatív kulturális infrastruktúrafejlesztést támogató konstrukciók a megyei jogú városok versenyképességének növelését tűzték ki célul a kulturális alapú városfejlesztés eszközeivel, az oktatási és közművelődési rendszerek összekapcsolásán, az egész életen át tartó tanulás feltételei infrastrukturális hátterének kialakításán keresztül (ld.: TIOP-1.2.1, TIOP-1.3.3).

Tartalmi eredmények a 2013-2014-es időszakban:

- a hazai kulturális intézményrendszer számára elérhetővé váltak az uniós fejlesztési források, amelyek a kultúra bázisán az élethosszig tartó tanulást és a minőségi oktatást szolgáló fejlesztések számára teremtettek új minőségi közszolgáltatásokat és finanszírozási lehetőséget,
- az egész életen át tartó tanulással, valamint a minőségi oktatással kapcsolatos fejlesztési célok megvalósításába a kulturális intézményrendszer hatékonyan tudott bekapcsolódni,
- az élethosszig tartó tanulást és a minőségi oktatást szolgáló tevékenységek megjelentek a kisebb kulturális intézmények kínálatában is, így a korábbinál szélesebb lakossági kör számára váltak elérhetővé ezek a szolgáltatások (kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatáskínálata megerősödött),
- a fejlesztési támogatások szelektivitása a kulturális intézményeket intenzív alkalmazkodásra készítette (irányváltás a klasszikus kulturális intézményi funkcióktól az informális és nem formális tudás-átadás, az élethosszig tartó tanulás, a szociokulturális hátrányok leküzdése felé), szoros partnerségben a köznevelési intézményekkel,
- a kulturális intézmények szolgáltatásai (beleértve az infrastrukturális fejlesztéseket) kibővültek, átalakultak a társadalmi és a területi hátrányok leküzdése érdekében,
- a meglévő szolgáltatások magasabb színvonalúvá váltak,
- a kulturális intézmények alkalmassá váltak az uniós pályázati források felhasználására,
- a kulturális intézmények számára a hátrányos helyzetű csoportok és területek felértékelődtek, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára a kulturális intézmények a felzárkózás egyik bázisát jelentették,
- a kulturális intézményrendszer fogyasztói–látogatói köre átalakult,
- a támogatott kulturális intézmények szolgáltatásai modernizálódtak és bővültek, javult az intézmények infrastrukturális helyzete,
- a könyvtár-, múzeum- valamint levéltárpedagógia megerősödött,

- a kulturális intézmények társadalmi beágyazottsága javult (a nem támogatott és a támogatott intézmények között a mutatókban három-négyszeres eltérés van). 2013-ban a pályázatok megvalósítása érdekében nagyszámú intézménnyel kötöttek együttműködési megállapodást, a fejlesztett szolgáltatásokat pedig több százezer gyermek és tanuló vette igénybe,
- az intézmények közötti együttműködés javult, különösen a közoktatási intézményekkel történő együttműködés (mintegy 4500 együttműködési megállapodás),
- 2013-ban a források közel egyharmada hátrányos helyzetű térségekbe jutott, hozzájárulva ezzel az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához és segítve a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációját,
- a beavatkozások főként a kulturális és digitális kulcskompetenciákat erősítették.

– **1.III. Egészség**

– **Teendők:**

- T1.17 Egészségtudatos magatartás és annak közvetítése a jövő generációk számára
- T1.18 Munkahelyi stressz csökkentése és a munkakörülmények kialakítása - a munka- és a szervezeti kultúra ezeknek megfelelő kialakítása
- T1.19 Prevenációs programok, szűrések indítása
- T1.20 Egészségtudatos magatartásminták közvetítése
- T1.21 Prevenációs programok, szűrések indítása, támogatása
- T1.22 Egészségtudatos magatartásmintákat közvetítő programok támogatása (pl. az oktatási intézményrendszeren keresztül)
- T1.23 Egészségre káros termékekkel kapcsolatos tájékoztatás, azok tiltása vagy adóztatása
- T1.24 Az egészségügyi ellátórendszer korszerűsítése

Hazai helyzet áttekintése

Magyarország a születéskor várható élettartam alapján az európai **középmezőnyben** helyezkedik el. A KSH adatai szerint 2013-ban a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 72,0 év a nőknél 78,7 év volt.⁷⁹ Az Eurostat adatai szerint a születéskor várható, egészségben eltöltött életevek száma alapján elmondható, hogy a **magyar férfiak több mint 2 évvel, a magyar nők közel másfél évvel kevesebbet töltenek el egészségben, mint az EU országok lakossága átlagosan.**⁸⁰ A megromlott egészségben leélt éveket és az „idő előtti” halálozás miatt elvesztett életeveket összegző egészséges életévvesztés leggyakoribb okai a **szív- és érrendszeri betegségek (27%), a rosszindulatú daganatok (18%) valamint a mozgásszervi betegségek (11%) kialakulása.**⁸¹ Hazánkban az újonnan felfedezett daganatos betegségek teljes népességen belüli aránya és a daganatos halálozási arányszám nemzetközi összehasonlításban igen kedvezőtlen. A 100 000 főre vetített daganatos halálozási arányszám globális összehasonlításban mind a **férfiak, mind a nők körében igen magas.**

A kedvezőtlen egészségi állapot hátterében döntően az életmóddal összefüggő, krónikus nem fertőző betegségek és a sérülések állnak. A magyarországi egészséges életévvesztés legjelentősebb kockázatai közül **az egészségtelen táplálkozás, a magas vérnyomás, a dohányzás, a magas testtömeg index és az alkoholfogyasztás** képviselte a legnagyobb részarányt.

A 2012-es Eurobarometer felmérés eredményei szerint Magyarországon **a dohányzók aránya meghaladta az Európai Unió tagállamainak átlagát.**⁸² A **tüdőrákos halálozások** számát tekintve Magyarország **világelső,** és ennek a betegségnek a 90%-a a dohányzás számlájára írható. A rákkeltő hatás a „passzív dohányosokra” is jelentős veszélyt jelent, munkahelyi, illetve családi kapcsolataik révén 20-30%-kal nagyobb körökben a tüdőrák kockázata.⁸³ A WHO kezdeményezésére létrejött Dohányzás-ellenőrzési Keretegyezmény és az irányelvei, valamint jegyzőkönyve jelentős mértékben hozzájárult, hogy a dohányzás visszaszorítása prioritássá váljon Magyarországon.

⁷⁹KSH, 2013

⁸⁰ Eurostat idősoros adatok;

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=tsdph100&language=en>

⁸¹Global Burden of Diseases, Injuries, and Risk Factors Study 2010. Institute for Health Metrics and Evaluation, Seattle. <http://www.healthmetricsandevaluation.org/gbd> elérve 2013.05.17.

⁸²Attitudes of Europeans towards Tobacco (2012)

http://ec.europa.eu/health/tobacco/docs/eurobaro_attitudes_towards_tobacco_2012_en.pdf

⁸³ http://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/secondhand_smoke/health_effects/index.htm

Az Európai Unió országait figyelembe véve Magyarország az **alkoholfogyasztást** tekintve (összefogyasztás) **az 5. helyen szerepel, 14,15 liter/fő mennyiséggel** ⁸⁴. **2011-ben a 100 000 lakosra jutó alkoholos eredetű standardizált halálozás** értéke meghaladta az EU- országok átlagát. Az „Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartás Felmérései” című program szerint az alkoholfogyasztás **egyre gyakoribb volt a fiatalok körében. A májzsugor-halálozás** ugyan 2007-től folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott (2007-ben 39,79; 2009-ben 35,21, 2011-ben 27,76), mégis a 2011-es adatokat tekintve még mindig **majdnem háromszorosa volt az EU átlagának** (9,67). A KSH adatgyűjtése szerint az ittasan **okozott balesetek** meghatározó hányadát tették ki a közúti balesetek, **bár az elmúlt 20 évben folyamatosan csökkent az ittasan okozott balesetek aránya, az alkoholos befolyásoltság alatt okozott sérülések száma.**

Az OECD adatai szerint a **táplálkozással is összefüggő** szív- és érrendszeri **betegségek**, valamint a daganatos betegségek előfordulása tekintetében Magyarország a legveszélyeztetettebb országok közé tartozik. A **túlsúly**, illetve az **elhízás** a felnőtt magyar lakosság **54%-át** érinti. A felnőttkori elhízáshoz hasonlóan a **gyermekkori elhízás** is egyre növekvő népegészségügyi problémát jelent hazánkban. Az Iskola-egészségügyi jelentések adatai alapján az elhízás előfordulása **minden korosztályban nő**, az elmúlt tíz év alatt duplájára emelkedett. A „Nemzeti Sócsökkentő Program” keretében végzett helyzetértékelés eredménye szerint a felnőtt **lakosság sóbevitel**e a WHO által ajánlott érték többszöröse. A gyermekek sófogyasztása is jelentősen meghaladja a kívánatos értéket. A hazai **lakosság** becsült **transz-sírsav bevitel**e az Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálat eredményei alapján már a szív- és érrendszeri betegségek kockázatának jelentős növekedését okozhatja. Az **óvodai és iskolai** étkeztetést érintő, **2013. évi országos felmérés** eredményei szerint – bár történtek kedvező változások az elmúlt években (több nyers zöldség-gyümölcs, teljes kiőrlésű pékáru, hal, kevesebb kényelmi termék) –, az ételek sótartalma még mindig jelentős volt, kevés volt a tej és tejtermékek mennyisége, továbbá az iskolai büfék, automaták árukínálata továbbra sem az egészséges táplálkozást szolgálta.

2013-2014-ben szervezett kamionos szűrőprogram keretében az OÉTI részvételével táplálkozás-egészségügyi, dietetikai szaktanácsadásra került sor a Velencei tó és a Balaton környéki helyszíneken.

A WHO szerint a **fizikai aktivitás** hiánya a 4. vezető kockázati tényező a globális mortalitás szempontjából. A rendszeres fizikai aktivitás elősegíti az egészség megőrzését, a betegségek megelőzését. Az Eurostat adatai szerint a naponta végzett testmozgást tekintve a magyar nők a 4., a férfiak a 3. legmagasabb arányt képviselik az adattal rendelkező 12 EU tagország rangsorában.⁸⁵

Hazánk járványügyi biztonságának egyik alappillére a hazai védőoltási rendszer. A beszámolási időszakban sikerült megtartani az életkorhoz kötött kötelező védőoltások 99% feletti teljesítésének arányát. A pneumococcus elleni védőoltás 2010-2013. között az önkéntesen igénybe vehető térítésmentes védőoltások közé tartozott, a csecsemők és kisgyermek 92%-a kapta meg a teljes oltási sorozatot. 2014 szeptemberétől a védőoltás kötelezővé vált, és az év utolsó négy hónapjában az átoltottság 98% fölé emelkedett, nőtt a pneumococcus elleni védőoltásban részesült hátrányos helyzetű csecsemők és kisgyermek száma.

Napjainkban már nem csak a klasszikus fertőző betegségek, hanem olyan rosszindulatú betegségek is megelőzhetők védőoltással, mint pl. a méhnyakrák. Az ECDC adatai szerint 2013 végéig 31 EU/EGT tagország közül 22-ben integrálták a rutin oltások körébe. Magyarországon a 2014 szeptemberét követően iskolai kampányoltás keretében a 7. osztályos leányok 82%-a részesült szülői jóváhagyással önkéntes human papillomavírus elleni védőoltásban.

⁸⁴ OEFI-OAC, 2013

⁸⁵ EUROSTAT – Data Explorer:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_ehis_de9&lang=en

A környezet-egészségügyi helyzetet tekintve hazánkban 2013-ban közel 2,5 millió ember szenvedett allergiás megbetegedésben. A legtöbb tünetet kiváltó hazai allergének közül első helyen a rendkívül erősen **allergizáló pollent termelő parlagnyír** állt, a legfrissebb kérdőíves felmérés szerint az allergiás betegek fele szenved parlagnyír pollen allergiában. Az orvoshoz forduló, parlagnyír allergiával összefüggésbe hozható betegek száma a 2010-2014 években évről-évre kismértékben csökkent.

Komoly kihívást jelent az egészségügyi határértéket meghaladó részecskeszennyezettségből adódó kémiai levegőszennyezés. A szilárd részecske (PM₁₀) kibocsátás elsősorban a háztartási tüzeléssel hozható kapcsolatba. Rövid távú egészség hatásbecslése alapján a napi határérték feletti koncentrációkra vonatkoztatva évente 120-360 többlet haláleset következik be. A hosszú távú szilárd részecske szennyezés (a WHO jelenleg ajánlott éves PM_{2,5} határértéke 10 µg/m³ felett) évente 4700-8000 többlet halálesetet eredményez, ami a teljes lakosságra vonatkoztatva 3-18 hónap – 30 éves korra számított – életidő veszteséget jelent.

Jelentős problémát okoz a hőhullámok okozta egészségügyi kockázat, mely évenként országos szinten 300 és 1700 (2012) többlethalálózást idéz elő.

Megtett intézkedések a dohányzás visszaszorítására

[T1.23; T1.20] 2012. január 1-jétől tilos a dohányzás a közforgalmú zárt légtérű helyeken, közösségi terekben (2012. évi XXVI. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásáról egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény módosításáról). A közvélemény-kutatások és az ellenőrzések alapján megállapítható, hogy a törvénymódosítás társadalmi elfogadottsága magas (85%) és a betartása is megfelelő. A szabályozás eredményeként a dohányfüstre visszavezethető **beltéri levegőszennyezettség átlagos koncentrációja 90%-kal csökkent a szórakozó- és vendéglátóhelyeken.** **2013. január 1-jétől** a dohánytermékek túlnyomó része⁸⁶ csak **képekkel és illusztrációkkal kombinált egészségvédelmi figyelmeztetésekkel** ellátott csomagolással hozható forgalomba. A termékeken feltüntetett telefonszám és weboldal a leszokás segítéséhez ad információkat, valamint a törvény betartásával kapcsolatos észrevételek rögzítésére szolgál. A dohányzási korlátozással érintett, valamint a dohányzásra kijelölt helyeket, helyiségeket, közterületeket **2014. március 1-jétől egységes, meghatározott tartalmú és formájú felirat vagy jelzés** alkalmazásával szembevető módon kell megjelölni. A törvényi rendelkezés értelmében az Országos Tisztifőorvosi Hivatal és szakigazgatási szervei 2013-2014-ben több alkalommal végeztek helyszíni ellenőrzést a vasúti megállók, aluljárók és peronok, a szórakoztató, vendéglátó ipari egységek, az egészségügyi szolgáltatók, a játszóterek és a megállók területén.⁸⁷ A dohányzás visszaszorítását célzó szabályozások között említendő meg a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény, az adóemelés következtében kialakult áremelkedés, és a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló 2012. évi CXXXIV. törvény. **[T1.20]** Európai uniós támogatásból jött létre az Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézetben az **Országos Dohányzás Leszokás Támogatási Módszertani Központ**, melynek legfontosabb szolgáltatásai között szerepel a leszokást támogató telefonos szolgáltatás, az internetes weboldal, valamint a dohányzásról való leszokás alakulására vonatkozó adatszolgáltatás. A megyei és járási kormányhivatalok népegészségügyi főosztályain dolgozó egészségfejlesztők feladatai közé tartozik a népegészségügyi programokkal befolyásolható egészségmagatartás fejlesztése, így a dohányzás prevenció is.

⁸⁶ kivétel: tüszentésre szolgáló dohánytermékek, „burnót”

⁸⁷ a módosításokhoz kapcsolódó végrehajtási rendelet: a dohánytermékek előállításáról, forgalomba hozataláról és ellenőrzéséről, a kombinált figyelmeztetésekről, valamint az egészségvédelmi bírság alkalmazásának részletes szabályairól szóló 39/2013. (II. 14.) Korm. rendelet

[T1.24] A dohányzásról való leszokást segítették az ország 86 tüdőgondozójában 2013-tól működtetett egyéni és csoportos tanácsadások, valamint az 59 Egészségfejlesztési Iroda koordinálásával végzett prevenciók tevékenységei is.

[T1.23] 2013-tól a gyógyszertárak is közreműködnek a népegészségügyi tevékenységek támogatásában, a dohányzás ártalmasságáról, a leszokás előnyeiről szóló tájékoztatókkal. A dohányzás visszaszorítása érdekében a „Népegészségügyi kommunikáció fejlesztése” c. európai uniós projekt keretében létrejött Egészségkommunikációs Központ az egeszseg.hu honlapon keresztül folyamatosan tájékoztatja a lakosságot a dohányzás visszaszorításával kapcsolatos aktuális eseményekről, valamint figyelemfelhívó kampányokat szervez. A WHO támogatásával „Dohányfüstmentes Magyarország” címmel az Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet Dohányzás Fókuszpont esettanulmányt⁸⁸ készített 2014-ben, melynek célja a dohányzás visszaszorítását hatásosan elősegítő intézkedések bemutatása. Az elért eredmények példaértékűek európai és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

[T1.23] A beszámolási időszakban több felmérés készült a felnőtt és a fiatal lakosság dohányzási szokásaival kapcsolatban. Az eredmények alapján elmondható, hogy a dohányzás a felnőtt lakosság körében egyértelmű csökkenő tendenciát mutatott. A 13-15 éves fiatalok dohányzási szokásaival kapcsolatos eredmények szerint ugyan nőtt a nemdohányzók aránya (2012-ről 2013-ra 5%-kal), de oly módon, hogy miközben csökkent az alkalmi, nőtt a naponta dohányzók aránya (7%-ról 9%-ra).

[T1.17] A helyi viszonyokat és a legújabb szakmai fejlesztéseket figyelembe véve számos területen dolgoztak ki helyi dohányzás megelőzési vagy leszokást segítő programokat. Hajdú-Bihar megyében például 2014-ben egy hordozható érintőképernyős eszköz 22 iskolába és megközelítőleg 2500 diákhoz jutott el a dohányzás megelőzési program.

Megtett intézkedések az alkoholfogyasztás visszaszorítására

[T1.20] Az alkohol-probléma megoldására elsősorban **a teljes kormányzat szintjén megtett intézkedések lehetnek a leghatékonyabbak.** Az **egészségtudatos magatartásminták** közvetítése a problémakezelés sarkalatos pontja. Ezzel összefüggésben az Egészségfejlesztési Irodák kiemelt feladatai közé tartozik a túlzott alkoholfogyasztással küzdők szűrése és a rövid intervenció biztosítása, az alkohol-betegek korai kezelésbe irányítása, az alkoholfogyasztás csökkentése érdekében végzett közösségi akciók szervezése, valamint a leszokást támogató önszorgító tevékenységek megvalósítása.

[T1.21] Az „Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok – lokális szintek” című pályázat lehetőséget adott a kábítószer- és a túlzott alkoholfogyasztás megelőzését szolgáló programok megvalósítására. A hazai alkohol-problémára adott intézkedéseket foglalja össze a „Szakpolitikai Program az Alkoholprobléma Visszaszorítására” című dokumentum tervezete, amelynek célja az alkohol-fogyasztással összefüggő halálozás csökkentése és a megbetegedési mutatók javítása; a társadalmi károk – így az alkohol-fogyasztás negatív következményeinek – csökkentése, valamint az egyes szakmai területeket érintő, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő alkohol-politikai monitorozási javaslatok kidolgozása. A dokumentum társadalmi egyeztetése 2015 második felében várható.

Megtett intézkedések a táplálkozással összefüggő kockázati tényezők megelőzésére

[T1.23] A beszámolási időszakban számos **program és intézkedés történt a táplálkozással összefüggő kockázati tényezők csökkentése, illetve megszüntetése érdekében.** Az élelmiszerekben lévő transz-zsírsavak megengedhető legnagyobb mennyiségéről, a transz-zsírsav tartalmú élelmiszerek forgalmazásának feltételeiről és hatósági ellenőrzéséről, valamint a lakosság transz-zsírsav bevitelének nyomon követésére vonatkozó szabályokról szóló

⁸⁸ <http://www.fokuszpont.dohanyzasvisszaszoritasa.hu/hu/content/hazai-es-kulfoldi-adatok-tanulmanyok>

71/2013. (XI. 20.) EMMI rendelet az élelmiszerekben lévő transz-zsírsavakra vonatkozóan határértéket állapít meg, valamint előírja a lakossági transz-zsír sav bevitel folyamatos nyomon követését. A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló **37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet** előírja az egészségesebb közétkeztetés, elsősorban az egészségesebb gyermekétkeztetés kialakítását, a már gyermekkorban is jelentkező táplálkozási kockázati tényezők felszámolását, az orvos által igazoltan táplálék-allergiában szenvedők megfelelő diétás étkezésének biztosítását, a gyermekek testi-lelki, valamint szellemi fejlődéséhez szükséges, életkoruknak megfelelő energia és tápanyagtartalmú étkezés betartását. A rendelet előírásait 2015. szeptember 1-jétől kell alkalmazni.

[T1.22] A WHO és az Egészségügyi Minisztérium közötti együttműködés keretében 2007-ben valósult meg a vízfogyasztás népszerűsítését célzó HAPPY (Hungarian Aqua Promoting Program in Young) program. Célja a gyermekek folyadékfogyasztási szokásainak javítása a vízfogyasztás növelésével, valamint a gyermekkori elhízás kialakulásában szerepet játszó cukrozott üdítőitalok bevitelének csökkentésével, célzott oktatás és az egészséges választék biztosításával együtt. A programot az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet 2010-től évenkénti rendszerességgel egyhetes programra terjesztette ki (HAPPY-hét). 2013-ban a programban az ország 19 megyéjéből és a fővárosból összesen 135 oktatási intézmény több mint 41 000 tanulója, 2014-ben pedig 143 oktatási intézmény közel 44000 tanulója vett részt.

Megtett intézkedések a lakosság fizikai aktivitásának növelésére

[T1.22] Az egészségügyről szóló törvény⁸⁹ 2011. július 1-jén hatályba lépett módosítása lehetővé tette a teljes körű iskolai egészségfejlesztés szabályozását. **2012. szeptember 1-jétől felmenő rendszerben vezették be a heti öt testnevelés órát⁹⁰.** Az elfogadott Nemzeti Alaptanterv alapján az „egészséget minden tantárgyba” elv mentén az egészségnevelés számos tantárgyba beépíthető. A köznevelésről szóló törvény módosítása alapján az iskolák 2014. január 1-jétől az 5. évfolyamtól felfelé megszervezték a **tanulók fizikai állapotának és edzettségének mérését, vizsgálatát.**

[T1.20; T1.21] A nevelési-oktatási intézményekben az egészségtudatos magatartásmintákat közvetítő programok megvalósítását EU-s források is biztosították TÁMOP pályázatokon keresztül: a 2014. évben indult, 3,6 milliárd Ft keretösszegű TÁMOP 6.1.2. TIE projekt⁹¹ célja az általános iskolákban tanuló diákok egészségtudatos életvezetéshez szükséges kompetenciáinak fejlesztése, közösségépítő, egészségfejlesztési és testmozgás programok megvalósítása útján, valamint a programok megvalósításában részt vevő szakemberek tudás- és ismeretbővítése, attitűdformálása a program keretében kidolgozott módszertani alapokon.

A projekt keretében komplex testmozgás- és egészségfejlesztési programok megvalósítására, valamint az iskolák közötti kooperációra építő megyei szintű szabadidős közösségi programok, „Hétpróbák” lebonyolítására került sor.

Az Egészségfejlesztési Irodák kötelező feladatai közé tartozik a rendszeres testmozgást ösztönző programok szervezése, lebonyolítása a **felnőtt lakosság részére**: szabadterén, szakember által irányított testmozgás; életmód-sport klubok létrehozása és működtetése, a rendszeres fizikai aktivitás fontosságát hangsúlyozó rendezvények szervezése.

⁸⁹ az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény

⁹⁰ a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény

⁹¹ TÁMOP-6.1.2.A-14/1, „Komplex intézményi mozgásprogramok és kapcsolódó egészségfejlesztési alprogramok megvalósítása az általános iskolákban, többcélú intézményekben valamint szabadidős közösségi mozgásprogramok és kapcsolódó egészségfejlesztési alprogramok megvalósítása az iskolán kívüli szereplők bevonásával”

Megtett intézkedések a járványügyi helyzet javítására

[T1.21] 2010-2013 között a **pneumococcus** elleni védőoltás az önkéntesen igénybe vehető oltások körébe tartozott. 2014 szeptemberétől a Kormány döntése alapján a korábban kötelezően felajánlandó kategóriába tartozó védőoltás **beépült a kötelező védőoltási rendbe**. Az új szabályozás eredményeként az átoltottsági arány jelentős mértékben javult, továbbá számos, a pneumococcus baktérium okozta súlyos betegség megelőzhető.

A kötelezően felajánlandó oltási rendbe tartozó méhnyakrák elleni védőoltással a betegség kialakulását okozó **Human papillomavírus (HPV)** fertőzés vált megelőzhetővé. 2014 szeptemberétől az iskolákban HPV elleni védőoltás kampány zajlott a 12. életévüket betöltött leányok körében (szülői jóváhagyással). 2014-ben az átoltottság mértéke 82% volt.

Megtett intézkedések a környezetegészségügyi helyzet javítására

[T1.23] A parlagfű visszaszorítása, a pollen koncentráció monitorozása és a lakosság tájékoztatása (Parlagfű Pollen Riasztási Rendszer) az elsődleges megelőzési szempontot szolgálja, melyhez a jogi keretet „a Magyarország Parlagfű Elleni Rövid és Középtávú Védekezési Akciótervéről szóló 1230/2012. (VII.6.) Korm. határozat adja.

A pollenterhelés eredetére és kimeneteire, tér- és időbeli eloszlására vonatkozó adatokat a lakosság pollenterhelésre adott válaszával és veszélyeztetettséggel összefüggésben az ÁNTSZ Aerobiológiai Hálózata az ország 19 városában, Budapesten, valamint a megyeszékhelyeken folyamatos aerobiológiai adatgyűjtéssel és értékeléssel biztosította. Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal a saját és egyéb internetes oldalakon folyamatosan tájékoztatta a lakosságot **a parlagfű pollen légköri koncentrációjáról**.

Az Országos Környezetegészségügyi Intézet és a Bécsi Egyetem közötti együttműködés keretében elkészült a **pollennapló magyar nyelvű változata** (<https://www.pollendiary.com/Phd/>). A pollennapló internetes felületén a felhasználó információhoz juthat a tünetei és a pollenkoncentráció összefüggéséről, illetve segítségével követheti, hogy allergiás tünetei hogyan függnék össze a tartózkodási helyének közelében az elmúlt napokban mért légköri pollenkoncentrációval. **A pollennapló jelentős előrelépés az új generációs betegtájékoztatásban**, mivel az információ személyre szabott.

Fontos a lakosság rendszeres tájékoztatása az aktuális levegőminőséggel kapcsolatban. „A kisméretű Szálló Por (PM₁₀ részecske) csökkentés ágazatközi intézkedési programjáról” szóló 1330/2011. (X. 12.) Kormányhatározat keretében továbbra is nagy gondot kell fordítani a **PM₁₀ kibocsátás** csökkentésének lehetőségeire.

Az OKK Országos Környezetegészségügyi Igazgatósága (OKI) naponta értékeli a folyamatosan ellenőrzött légszennyező anyagok okozta rövid idejű expozíció várható egészségi hatásait az ország 30 városára vonatkozóan, a Levegőhigiénés Index alapján. Az OKI honlapján (<http://oki.antsz.hu>) közzéteszi ezeket az adatokat, emellett felhívja a lakosság figyelmét az aktuális **légszennyezettségi helyzet** esetleges egészségi kockázatára, illetve tanácsadást nyújt az egészség védelmére vonatkozóan.

Az Országos Környezetegészségügyi Intézet kezdeményezésére, az ÁNTSZ által 2005-től bevezetett **hőségriasztási rendszer** fontos megelőzési és tájékoztatási eszköz a hőséggel kapcsolatos egészségi problémák megelőzésében.

Az **ivóvízvízminőség**ből adódó problémák (kiemelten az arzén, bór, nitrit, feltételezeten az ólom és a mikrobiológiai nem megfelelés) jelentős egészségkockázatot és igazolt betegségterhet jelentenek. 2013 januárjától kezdődően jelentős előrehaladás történt: valamennyi arzén, bór vagy fluorid tekintetében kifogásolt ivóvízű településen biztosított volt a lakosság számára az egészséges ivóvíz. 2014 év végére már az érintett 365 település közül több mint 200 település hálózatában volt biztosított a megfelelő minőségű ivóvíz.

Megtett intézkedések a szervezett népegészségügyi szűrések rendszerének fejlesztésére

[T1.21] A szervezett népegészségügyi szűrővizsgálatok hosszú távú célja hogy mérsékelje, majd megállítsa a daganatos betegségek jelenleg növekvő irányát. Rövid távú célja, hogy az életkor alapján veszélyeztetettnek minősülő céllakosságot (emlőszűrés: 45-65 közötti nők, méhnyakszűrés: 25-65 év közötti nők, pilot vastag- és végbélszűrés: 50-70 év közötti férfiak és nők) minél nagyobb számban bevonja a szervezett szűrés rendszerébe.

A szervezett **emlőszűrési program** 2001-ben indult, melynek keretében közel 5 000 rosszindulatú daganatot fedeztek fel. A szervezett emlőszűrési feladatot ellátó rendszer földrajzilag lefedte az országot, és rendelkezett a teljes veszélyeztetett népesség vizsgálatára alkalmas kapacitással. A szervezett emlőszűrés a nemzetközi szakmai szervezetek által ajánlott protokollt követte, az eredmények megfelelték a nemzetközi standardoknak. A szervezett emlőszűrésen a részvételi arány a beszámolási időszakban közel 50%-os volt, az emlődaganatok miatti halálozások száma 2002 óta csökkenést mutat.

Hazánkban évente kb. 400 nő hal meg rosszindulatú **méhnyakrák** miatt. Az OEP adatai szerint évente a veszélyeztetett korosztályba tartozó nők körében a méhnyakszűrési és diagnosztikai célú vizsgálatok aránya kb. 30%. A magánőgyógyászok felmérései szerint ezen korcsoportbeli nők mintegy 30%-át szűrik. Célkitűzés a magasabb átszűrtség elérése kiemelten a jól kiépített, térítésmentes, meghívásos szervezett méhnyakszűrésen való részvétellel. A szervezett méhnyakszűrésen való részvétel emelésére – pozitív nemzetközi példák alapján – szakdolgozói - védőnők által végzett méhnyakszűrő program indult. A „védőnői méhnyakszűrés” komplex egészség-fejlesztő tevékenység, nem kizárólag a kenetvételt jelenti. Magában foglalja a szűrés szervezésében való részvételt és a szűrendők lehetőség szerinti személyes felkeresését, a szűrés fontosságáról tájékoztatást, az érintettek megnyerését, szűrésen való részvételre ösztönzését is. Kiemelendő, hogy a védőnők olyan nőket is megnyertek a szűrésen való részvételre, akik korábban 10, vagy annál több éve nem voltak nőgyógyásznál. Európai uniós támogatással már elindult a védőnői méhnyakszűrés országos kiterjesztését célzó program, amely keretében elsősorban az 5 000 fő alatti településen dolgozó védőnők szereznek jogosultságot a méhnyakszűrés végzésére. A védőnői képzés kiegészítéseként a méhnyak szűrésre vonatkozó képzési és kimeneti követelmények bekerültek a védőnők alapképzésébe. A magyarországi védőnői méhnyakszűrés gyakorlatának sikerességét bizonyítja, hogy bekerült az Egészségügyi Világszervezet Európai Regionális Irodája által meghirdetett a „Jó ápolási gyakorlatok a szülésznői és ápolói tevékenységben” című országtanulmány gyűjteménybe.

A **vastag- és végbéldaganat** Magyarországon is jelentős népegészségügyi probléma, a tüdőrák mögött a második leggyakoribb daganattípus. A probléma orvoslására pilot jelleggel vastagbél- és végbélszűrő mintaprogram indult. 2014-ben az Országos Tisztifőorvosi Hivatal finanszírozásában az ország három megyéjében (Győr-Moson-Sopron, Heves és Nógrád megye) önként jelentkező háziorvosok közreműködésével, mintegy 20 000 fő veszélyeztetett korú, 50-70 éves férfi és nő szűrése történt meg. A program 2014. évben európai uniós támogatással Csongrád megyében is elindult.

Megtett intézkedések az egészségügyi ellátórendszer korszerűsítésére

[T1.24] Prioritásként kezelendő az egészségügyi ellátórendszer megelőzés szemléletű fejlesztése, hiszen a lakosság jó egészségének megőrzése, illetve fejlesztése egyéni és társadalmi felelősség. Európai uniós támogatással az egészségügyi ellátórendszer prevenciók kapacitásának támogatására, az egészségügyi ellátórendszerhez integráltan 61 **Egészségfejlesztési Iroda** (a továbbiakban: EFI) **20 LHH+41 konvergencia régióban** jött létre. Feladataik közé tartozik az egészségfejlesztési programok koordinációja, valamint az egészségügyi alapellátás, a járóbeteg szakellátás és az egészségfejlesztési programokat megvalósító szervezetek közötti koordináció biztosítása. A háziorvosi szolgáltatóktól, a járóbeteg szakrendeléstől vagy fekvőbeteg szakellátást követően az EFI-be irányított

életmódváltásra szorulókat, vagy saját elhatározásukból életmódváltást kezdeményezőket, elsősorban a keringési betegségek kockázata prevenciójára irányuló szűrésbe, kockázatbecslés alapján életmódváltó programokba vonják be és követik a programokban való részvételüket. Egészségfejlesztési feladataik között kiemelt fontosságú a szenvedélybetegségek (dohányzás, túlzott alkoholfogyasztás, kábítószer-fogyasztás) megelőzése is.

2013-ban összesen 10 fekvőbeteg ellátó intézmény integrációja valósult meg, amelynek következtében országosan is csökkent az ápolási idő. Javulás főként a krónikus ágyak kihasználtsága tekintetében volt tapasztalható. Ugyancsak a struktúraátalakítások következtében, valamint az EU fejlesztési források megítélésével jelentős növekedés következett be az egynapos ellátások számában, amely 2013-ra közel 216 ezerre emelkedett. 2013-ban Magyarország teljes jogú tagként csatlakozott az Eurotransplanthoz, valamint 2014-től jogszabályi keretet kapott a keresztdonáció lehetősége. Főként EU forrásból számos olyan fejlesztés történt, amelynek célja az ellátás lakosság közelebbé tétele, példaként említve az onkológiai ellátás területét, ahol 2013-ban regionális és kistérségi centrumok kialakítására lehetett pályázatokat benyújtani.

Megtett intézkedések az egészségügyi infrastruktúra fejlesztésére

[T1.20; T1.21] A lakosság általános egészségi állapotának javítását számos **prevenációs és egészségtudatos magatartásmintát** közvetítő **program** segítette.

A 2013-ban létrejött Egészségkommunikációs Központ az egészséges életmód, a betegségek megelőzése terén hiteles, védjegyként elismert lakossági fókuszpont. Internetes lakossági portált üzemeltet (www.egeszseg.hu), tematikus rovatokat működtet, országos kampányokat szervez, továbbá interaktív kommunikációs kapcsolatot tart fenn a lakossággal a szociális médián keresztül.

Kormányzati támogatással 2013. év májusától egy éven át zajlott a „Gyermekek orális egészségi állapotának és egészségmagatartásának vizsgálata” című program, amely keretében 17 helyszínen 1800 fő 6 és 12 éves gyermek szájüregi vizsgálata történt meg. Eredményeként naprakész reprezentatív adatok állnak rendelkezésre a gyermekek dentális ismereteiről, szokásairól, a fogászati egészségmegtartás, és a fog- és szájbetegségek kapcsolatáról.

Európai uniós támogatásból valósult meg az ún. „Koragyermekkor (0-7 év) program”, mely a 0-7 éves korú gyermekek egészséges életkezdetének és sikeres iskolakezdésének támogatására fókuszál a gyermekek fejlődésének nyomon követésével.

A „Népegészségügyi fókuszú alapellátás-szervezési modellprogram 2012-2016” keretében az Észak-Alföld és Észak-Magyarország régiókban 24 alapellátási praxis bevonásával 4 praxisközösség alakult meg a Svájci-Magyar Együttműködési Program támogatásával (Berettyóújfalu, Jászapáti, Borsodnádásd, Heves központokkal). A program célja a megelőzésre és a krónikus betegségben szenvedők gondozására összpontosító, a helyi közösségeket – különösen a roma lakosságot – bevonó egészségügyi alapellátási modell kidolgozása. A program keretében kb. 50 000 fő, közte 10 000 fő roma nemzetiségű komplex – több mint 20 féle paramétert adó – szűrése és ehhez kapcsolódóan életmód tanácsadásban részesítése történik meg. A program elősegíti az alapellátáshoz való hozzáférés esélyegyenlőségének és minőségének javítását, különös tekintettel a roma populációra.

Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal a 2013/2014-es tanév II. félévétől kezdte meg az e-Bug nevű egészségfejlesztési oktatási eszköz magyarországi bevezetését. Az e-Bug, iskoláskorú gyermekeknek szóló, internetalapú, játékos egészségfejlesztési eszköz, jelenleg az egyetlen olyan eszköz, amely átfogóan foglalkozik a személyi higiéné (kéz- és légúti higiéné), a szexuális egészség, a védőoltások és a felelősségteljes antibiotikum-használat témaköreivel. 2014 júniusában az e-Bug koordinátoroktól érkezett jelentések adatai szerint az e-Bug programban 315 mintaiskola vesz részt, és országos szinten 58 fő megyei, illetve járási e-Bug

koordinátor tevékenykedik. A 2013/2014. tanév II. félévben az e-Bug anyagát felhasználó iskolai tanórák száma összesen 4385 volt és az e-Bug anyagát felhasználó iskolai tanórák keretében összesen 19897 tanulóval ismertették meg az e-Bugot. A 2014-ben és 2015-ben megrendezett e-Bug versenyen több mint 1800 gyerek vett részt.

[T1.19] A Magyar Ifjúsági Konferencia (MIK) – mint a magyar fiatalok legmagasabb szintű egyeztetési fóruma – is támogatta az egészséges életmód népszerűsítését. Programjaikkal törekedtek a kábítószer-fogyasztás terjedésének megakadályozására, sportnap rendezvényeik pedig az egészség- és sportkultúrát népszerűsítették.

– **1.IV. Társadalmi kohézió**

– **Teendők:**

- T1.25 Hátrányos helyzetű csoportokba tartozók foglalkoztatása, diszkriminációmentesség
- T1.26 Leszakadó csoportok integrációjában való közreműködés
- T1.27 Gyermekszegénység csökkentése
- T1.28 Kiemelt, komplex programok indítása a leszakadó térségekben
- T1.29 A társadalmi kirekesztettség mérséklését célzó programok segítségével a munkába bevonható polgárok körének növelése

Hazai helyzet áttekintése

A beszámolási időszakban számos intézkedés történt az elsődleges munkaerőpiacról kiszorultak (különösen a munkaerőpiacon hátrányban lévők, az alacsony iskolai végzettségűek, a tartósan munkanélküliek, a megváltozott munkaképességű személyek vagy a társadalmilag kirekesztettek) foglalkoztatásának és foglalkoztathatóságának növelése, valamint az egyéb diszkrimináció (életkor, nem, származás, pályakezds, stb.) csökkentése érdekében.

Az elmúlt években az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök működtetésében, a hátrányos helyzetűek munka világába való visszatérésének támogatásában megnőtt az uniós források szerepe. Ennek köszönhetően a 2007-2013-as programozási időszakban a hátrányos helyzetű álláskeresők foglalkoztathatóságának javítását, munkaerőpiacra való belépését több **aktív munkaerő-piaci program** segítette az Európai Szociális Alap (ESZA) források révén. A társadalmi-gazdasági szempontból leszakadó csoportok felzárkóztatása nem csak foglalkoztatáspolitikai szempontból lényeges kérdés, fontos feladat az integrációban való egyéb közreműködés is.

A szociális hátrányok kompenzálására alapvető szempont, hogy a leghátrányosabb helyzetű gyerekekhez **minél korábbi életkorban** eljussanak a valódi esélyteremtő lehetőségek. **A hátrányos helyzetű családokban élő gyermekeknek mintegy fele roma nemzetiségű.**

A periférikus térségek becsatolása az ország társadalmi-gazdasági vérkeringésébe a területfejlesztés és a térszerkezet alakításának is egyik alapelve. Ennek megfelelően az általános célok között is szerepel a leszakadó térségek többletforrásokkal való támogatása és a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek, a külső és belső perifériák felzárkóztatása külső segítséggel, de alapvetően belső erőforrásaikra építve.

Megtett intézkedések

[T1.25; T1.29] Társadalmi felzárkóztatás, diszkriminációmentesség

A Kormány a hátrányos helyzetűek iránti munkaerő piaci kereslet növelését többek között célzott munkaerőköltség csökkentéssel igyekszik elősegíteni. 2013. január 1-jével lépett hatályba a Munkahelyvédelmi Akcióterv, melynek keretében a hátrányos foglalkoztatási helyzetben lévőket (25 év alattiakat, 55 év felettiakat, gyermeknevelésből visszatérőket, szakképesítés nélkülieket, tartós álláskeresőket) foglalkoztatók szociális hozzájárulási adó- és szakképzési hozzájárulás kedvezményt vehetnek igénybe. A Munkahelyvédelmi Akcióterv teljes, vagy 50%-os mértékű kedvezményt biztosít a munkáltatók számára a foglalkoztatáshoz kapcsolódó közterhekből (a 27%-os szociális hozzájárulási adóból és 1,5%-os szakképzési hozzájárulásból), melyek havi bruttó 100 000 Ft jövedelemig érvényesíthetők. A kedvezmények 2014-ben 780 ezer ember foglalkoztatásához járultak hozzá, ebből mintegy 144 ezer fiatal, 300 ezer idős, 27 ezer tartós munkanélküli, 37 ezer gyermekgondozásból visszatérő és 270 ezer alacsonyan képzett.

Az Uniós társfinanszírozással megvalósított, aktív munkaerő piaci programok (TÁMOP 1.1.2 és TÁMOP 1.1.4) komplex, személyre szabott, a helyi munkaerő-piaci lehetőségekhez és igényekhez igazodó szolgáltatásokkal és támogatásokkal segítik elő a hátrányos helyzetűek munkaerő piaci integrációját a konvergencia régiókban. A projekt keretében a legfeljebb

alacsony iskolai végzettségű, fiatal/pályakezdő, 50 év feletti, GYES/GYED-ről visszatérőkre fókuszálnak. Az egyes programelemekbe való bevonásnál a program előnyben részesítette a többszörösen hátrányos helyzetű személyeket, így például a romákat, a gyermeküket egyedül nevelőket vagy a 25 év alattiakat. A szolgáltatások köre többek között képzésre, bértámogatás nyújtására, bérköltség-támogatásra, vállalkozóvá válás támogatására, tanácsadásra terjedt ki. A programok 2014. december végéig több mint 150 ezer hátrányos helyzetű munkaerő-piaci integrációját segítették elő a rendelkezésre álló 113 Mrd Ft-ból (a bevontak közül 21,8 ezer roma származású személy). A programok révén 78 ezer fő képzésének, és közel 89 ezer fő foglalkoztatásának illetve vállalkozóvá válásának támogatására került sor. Az aktív munkaerő piaci programok a 2014-2020-as programozási időszakban is folytatásra kerülnek (a GINOP 5.1.1 „Út a munkaerőpiacra” konstrukció a 25 év felettiakat, míg az Ifjúsági Garancia keretében megvalósításra kerülő aktív munkaerő piaci program a 25 év alattiakat célozza).

A **fiatalok** munkaerő-piaci részvételének növelése a foglalkoztatáspolitikai kiemelt célja. 2013-2014 során számos intézkedés segítette elő e csoport foglalkoztatási helyzetének javítását: elindult a fiatalok vállalkozóvá válását támogató TÁMOP projekt, a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének javítását szolgáló civil foglalkoztatási program és megnyílt a középfokú szakképzéssel rendelkező fiatalok 9 hónapon keresztül gyakornokként történő foglalkoztatásához támogatást nyújtó uniós pályázat is. A következő programozási időszakban az Ifjúsági Garancia keretében a 15-24 év közötti fiatalok számára, akik se nem tanulnak, se nem dolgoznak, az egyetlen belépési pontként szolgáló foglalkoztatási szolgáltatásnak 6 hónapon (illetve később már 4 hónapon) belül valamilyen konkrét lehetőséget kell felajánlani az elhelyezkedésre, a munkatapasztalat-szerzésre, vagy a tanulásra.

A közfoglalkoztatási programokban a társadalmi kirekesztettség szempontjából egyik leghátrányosabb csoportot képezik a roma nemzetiségűek. A **romák** társadalmi-gazdasági kirekesztődése – a gazdasági teljesítményt és a költségvetés egyenlegét tekintve – az egész társadalom számára hátrányt jelent. A Kormány és az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) közötti keret-megállapodásban rögzített 100 ezer munkahely biztosításában döntő szerepe volt a **Startmunka programoknak**, mint azonnali intézkedéseknek. Ezen felül a **Közfoglalkoztatás Középtávú Konceptiója (2012-2014)** a romák bevonását kiemelten kezelte a roma népesség Startmunka programokba történő bevonásán keresztül. A **2012-2014. évekre vonatkozóan** a közfoglalkoztatási programokhoz kapcsolódó képzések összesített adatai szerint a képzésbe összesen bevont 159 687 fő közül 35 130 fő volt roma nemzetiségű.

A kifejezetten romák számára megtett intézkedések közé sorolható még a **roma nők képzésbe ágyazott foglalkoztatása, illetve a szociális földprogram**, amely a mezőgazdasági termelésre alkalmas környezetben élő hátrányos helyzetű – köztük nagy számban roma – családok megélhetését segítő hagyományos esélyteremtő eszköz. 2012-től fontos eleme a szociális földprogramoknak a közfoglalkoztatással való kapcsolódás, a cigány nemzetiségi önkormányzatokkal való együttműködés, és a szociális szövetkezetek felé nyitás mellett mezőgazdasági termelést is folytató szervezetek piacra jutásának segítése eszköztámogatással. Emellett több program szolgálja a **romák** foglalkoztathatóságának támogatását képzésekkel és életviteli kompetenciák fejlesztésével, komplex, egyénre szabott szolgáltatásokkal, a célcsoport képzési programokba történő bevonását és anyagi okokból történő lemorzsolódásának megelőzését szolgálja az ún. **megélhetési támogatás**. Az elmúlt években a romák foglalkoztathatóságát, foglalkoztatását szolgáló programokkal mintegy 99 119 magát romának valló személyt sikerült elérni.

A közfoglalkoztatás fontos felzárkózást segítő eszköz, de önmagában nem cél. A cél a hosszú távú foglalkoztatás, illetve önellátás, önfenntartóvá válás elérése. Ebbe az irányba tesznek lépést a tartósan munka nélkül élők számára az **értékteremtő közfoglalkoztatási programok**. A közfoglalkoztatás ideje alatt nyújtott munkaerő-piaci szolgáltatások és képzések segítik a

közfoglalkoztatottakat abban, hogy ezek segítségével, és a megszerzett munkagyakorlat birtokában nagyobb eséllyel tudjanak munkát vállalni az elsődleges munkaerőpiacon.

[T1.26; T1.29] Leszakadó csoportok integrációjában való közreműködés

TÁMOP projekt keretében valósul meg a köznevelési ellátórendszer kiemelt területét jelentő – a nemzeti köznevelésről szóló törvényben rögzítettek szerint átalakuló – **pedagógiai szakszolgálati intézményrendszer** támogatása. Ez a szakszolgálati intézményrendszer átalakulásához nyújtott szakmai segítséget, az intézmények infrastrukturális fejlesztéseit, korszerű eszközfejlesztéseket, a szakmai tudás bővítését, a szakemberek továbbképzését, valamint a szakszolgálati munkát segítő informatikai támogató rendszer kiépítését is jelenti.

Szintén TÁMOP projekt keretében Miskolcon és környékén IT szakemberképzés valósul meg, így **az informatika** kitörési lehetőségként jelenik meg a hátrányos helyzetű tanulók számára. A program lényege a társadalmi felzárkózást elősegítő pedagógiai program bevezetése; a tanulók – köztük a hátrányos helyzetű, valamint sajátos nevelési igényű gyerekek – együttműködésének javítása a megfelelő tanulási környezet kialakításával; a hagyományos és a csoportmunka-foglalkozás kiegyensúlyozottabbá válása; a diákok digitális világ iránti érdeklődésének felkeltése, az informatikai ismeretek mélyebb elsajátítása.

A 2014-ben indult **Dankó Pista Program** elnevezésű TÁMOP pályázat célja az Országos Roma Önkormányzat fenntartásában álló köznevelési intézmények iskolai pedagógiai munkájának segítése, támogatása, a pedagógiai munka hatékonyságának és eredményességének javítása és az iskolaidőn kívüli tevékenységek megvalósításával a gyermekek iskolai eredményeinek javítása, lemorzsolódásuk csökkentése.

A közfoglalkoztatás egyik fő célkitűzése a helyben megtermelt termények felhasználásával a **közétkeztetés minőségének** javítása, e tekintetben önellátó, önfenntartó települések kialakítása. Ezen célkitűzéssel a kormányzat számos hátrányos helyzetű településen hozzájárul a közétkeztetés megvalósításához, a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek rendszeres, egészséges élelemhez juttatásához.

[T1.27] Gyerekek esélyteremtése, a gyermekszegénység csökkentése

A komplex segítséget az Integrált Pedagógia Rendszer ösztönzi – évente több mint 94 ezer hátrányos helyzetű tanuló és hátrányos helyzetű óvodás gyermek eredményes, integrált keretek között történő nevelését valósítja meg több mint 1600 köznevelési intézményben. A gyerekek számára esélyteremtés céljából 2012-2015 között a **23 leghátrányosabb helyzetű kistérségben elindult az integrált gyerekprogram**, mely legalább 32 ezer gyereknek és fiatalnak nyújt segítséget, bevonva szüleiket is a programba. 2012-ben elkezdődött a **Biztos Kezdet Gyerekházak** rendszerbe illesztése. Felzárkózási szempontból fontos változás a köznevelés rendszerén belül, hogy **az óvoda 5 éves kor helyett már 3 éves kortól kötelezővé vált**, valamint, hogy a nemzetiségek, ezen belül a romák-**cigányok kultúrája**, az együttélés lehetőségei és problémái is megjelennek a **Nemzeti Alaptantervben**. Az **Ifjúság.hu** program a diákok esélyegyenlőségének növelése érdekében elsősorban a 12-20 év közöttiek iskolai sikerességét, életpálya tervezésük folyamatát, valamint társadalmi integrációjukat és a munka világába való belépésüket segíti elő. Az **Útravaló Ösztöndíjprogram** alprogramjaiban évente több mint 14 ezer hátrányos helyzetű diák – legalább 50%-uk roma – kap havi ösztöndíjat és mentori támogatást. A **tanoda és második esély** típusú programok kb. 4000 diáknak nyújtanak segítséget az iskolai előrehaladásban. A **Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH)** 2011-ben indult el a közös jövőt építő cigány értelmiség képzése érdekében. Elindultak a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok diák- és szabadidősportban való részvételét, **zenei** eszközökkel történő integrációját, korosztályi információkkal való támogatását segítő programok. Az integrációt emellett **testvériskolai kapcsolatok** is erősítik.

A közfoglalkoztatás mezőgazdasági programjaiban megtermelt javak folyamatosan biztosítják a jó minőségű, hazai zöldséget, gyümölcsöt, tejterméket, húsrut a közkonyhák számára, illetve a települési önkormányzatok megtermelt feleslegüket szétoszthatják a hátrányos helyzetű lakosok között, ezzel is csökkentve a gyermekéhezést az ország legelmaradottabb térségeiben.

[T1.28; T1.29] Kiemelt, komplex programok indítása a leszakadó térségekben

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) kiemelten foglalkozik a leszakadó térségek fejlesztésével. Az OFTK a tartósan elmaradott, periférikus helyzetű vidéki térségekre (pl. Cserhát, Ormánság, Dél-Cserhát), az ipari válságterületekre (rozsdaoövet) és a romák által magas arányban lakott térségekre is fejlesztési célokat fogalmaz meg. A Partnerségi Megállapodás (PM) rögzíti, hogy a hátrányos helyzetű térségek gazdaságfejlesztésére, foglalkoztatási problémáinak enyhítésére és társadalmi integrációjára célirányos központi kezdeményezések juttatnak többletforrásokat. E forrásokat az egyes ágazati Operatív Programok (OP-k) biztosítják. A PM-ben ezen túl a közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) is érintik a hátrányos helyzetű, leszakadó térségek támogatását – egyik fő alkalmazási területe a mély-, és gyermekszegénységben élők, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, valamint a romák támogatása, társadalmi integrációjának segítése. **A magyar felzárkózási politika** beavatkozásai elsősorban vagy szolgáltatási fehérfoltokra irányulnak, vagy olyan komplex programok, amelyek egyszerre több szakterület együttműködését igénylik annak érdekében, hogy a társadalmi hátrányok csökkenjenek. A konkrét intézkedéseket elsősorban a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) és a GINOP tartalmazza. Az utóbbi években folytatódtak a leghátrányosabb térségek felzárkózását segítő ún. **LHH programok**.

A lakhatási integráció és az egészséges életkörülmények elősegítése céljából 2011-től komplex **telepprogramok** indultak. A periférikus élethelyzetek felszámolása az érintettek, a helyi közösségek, az önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek aktív részvételével valósult meg. 2011-ben 8 helyszínen, 2012-2013-ban további 38 helyszínen zajlott le a komplex telepprogram. A humán programelemek mellé 2014-től **lakhatási beruházások** is kapcsolódnak. A lakhatási felzárkózással kapcsolatos feladatok egységes megközelítése érdekében kidolgozták a 2014-2020 közötti uniós támogatási időszakra a telepprogramokhoz kapcsolódó, a teletszerű lakhatás kezelésére irányuló **stratégiát**.

A 2011-től megvalósuló ún. **kistérségi Startmunka mintaprogramok** lehetőséget biztosítanak a települési önkormányzatok számára, hogy olyan hasznos és értékteremtő munkát végezzenek a helyi álláskereső bevonásával, amely hozzájárul a települések élhetőbbé tételéhez, összekovácsolják a közösségeket, fejlesztik a települések infrastruktúráját, javítják a közétkeztetés színvonalát, elősegítik a települések önfenntartóvá válását. A programokban 2011-ben 493, 2012-ben 1609, 2013-ban 1732, míg 2014-ben 1728 település vett részt. A kistérségi Startmunka mintaprogramok között kiemelt figyelmet fordítottak a **mezőgazdasági projektek sikeres megvalósítására**.

A **kulturális értékek** felfedezése a kölcsönös szemléletformálás és a hátrányos megkülönböztetés céljából is nagyon fontos, melynek egy lépcsője, hogy a magyar **Nemzeti Alaptantervbe bekerült a cigány/roma történelem és kultúra értékeinek megismertetése**. E célból 2012-től célzott pályázatok támogatták a roma kultúra bemutatását célzó programokat. Szemléletformálás terén **együttműködés indult a Nemzeti Községi Egységért** a hátrányos helyzetűekkel, romákkal kapcsolatos szemléletváltást elősegítő képzések indítása, ehhez tananyag, képzési terv készítése érdekében.

2013-ban elkezdődött azon lehetőségek feltárása, hogy miként lehetséges a gazdasági szereplők társadalmi felelősségvállalásának összekapcsolása az Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (NTFS) végrehajtásával.

2014-ben először nyílt lehetőség **a nemzetiségek közvetlen parlamenti képviseletére**, a roma képviselői mandátum megszerzésére. 2011-ben első alkalommal jött létre **Keretmegállapodás** a Kormány és a cigányság választott testülete, az Országos Roma Önkormányzat között, amely számszerű célokat fogalmazott meg 2015-ig.

A **leszakadási lejtő elején álló települések felzárkóztatása** érdekében 2013-ban kísérleti program indult, melynek célja a helyi közösségben rejlő kreativitásra, valamint a szellemi és társadalmi kapacitásra és innovatív megközelítésre épülő, a kedvezőtlen gazdasági és társadalmi folyamatok megfordítását célzó fejlesztési terv kidolgozása. 2014-ben 6 településen indult el a program megvalósítása.

– 2. Társadalmi erőforrások

– *Teendők:*

- T2.1 Egyéni felelősségvállalás a társadalom intézményeiben és a hátrányos helyzetű csoportokért (pl. önkéntesség), a társadalmi felelősségvállalás mintáinak közvetítése
- T2.2 A vagyomból és munkából származó jövedelem jelentőségének erősítése időskorban, amennyiben ezt az egészségi állapot lehetővé teszi
- T2.3 Jogkövető magatartás
- T2.4 A társadalmi és gazdasági szereplők közötti bizalom erősítése
- T2.5 A korrupció elleni fellépés
- T2.6 Az önállóság és az egyéni felelősségvállalás értékeinek közvetítése, támogatása (az államra való támaszkodás helyett)
- T2.7 A társadalmi szervezetek támogatása a civil társadalom önszerveződésének segítéséért
- T2.8 A nevelési intézmények, civil szervezetek, egyházak családi értékeket közvetítő tevékenységeinek támogatása
- T2.9 A korrupció elleni fellépés
- T2.10 A kulturális közintézmények forrásainak növelése
- T2.11 Az oktatási intézményrendszer szerepének erősítése az identitás, az értékek és a helyi kötődés kialakításában
- T2.12 A honi és a határon túli magyarság között közvetítő kulturális intézmények és programok támogatása
- T2.13 Aktív külpolitikai tevékenység a fenntartható fejlődést támogató nemzetközi folyamatokban
- T2.14 Az egyéni tulajdon és szerződés szabadságának biztosítása
- T2.15 A kormány- és köztisztviselők, valamint az oktatási intézményekben foglalkoztatottak (nevelők, tanárok, vezetők) fenntarthatósági továbbképzése

Hazai helyzet áttekintése

Társadalmunk értékrendjében az önállóság fontos tényező, másrészt az állami szerepvállalás iránti igény is jellemző: így továbbra is fontos szerepe van a központi költségvetés normatív támogatásainak (pl. a kulturális közintézmények tekintetében), a közfoglalkoztatás rendszerének (mely nem csak a megélhetés lehetőségét biztosítja, de segíti a hátrányos helyzetű álláskeresők munka irányába történő integrálását is), illetve a határon túli magyarság különféle típusú segítésének (támogatásokkal, programokkal).

A különféle társadalmi közösségek létrejötte és működése önmagában is fontos cél, hiszen olyan közeget biztosítanak, ahol lehetőség nyílik az értékek átadására, illetve a társadalmi kapcsolatok ápolására. A közösségek létrejöttének és megerősítésének támogatása kiemelt cél az ifjúságpolitika terén is (pl. Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram). Az önkéntesség elismerésével és segítségével például elérhető, hogy az idősebb generációk a hagyományos munkavállalás évei után is megtalálják helyüket, szerepüket, és hasznosíthassák tudásukat és tapasztalataikat.⁹² Az önkéntesség a generációk közötti szálakat is erősíti, hiszen az önkéntes munkában jellemzően a tizenévesek, és a nyugdíjas korúak vesznek részt.⁹³

Annak érdekében, hogy Magyarország kormányzásában is a fenntarthatósághoz kapcsolódó elvek érvényesüljenek, szükség van a kormányzati szereplők (főként kormánytisztviselők) ismereteinek bővítésére.

---

⁹³<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/csalad-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/kiemelt-figyelmet-fordit-a-kormany-az-onkentessegre>

Megtett intézkedések

[T2.1] Az önkéntesség elősegítéséért az Emberi Erőforrások Minisztériuma felhívást tett közzé „Pro Voluntarius” Díjra történő jelölésre. A díj az önkéntesség, a közjó ellátása, valamint a fiatal generációk önkéntességre nevelésében végzett kiemelkedő szakmai teljesítmény, tevékenység elismerésére adományozható. A díj természetes személyeknek, önkormányzati, egyházi vagy civil szervezeteknek, közintézményeknek adható.

Hasonlóan az idős emberek gondozása, életvitelük megkönnyítése, nyugdíjas éveik tartalommal való megtöltése, a részükre történő kulturális és szabadidős programok szervezése a célja az Idősbarát Önkormányzat Díj alapításáról és adományozásáról szóló 58/2004. (VI. 18.) ESzCsM-BM együttes rendeletnek. Ez alapján Idősbarát Önkormányzat Díj elismerést kaptak – pályázat alapján – azok a helyi önkormányzatok, akik ebben kiemelkedő szerepet vállaltak. 2013-ban négy helyi önkormányzat, további négy helyi önkormányzat megosztva, míg 2014-ben öt helyi önkormányzat részesült ebben a díjban.

2012-ben megjelent a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 elfogadásáról és a végrehajtásához szükséges középtávú feladatokról szóló 1068/2012. (III. 20.) Korm. határozat.

[T2.3] Jogkövető magatartás

A Belügyminisztérium az önkormányzati tisztségviselők, köztisztviselők jogkövető munkájának segítése érdekében folyamatosan tájékoztatja az önkormányzatokat a feladat- és hatáskörüket érintő jogszabályváltozásokról, egyes jogalkalmazási kérdésekről, illetve különböző szakmai-módszertani anyagok eljuttatásával segítette az érintettek munkáját.

[T2.4] A társadalmi és gazdasági szereplők közötti bizalom erősítése

A munka világa területén a társadalmi és gazdasági szereplők, valamint a Kormány közötti bizalom erősítését, a társadalmi párbeszéd intézményesített működését szolgálják a versenyszférában és a közszférában működtetett egyeztető fórumok, ágazati párbeszéd bizottságok.

A versenyszférában 2012-ben jött létre a **Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma** (VKF), amelynek tagjai a Kormány képviselője mellett a versenyszférában leginkább érintett három országos munkaadói érdekképviseleti szervezet és három szakszervezeti konföderáció. A VKF a munka világát közvetlenül érintő kérdésekről folytat konzultációt. Az elért eredmények közül kiemelkedő jelentőségű, hogy 2012-ben, 2013-ban, és 2014-ben is megállapodás született a VKF-ben a következő évi minimálbér és garantált bérminimum összegéről, valamint a vállalkozások számára ajánlott keresetnövelés mértékéről. Számos más, például a foglalkoztatáspolitikát érintő kérdésben is aktív és eredményes háromoldalú egyeztetés folyt, példaként említhető a 2013-ban indított **Munkahelyvédelmi Akcióterv**. A konzultációk, egyeztetések és a létrejött megállapodások, a szociális partnerek által tanúsított felelősségérzet jelentősen hozzájárultak az elmúlt években a gazdasági folyamatok kedvező alakulásához, a vállalati gazdálkodás és a munkavállalói jövedelemalakulás kiszámíthatóságának növeléséhez, a foglalkoztatás bővüléséhez, a munka világában jelentkező konfliktusok megelőzéséhez.

A közszférában a munka világában a bizalom, az együttműködés erősítése területén fontos szerepet töltenek be az országos és ágazati érdekegyeztető fórumok. A Nemzetgazdasági Minisztérium működteti a közszféra átfogó országos érdekegyeztető fórumát, az **Országos Közszolgálati Érdekegyeztető Tanácsot** (OKÉT), valamint a közalkalmazotti törvény hatálya alá tartozó területek vonatkozásában a **Közalkalmazottak Országos Munkaügyi Tanácsát** (KOMT), amely fórumok munkájában a kormányzat mellett a közszférában érintett szakszervezeti konföderációk és az országos önkormányzati szövetségek vesznek részt. Mindkét fórum folyamatosan működött 2013-14-ben, biztosítva az érintett felek számára a konzultációs lehetőséget többek között olyan fontos témakörökben, mint a közszféra

keresetalakulását befolyásoló intézkedések, a közszféra jogviszonytörvényeinek változásai, a szakszervezeti jogok helyzete. A felmerült konzultációs igényeknek megfelelően az OKÉT 2013-ban 7, 2014-ben 3 ülést, a KOMT 2013-ban 1, 2014-ben 2 ülést tartott.

Az állami költségvetés jelentős pénzügyi támogatást nyújt a VKF-ben és az OKÉT-ban tagsággal rendelkező érdekképviseleti szervezeteknek elsősorban tevékenységük szakmai háttérének biztosításához. A VKF-ben tagsággal rendelkező hat érdekképviseleti szervezet 2013-ban 826 millió forint, 2014-ben 600 millió forint, az OKÉT-ban tagsággal rendelkező öt szakszervezeti konföderáció mindkét évben 300 millió forint költségvetési támogatást kapott.

A versenyszférában **kétoldalú ágazati párbeszéd bizottságok** (ÁPB) is működnek, közel 80 munkavállalói, illetve munkáltatói érdekképviseleti szervezet részvételével. Az elmúlt években 18 ágazati, 9 alágazati, 2 szakágazati párbeszéd bizottság alakult meg, a rehabilitációs párbeszéd bizottsággal együtt 2015-re összesen 30 ÁPB tevékenykedik. Az ÁPB-k szakmai programjaihoz nyújtott költségvetési támogatás 2013-ban és 2014-ben egyaránt 120,9 millió Ft volt évente.

A társadalmi és gazdasági együttműködés erősítését szolgálja a TÁMOP 2.5.3/B **jogsegély-szolgálatok** támogatására irányuló intézkedése is, melynek keretében az érdekképviseleti szervezetek a munka világához kapcsolódó jogi segítséget, tanácsadást nyújtanak a munkavállalók, munkáltatók, álláskeresők és vállalkozni szándékozók részére. Az ingyenes jogi segítség valamennyi régióban elérhető személyesen, telefonon vagy online felületen 2015 júniusáig.

[T2.6] A közfoglalkoztatás rendszere nem csak a megélhetés lehetőségét biztosítja a hátrányos helyzetű álláskeresők nagy tömegeinek, de segíti a munkához való szocializálásukat, növeli az egyéni felelősségvállalásukat önmagukkal és családjukkal szemben, a megszerzett jövedelem pedig lehetővé teszi, hogy ne segélyből éljenek meg, valamint értékteremtő, a települések számára fontos munkavégzésük éreztetni velük hasznosságukat, illetve szükségességüket a közösség számára. A közfoglalkoztatás célja, hogy az álláskeresők minél szélesebb rétegei számára megteremtse a társadalmilag hasznos, értékteremtő munkavégzés lehetőségét.

[T2.7] A társadalmi szervezetek támogatása

A közösségek létrejöttének és megerősítésének támogatása kiemelt ifjúságpolitikai cél. A **Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram (GYIA)** terhére minden évben gyermekek és fiatalok programjait, szervezeteit, kezdeményezéseit, valamint a fiatalokat segítő szakemberek fejlesztését támogató pályázatok kerülnek kiírásra a Gyermek- és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről szóló **1995. évi LXIV. törvényben** megfogalmazott célok mentén.

A **GYIA** keretében **2013.** évben 4 pályázati kategóriában írtak ki pályázatot, 429 db projektet **171 560 181 Ft** összegben támogattak.

2014. évben 5 pályázati kategória kiírása történt meg és 146 millió Ft keretösszeg állt rendelkezésre.

[T2.7] Évente elérhető a Zöld Forrás pályázat a hazai környezet- és természetvédelmi céllal létrejött civil szervezetek számára, a zöld civil szervezetek által is hatékonyan és eredményesen ellátható állami feladatok átvállalására, a Nemzeti Környezetvédelmi Program céljainak megvalósítására.

A Zöld Fesztivál cím meghirdetése lehetőséget teremtett a rendezvények környezetterhelésének csökkentésére és a környezettudatos gondolkodás terjesztésére a fesztiválózók körében. Az önkormányzatok és vállalkozások környezeti szemléletformálását, környezetbarát működését

ösztönözték a különböző díjak és elismerések (pl. Zöld Iroda verseny, Környezeti Megtakarítási Díj, Zöld Béka Díj, Arany Hangya díj).

[T2.9] A Kormány megalakulása óta az elmúlt húsz év legintenzívebb korrupcióellenes intézkedéssorozatát hajtotta végre. Mind a jog, mind a közigazgatás, mind a gazdaság terén sor került a korrupció megelőzéséhez szükséges feltételek javítására. A szigorúbb szabályozás megteremtésén túl most már a megelőzésre is hangsúly kerülhet, hogy minél tisztább közigazgatás és minél tisztább közélet jöjjön létre.

A korrupció elleni összehangolt, hatékony állami fellépésről írt alá közös nyilatkozatot a közigazgatási és igazságügyi miniszter, az Állami Számvevőszék elnöke, a Legfelsőbb Bíróság elnöke és a legfőbb ügyész 2011. november 18-án. A nyilatkozattevők lefektették, hogy az igazságszolgáltatási szervek függetlenségének tiszteletben tartása mellett összehangolt lépéseket tesznek a korrupció megelőzéséért, megfékezéséért, ennek érdekében folyamatosan konzultálnak és partnerszervezeteik, valamint más állami szervek bevonásával együttműködések hálózatát igyekeznek kialakítani.

Magyarország 2010 szeptemberében csatlakozott a **Nemzetközi Korrupcióellenes Akadémiához (IACA)**, mely az első oktatási intézmény, ami a világ minden tájáról képez szakembereket a kormányzati és nem kormányzati szerveknél egyaránt (a privát szektorban, a civil társadalomban, illetve a bírók, ügyészek, rendőrök között). Ez az együttműködés jelentős a nemzetközi kapcsolatok erősítésében, továbbá Magyarország korrupcióellenes stratégiájának kidolgozása során rendkívül fontos figyelembe venni más részes államok tapasztalatait, észrevételeit, elfogadott gyakorlatait és megoldásait.

A Kormány 2012. március 28-án elfogadta **közigazgatási korrupciómegelőzési programját**, mely fő célja, hogy a közigazgatás, államigazgatás, a kormányzati szervek jó ellenálló képességűek legyenek a korrupcióval szemben. A Kormány felhívta a korrupció elleni küzdelemért különös felelősséget viselő kormányzati szervezeteket, illetve a független állami szervezeteket, hogy korrupciómegelőzési tevékenységükről és együttműködésükről évente adjanak általános összefoglaló tájékoztatást, adatokat a Kormány számára. A projekttel kapcsolatos információk, intézkedések és szakmai anyagok a <http://korrupciomegelozes.kormany.hu> honlapon elérhetőek.

A hivatásetika megújítására, az összehangolt etikai szabályozás elősegítése érdekében Zöld Könyv készült az állami szerveknél érvényesítendő etikai követelményekről, amely segítségül szolgál ahhoz, hogy a közszolgálati hivatásrendi köztisztviselők, illetve a költségvetési szervek saját szervezetükre szabva elkészíthessék saját hivatásrendi, illetve szervezeti etikai kódexüket. A Könyvben megfogalmazott javaslatok védik a kormánytisztviselőket, javítják a szervezeten belüli viszonyok átláthatóságát és tájékozódási pontul szolgálnak az esetleges etikai dilemmák feloldása során.

A Magyar Kormánytisztviselői Kar Országos Közgyűlése 2013. június 21-én elfogadta a valamennyi kormánytisztviselőre kiterjedő Hivatásetikai Kódexet. A kormánytisztviselők 2013 júniusában megválasztották az etikai bizottságok tagjait, akik a Hivatásetikai Kódexet sértő cselekményeket fogják elbírálni, és az enyhébb etikai vétségek esetén figyelmeztetést, a súlyosabbak esetén megrovást szabnak ki.

Képzések és továbbképzések kezdődtek az integritás erősítésére. A korrupció elleni értékek megjelennek a 2013 őszén életbe lépő új Nemzeti Alaptantervben is, így a 9-12. évfolyamos diákok számára az etikai oktatás fontos elemévé válik a közösségi és társadalmi korrupció problémája. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen 2013. február 22-én integritás tanácsadó szakirányú továbbképzés indult, amelynek célja olyan szakemberek képzése, akik tevékenységükkel tovább fokozzák az átláthatóságot a közigazgatás minden területén. 2013-tól a korrupciómegelőzéssel és az integritással kapcsolatos ismeretek beépültek a közszolgálati

alap- és mesterképzés tantárgyai közé is. Továbbá a Magyar Közigazgatási Ösztöndíj Programban résztvevők is részesülnek korrupciómegelőzési képzésben.

A Kormány 2012-ben döntött róla, hogy Magyarország csatlakozik a **Nyílt Kormányzati Együttműködés (Open Government Partnership)** kezdeményezéshez, mellyel tovább szélesedett a nemzetközi szervezetekkel közös korrupciómegelőzési tevékenység. Az együttműködés keretében teendő vállalásokat a Kormány 2013 februárjában akciótervben rögzítette.

Az Állami Számvevőszék korrupcióellenes tevékenységének egyik kiemelt eleme a korrupciós kockázatokra és a korrupcióval szembeni védettségre koncentráló **Integritás Projekt** volt. A projekt fő eleme a kockázati térkép, amelynek alapja a költségvetési szervek önkéntes, kérdőíven alapuló adatszolgáltatása. A költségvetési szervekre vonatkozó évente frissülő adatokat az interneten bárki számára hozzáférhető Korrupciós Kockázati Térkép jeleníti meg.

A **megerősített bejelentővédelemi rendszernek** lényege, hogy megfelelő területet és védelmet nyújtson azok számára, akik a felhívják a figyelmet valamely szerv működése során tapasztalt visszaélésekre, hiányosságokra. A közérdekű bejelentők nem saját, hanem a közösség, mindannyiunk érdekében cselekednek, így joggal kell számítaniuk az esetleges retorziókkal szemben a kiemelt védelemre.

A 2013. július 1. napján hatályba lépett egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzés új szabályainak megállapítása érdekében szükséges módosításáról szóló 2013. évi LXXII. törvény a **nemzetbiztonsági ellenőrzés rendszerét** jelentős mértékben átalakította. A jövőben a nemzetbiztonsági ellenőrzés alá eső személy (néhány kivételtől eltekintve) külön formális eljárás nélkül, folyamatos ellenőrzés alatt áll a nemzetbiztonsági ellenőrzés alá eső jogviszony betöltésének teljes időszakában.

Szigorúbb büntetőjogi következmények életbe lépése. Az igazságszolgáltatási reform keretében alkotott alapvető új kódexekben, mint a 2014. március 15-től életbe lépő új Polgári Törvénykönyvben és a 2013. július 1-től életbe lépett új Büntető Törvénykönyvben is visszaköszönnek a közigazgatás fejlesztésében is kiemelt értékek: a korrupció elleni harc és az állami vagyonnal való felelős gazdálkodás elvárása. Több hónapon át tartó szakmai és társadalmi egyeztetést követően a Kormány javaslatára az Országgyűlés 2012. június 25-én elfogadta az új Büntető Törvénykönyvet, amely szigorúbb büntetési tételeket tartalmaz a korrupciós bűncselekményekre. A 2013. július 1-jén hatályba lépő új Btk. további lépéseket tesz a közélet tisztaságát védeni képes szabályok megalkotására.

Jogi személyek büntetőjogi felelőssége. A büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény immár kiterjed azokra az esetekre is, amikor a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követik el. A módosítás hatálybalépését követően tehát bizonyos esetekben akkor is lehetőség lesz a törvény alkalmazására, amikor a természetes személy elkövetők büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg, ám a bűncselekmény megtörténte egyértelmű.

A kormányalakulást követően megkezdődött a korábbi **hatalmi elit elszámoltatása**, a nemzeti vagyonnal való felelőtlen bánásmód felderítése. A Kormány elszámoltatási és korrupcióellenes kormányzati feladatokért felelős kormánybiztost nevezett ki, aki az állami cégeknél történt korábbi visszaéléseket és az állami földek jogellenes elherdálását vizsgálta. A kormánybiztos, valamint a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) munkájának köszönhetően több ügyben kezdődött átfogó vizsgálat, született feljelentés és indult nyomozás.

A Kormány által az Országgyűlés elé terjesztett egyik első törvény **az állami vagyonnal való felelős gazdálkodás** érdekében szükséges törvények módosításáról szóló törvénycsomag volt. A törvény szigorú feltételeket szab az állami vagyon kezelésére és rögzíti, hogy a vagyon hasznosításából származó bevételt vissza kell forgatni a vagyonkezelésbe, az nem a központi költségvetést gyarapítja. A Magyarország 2012. január 1-jén hatályba lépett új Alaptörvényéhez kapcsolódó nemzeti konzultáción jelentős többség támogatta azt, hogy szükség van a nemzeti vagyon, azon belül is a termőföld és a vízkészlet alkotmányos védelmére.

Az új Alaptörvény a magyar állam és az önkormányzatok tulajdonát nemzeti vagyonként határozza meg, és ezzel összhangban állapítja meg az azzal való gazdálkodás célját. Ennek megfelelően a nemzeti vagyon kezelése nem szolgálhat magánérdekeket, hanem azt a közösség javára kell használni, kiemelt figyelmet fordítva a végességükre tekintettel védelemre szoruló természeti erőforrásokra, valamint arra, hogy a nemzeti vagyon a jövő generációk számára is szükségleteik kielégítéséhez szükséges mértékben rendelkezésre álljon. 2011. december 23-án fogadta el az Országgyűlés a nemzeti vagyonról szóló sarkalatos törvényt, mely részletesen szabályozza ezt a területet.

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény szabályozza a közérdekű adatszolgáltatást. Ebben szerepel, hogy a közfeladatot ellátó szerv gazdálkodásának átfogó, számlaszintű, illetve tételes ellenőrzésére irányuló adatmegismerésekre külön törvények rendelkezései az irányadók. Ha elutasítják az adatkérést, az igénylő a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságnál vizsgálatot kezdeményezhet.

Megerősített törvényességi felügyelet. Az állami korrupció előtti kikapuk sorra záródnak el, amelyben a már megkezdett közigazgatási reformnak is jelentős szerepe van. A közigazgatás már megkezdett átalakításának is fontos hozadéka, hogy az új jogszabályokkal eredményesebben lehet fellépni az esetleges korrupció ellen. 2010 szeptemberétől a közigazgatási hivatalok (ma kormányhivatalok) visszakapták az önkormányzatok törvényességi ellenőrzését.

Gazdasági korrupció csökkentését szolgáló intézkedések. A korrupciót visszaszorító hatása is van azoknak a kormánydöntéseknek, amelyek megakadályozzák azt, hogy közpénzeket - a törvényesség látszata mögé bújva - tisztességtelenül csapoljanak le (a több milliós végkielégítések megadóztatása a közszférában, az állami vállalatoknál fizetett igazgatósági és felügyelő bizottsági tagok létszámának radikális csökkentése, 2 milliós bérplafon bevezetése). Ugyancsak a piaci szereplők, a hazai kis- és középvállalkozások számára a Kormány csökkentette, csökkenti az indokolatlan adminisztrációs terheket, amelyek akadályozták a munkaadókat és a munkavállalókat.

A Széll Kálmán Tervben vállaltaknak megfelelően 2012. január 1-jén **új közbeszerzési törvény** lépett életbe, amely a visszaélések és a korrupció visszaszorítása érdekében bezárja azokat a kikapukat, amelyeken keresztül az állam vagyona eddig elszivároghatott, tiszta és átlátható viszonyokat teremt. Hatékonyan segíti a korrupció elleni harcot az offshore cégek közbeszerzésekből való kizárásával, összességében gyorsabb és igazságosabb eljárásokat eredményez, és támogatja a kis- és közepes vállalkozások részvételét a közbeszerzésekben. Az új törvény lényeges célkitűzése, hogy az eljárások szabályai rugalmasabbak, kevésbé bürokratikusak és könnyebben alkalmazhatóak legyenek. Ennek érdekében újraszabályozza az egyes eljárástípusokat és csökkenti azokat az adminisztratív terheket, amelyek indokolatlanul lassították és bonyolították a közbeszerzéseket.

[T2.10] A kulturális közintézmények forrásaiban fontos szerepe van a központi költségvetés normatív támogatásának, ami miatt a kulturális intézmények működési hatékonysága és térségi jelenléte fennmaradhatott. Ezzel együtt a helyi közösségek erősítése is egyre inkább előtérbe kerül(hetett), így a fenntarthatóbb társadalom, a társadalmi fenntarthatóság célkiűzés is megvalósíthatóbbá válik.

[T2.12] A honi és a határon túli magyarság között kapcsolat erősítése

Az ifjúságügyi tárca képviselői rendszeresen, személyesen is részt vesznek a Kárpát-medencében a magyar szellemi műhelyek ifjúságot megszólító szakmai rendezvényein (mindenekelőtt az erdélyi Bálványosi Nyári Szabadegyetemen és Diáktáborban (Tusványos), a felvidéki Gombaszögi Nyári Táborban, valamint a Martosi Szabadegyetemen).

[T2.12] A **MIK** a magyarországi és a határon túli magyar fiatalok legmagasabb szintű egyeztető fóruma – amely Budapesten, 1999. november 27-én alakult – napjainkig fő célkitűzésének tekinti az összmagyarság érdekképviselését, különös tekintettel az ifjúságra, vagyis a jövő nemzedékére. A MIK célja, hogy minél több anyaországi és határon túli magyar fiatal számára nyíljon lehetőség határokon átnyúló kapcsolatfelvételtre és a kapcsolatok elmélyítésére más magyar fiatalokkal, elősegítve a magyar fiatalok testi, szellemi és erkölcsi fejlődését. A MIK évente két rendes konferenciaülést, egy vagy két képzést és négy Állandó Bizottsági ülést tart. A MIK őszi konferenciaüléseit mindig Magyarországon, tavaszi konferenciaüléseit a Kárpát-medence valamely más régiójában tartja.

[T2.12] A Magyar Kormány nemzetpolitikai stratégiájához kapcsolódó célok megvalósítására szánt összeg jelentős része a **Bethlen Gábor Alap**ban jelenik meg. A Bethlen Gábor Alap elkülönített állami pénzalap, pénzeszközeinek kezelését a 2011. áprilisában létrehozott nonprofit gazdasági társaság, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. végzi. Kiemelt feladata a külhoni magyarság szülőföldjén történő egyéni és közösségi boldogulásának, anyagi, szellemi gyarapodásának elősegítése és kultúrájának megőrzése érdekében támogatások nyújtása. Feladata a támogatások igénybevétele és hatékony kihelyezése céljából átlátható pályázati rendszer működtetése. Az Alapkezelő tevékenységével hozzájárul a világ összmagyarsága nemzettudatának erősítéséhez, a magyar-magyar kapcsolatok ápolásához.

A Bethlen Gábor Alapról szóló, 2010 decemberében elfogadott törvény szerint egyrészt a külhoni régiók politikai képviselői jelölik meg az adott évben támogatandó prioritásokat (ennek kerete a Magyar Állandó Értekezlet plenáris ülése, amely után a szakterületek rögzítik a szakterületekre vonatkozó útmutatásaikat), másrészt a magyar állam által elindított programok is befolyásolják a támogatáspolitikai irányát.

A nemzetpolitikára fordítható összegek a következőképpen alakultak: 2012-ben 13,19 Mrd Ft; 2013-ban 15,11 Mrd Ft; 2014-ben 16,59 Mrd Ft; 2015-ben 17,62 Mrd Ft áll rendelkezésre. A támogatások jelentős részét oktatási illetve kulturális programokra fordítják. A támogatások hozzájárultak a külhoni magyar szervezetek és intézmények működéséhez. Számos fontos projekt valósult meg, a demográfiai fogyást, a pozícióvesztést, az intézmények sorvadását csak a megfelelő alapokon álló nemzetpolitika és támogatáspolitikai tudja megállítani.

[T2.12] Az utóbbi években a határon túli **közgyűjteményi feladatok** támogatására elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) keretei között kaphattak támogatást az érintettek, de az országos intézmények küldetésüknek megfelelően beépítették saját intézményi tevékenységükbe is a határon túli feladatokat.

A közgyűjteményi szakterületen működő kiemelt határon túli támogatások, kapcsolatok:

- Az NKA Közgyűjteményi Kollégiuma 2014-ben 500 000 Ft támogatást ítelt meg közvetlenül határon túli szervezetnek „A kalondai kenderfeldolgozás folyamata” bemutatására.
- Az NKA Márai-programjában eddig 48 határon túli magyar könyvtár részesült támogatásban állományának gyarapítására. A határon túli könyvtárak igényei azonban jelentősen meghaladják a Márai program lehetőségeit.
- 8 Kárpát-medencei képzőhellyel kötött együttműködési megállapodásra épülve indult határon túli (ukrán, szlovák, szlovén, horvát, szerb és román) közgyűjteményi szakemberek anyanyelvű képzése és továbbképzése 2014 szeptemberétől az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézetének szervezésében az NKA 1,5 millió forintos támogatásával.
- Szintén az NKA által működtetett Ithaka program lehetővé teszi a közgyűjtemények gyarapítását a külföldön található, a magyar művelődés- és tudománytörténet szempontjából jelentős hagyatékok és gyűjtemények megszerzésének, hazaszállításának és elhelyezésének finanszírozásával.
- A külhoni magyar múzeumokkal, könyvtárakkal, levéltárakkal intenzív szakmai kapcsolatot ápolnak a magyar intézmények és a magyar szakmai szervezetek.

- Minden évben megrendezésre kerül Csongrádon a Kárpát-medencei Könyvtárosok Konferenciája, amelyen valamennyi szomszédos ország könyvtáros szakmai szervezete képviselteti magát. 2013-ban az Informatikai és Könyvtári Szövetség 7 ország könyvtáros szakmai szervezetével kötött együttműködési megállapodást. A rendezvényt az NKA is támogatta.
- Emellett 4 évenként kerül megrendezésre az Országgyűlési Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár szervezésében a Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója a Parlamentben, amelyen, számos határon túli, Európában és az Amerikai Egyesült Államokban dolgozó könyvtáros vesz részt. A rendezvényt 2013-ban a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) és az NKA is támogatta.

Az **előadó-művészeti szervezetek** támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló 2008. évi XCIX. törvény (Emtv.) alapján kiírt színházi és zenei pályázatok tematikusan beemelik a határon túli pályázókat, a szakmai együttműködést elősegítve. 2014-ben 49,5 millió forint támogatásban részesültek a határon túli professzionális színházi és táncművészeti szervezetek. Ez a keretösszeg 5 millió forinttal volt több, mint a 2013. évi. A színházak 39,75 millió forintra pályázhattak, határon túli produkció más országban történő vendégjátékának megvalósítására; koprodukció létrehozására, koprodukció továbbjátszására; ezzel támogatva, hogy határon túli szervezetek Magyarországra vagy másik határon túli országba látogathassanak. Nyerhettek támogatást önálló produkció létrehozására és továbbjátszására, valamint technikai fejlesztésekre is. A táncművészeti szervezetek 9,75 millió forint keretösszegre pályázhattak határon túli produkció vendégjátékának megvalósítására, koprodukció létrehozására, koprodukció továbbjátszására és szakmai képzés támogatására.

Az Emtv. alapján a korábbi évek gyakorlatának megfelelően a Katona József produkciós pályázaton és további három altémában is pályázhattak a határon túli professzionális szervezetek. 2014-ben meghívásos pályázat útján erősítette a kulturális kormányzat a határon túli magyar színházak jelenlétét 33 millió forintos keretösszeggel.

A közművelődési szakterület keretében a külhoni területen zajló **közösségi, kulturális programok, rendezvénysorozatok**, valamint a **külhoni területek, elsődlegesen a közösségfejlesztés módszertanával dolgozó szakemberképzés támogatása** valósult meg. A közművelődési **háttérintézmények kapcsolatrendszere**, valamint a rájuk épülő **szakmai programok** is említést érdemelnek. A **Hagyományok Háza** népművészeti területen kiépített széles kapcsolatrendszerére alapozva végez arra épülő gyűjtő, feldolgozó, megőrző, átörökítő és megújító munkát. A **Nemzeti Művelődési Intézet** megyei irodáinak határon túli tevékenysége jelentős. Közülük is kiemelendő a **Zala megyei iroda szlovén kapcsolata** (a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel való együttműködés keretében kulturális **szakemberek munkamegbeszéléseire**, Zala megyei **művészeti csoportvezetők** muravidéki „vendégmunkájára” és a **művészeti csoportok rendszeres vendégfellépéseire** (színjátékok, kórusok, néptánc-népzenei csoportok, versmondók cseréjére kerül sor), valamint a **Hajdú-Bihar megyei iroda** kapcsolatai (a Bihar két oldalán található települések **kulturális-turisztikai együttműködése**, amely a szakmai kapcsolattartáson túl közös projekteket is eredményez, többek között az elsődlegesen **a helyi (épített és természeti), közösségi (hagyományok, közösségi programok) értéket bemutató**, a közösségi kapcsolatok kiépítését szolgáló „Királyok, fejedelmek útja” program).

A Kárpát-medence magyarságának egységes oktatási, közművelődési és kulturális fejlesztése érdekében együttműködési megállapodást írt alá 2014. júniusában a Nemzeti Művelődési Intézet (NMI) és a Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI). A Megállapodás célja a határokon átívelő, aktívan együttműködő tagokból álló kulturális hálózat kialakítása. E hálózatfejlesztő munka bázisai az NMI, az NSKI, a külhoni közművelődési intézetek, a művelődő közösségek

és a szakmai civil szervezetek, továbbá ezek együttműködése. A megállapodás öt évre szól, ezt követően a partnerek felülvizsgálják az eltelt időszak tapasztalatait és döntenek a további együttműködés módjáról.

[T2.13] Magyarország **aktív külpolitikai tevékenysége** keretében 2013-2014 során vezető szerepet vállalt a fenntartható fejlődési célokra vonatkozó javaslat kidolgozásával megbízott **ENSZ Nyílt Munkacsoport (OWG)** munkájában: hazánk New York-i ENSZ nagykövete látta el a munkacsoport társelnöki feladatait másfél éven keresztül Kenyával közösen, amely során a magyar társelnök tevékenységét nagy elismerés övezte. Az OWG munkájának sikerességét mutatja, hogy az ENSZ Közgyűlés 2014. szeptember 10-én konszenzussal fogadta el az OWG-jelentést üdvözlő határozatot, amelynek értelmében a jelentésben szereplő javaslatok alapul szolgálnak a Fenntartható Fejlődési Célok 2015 utáni keretrendszerbe történő beillesztéséhez.

[T2.13] A Kormány 2013 októberében – az 1968/2013. (X. 13.) Korm. határozattal – elfogadta **Magyarország Migrációs Stratégiáját**.

A Stratégia kialakítása során Magyarország a területén megjelenő migráció szabályozása és ellenőrzése tekintetében

- támogatja a legális migráció minden formáját, jogi eszközei révén lehetőséget biztosít a huzamos idejű tartózkodásra, a letelepedésre, a magyar állampolgárság megszerzésére (honosításra). Ez utóbbi körben külön figyelmet fordít a magyar diaszpórához tartozó személyek egyszerűsített honosítására az ilyen eljárást kezdeményezők lakóhelyüktől történő elszakadása kötelezettségének mellőzésével (mozgás szabadságának biztosítása);
- eleget tesz menekültügyi nemzetközi és európai uniós kötelezettségeinek, a menedéket kérelmezők számára a nemzetközi és a hazai normákban előírt védelmet biztosítja (nemzetközi védelem biztosításának elve);
- elősegíti a huzamosan Magyarországon tartózkodó legális migránsok és nemzetközi védelmet élvezők társadalmi beilleszkedését (integráció elve);
- a hontalanság eseteinek csökkentése mellett hathatós segítséget kíván nyújtani a hontalanok számára önálló, magas szintű védelmet kínáló jogállással (hontalanok védelmének elve);
- határozottan fellép az országba való beutazás és tartózkodás szabályainak megsértése, avagy az országban való tartózkodásra jogosító lehetőségekkel való visszaélés esetén fennálló jogellenes állapot megszüntetése érdekében; (illegális migráció elleni határozott fellépés elve);
- hatékony kommunikációval elősegíti, hogy a társadalom tagjai hiteles információhoz jussanak a migrációs folyamatokról, és ezáltal csökkenjenek az e folyamathoz kapcsolódó előítéletek (kommunikáció fontosságának elve).

[T2.15] A közszolgálati tisztviselők továbbképzéséről szóló 273/2012. (IX. 28) Korm. rendelet alapjaiban változtatta meg a **kormánytisztviselők továbbképzési rendszerét**, mely alapján a továbbképzés 2013-tól a közszolgálati tisztviselők részére, a közigazgatás minden szintjén kötelező lett. A kormánytisztviselő továbbképzési kötelezettsége a közszolgálati, valamint szakmai továbbképzési programokkal, illetve a vezetőképzésben való részvétellel teljesíthető. A továbbképzési időszak időtartama négy év (2014-2017) és a továbbképzések teljesítésének mérése tanulmányi pontrendszer alapján történik.

A kormánytisztviselők továbbképzési kötelezettsége 2013-ban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) által szervezett minősített továbbképzéseken, valamint a minisztériumban szervezett belső továbbképzéseken, illetve az KIM és az NKE által megvalósuló ÁROP pályázat keretében szervezett képzéseken történő részvétellel volt teljesíthető. A belső továbbképzéshez tartoztak az NKE programjegyzékében szereplő, a minisztérium szervezeti egységei által szervezett konferenciák, továbbképzések. 2013-ban minden – a továbbképzési

kötelezettség alól nem mentesülő – kormánytisztviselőnek legalább egy képzésen kellett részt vennie, melyért még pontszám nem járt.

2014. januártól kezdetét vette a közzolgálati tisztviselők első négyéves (2014-2017-ig tartó) továbbképzési időszaka. A négy év alatt teljesítendő továbbképzési kötelezettség felsőfokú végzettségű tisztviselők, illetve vezetők esetében 128 pont, középfokú végzettségű tisztviselők esetében 64 pont. 2014-től a közigazgatási szakvizsga is részévé vált a továbbképzési rendszernek, teljesítése a közzolgálati továbbképzési kötelezettségből 30 tanulmányi pontot ért. A kormánytisztviselő továbbképzési kötelezettsége 2014. január 1-től, illetve a közigazgatási alapvizsga letételének napjától kezdődött. A továbbképzési programok körét és a programok pontértékét az NKE Vezető- és Továbbképzési Intézet honlapján (<http://vtki.uni-nke.hu/tovabbkepzes>), illetve a Továbbképzési és Vizsga Portálon is elérhető továbbképzési programjegyzék tartalmazta. 2014-től minden továbbképzésre kötelezett kormánytisztviselő részére egyéni továbbképzési terv készül.

A kormány- és köztisztviselők továbbképzéséhez kapcsolódva a Belügyminisztérium a Miniszterelnökséggel együttműködve 2014-ben országos szintű oktatást, felkészítést tartott az újonnan megválasztott önkormányzati képviselők (polgármesterek) számára, melynek során mintegy 14 ezer személy részesült oktatásban.

– 3. Természeti erőforrások

– *Teendők:*

- T3.1 A környezettudatos magatartás, egyéni felelősségvállalás az egyes környezeti ártalmak csökkentésére, a szűkös erőforrások korlátozott felhasználására; környezettudatos magatartásminták közvetítése a következő generációknak
- T3.2 A környezeti ártalmak csökkentésének támogatása
- T3.3 Környezetkímélő technológiák használatára való áttérés
- T3.4 A környezeti fenntarthatóság céljának befogadása a szervezetek értékrendjébe
- T3.5 Környezettudatosság növelésére irányuló kampányok; a környezeti károk megelőzésére és mérséklésére irányuló tevékenységek; javaslattétel a kormányzati szerveknek
- T3.6 A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek átadásának erősítése a közoktatásban – fenntartható életmódra nevelés
- T3.7 Megújuló energiaforrások felhasználásának és előállításának támogatása (pl. kisvállalkozások biomassza-felhasználása),
- T3.8 Kék gazdaság – vállalati kutatás-fejlesztés, innováció, egyetemi alap- és alkalmazott kutatások támogatása a hulladékgazdálkodás, szennyvízgyártás, megújuló energiaforrások tekintetében, ökológikus termelési és fogyasztási rendszerek támogatása
- T3.9 A környezeti fenntarthatóság értékrendjének közvetítése
- T3.10 Zöldgazdasági reformok: a szabályozási, adózási, támogatási rendszereken keresztül az energia- és anyagfelhasználás megfelelő beárazása
- T3.11 A kritikus állapotban lévő erőforrások esetében normatív, korlátozó előírások bevezetése, esetlegesen az erőforrás-felhasználás teljes tilalma.
- T3.12 A környezeti hatásvizsgálatok elvi alapjainak megteremtése, a szükséges módszertanok kidolgozása
- T3.13 A környezeti fenntarthatósági szempontokat meg kell jeleníteni Magyarország stratégiai jelentőségű helyi és ágazati tervezési dokumentumában, valamint az ágazati szabályozásában
- T3.14 A környezetvédelmi szabályozás áttekintése, a feleslegesen bonyolult és adminisztrációigényes szabályok deregulációja vagy egyszerűsítése
- T3.15 Ellenálló-képesség növelése az éghajlat-változási hatásokkal szemben

Hazai helyzet áttekintése

Magyarország természeti adottságai, természeti erőforrásai változatosak. Hazánk területének 80-85%-át mező- és erdőgazdasági művelésre alkalmas talajok fedik, ezért a termőtalaj az egyik legfontosabb megújuló természeti erőforrásunk. A folyamatos erdőtelepítéseknek és a fenntartható erdőgazdálkodásnak köszönhetően az ország erdőgazdálkodással érintett teljes területe 2014-ben 2059 ezer hektár, amely az ország területének 22,1%-a. Ebből az erdőterület (faállománnyal borított vagy erdősítésre kötelezett terület) összesen 1933,6 ezer hektár, ami alapján az ország erdősültsége 20,8%. Magyarország zöld hálózata, azaz a természetközeli élőhelyeknek számító területek kiterjedése még több mint 36%-ot fed le hazánkban.

A felszín alatti vízkészleteink európai viszonylatban is kiemelkedő jelentőségűek és minőségűek: 68%-ban eléri a VKI szerinti „jó állapotot”, a hazai ivóvízellátás 55,5%-ban (2012) felszín alatti vizek igénybevételén alapul.

Magyarország nyersanyagokban és energiahordozókban – az igényekhez képest – szerény készletekkel rendelkezik. A hazai energiahordozók a szükségletek kevesebb, mint felét elégítik ki, ezért nagy a kőolaj-, földgáz- és a villamosenergia-import, elsősorban Oroszországból és az Európai Unió tagországaiból.

Az ember és a természet viszonyát hosszabb távon a társadalmi értékrend és az ebből fakadó viselkedés, termelési-fogyasztási szokások befolyásolják leginkább. A környezettudatos

viselkedés elterjedéséhez kiemelten fontos, hogy a társadalom megfelelő környezeti ismeretekkel és információval rendelkezzen, változtasson korábbi szokásain, illetve hogy elérhetőek legyenek a fenntartható alternatívák.

Megtett intézkedések

[T3.1; T3.6; T3.9] A környezettudatos magatartás, egyéni felelősségvállalás, a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek átadása

A köznevelési intézményekben a nevelési–oktatási feladatok része a környezeti nevelés. Kereteit elsősorban az **Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja** és a **Nemzeti Alaptanterv**, valamint az erre épülő kerettantervek ajánlásai jelentik. A Nemzeti Alaptantervben több műveltségi terület is foglalkozik a környezetvédelem, fenntarthatóság kérdéseivel, a környezeti nevelés kiemelt fejlesztési területté vált. Az iskolák számára számos olyan választható kerettanterv, tanári segédlet áll rendelkezésre, mely összhangban áll több tantárgy vonatkozásában a környezeti neveléssel és a környezeti problémákkal. Az ismeretek elsajátításához számos tankönyv is elérhető az iskolák, pedagógusok számára.

A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése érdekében is folytatódtak a **közoktatás területén** több éves múlttal rendelkező nevelési, oktatási programok (GLOBE, BISEL, Kaán Károly Országos Természet- és Környezetismereti Verseny, Kitaibel Pál Országos Biológiai és Környezetvédelmi Tanulmányi Verseny, Duna Ismerettár Tanulmányi Verseny), a minősítési rendszerek működtetése, bővítése (Ökoiskola Hálózat, Zöld Óvoda rendszer, minősített erdei óvoda és iskola szolgáltatók). A **Zöld Óvoda** címmel rendelkező intézmények száma 2013-ra 633-ra nőtt, és 7 intézmény működött Zöld Óvoda bázisintézményként. Ezzel párhuzamosan elkészült a zöld mentori tevékenységek tartalma, mely a pedagógiai gyakorlati nevelőmunka tartalmi fejlesztését, a szakmai informáltságot segítette. A környezeti nevelést a mindennapok részévé tevő, államilag elismert és ellenőrzött minőségbiztosítási rendszerrel dolgozó **ökoiskolák** száma a 2009. évi 471-ről 2013-ra 750 fölé emelkedett. A GLOBE programban résztvevő iskolák száma 2012-ben 27 volt; a Duna Ismerettár Tanulmányi Versenyre évente 400 körüli számban jelentkeznek csapatok.

A Zöld Óvoda és Ökoiskola koordinátorok részére új, akkreditált pedagógus továbbképzés indult „Égigérő tanterem” címen, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet gondozásában, a Svájci Magyar Együttműködési Program támogatásával. A program keretében 2016-ig lehetőség adódik gyermekek, tanulók erdei óvoda és iskola programokon való részvételének pályázati úton történő támogatására. TÁMOP támogatással, több intézmény együttműködésében valósult meg az ökoiskolai nevelési-oktatási program fejlesztése, amely segíti az ökoiskolák (és a leendő ökoiskolák) fenntarthatóságra nevelési munkáját. Az Erdei Óvoda és Erdei Iskola Program keretében Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) támogatással infrastrukturális fejlesztések valósultak meg.

A **természetközeli élményszerzést** számos esemény segítette (pl. Duna Múzeum pályázata a Víz Világnapja alkalmából, KvVM „Egy mozdulat” – Energiavadászat az iskolában című interaktív versenye a környezetvédelem és energia-megtakarítás népszerűsítése érdekében). A hazai nemzeti parkok aktívan részt vettek a környezeti nevelési munkában (pl. földalatti földrajzórák, természettel kapcsolatos programok, jeles napok alkalmából ingyenes rendezvények ökoiskolásoknak és zöld óvodásoknak).

A **szakképzés** területén a környezet- és vízügyi ágazati szempontok modulokon keresztül épülnek be a szakképesítések szakmai- és vizsgakövetelményeibe (pl. környezetgazdálkodás, hulladékgazdálkodás és természetvédelem). Az új Országos Képzési Jegyzéket a 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet tartalmazza. 2012 folyamán elkészültek a szakképzési kerettantervek, melyek mindegyikében megtalálhatóak azok a tananyag-tartalmak, amelyek a környezetvédelmet, a környezettudatosság elsajátítását célozzák, mind szakma-specifikus, mind horizontális módon. A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet a környezetvédelmi

és vízgazdálkodási szakképzés szakmacsoportban fejlesztési dokumentumokat készített, továbbképzéseket akkreditált (pl. környezeti nevelés elméletben és gyakorlatban), valamint tanulmányi versenyeket, pedagógus továbbképzést szervezett. Az Intézet a szakmai és vizsgakövetelmények hozzávetőleg 2600 moduljából kigyűjtötte azokat, amelyek környezetvédelmi tartalmuk miatt kapcsolódási pontot jelenthetnek egyéb szakképesítések vonatkozásában (23 db modul már a nevében is tartalmazza a környezetvédelem kifejezést, 259 db modul pedig a tartalmában nevesíti a környezetvédelmet feladatok, szakmai ismeretek vagy a szakmai készségek között). Számos szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményébe beépült a környezetvédelem, környezetgazdálkodás, ökológiai gazdálkodás, termékdíj témaköre, illetve új szakképesítések jelentek meg (pl. klímareferens szakképzés). Rendszeresen megrendezték a Környezetvédelmi és Vízügyi Országos Szakmai Tanulmányi Versenyt a szakképző iskolák végzős tanulóinak részvételével.

A gyűjteményes kertek gazdag élőgyűjteményeikkel és azok bemutatásával, környezeti és természetvédelmi üzenetek közvetítésével járultak hozzá a környezeti és természeti ismeretek megszerzéséhez, a pedagógiai munka színvonalas végzéséhez.

A felsőoktatás területén az agrár, a műszaki és a természettudományi képzési terület alap- és mesterképzési szakjaiban megjelentek a környezetvédelmi és környezet-tudatossági szempontok, a pedagógusképzés rendszere megújult a fenntartható fejlődés, környezetvédelem, környezettudatosságra nevelés szempontjainak figyelembevételével.

A felsőoktatáson belül a környezetvédelemhez kapcsolódó szakképzésekre vonatkozó képzési és kimeneti követelményeket, valamint a környezetvédelemmel kapcsolatos kompetenciákat a 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet határozza meg. A felsőoktatás alap- és mesterképzési rendszerében a szakok többségükben szakspecifikus ismeretként tartalmazzák a környezettudatos szemlélet alakításához szükséges tudást, emellett tudományterületenként, illetve képzési területenként önálló alapképzési és mesterképzési szakok is működnek a környezettudomány tudományághoz igazodóan (pl. környezetgazdálkodási agrármérnök, természetvédelmi mérnök, környezetmérnök, környezettan tanárszak).

A megújult óvópedagógus és a tanítóképzési szakok képzési és kimeneti követelménye szerint az óvópedagógusnak és a tanítónak oklevele megszerzéséhez környezettudatos magatartással kell rendelkeznie. 2013-ban a szakmai elméleti és gyakorlati képzést ellátó pedagógusok szakmai, módszertani továbbképzése valósult meg a Környezetvédelem-vízgazdálkodás szakmacsoportot érintő változásokról, illetve szakmai tájékoztató anyag is készült. A környezet-, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek, valamint a nemzeti parkok együttműködés keretében segítették a pedagógusok továbbképzését, az egyetemeken folyó oktatást, szakdolgozati témákat írtak ki hallgatók részére, segítve az anyaggyűjtést, konzultációt, illetve szakmai gyakorlati lehetőséget is biztosítottak.

A Vidékfejlesztési Minisztérium a felsőoktatási tanulmányokat folytató hallgatók és diplomás pályakezdők számára **környezetvédelmi gyakornoki programot** hirdetett meg. A kezdeményezés elsődleges célja, hogy a résztvevők tapasztalatot szerezzenek az államigazgatás környezetügyi oldalának működéséről, betekintést nyerjenek a Vidékfejlesztési Minisztérium és a felügyelete alá tartozó környezet- és természetvédelmi szervek munkájába. A résztvevők megismerhették a zöldhatóságok, a nemzeti parkok, a Nemzeti Környezetügyi Intézet, az Országos Meteorológiai Szolgálat és az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség munkáját is.

A tananyagok és a képzések fenntartható fejlődéssel, éghajlatváltozással kapcsolatos tartalomfejlesztését TÁMOP pályázatok segítették. TÁMOP támogatással környezetvédelmi mutatószámrendszer kidolgozása kezdődött meg a Felsőoktatási Vezetői Információs Rendszer számára. A természettudományi felsőoktatási területek gyakorlati képzéssel, oktatással, kutatással kapcsolatos infrastruktúrájának fejlesztéséhez a TIOP nyújtott támogatást. A TÁMOP keretében a kiemelt iparágakhoz és kutatási területekhez kapcsolódó fejlesztési

program indult, amely több felsőoktatási zöldgazdasági projekteket támogatott (pl. Debreceni Egyetem - Zöld Energia Felsőoktatási Együttműködés; Veszprémi Egyetem - Zöld Energia - Felsőoktatási ágazati együttműködés; Szent István Egyetem - Ágazati együttműködés a hulladékgazdálkodás, szennyvízkezelés és megújuló energia képzési rendszerének fejlesztése érdekében).

A felsőoktatási tevékenységek színvonalának emeléséhez szükséges infrastrukturális és informatikai fejlesztések támogatása című TIOP-1.3.1-10/1 pályázatok vonatkozásában a projekt beruházási költségeinek legalább 65%-át kellett kitenniük a műszaki-természettudományi kategóriájába tartozó képzésekhez és kutatásokhoz kapcsolódó fejlesztéseknek. Ebbe beletartoznak az alapképzések, a mesterképzések, a szakirányú továbbképzések, valamint a felsőoktatási szakképzés keretében folyó környezetvédelmi képzések is.

[T3.2] A környezeti ártalmak csökkentésének támogatása a vizek mennyiségi és minőségi védelme érdekében

A Víz Keretirányelv (VKI) előírásai szerint az Európai Unió tagállamaiban 2015-ig jó állapotba kell hozni minden olyan felszíni és felszín alatti vizet, amelyek esetén ez egyáltalán lehetséges és fenntarthatóvá kell tenni a jó állapotot. A 2009-ben elkészült első Vízyűjtő-gazdálkodási Tervet (VGT) 2015. december 22-ig felül kell vizsgálni. 2014-ben folytatódott a VGT felülvizsgálata, illetve elkészült a vízhasználatok gazdasági elemzése, amely a 2014-2020 közötti európai uniós források felhasználásának előfeltételeinek (tematikus ex-ante feltétel) alapvető eleme. Emellett kiemelt feladat a vízre vonatkozó ex-ante feltétel teljesítését szolgáló szabályozási koncepció elkészítése.

A VGT felülvizsgálathoz és a Kvassay Jenő Tervhez (a vízgazdálkodási stratégiához) szükséges pénzügyi forrás a KEOP 7.9.0. keret terhére rendelkezésre áll.

A 2013. és 2014. évben is folytatódott az ivóvízbázis-védelmi program megvalósítása. A beruházási program 1997-ben indult, befejezés előtt áll. A még folyamatban lévő beruházások megvalósítása és lezárása a költségvetésben rendelkezésre álló pénzeszközök felhasználásával biztosított.

Magyarországon 2013. és 2014. év során tovább folytatódott a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program (Szennyvíz Program) megvalósítása, mely az ország megfelelő települési szennyvízgyűjtő és tisztító rendszerek kiépítésére vonatkozó tagállami kötelezettségeinek végrehajtását szolgálja. A Szennyvíz Programnak köszönhetően tovább nőtt a tisztítás céljából közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózaton közüzemi szennyvíztisztító telepre vezetett és szállított, III. tisztítási fokozattal is tisztított szennyvíz mennyisége (2013-ban 377 millió m³ volt ez az érték, ami a 2012-es évhez képest 52 millió m³ növekedést jelentett, KSH), illetve a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózattal rendelkező lakások száma (2013-ban további 48 726 lakással, KSH). Az összes ártalmatlanított nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz 2013-ban 2,9 millió m³ volt (KSH).

[T3.2] A környezeti ártalmak csökkentésének támogatása a levegőminőség védelmére

A levegőminőség javítása érdekében fontos feladat a közlekedési eredetű légszennyezés csökkentése. A közösségi közlekedés fejlesztése a környezet védelmét, a légszennyezés csökkentését is eredményezi. A közösségi közlekedés területén alapvető cél a személyszállításban a közösségi közlekedésnek az EU átlagához (12-15%) képest kedvező részarányának (22-25%) megőrzése és ha lehetséges, további növelése, valamint ahol lehetséges, a kötöttpályás közlekedés előnyben részesítése az autóbusszal szemben, továbbá a mobilitási igények egyre magasabb színvonalú, de a költségvetés teherbíró képességét is figyelembe vevő, környezetkímélő módon történő kielégítése. Ezt szolgálják a vasúti járműbeszerzések (elektromos motorvonatok), továbbá a Magyarország helyközi

személyszállításának 2/3-át ellátó, az ország településeinek 99,9%-ba eljutó és emellett sok településen helyi autóbuzsos közösségi közlekedést is ellátó Volán társaságok autóbuzsparkjának korszerűsítésére irányuló, várhatóan rövidesen meginduló autóbuzs csereprogram is.

Az utóbbi teljesítésére rövid időn belül 800-1200, azt követően évi 400-600 autóbuzs beszerzése szükséges, amelyekből az új beszerzésű járművek esetén környezetvédelmi szempontból igen kedvező EURO VI. minősítésű, de használt autóbuzs beszerzése esetén is a jelenlegi járműveknél nagyságrendekkel környezetkímélőbb autóbuzspark kerül kialakításra.

A Közlekedési Operatív Programban (KözOP) kiemelten jelent meg a környezeti fenntarthatóság, az operatív program átfogó céljai mellett a környezetkímélő közlekedési módok fejlesztése külön hangsúlyt kapott. Az operatív programhoz indikátorként kapcsolódik az ÜHG emisszió csökkentése (CO₂, N₂O, CH₄ kibocsátás mértékének változása) és a közlekedésből származó por emisszió mértékének változása Budapesten.

A KözOP keretén belül az alábbi, Európai Unió és hazai finanszírozású projektek járultak hozzá (a teljesség igénye nélkül) a környezeti fenntarthatósághoz:

- Kecskeméten 25 db alacsonypadlós hibrid (dízel és elektromos üzemű) autóbuzs vásárlása,
- Szegeden elektromos tömegközlekedés fejlesztése,
- Miskolcon városi villamosvasút fejlesztése,
- Budapesti villamos és trolibusz járműfejlesztés I. ütemében 47 villamos és 24 trolibusz beszerzése,
- Elővárosi vasúti személyszállítás céljára 42 db villamos motorvonat beszerzése,
- A kerékpárút hálózat fejlesztése, ezáltal közel 200 km-re történő kiterjesztése.

A környezeti ártalmak és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez hozzájárul továbbá a budapesti közösségi közlekedés fejlesztése (budai fonódó villamosközlekedés megteremtése, a budapesti 4. sz. metróvonal kiépítése, Budai Vár és környéke közlekedés fejlesztése, 1-es és 3-as villamos vonalak továbbfejlesztése), a nagyvárosok villamoshálózatának fejlesztése (Szeged, Miskolc, Debrecen, Budapest), a vasúti és a vízi közlekedésfejlesztés támogatása, valamint a személyszállítási és logisztikai intermodális csomópontok kiépítése. A közösségi közlekedés fejlesztésével elérhető egyrészt, hogy a korszerűbb járműpark kedvezőbb kibocsátása kevésbé terhelje a környezetet, másrészt a szolgáltatási színvonal emelése átterelő hatást gyakoroljon az egyéni gépjármű-közlekedésről a közösségi közlekedésre, segítve a szemléletváltást, megkönnyítve a környezettudatos életforma gyakorlását.

[T3.3] A Kormány 2011-ben elfogadta a **Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégiát** (NKIS), ami kiemelt figyelmet fordít az ökoinnovációra és meghatározza a következő évtized fő irányvonalait a környezettechnológiai innováció területén. A környezeti célok mellett az NKIS célja Magyarország gazdasági és tudáspotenciáljának kiaknázása az új eljárások és technológiák, különösen a környezetbarát technológiák kifejlesztésére irányuló versenyben. Az NKIS végrehajtásának eddig elért eredményei a zöld gazdaság fejlesztésén és a zöld munkahelyek teremtésén keresztül hozzájárultak a versenyképességi, foglalkoztatási célkitűzésekhez a környezetvédelmi szempontok figyelembevételével. A környezettechnológiai újításokra épített gazdaság elengedhetetlen Magyarország hosszú távú fejlődéséhez, ilyenek például a technikai találmányok, környezetkímélő eljárások, új módszerek és energiahatékony megoldások megtalálása, vagy éppen a korábbiaknál gondosabb bánásmód támogatása. Az NKIS a környezetvédelem területén a már elindult folyamatok mellett a még erőteljesebb szemléletváltást ösztönzi. A környezeti problémák „csővégi” kezelése helyett az életciklus-alapú, megelőző szemléletet, fenntarthatósági szempontok folyamatokba való integrálását, az anyagok élethosszig tartó környezeti hatásainak vizsgálatát támogatja. A környezeti célok mellett az NKIS fő célja Magyarország gazdasági és

tudáspotenciáljának kiaknázása az új eljárások és technológiák, különösen a környezetbarát technológiák kifejlesztésére irányuló versenyben, további fő célja, hogy elősegítse a munkalehetőségek bővülését az innovatív technológiákat alkalmazó tevékenységek támogatásával. Az NKIS céljainak megvalósítását pályázati rendszer formájában a Norvég és EGT Finanszírozási Mechanizmus nagymértékben támogatta a 2009-2014-es időszakban. Az NKIS intézkedéseinek megvalósítását szolgálja a 2012 nyarán elindított <http://kornyezettechnologia.kormany.hu/> honlap, melynek fő célkitűzése a rendszeres tájékoztatás a szakmai kezdeményezésekről, eseményekről, pályázati lehetőségekről. 2013-ban elkészült az első 2 éves jelentés az NKIS megvalósításának helyzetéről.

[T3.3;T3.7] A közfoglalkoztatás célkitűzései között szerepet kapott a természeti és épített környezet védelme, mellyel összefüggésben a Belügyminisztérium a hátrányos helyzetű kistérségek településein az elmúlt években jelentős forrásokkal támogatta a megújuló energia felhasználását, illetve a jövőben is támogatni kívánja az ilyen irányú kezdeményezéseket.

Ezzel összefüggésben 2011-ben és 2012-ben ún. **kazánprogram** indult, amelynek pozitív hatása a 2013/2014. évi téli időszakban már erőteljesen érzékelhető volt a településeken.

A **2011. évi program eredményeként 13 megye 80 településén 116 db**, jellemzően magyar gyártmányú **biomassza kazánt** helyeztek üzembe. A beruházásnak köszönhetően a települések a fűtési szezonban 503 000 m³ földgázt tudtak kiváltani, amely a 20 m³/h alatti fogyasztókra vonatkoztatott 155 Ft/m³ átlagos árszinttel országosan 78 M Ft megtakarítást eredményez évente.

A **2012–2013. évi fűtési időszakban** beüzemelt kazánok esetében a kedvezményezettek 820 000 m³ földgázt váltottak ki biomassza fűtőanyaggal. A programban **627 településen, 999 kazán és 190 aprítógép beszerzése történt meg**, illetve 1373 fő közfoglalkoztatott vett részt a kazánok üzemeltetésében.

A települések országosan 120 476 m³ biomassza tüzelőanyagot állítottak elő közfoglalkoztatottak közreműködésével.

A tüzelőanyag tárolására országosan 543 db tárolásra alkalmas helyiséget alakítottak ki, 87 303 m³ hasznos tárolási kapacitással.

Mindkét program esetében megállapítható, hogy környezeti előnyök mellett a megtérülési idők is rendkívül jónak minősíthetők, és a közvetlen és közvetett munkahelyteremtő hatás is kedvező.

[T3.3] A KEOP keretében az **egészségügyi intézmények energetikai korszerűsítésére** is lehetőség nyílt. Egészségügyi intézmények – kórházak, szakrendelők, illetve az alapellátás tekintetében önkormányzatok – a KEOP 4. és 5. prioritás energetikai korszerűsítést szolgáló általános kiírásainak keretében nyújthatták be pályázataikat. A KEOP-7.4.0 kiírás („**Egészségügyi intézmények energetikai racionalizálása**”) keretében további, az egészségügyi intézmények számára elkülönített, célzott források is rendelkezésre álltak.

A konstrukció célja az állami, országos hatáskörű egészségügyi ellátó intézmények energiafelhasználásának csökkentését célzó projektek előkészítésének támogatása a megújuló energiaforrás alapú technológiák alkalmazásának, valamint a hagyományos energiaforrások hatékonyabb felhasználásának elősegítése érdekében. A kiírás keretében 10 egészségügyi intézmény 11 projektje valósulhat meg.

[T3.6] A **környezeti információk terjesztése** terén fontos szerepe van a Zöld Pont Irodák és a KÖTHÁLÓ tanácsadó irodái működtetésének, melyek aktuális információkkal segítik a környezetvédelmet érintő szakmai ügyek elintézését. Az interneten keresztül hozzáférhetővé váltak a nyilvánosság számára az OKIR részét képező több szakrendszer adatai és a magyar ipari és mezőgazdasági üzemek kibocsátási és hulladékszállítási adatait tartalmazó

Szennyezőanyag-kibocsátási és -szállítási Nyilvántartás honlapja; a Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI) illetve a Magyar Földtani és Geofizikai Intézet (MFGI) oldalán (<http://www.mfgi.hu/hu/node/109>) az érdeklődők környezetállapottal kapcsolatos információkhoz juthattak hozzá; míg az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet (ELGI) honlapján a KINGA (https://kinga.elgi.hu/kinga_html/) és a GEO-Mind oldalakon tovább működtek az átfogó és regionális geofizikai adatrendszerek. A Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) részt vett az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) által irányított, a felszínborítás témában érintett Európai témaközpont (ETC-SIA) munkájában, ezen belül vezető szerepet töltött be a COPERNICUS GIO land program kontinentális felszínborítás komponensének (CORINE felszínborítás, GIO nagyfelbontású rétegek) szakmai irányításában és az eredmények ellenőrzésében, valamint az ezekhez kapcsolódó indikátorok fejlesztésében. Az Országos Környezetegészségügyi Intézet (OKI) honlapján (<http://oki.antsz.hu/>) folyamatosan közzétette az aktuális pollenhelyzetre, ivóvízminőségre, fürdővizekre, levegőminőségre vonatkozó adatokat, információkat nyújtott az esetleges egészségi kockázatokról, illetve ezek kivédésének lehetőségeiről. Hazánk környezeti állapotáról 2013-ban jelent meg összefoglaló kiadvány.

[T3.6] A fenntartható fogyasztás elterjesztése, a fenntartható életmód folytatásához szükséges értékrend, igény, ismeretek lakossági fogyasztókban való megerősítése érdekében számos rendezvény, kampány és kiállítás valósult meg, többek között a KEOP támogatásával. 2013-ban hetedik alkalommal rendezték meg a Greenexpo-t, a hazai lakosságnak szóló zöld életmód kiállítást. A fenntartható fogyasztás, a fogyasztási igények mérséklése érdekében tett erőfeszítésekhez számos civil szervezet és a Magyar Katolikus Egyház is több kezdeményezéssel csatlakozott.

[T3.7] A KEOP a beszámolási időszakban jelentős forráskeretet biztosított megújuló energiák hasznosításának ösztönzésére, a 2013. és 2014. év során összesen több mint **26 milliárd forint vissza nem térítendő állami támogatás kifizetése történt meg.** Megemlítendő, hogy további beruházási támogatást biztosított az elmúlt évek során a szén-dioxid kvótabevételekből finanszírozott Zöld Beruházási Rendszer is, mely kifejezetten a lakosság energiahatékonysági beruházásaira, továbbá ehhez kapcsolódóan a megújuló energiák alkalmazásának ösztönzésére nyújt lehetőséget.

Működési támogatásként a 2013. évben 60,11 Mrd Ft forrás kifizetése történt meg a Kötelező Átvételi Rendszeren (KÁT) belül, amelyből önmagában a KÁT támogatási rész 36,51 Mrd Ft-ot jelentett. Az előző évi 28,71 Mrd Ft-hoz képest ez 27%-kal több támogatás kifizetését jelentette.

[T3.7] Az Országos Erdőállomány Adattárban 2014. január 1-jén nyilvántartott adatok alapján **1 938 139 hektár erdővel borított terület van, ami az ország területének arányában **20,8 százalékos erdősültségnek felel meg.**** Ez 76,3%-os növekedés az 1920-as 11,8%-os erdősültséghez képest, ami igen jelentős fejlődés. Így hazánkban a szántó után az erdő a második legnagyobb területtel bíró művelési ág.

Az erdők élőfakészlete összesen 369,586 millió köbméter, annak éves folyónövedéke 13 millió köbméter.

Az erdészeti ágazat a fenntartható erdőgazdálkodás keretében, folyamatos hatósági felügyelet mellett jelentős mennyiségű, energetikai célra felhasználható faanyag kitermelését biztosítja. Ez hazánk megújuló energiatermelésre szolgáló alapanyag kínálatának meghatározó részét képezi.

1. sz. táblázat: Tűzifa és iparifa termelési adatok (OSAP 1257 és 1260 sz. adatlap), teljes fahasználat (OSAP 1254 sz. adatlap) adatai 2012-2013.

Év	Tűzifa (nettó ezer m ³ kéregben)	Iparifa (nettó ezer m ³ kéreg nélkül)	Összes kitermelt fa (nettó ezer m ³)	Teljes fahasználat (bruttó ezer m ³)
2012	3 624	2 987	6 611	7 732
2013	3 542	3 189	6 731	7 875

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Erdészeti Igazgatóság (NÉBIH EI)

[T3.8] A **környezettudatos termelés** és fogyasztás ösztönzése érdekében folytatódott a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer (EMAS) és az öko-címke minősítő rendszer működtetése, népszerűsítése (pl. a Környezetbarát Termék Nonprofit Kft. több alkalommal is kampányt szervezett az öko-címke megismertetése érdekében). Az EU előírásokkal összhangban megújult a környezetbarát, környezetkímélő megkülönböztető jelzés használatának feltételrendszeréről, illetve az EMAS rendszerben résztvevő szervezetek nyilvántartásáról szóló szabályozás. Folyamatosan bővült a hazai EMAS regisztráltak száma, 2014-ben elérte a 26-ot. A regisztrált szervezetek tevékenységük környezeti hatásait, a környezetvédelmi teljesítményük célkitűzéseit bemutató környezetvédelmi nyilatkozatukat elérhetővé teszik a nyilvánosság és az érdekeltek számára. 2014-ben Magyarországon 18 szervezet több mint 400 terméke rendelkezett EU öko-címkével, a nemzeti Környezetbarát Termék védjegyet pedig 46 védjegyhasználó mintegy 350 terméke viselhette.

[T3.8] A Magyarországon külön jogszabállyal védett területeken túl további **1,2 millió ha lett Natura 2000 terület**, így a teljes **Natura 2000 hálózat kiterjedése 1,99 millió ha**. 2013 áprilisában készült el Magyarország első országos Natura 2000 prioritizált intézkedési terve, mely a 2014-2020 időszakra szól. A terv a közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok természetvédelmi helyzetével kapcsolatos aktuális információk alapján 9 stratégiai célkitűzést fogalmaz meg.

Hazánk 2013-ban leadott tagországi jelentésében a természetvédelmi helyzet átfogó értékelése megállapítja, hogy 24 élőhelytípus természetvédelmi helyzete javult. A Natura 2000 hálózat működtetését és fenntartását nagymértékben segítik a gazdálkodás szabályait meghatározó, illetve a korlátozások ellentételezéseként járó kompenzációkról szóló jogszabályok. A már meglévő Natura 2000 gyepterületek támogatása után a beszámolási időszakban megvalósult a Natura 2000 erdőterületek támogatási rendszere is. Szintén jelentős előrelépést hozott, hogy megjelent a **Natura 2000 területek fenntartási terveinek** készítéséhez nyújtandó támogatás igénybevételenek részletes szabályairól szóló rendelet. 2013-ig összesen 40 Natura 2000 fenntartási terv készült el. 2015 májusáig 243 Natura 2000 területre, összesen mintegy 480 000 hektár kiterjedésben készül fenntartási terv. Így az 525 Natura 2000 területből 283 területre készül összesen fenntartási terv, ami 8%-ról 54%-ra növekedést jelent a tervekkel rendelkező területek arányában.

Magyarország a **Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT)** fenntartását az agrár-környezetgazdálkodási intézkedésben zonális célprogramokon keresztül kívánta biztosítani. Így az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) tervezése során jelentős figyelmet kapott a 25 magas természeti értékű terület, ez összesen kb. 1 000 000 ha támogatható területet jelent. Kiemelt cél volt a Natura 2000 hálózattal való minél nagyobb átfedés elérése, ahogyan az Agrár-környezetgazdálkodási támogatás (AKG) támogatási kérelmek rangsorolásában is kiemelt pontozással szerepeltek a Natura 2000 területek. A kompenzációs támogatás és a kifejezetten természetvédelmi célú, 7 faj- és élőhelyvédelmi célprogramot magában foglaló MTÉT rendszer hatékonyan egészítik ki egymást. Az MTÉT támogatásoknál a területi

specifikumok még nem kellő hangsúllyal szerepelnek a programon belül, az előírások között általános előírások is találhatóak.

A 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó új Vidékfejlesztési Program természetvédelmi szempontból is kiemelt jelentőségű területalapú támogatásokat tartalmaz, mint pl. a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) támogatása, vagy a Natura 2000 kompenzációs kifizetések.

2013-ban a Vidékfejlesztési Minisztérium új szakmai stratégiát hagyott jóvá az élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzéséről, amely a génmegőrzési feladatok ellátásához biztosítja a keretet. A hazai génmegőrzés sikeressége érdekében az állami génmegőrzési feladatokat ellátó szervezetek támogatására a tárca évente pályázatot ír ki. A támogatás fő célja a mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti termelés hazai növényi biológiai alapjainak, genetikai anyagainak megőrzése, fenntartása és fejlesztése, továbbá az állatlétszám szerint kritikus, vagy súlyosan veszélyeztetett rég honosult haszonállatfajták, valamint védett őshonos mezőgazdasági állatfajták génmentésének és megőrzésének elősegítése.

[T3.8] Az ökológiai, tájfenntartó gazdálkodás a környezeti folyamatokba beilleszkedő, azaz a tradicionális biológiai, illetve mechanikai módszerek alkalmazására épül, és mellőzi a környezetre és egészségre veszélyes anyagok, technológiák használatát. Az ökológiai mezőgazdaság termelési módszerei nagy szerepet játszanak a biológiai sokféleség és a kultúrtáj fenntartásában, megőrzésében. Az ökológiai gazdálkodásba vont területek nagyságának növelése, az ökotermékek népszerűsítése és a termékek feldolgozottsági szintjének emelése érdekében az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztését célzó Nemzeti Akcióterv (2014-2020) készült.

[T3.8] A fenntartható erdőgazdálkodás szabályozásának legfontosabb garanciája hazánkban az állami feladatként elvégzett körzeti erdőtervezés és az annak során meghatározott erdőgazdálkodási haszonvételek megvalósításának hatósági felügyelete. Az erdők ökológiai és ökonómiai szolgáltatásainak kiegyenlített biztosítását, a környezetvédelmi, természetvédelmi és közjóléti célkitűzések teljesülését a folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódok valósítják meg. Az ország erdőgazdálkodással érintett teljes területe 2014-ben 2059 ezer hektár, amely az ország területének 22,1%-a. Az erdők összetett funkcióinak való megfelelés elősegítését szolgálja a **Nemzeti Erdőprogram (NEP)** (2006-2015) és a Nemzeti Erdőtelepítés Program (NEtP), amely hosszú távú célként a következő 35-50 évben 686 ezer hektár új erdő telepítése révén a jelenleg optimálisnak tartott 27%-os erdőszültség elérését tűzte ki. Hazánkban a folyamatos erdőborítást szolgáló átalakító, szálaló és faanyag-termelést nem szolgáló üzemmódba sorolt erdők területe folyamatosan növekszik, így 2014. január 1-i állapot szerint meghaladta a 137 ezer hektárt. A hazai erdők természetességi állapotuk szerint több mint 50%-ban magas természetességi kategóriába tartoznak. Az őshonos főfafajú erdőállományok 57,5%-os részarányt képviselnek. A hazai erdőgazdálkodás a leginkább környezetkímélő, a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló, ökológiai célú tájhasznosítási gazdálkodási forma.

[T3.9] A környezeti szemléletformálás, ismeretterjesztés érdekében minden évben számos esemény, tevékenység valósult meg, így pl.:

- a környezetvédelemért felelős tárca számos kampányt, versenyt, illetve akciót szervezett;
- a Nemzeti Parkok Hete rendezvénysorozat keretében nyílt szakvezetéses túrákon, különleges programokon vehettek részt a látogatók;
- aktív önkormányzati részvétellel valósultak meg az Európai Mobilitási Hét (EMH) rendezvényei, amelyhez 2012-ben 112, 2013-ban 129, 2014-ben pedig már 145 település csatlakozott. 2013-ban Budapest bekerült az első három legjobb település közé az EMH díjért folytatott európai versenyben;

- „Bringázz a munkába!” kerékpáros kampány a kerékpáros közlekedés népszerűsítése érdekében;
- a környezetvédelmi és a közlekedési tárcák összefogásában a Kerékpárosbarát Munkahely és a Kerékpárosbarát Település pályázat meghirdetése;
- elkészült a fiatalokat célzó ismeretterjesztő www.gmoterkep.hu weboldal, ami egy olyan interaktív térkép, amely a világ egyes részein megtörtént igaz történeteken keresztül mutatja be a GMO-k egészségügyi, környezeti, gazdasági és társadalmi hatásait;
- elindult a „Füts okosan!” kampány, amely weboldala (<http://futsokosan.kormany.hu/>) és plakátok útján a lakossági tüzelésből származó károsanyag kibocsátások csökkentésére hivatott.

Az állami és önkormányzati területen dolgozók környezetvédelmi képzettségének, tájékozottságának növelése érdekében is számos tevékenység valósult meg (pl. új szakirányú továbbképzés indult a környezettudatos életvitel és kulturális örökségvédelem kapcsolatának erősítése érdekében; a Magyar Honvédségnél környezetvédelmi tisztek/megbízottak képzése zajlott hulladékgazdálkodási technikus szakirányon; a környezetvédelemért felelős tárca és az ORFK együttműködése keretében több száz szakembert érintő oktatási program zajlott a budapesti és a megyei rendőr-főkapitányságok számára a természetkárosítással összefüggő bűncselekmények nyomozásával kapcsolatosan). Az elmúlt években több felsőoktatási intézményben, karon hirdettek meg környezetvédelmi szakirányú továbbképzéseket. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem a kötelező közzolgálati továbbképzéseken belül 2014-re meghirdetett a köztisztviselők számára egy szakmai továbbképzést „Fenntartható fejlődés, az erőforrások tudatos használata” címmel.

[T3.10] Zöldgazdasági reformok

Az energiahatékony beszerzésekről szóló 1849/2014. (XII. 30.) Korm. határozat elfogadása elősegíti, hogy a jövőben a minisztériumok, a kormányhivatalok, a központi hivatalok és a Közbeszerzési és Ellátási Főigazgatóság által közbeszerzési eljárása során beszerzett eszközöknél és szolgáltatásoknál az energiahatékonysági és a fenntarthatósági szempontokat érvényesíteni lehessen.

[T3.11] A kritikus állapotban lévő erőforrások esetében normatív, korlátozó előírások bevezetése, esetlegesen az erőforrás-felhasználás teljes tilalma

A felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet 9. § szerint (M_i) igénybevételi határértéket kell megállapítani a hasznosítható felszín alatti vízkészletekre vonatkozóan, amely határértéket tevékenység folytatása során a felszín alatti vizek mennyiségi állapotának védelme érdekében nem szabad túllépni. Az (M_i) igénybevételi határérték a víztest egy adott lehatárolt részén hasznosítható felszín alatti vízkészlet $m^3/$ évben kifejezve, és értékét úgy kell meghatározni, hogy az annak megfelelő vízkivétel ne veszélyeztesse a felszín alatti vizekre vonatkozó környezeti célkitűzéseket, ne okozzon környezeti szempontból jelentős és tartósan süllyedő víz (nyomás) szintet, és ne eredményezzen a felszíni vizekből vagy más kémiai összetételű felszín alatti víztestből történő beszivárgással összefüggő kedvezőtlen és tartós változásokat. A vízkivételek engedélyezett mennyisége, figyelembe véve a többi közvetlen és közvetett vízkivételt is, nem haladhatja meg az (M_i) igénybevételi határértéket.

Az igénybevételi határérték a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben (VGT) kerül meghatározásra (a második VGT kidolgozása jelenleg folyamatban van). A határérték és az adott víztestre/víztest-részre eső tényleges vízfelhasználás (engedélyezett vízkivételek, az ökoszisztémák vízigénye, valamint az illegális vízkivétel becsült mennyisége) összevetéséből megtudható, hogy túltermelik-e a vizsgált vízkészleteket. A túltermelés mértéke egyúttal a fenntarthatósági szinttől való távolságot is megadja. A víztestek és vízkészletek ilyen módon történő vizsgálata a felszín alatti vizek mennyiségi állapotértékelésének részét képezi.

A mennyiségi állapothoz hasonlóan a felszín alatti víztestek kémiai állapota is minősítésre kerül, ebben az esetben a különböző szennyezőanyagokra vonatkozóan ún. küszöbérték kerül meghatározásra, amelynek meghaladása, vagy megközelítése esetén a víztest gyenge kémiai állapotú lesz.

Az állapotértékelés eredményei képezik a jó állapot eléréséhez, fenntartásához, vagyis a fenntarthatóság biztosításához szükséges intézkedések meghatározásának alapját.

[T3.12] Az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló tanácsi irányelv megfelelő átültetése érdekében megjelent a 82/2011. (V. 18.) Korm. rendelet. Ez alapján a környezeti hatások jelentősége a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet 3. számú mellékletében meghatározott küszöbértéket el nem érő tevékenységek esetén is vizsgálható. Az új szabályozással megteremtődött annak lehetősége, hogy a környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség más hatósági eljárásban szakhatóságként vizsgálja a tevékenység környezetre gyakorolt hatását és a projekt egyedi sajátosságaitól, az ügy körülményeitől függően környezeti hatásvizsgálat elvégzését rendelhesse el.

Mindezek mellett számos, a környezetpolitikát is érintő szabályozás módosult (pl. Büntető Törvénykönyv, területfejlesztés és területrendezés), valamint egyes ágazatok esetében is voltak környezetvédelmi szabályozási fejlemények (pl. erdők védelme, vidékfejlesztés).

A Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program részeként elindított **Egyszerűsítési Program** keretében lényegesen csökkentek az ügyintézés adminisztrációs terhei. Többek között könnyebbé vált a környezeti hatásvizsgálattal és az egységes környezethasználati engedélyezéssel kapcsolatos ügyintézés, valamint egyszerűsödött a vízkészletjárulékkel kapcsolatos nyilatkozattételek és befizetések rendszere.

A jogi szabályozás hatékonyságát a jogkövetés mértéke is jelzi. A gyakorlat egyes területeken azt mutatja, hogy a jogszabályokban foglalt környezetügyi célok megvalósítása, a környezetvédelmi jogérvényesítés nem mindig történik meg teljes mértékben.

[T3.13] A környezeti fenntarthatósági szempontok megjelenítése Magyarország stratégiai jelentőségű helyi és ágazati tervezési dokumentumaiban

Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia

2014-ben a Kormány elfogadta és honlapján közzétette a 2030-ig szóló és 2050-ig tartó távlati kitekintést is tartalmazó Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégiát. A 2014-2050-es időhorizontra kiterjedő Stratégia az Országos Fejlesztési Koncepció és az Országos Területfejlesztési Koncepció fejlesztési prioritásainak figyelembevételével készült.

A Stratégia készítésének egyik fontos konkrét gyakorlati célja a 2014-2020-as uniós ciklus közlekedési projektjavaslatainak, az Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program (IKOP) stratégiai megalapozása volt. A Stratégia az Európai Unió által megkövetelt összközlekedési szemlélettel, a közlekedési alágazatok egymásra hatásának figyelembe vételével készült el, amely középtávra (2020), hosszú távra (2030) és nagytávra (2050) tartalmazza a koncepcionális célkitűzéseket, többek között a mobilitási igényeket meghatározó nemzeti és külgazdasági tendenciák, népességi mutatók, területfejlesztés kérdéskörök vizsgálata alapján.

A Stratégia alapvető célja, hogy a közlekedési infrastruktúra a gazdasági folyamatok hatékony kiszolgálásával a lehető legnagyobb mértékben segítse elő a versenyképesség fokozását, a jólét mobilitási feltételeinek biztosítását. Fő feladata a Magyarország közlekedési csomópont-szerepe és a régiós összevetésben fejlett autópálya-hálózata adta lehetőségek kiaknázása, a fenntartható növekedés feltételeinek biztosítása a társadalmi igények figyelembevételével, az esetenként egymással is konfliktusban lévő környezeti és gazdasági, nemzeti és uniós célkitűzések összehangolása. Kiemelt hálózatfejlesztési cél a megyeszékhelyek gyorsforgalmi

úti bekapcsolása és az országhatárokig való továbbépítése, a felzárkózó térségek intenzívebb fejlesztése, a vidék népességmegtartó és népességeltartó erejének erősítése.

A Stratégia társadalmi céljai között első helyen szerepelnek a környezeti fenntarthatósági szempontok („Környezetre gyakorolt negatív hatások csökkenése, klímavédelmi szempontok, érvényesülése”). Az intézkedések megvalósíthatóságánál több környezeti tényezőt is megvizsgáltak. A Stratégia indikátorai között a légszennyezésre vonatkozók (ÜHG, NOx, PM10) is megtalálhatók. A 2/2005. Korm. rendelet értelmében a Stratégiára környezeti értékelés és Natura 2000 hatásbecslés készült, amelyet külön dokumentáció tartalmaz.

Körzeti erdőtervezési rendszer

Az erdőgazdálkodás fenntarthatóságát az állami feladatként működtetett körzeti erdőtervezési rendszer biztosítja. A legalább 10 évre szóló körzeti erdőtervekben, az erdészeti hatóság az erdőgazdálkodás során gyakorolható haszonvételi lehetőségeket határozza meg az erdőgazdálkodók részére, kifejezetten a fenntarthatóság szempontjait szem előtt tartva.

Hazánkban minden évben az erdők egy tizedén történik meg a körzeti erdőtervezés, a tervezés átláthatóságát feltételeit miniszteri rendelet rögzíti.

Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (2014-2020)

A biológiai sokféleség megőrzés 2014-2020 közötti időszakra szóló új nemzeti stratégiája azt kívánja elérni, hogy a biológiai sokféleség csökkenése, a természeti erőforrások és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlása megálljon Magyarországon 2020-ig, valamint állapotuk lehetőség szerinti javuljon. Olyan a célkitűzéseket és feladatokat fogalmaz meg, amelyek elérésével, elvégzésével a hazai biológiai sokféleség és a természeti erőforrások hosszú távú fennmaradása és hanyatlásuk megállítása biztosítható. Ehhez a biológiai sokféleség megőrzés szempontjainak be kell épülnie a szektorokat áthidaló szakpolitikába, stratégiákba és programokba, valamint azok megvalósításába. Nemzeti Biodiverzitás Stratégiát a Kormány elfogadta, Országgyűlés elé történő benyújtására 2015-ben kerül sor.

Nemzeti Akcióterv az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztéséért (2014-2020)

2014-ben a vidékfejlesztési miniszter jóváhagyta a Nemzeti Akcióterv az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztéséért című dokumentumot. Az Akcióterv részletes helyzetértékelést követően hat cselekvési program köré csoportosítva fogalmazza meg a 2014-2020 közötti időszak teendőit. Az Akcióterv célja a Nemzeti Vidékstratégia Ökológiai gazdálkodás programjában megfogalmazottakkal összhangban az ökológiai gazdálkodásba vont területek nagyságának, illetve az állatállomány létszámának növelése, továbbá az ökológiai gazdálkodásból származó termékek feldolgozottsági szintjének emelése, a termékek népszerűsítése, a fogyasztói tudatosság és bizalom növelése, az ellenőrzés alatt álló ökológiai tevékenységekkel kapcsolatos képzési, kutatás-fejlesztési és szaktanácsadási, valamint adatgyűjtési rendszerek fejlesztése.

Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014-2025 (NÉS-2)

Magyarország középtávú klímapolitikájának irányait az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló 2007. évi LX. törvény alapján a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia jelöli ki. A 2008-ban elfogadott első Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia törvényben foglaltaknak megfelelően 2013-ban megtörtént felülvizsgálatként elkészült második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS-2) az Országgyűlés elé benyújtásra került. A NÉS-2 magában foglalja az üvegházhatású gázok 2050-ig tartó kibocsátás-csökkentésének céljait, prioritásait és cselekvési irányait tartalmazó Hazai Dekarbonizációs Útitervet, továbbá a részét képezi a Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia, amely az éghajlatváltozás várható hatásainak, társadalmi-gazdasági-környezeti következményeinek,

valamint az ökoszisztémák és az ágazatok éghajlati sérülékenységének értékelése. A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia közvetlenül kapcsolódik több hazai stratégiai dokumentumhoz (pl. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia, Nemzeti Reform Program, Nemzeti Energiastratégia, Nemzeti Vidékstratégia, Nemzeti Környezetvédelmi Program).

Országos Hulladékgazdálkodási Terv 2014-2020 (OHT)

A 2014–2020 közötti időszakra szóló Országos Hulladékgazdálkodási Tervről szóló 2055/2013. (XII. 31.) Korm. határozattal elfogadott OHT tartalmazza hazánk hulladékgazdálkodással kapcsolatos szakmapolitikai elképzeléseit. Az OHT bemutatja hazánk hulladékgazdálkodásának jogszabályi hátterét, majd hulladékaramonként feltárja az adott hulladékarom kezelésének jelenlegi helyzetét, a tapasztalt hiányosságokat, meghatározva az elérendő célokat és a megvalósításhoz szükséges eszközöket, intézkedéseket. Összességében az OHT kitér valamennyi jelentős hulladékaromra és biztosítja a hatékony hulladékgazdálkodáshoz szükséges háttérismeretet, hosszú távú tervezési célokat, valamint azok megvalósításának lépéseit.

Az OHT részét képezi az Országos Megelőzési Program, amely tartalmazza a hulladékképződés megelőzésével kapcsolatos célkitűzéseket és az ezek elérése érdekében megvalósítandó intézkedéseket. Az OMP egyik fő célja a szükségleteken alapuló, ésszerű gazdasági növekedés és a hulladékképződés által okozott környezeti hatások közötti összefüggés megszüntetése.

Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia 2013-2022 (ÉLBS)

A hatékonyabb, átláthatóbb és jobban működő élelmiszerlánc-biztonsági rendszer megteremtését célozza a 1703/2013. (X. 8.) Korm. határozattal elfogadott Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia (2013–2022). Az ÉLBS jövőképe, hogy mindenkor egészséges, kiváló minőségű, biztonságos élelmiszerlánc-termékek (különösen élelmiszerek) legyenek elérhetőek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítson.

Az ÉLBS fókuszában az élelmiszerek biztonsága, valamint az egészség védelme áll és kiterjed a teljes élelmiszerláncra. Az ÉLBS az élelmiszerlánc biztonság fokozása érdekében két célterületen négy stratégiai célt és 11 programot határoz meg. Az első célterület a tudáscentrum kiépítése, majd működtetése. Ide tartozik például az átlátható kockázatelemzés bevezetése és a laboratóriumi rendszer újjászervezése is. A második célterület az élelmiszerlánc-kockázatok kezelésével foglalkozik. Ebbe a körbe tartozik a hiteles és erős hatóság megteremtése, valamint a visszaélések elleni sikeres küzdelem is.

Élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzésének stratégiája 2020-ig

A Kormány által elfogadott stratégia jövőképe, hogy a hazai élelmezési célú növényi és mikroorganizmus genetikai erőforrásaink meglévő formagazdagságának hosszú távú, genetikai károsodástól mentes megőrzése, lehetőség szerint tényleges gazdasági értékeik feltárása és a természetes környezetben való fenntartható használatuk elterjesztése, valamint a kutatásban, az oktatásban és a hazai nemesítésben való hasznosításuk elősegítése.

A stratégia legfőbb célja, hogy a jövőkép alapján kijelölje a hazai élelmezési célú növényi genetikai erőforrásaink – vagyis a szántóföldi-, a szőlő-, a gyümölcs-, a zöldség-, a gyógynövény-, a fűszernövény- és illóolajnövény genetikai anyagok, illetve a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban fontos mikroorganizmusok – megőrzéséhez és fenntartható használatához szükséges legfőbb célkitűzéseket, valamint azok elérését biztosító intézkedéseket a 2020-ig terjedő időszakra. Olyan integrált génmegőrzési rendszer kialakítása, finanszírozása és működtetése a cél, amelynek részét képezik komplex génmegőrző körzetek az egyes tájegységeken és agroökoszisztéma alapú mintagazdaságok, és ahol a tájgazdálkodást kiegészítheti a mezőgazdasági turizmus. Ennek a megteremtéséhez befogadó, fajta- és

sokféleségbarát vidéki rendszereket és piacot kell kialakítani, hogy a fajták ne legyenek táj- és piac idegenek. Az átalakításra váró egyes rendszerelemek: a finanszírozás; a foglalkoztatás; a képzési és oktatási rendszer, beleértve a kutatást; a jogszabályi környezet; a szociális ellátás; a feldolgozó és értékesítési háttér.

Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 (NVS)

A Nemzeti Vidékstratégia végrehajtásával összefüggő feladatokról szóló 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozattal elfogadott stratégia célja, hogy 2020-ig a vidék társadalmi és gazdasági folyamataiban látható és minden érintett számára érezhető javulás következzen be. Az NVS a vidéki Magyarország egészének megújításának érdekében négy átfogó területen – az agrárgazdaság, a vidékfejlesztés, az élelmiszergazdaság valamint a környezet védelme – határoz meg tennivalókat. Az NVS megközelítésében is újszerű, mivel integrált vidékfejlesztési politikát tűz ki célul. A családi gazdaságok fejlesztésének ad elsőbbséget, és a monokultúras tömegtermelés helyett a minőségi, mozaikos, a környezet- és tájgazdálkodási szempontokat szem előtt tartó mezőgazdaságot részesíti előnyben. Az NVS alapcélkitűzése a tájak épségének tudatos megőrzése, a lakosság jó minőségű és biztonságos élelmiszerrel történő ellátása, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás, az ivóvízbázisok, a talajok, az élővilág és a környezet védelme.

Nemzeti Erdészeti Stratégia 2014-2020 (NES)

A NES meghatározza a magyar erdőgazdálkodás kitörési pontjait, felmérve a lehetőségeket. Így 2020-ig az erdőgazdálkodást érintő fontosabb fejlesztési célterületek a következők: az ország erdőborítottságának és fásított területeinek növelése; az erdők közjóléti és turisztikai szolgáltatásainak fejlesztése; továbbá az erdők feltártságának – megközelíthetőségének – fokozása, az erdészeti utak fejlesztése.

Emellett a kis kapacitású, helyi gazdálkodók által szolgáltatott faanyagra épülő és helyi igényeket kiszolgáló megújuló energiatermelés ösztönzése; az erdő biológiai sokféleségének célzott védelme és fejlesztése. Ez utóbbi kiemelt cél a védett és a Natura 2000 erdőkben. További célok a károsodott erdők helyreállítása, a károsítások megelőzése, valamint az erdők vízellátottságának javítása, a talaj- és erózióvédelmet szolgáló erdőgazdálkodási módszerek elterjesztése. A gazdálkodás biztonságának növelése érdekében fontos feladat az erdei haszonvételek körének és hozzáadott értékének bővítése, az agrár-erdészeti rendszerek bevezetése. A NES eszközrendszere a teljes körű ágazati támogatási rendszer kiépítésére tesz konkrét, végrehajtási szintű javaslatokat. Ezzel amellet foglal állást, hogy a fejlesztéseket nem egyes kiemelt területekre kell koncentrálni, hanem a magyar erdőgazdálkodás európai színvonalra történő emelése érdekében átfogó, összefüggő, egymás hatásait erősítő fejlesztéspolitikát kell megvalósítani.

Nemzeti Energiastratégia 2030

A 77/2011. (X. 14.) OGY határozattal elfogadott, új alapokon nyugvó Nemzeti Energiastratégia a hazai energiaellátás hosszú távú fenntarthatóságát, biztonságát és gazdasági versenyképességét biztosítja. Az elsődleges nemzeti érdekeket szolgálva garantálja az ellátásbiztonságot, figyelembe veszi a legkisebb költség elvét, érvényesíti a környezeti szempontokat, és lehetővé teszi, hogy hazánk nemzetközi súlyának és erőforrásai mértékének megfelelő arányban hozzájárulhasson a globális problémák megoldásához. A célok elérése érdekében öt nagyon fontos törekvést fogalmaz meg: az energiatakarékosság és energiahatékonyság fokozása, a megújuló energiák részarányának a növelése, a közép-európai vezetékhalózat integrálása és az ehhez szükséges határkeresztező kapacitások kiépítése, az atomenergia jelenlegi kapacitásainak megőrzése, valamint az állam energiapiaci

szerepvállalásának erősítése. Az Energiastratégia az alábbi, várhatóan 2015-ben elfogadásra kerülő cselekvési tervek megvalósításával kívánja céljait megvalósítani:

- Az Energia- és Klímatudatossági Szemléletformálási Cselekvési Terv;
- A Táv hőfejlesztési Cselekvési Terv;
- Az Energetikai Ásványvagyon-hasznosítási és Készletgazdálkodási Cselekvési Terv;
- Az Energetikai Iparfejlesztési és K+F+I Cselekvési Terv;
- Az Erőmű-fejlesztési Cselekvési Terv”.

Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK)

Az OFTK rögzíti az ágazati fejlesztési- és a területfejlesztési célokat, valamint összehangolja azokat, így a 2014-2020-as uniós tervezéshez is kiinduló alapot adott. Az OFTK céljait tekintve a gazdasági válság utáni világ kihívásaihoz igazodó új fejlesztéspolitikai irányokat és elveket fogalmaz meg, miközben megerősíti és összeköti velük a továbbra is követendő fejlesztési irányokat. Magyarország nemzetközi kapcsolatrendszerének és szerepének bemutatása mellett, a koncepció fontos része a településhálózat egészét integráló területi célok megfogalmazása, ami a települési önkormányzatok számára jelent fontos iránymutatást saját fejlesztéseikben. Új fejlesztéspolitikai szereplőként a megyék fejlesztési céljait is integrálja.

[T3.14] Mind a környezetvédelmet, mind a fenntarthatóságot érintően a **törvényi szabályozásban jelentős változások történtek**. A 2012. január 1-jén hatályba lépett **Alaptörvény** a környezetvédelem tekintetében számos garanciális szabályt épített be rendelkezései közé. Az Alaptörvény teljes szövegét áthatják a környezetvédelemmel, a fenntartható fejlődéssel és a jövő generációkért érzett felelősséggel kapcsolatos alapelvek. Ennek megfelelően a Nemzeti Hitvallás 8. felhívásában rögzíti azt a vállalást, hogy a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk, továbbá felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit. E felhívás célja annak rögzítése, hogy Magyarország állami, gazdasági és társadalmi rendszerét a fenntartható fejlődés elve mentén kell alakítani és működtetni.

Az Alaptörvény az Alapvetés P. cikkében kimondja, hogy a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. Az Alaptörvény e szabálya tehát elvárásaként rögzíti a természeti erőforrások védelmét, amely állami és egyben egyéni felelősségen is nyugszik.

Az Alaptörvény „szabadság és felelősség” fejezet XX. cikke tartalmazza a testi és lelki egészséghez való jogot. Ezt továbbfejtenve rögzíti, hogy e jog érvényesülését Magyarország többek között a genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, valamint a környezet védelmével segíti elő. Szintén a „szabadság és felelősség” fejezetben, de a XXI. cikkben kerül határozottan rögzítésre az egészséghez való jogból levezetett egészséges környezethez való jog. E cikk továbbá kiemeli a környezetvédelem két speciális területén megfogalmazott jogelvet. Egyfelől a környezeti kárfelelősség rendszerében a károkozás előtti állapot visszaállítási és helytállási kötelezettségét, másfelől a hulladékgazdálkodás rendszerében is megjelenő, a külföldi hulladék ártalmatlanítási célú behozatalának tilalmát.

A környezetvédelmi engedélyezési eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében **módosult a környezetvédelmi törvény**. A módosítás többek között meghatározta az egybefoglalt környezethasználati engedélyre vonatkozó rendelkezéseket, megteremtette annak lehetőségét, hogy bizonyos környezethasználatból járó tevékenységeket a hatóságnak történő bejelentést követően gyakorolhassanak (a felügyelőség engedélyezési eljárásának lefolytatása nélkül),

valamint kibővítette a környezetvédelmi felülvizsgálat és a környezetvédelmi teljesítményértékelés esetköreit.

Egyes környezeti elemekre, rendszerekre, hajtóerőkre, illetve folyamatokra vonatkozó szabályozások is módosultak egyrészt az EU-s előírásoknak való megfelelés biztosítása érdekében, másrészt a végrehajtás során szerzett tapasztalatokra tekintettel.

2013. január 1-én lépett hatályba a **hulladékról** szóló 2012. évi CLXXXV. törvény, amely lehetőséget ad a hulladékképződés nagyobb arányú csökkentésére és a hasznosítás arányának növelésére. Az EU hulladék keretirányelv szabályainak átültetésén túlmenően az új törvény megalkotásának célja az erőforrás-felhasználás negatív környezeti hatásainak csökkentése, a szennyező fizet elv következetes érvényesítése, az életciklus-szemlélet hulladékgazdálkodási politikába történő bevezetése, egy hatékonyabb szankciórendszer alkalmazása és a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás rendezése volt. Az elmúlt időszakban megjelent a törvény számos végrehajtási rendelete is.

Az EU-s szabályozással összhangban megtörtént a **levegő védelméről** szóló hazai jogszabályok felülvizsgálata. Az új szabályozás központi célkitűzése továbbra is a környezetszennyezés egységes megelőzése és csökkentése. Emellett szükség volt az elérhető legjobb technikák alkalmazási kötelezettségének erősítésére, az új műszaki megoldások elterjesztésének további ösztönzésére. Az engedélyezési eljárás, a monitoring és a jelentési kötelezettségek egyes előírásainak egyszerűsítésével és átláthatóbbá tételével a jövőben csökkennek az adminisztrációs terhek.

Módosult a **géntechnológiai tevékenységről** szóló törvény, amely biztosítja, hogy az EU-ban jelenleg engedélyezett, illetve a jövőben esetlegesen engedélyezendő géntechnológiával módosított növényeket ne lehessen korlátok nélkül bevonni a köztermesztésbe Magyarországon. A törvény további jelentősége, hogy fokozott védelmet biztosít a hagyományos és az ökológiai gazdálkodásból élőknek, ezáltal a fogyasztók számára is lehetővé téve a szabad választás lehetőségét és az ételmisszer-önrendelkezést.

Az egyes **köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról** szóló tanácsi irányelv megfelelő átültetése érdekében megjelent a 82/2011. (V. 18.) Korm. rendelet. Ez alapján a környezeti hatások jelentősége a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet 3. számú mellékletében meghatározott küszöbértéket el nem érő tevékenységek esetén is vizsgálható. Az új szabályozással megteremtődött annak lehetősége, hogy a környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség más hatósági eljárásban szakhatóságként vizsgálja a tevékenység környezetre gyakorolt hatását és a projekt egyedi sajátosságaitól, az ügy körülményeitől függően környezeti hatásvizsgálat elvégzését rendelhesse el.

Mindezek mellett számos, a környezetpolitikát is érintő szabályozás módosult (pl. Büntető Törvénykönyv, területfejlesztés és területrendezés), valamint egyes ágazatok esetében is történtek környezetvédelmi szabályozási fejlemények (pl. erdők védelme, vidékfejlesztés).

A Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program részeként elindított **Egyszerűsítési Program** keretében lényegesen csökkentek az ügyintézés adminisztrációs terhei. Többek között könnyebbé vált a környezeti hatásvizsgálattal és az egységes környezethasználati engedélyezéssel kapcsolatos ügyintézés, valamint egyszerűsödött a vízkészletjárulékkel kapcsolatos nyilatkozattételek és befizetések rendszere.

A jogi szabályozás hatékonyságát a jogkövetés mértéke is jelzi. A gyakorlat egyes területeken azt mutatja, hogy a jogszabályokban foglalt környezetügyi célok megvalósítása, a környezetvédelmi jogérvényesítés nem mindig történik meg teljes mértékben.

A Magyar Program keretében a megtörtént **közigazgatási rendszer átfogó átalakítása**. Ennek eredményeképpen felálltak a fővárosi és megyei kormányhivatalok, továbbá létrejöttek a járási hivatalok is. A fővárosi és megyei kormányhivatalokban működő törzskarok kezelik a

horizontálisnak tekinthető területeket (pl. törvényességi felügyelet), míg a kormányhivatalokba integrálódtak a korábban önállóan működő hatóságok, hivatalok, amelyek ún. szakigazgatási szervekként a kormányhivatalon belül végzik hatáskörük szerinti tevékenységüket (pl. erdészeti igazgatóságok). A korábban a kistérség körzetközponti feladatot ellátó települési, a főváros esetében a kerületi önkormányzat jegyzőjének hatáskörébe tartozó ügyeket átvette a járási hivatal, míg a többi, a jegyző államigazgatási jogkörébe tartozó ügycsoport (pl. helyi természetvédelmi értékkel, zajvédelmi ügyekkel, kútfürással kapcsolatos hatáskör) a jegyző hatáskörében maradt.

2012. január 1-jével a vidékfejlesztési miniszter átadta a belügyminiszternek a 12 területi vízügyi igazgatóság, valamint a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóságból kiválással létrejövő **Országos Vízügyi Főigazgatóság** irányítását. 2014. január 1-jétől a vízügyi hatósági, 2014. június 6-tól pedig a vízvédelmi hatósági feladatkörök is átkerültek a Vidékfejlesztési Minisztériumtól a Belügyminisztérium illetékességébe. A vízügyi igazgatási és a vízügyi, valamint a vízvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 223/2014. (IX. 4.) Korm. rendelet 10. § (3) bekezdés, továbbá a 17. § (1) bekezdése értelmében 2014. szeptember 10-ei hatállyal a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság jogszabályban meghatározott vízvédelmi hatósági, szakhatósági feladat- és hatáskörök tekintetében az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség jogutódja.

Az Országos Környezeti Információs Rendszer (OKIR) továbbfejlesztésével és a vízjogi eljárások egyszerűsítését célzó intézkedések:

- Megjelent az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztésével összefüggésben egyes törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXXVI. törvény és az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztésével összefüggésben egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 310/2014. (XII. 11.) Korm. rendelet
- Megjelent az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztésével összefüggésben a felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer (FAVI) adatszolgáltatásról szóló 18/2007. (V. 10.) KvVM rendelet módosításáról szóló 38/2014. (XII. 17.) FM rendelet.
- Megjelent az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztésével összefüggésben egyes miniszteri rendeletek módosításáról szóló 72/2014. (XII. 22.) BM rendelet.
- Megjelent a vízgazdálkodási hatósági jogkör gyakorlásáról szóló 72/1996. (V. 22.) Korm. rendelet módosításáról szóló 344/2014. (XII. 22.) Korm. rendelet. (A talajvízből történő mezőgazdasági célú vízkivétel vízjogi engedélyeinek egyszerűsített módosításáról szóló előterjesztés.)

A vizek jó állapotának elérése érdekében a jogszabályokban előírt vízvédelmi előírások megvalósítása, betartása vizeink minőségének fenntartásához alapvető. A VKI célkitűzéseinek teljesítése csak akkor lehet eredményes, ha a tervezett intézkedési programok végrehajtása teljes körűen megvalósul. Ennek érdekében kiemelt fontosságú, hogy a vízpolitikai célkitűzések hatékonyan integrálódjanak be valamennyi érintett ágazati szakpolitika stratégiai és operatív programjaiba, így kiemelten a területfejlesztés, az agrárgazdálkodás, vidékfejlesztés, fenntartható energiapolitika vonatkozásaira. 2013-2014 során számos jogszabály módosítása, korszerűsítése és új szabályozások kialakítása történt meg, amelyeknél a fenntarthatósági szempontok beépítésére is törekedtek.

A VKI végrehajtását hatósági eszközök is szolgálják. Ezen jogszabályok alapján **egyedi vízügyi hatósági engedélyezés és felügyelet, valamint vízvédelmi ellenőrzés, továbbá a kikényszerítés** keretében a VKI-ből fakadó követelmények érvényre juttatását területi vízügyi hatóságként és szakhatóságként, továbbá területi vízvédelmi hatóságként és szakhatóságként a vízügyi igazgatási és a vízügyi, valamint a vízvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervek

kijelöléséről szóló 223/2014. (IX. 4.) Korm. rendelet szerint az első fokú eljárásban a kijelölt megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok látják el.

2013. év elejétől, majd pedig 2014. második felétől egyértelműen – a [T3.11] és a [T3.14] teendőkkel teljesen összhangban – a területi szervek folyamatos, kiemelt feladata a felszín alatti vizek védelmének jelentős eszközeként szolgáló vízkészlet-járulék (VKJ) jogintézményéből fakadó, illetve azzal kapcsolatos határozott hatósági fellépés erősítése és ezzel a bevallási, befizetési fegyelem megszilárdítása. Ennek áttételes eredményeként a vízhasználatra vonatkozó engedélyek korszerűsítése és aktualizálása várható, ami szintén hozzájárul a VKI-ben és egyúttal a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiában megfogalmazott célok megvalósításához.

A tapasztalatok alapján elindult és megvalósul az országosan egységes joggyakorlat kialakítása, a megfelelő jogérvényesítés bevezetése, a jogszabályi környezet felülvizsgálata, a VKJ szabályozás áttekintése, melynek célja az adatbiztonság növelése, de egyúttal a feleslegesen bonyolult szabályok egyszerűsítése.

2012. január 1-jén kezdte meg működését a **Nemzeti Környezetügyi Intézet**, amely valamennyi környezetügyi területen biztosította a szakpolitikai döntések szakmai, tudományos megalapozását.

A víziközmű-szolgáltatást a 2013 áprilisában létrejött **Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal** felügyeli. A környezetszennyezés és a hulladékok keletkezésének megelőzésében, valamint a szelektív hulladék hasznosításában közreműködő **Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség** (OHÜ) szervezeti felépítése – államreform második ütemének részeként – átalakult. Az OHÜ által ellátott feladatokat 2015. január 1-jétől az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség Nemzeti Hulladékgazdálkodási Igazgatósága látja el.

A környezetvédelem, illetve a fenntartható fejlődés intézményrendszerében további változást idézett elő az **alapvető jogok biztosáról** szóló 2011. évi CXI. törvény. A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának 2007-ben létrehozott önálló intézménye megszűnt, jogutódja az új szabályozás értelmében az alapvető jogok biztosja, és feladatait az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese vette át.

Számos területen (pl. parlagfű elleni védekezés, illegális hulladékszállítás megelőzése, árvízi védekezés) tovább erősödött az intézmények közötti együttműködés.

[T3.15] A változó klímához való alkalmazkodási törekvések leginkább helyi és regionális szinten vezethetnek eredményre. Ezen felismerésből adódóan az intézkedések megvalósítása jelentős feladatot jelent mind a kormányzati szervek, mind az önkormányzatok, mind a társadalom számára. Az éghajlatváltozás elleni sikeres fellépés csak a fenntarthatóság felé való átmenettel összhangban, az érdekeltek széles körének bevonásával valósítható meg. Az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló 2007. évi LX. törvényben foglaltaknak megfelelően a 2008-ban elfogadott első Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia felülvizsgálataként elkészült második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014-2025, kitekintéssel 2050-re (NÉS-2) jelöli ki a hazai klímapolitika irányait, a klímatudatosság és a fenntarthatóság szempontjainak beépítését a tervezésbe, a döntéshozatalba és a cselekvésbe a társadalom minden szintjén. A NÉS-2 a részét képező Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia (NAS) keretében jelöli ki a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás ágazati feladatait. A NAS kiemelt célkitűzése az éghajlati sérülékenység területi vizsgálata, amelyhez kapcsolódóan sor kerül a Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszer (NATÉR) kialakítására. Az éghajlatváltozást kísérő szélsőséges időjárási események a természeti-gazdasági-társadalmi rendszer számos területét érintik. A természeti erőforrásokban bekövetkező változások társadalmi-gazdasági következményekkel járhatnak. Súlyos következményekkel járhat a vízkészletek jelentős csökkenése és a kóros

víz-többlet egyaránt. Hazánk különösen kedvezőtlen helyzetben van a természetes élővilág alkalmazkodási lehetőségeinek szempontjából.

Az éghajlatváltozás hatásaival az erdőgazdálkodásban is egyre nagyobb mértékben számolni kell. A változásokhoz való alkalmazkodást több erdőgazdálkodási tevékenység is eredményesen szolgálta. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű volt az erdőtelepítés, az erdők fafaj összetételének megváltoztatását szolgáló erdőszerkezet átalakítás, a károsodott erdők helyreállítása, valamint a Natura 2000 erdőkben folytatott erdőgazdálkodás támogatása.

A fenntartható erdőgazdálkodás elveit megvalósító hazai erdőgazdálkodásnak köszönhetően a magyarországi erdők területe és élőfa készlete, ezzel együtt az erdők faanyagában tárolt szén mennyisége a beszámolási időszak alatt folyamatosan növekedett. A nemzetközi klímaegyezmények keretében évente összeállított nemzeti jelentés alapján érdeink évente 3-3,2 millió tonna CO₂-t kötnek meg, mely érték a hazai kibocsátás kb. 5%-át képes ellensúlyozni. Az erdők teljes körű felmérésén és tervezésén alapuló szabályozó rendszer biztosította a kitermelés és a szénmegkötés közti optimális egyensúlyt, a fenntartható faanyag ellátást és az erdők klímavédelmi szerepének megőrzését.

A természeti erőforrásokban bekövetkező változások komplex társadalmi-gazdasági következményeket is eredményezhetnek, amelyek elsősorban az emberi egészségre, a mezőgazdaság alapfeltételeire, az épített környezetre, a közlekedésre, az energetikai infrastruktúrára, a turizmusra, valamint a katasztrófavédelemre gyakorolt hatások révén jelentkeznek.

A 2014. júliusában elfogadott „Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről” szóló jelentés célkitűzése az éghajlatváltozás jövőbeni hatásainak azonosítása, figyelembe véve az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodással kapcsolatos lehetséges kockázatokat és a szükséges lépéseket. A jelentés kiemeli, hogy a Magyarországon releváns veszélytípusok közül az egyre gyakoribb természeti katasztrófák fejtik ki a legnagyobb hatást, mely az éghajlati rendszer megváltozásával hozható összefüggésbe. A természeti veszélytípusok közül a Duna és a Tisza áradása magas kockázatot jelent. Ezzel összefüggésben a végrehajtandó intézkedések között említi az árvízi tározók kiépítését a Tisza alsó, középső és felső szakaszain. Az árvíz szabályozott kivezetését és a folyóba történő szükség szerinti visszavezetését vagy a vízhiányos területekre történő átvezetését, a műtárgyakból és tározókból álló árapasztó rendszer kialakítását az agrár-környezetgazdálkodási igények figyelembevételével valósítják meg európai uniós forrásból.

Az éghajlatváltozás negatív tendenciáinak köszönhető, hogy jelentős mértékű egészségügyi kockázatot jelent a humán, állati és növényi járványok egyre gyakoribb felbukkanása és gyors terjedése, valamint az allergén, inváziós növényfajok megjelenése. Az éghajlatváltozás negatív irányba módosítja a migrációs folyamatokat is. A fejlesztések központjában a rendkívüli helyzetekre való megelőző felkészülés áll. Ezen belül a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás megalapozásához nélkülözhetetlen a tudásbázis megteremtése, a természeti katasztrófákra vonatkozó kockázatbecslési gyakorlat elterjesztése, a monitoring rendszerek kialakítása, valamint az emberi alkalmazkodás eszközrendszerének kialakítása és megerősítése.

Az éghajlatváltozás kedvezőtlen következményei jelentkezhetnek az ivóvízellátás területén is. 2013-2014-ben folytatódott az Ivóvízbázis-védelmi Program megvalósítása. A beszámolási időszakban a vízjogi eljárások terén jelentős mértékű jogszabály módosítás, korszerűsítés és új szabályozások kialakítása történt meg a fenntarthatósági szempontok figyelembe vételével. 2014-ben folytatódott a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálata a Víz Keretirányelv előírásai szerint, illetve elkészült a vízhasználatok gazdasági elemzése.

– 4. Gazdasági erőforrások

– 4.I. Vállalkozói tőke, innováció, foglalkoztatás

– *Teendők:*

- T4.1 Pénzügyi tudatosság, a takarékos és előrettekintő gazdálkodás értékeinek közvetítése
- T4.2 A vállalkozói értékrend továbbadása
- T4.3 Lokális termelési rendszerek előnyben részesítése, helyi, térségi gazdasági kapcsolatokat erősítése
- T4.4 Vállalkozók társadalmi megbecsülésének erősítése
- T4.5 Vállalkozásoknak kedvező üzleti környezet kialakítása
- T4.6 A helyi gazdasági kapcsolat erősítésére eszközök bevezetése, a lokális ellátási láncok fejlesztése
- T4.7 A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának támogatása
- T4.8 A tudás előállításának biztosítása, a kutatás-fejlesztés, innováció támogatása a vállalati szférában
- T4.9 Járadékvadász magatartás csökkentése
- T4.10 A lakosság pénzügyi tudatosságának erősítése

Hazai helyzet áttekintése

A vállalkozói tőke erősségének fokozása szempontjából különös fontosságú a vállalkozó ismeretek elterjesztése mellett a vállalkozói kultúra fejlesztése (többek között a pozitív vállalkozói példák bemutatásával), a vállalkozások gazdasági-szabályozási környezetének javítása, például a bürokrácia-csökkentéssel (Egyszerű Állam program, elektronikus ügyintézés kiterjesztése), a pénzügyi tőkehelyzet javításával (Nemzeti Hitel Program megindítása).

A hazai kutató-fejlesztő helyek száma a 2011. évi 3000-ról 2013-ra 3159-re nőtt, a K+F létszám 55 ezer főről 58 ezer főre emelkedett, a K+F ráfordítások szintje közel 25%-kal emelkedett az adott időszakban (420 milliárd forintra), a K+F ráfordítások a GDP 1,44%-ára nőttek. A Kormány gazdaságpolitikája eredményeképpen a foglalkoztatás szintje növekedett (a 2011. évi 58,1%-ról a 2013. évi 61,2%-ra).

Megtett intézkedések

[T4.1] Pénzügyi tudatosság, a takarékos és előrettekintő gazdálkodás értékeinek közvetítése

A Kormány által 2014-ben elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2015. év december 31-ig tartó cselekvési tervében megfogalmazottak („Az ifjúsági korosztály pénzügyi tudatosságának fejlesztése céljából elő kell mozdítani a pénzügyi ismeretek elsajátítását”) értelmében mind az EMMI mind az NGM felelősséget vállal a társadalom pénzügyi kultúrájának fejlesztéséért.

A kis- és középvállalkozások 2014-2020 közötti fejlesztési stratégiája is célként deklarálja a vállalkozói ismeretek minél szélesebb körű elterjesztését.

Az Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum fokozott figyelmet fordított arra, hogy a 2015/2016-os tanévtől kezdve a pénzügyi és vállalkozási ismeretek jobban jelenjenek meg köznevelésben.

[T4.2] A vállalkozói értékrend továbbadása

A 2014-2020 közötti európai uniós programozási időszak hazai Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Programjának 1.1-es intézkedése a vállalkozói ismeretek elterjesztése mellett a vállalkozói kultúra fejlesztését is célul tűzi ki. Az itt megvalósuló vállalkozói mentorálást és inkubálást biztosító programok olyan elemeket is tartalmaznak, amelyek ösztönzik a vállalkozói kedvet, pozitív vállalkozói példákat mutatnak be, így a vállalkozók/vállalkozások társadalmi elismertségét javítják.

[T4.4] Vállalkozók társadalmi megbecsülésének erősítése „Díj a Sikeres Vállalkozásokért”

Az NGM 2013 augusztusától kezdődően a „Díj a Sikeres Vállalkozásokért” elismeréssel jutalmazza azokat a gazdasági társaságokat, kis- és középvállalkozásokat (kkv), illetve induló, start-up cégeket, amelyek jól példázzák az állam és a magánvállalkozások közös céljainak megvalósításában rejlő lehetőségeket. Ezzel ismertté kívánja tenni a sikeres vállalkozások társadalmi szerepét olyan kiemelkedő, követésre érdemes gyakorlatok bemutatásával, amelyek mintául szolgálhatnak további eredményes vállalkozások megvalósításához.

Európai KKV Hét – magyarországi rendezvények lebonyolítása

A Kormány elősegíti a kkv-k ösztönzését látóköriük kiszélesítésére és működésük továbbfejlesztésére, amelynek az Európai KKV Hét biztosít színteret. Az Európai Bizottság által koordinált kampány az európai kisvállalkozói intézkedéscsomaggal összhangban a vállalkozói létformát népszerűsíti Európa-szerte.

A kampány 2014. évben hatodik alkalommal nyújtott lehetőséget a vállalkozásokkal kapcsolatos ötletek, tapasztalatok, legjobb gyakorlatok kölcsönös megismerésére és terjesztésére.

Az európai kkv-hét célja, hogy:

- tájékoztatassa az érdekelteket, hogy az Európai Unió, valamint a tagállami, a regionális és a helyi hatóságok hogyan támogatják a mikro-, a kis- és a középvállalkozásokat;
- népszerűsítse a vállalkozói formát annak érdekében, hogy még többen – különös tekintettel a fiatalokra – mérlegeljék a vállalkozóvá válást karrierlehetőségként;
- valamint elismerést biztosítson a vállalkozóknak, amiért hozzájárulnak Európa jólétéhez, munkahelyeihez, innovációs tevékenységeihez és versenyképességéhez.

Az intézkedés kapcsolódik a [T4.2] A vállalkozói értékrend továbbadása intézkedés megvalósításához is.

„Díj az Európai Vállalkozások Ösztönzéséért” – nemzeti forduló

A Díj az Európai Vállalkozások Ösztönzéséért pályázat az Európai Bizottság szervezésében lehetőséget nyújt a vállalkozásoknak, hogy európai szinten megmérethessék magukat, elismerést szerezzenek és népszerűsíthessék tevékenységüket. A pályázat Európa szerte felkutatja és elismeri az Unió legkreatívabb és legsikeresebb vállalkozóit, vállalkozásösztönzési projektjeit. Céljai közé tartozik a vállalkozók ösztönzése, valamint a legjobb vállalkozási elképzelések és gyakorlatok bemutatása.

A Díj nyolc éves történetében 2014-ben először fordult elő, hogy magyar céget választottak a legjobbnak egyszerre fődíjasként és kategória győztesként is. A pályázat következő hazai fordulójára 2015 tavaszán kerül sor.

[T4.3] Lokális termelési rendszerek előnyben részesítése, helyi, térségi gazdasági kapcsolatok erősítése

Az **Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK)** egyik igen hangsúlyos célja a helyi gazdaság megerősítése, szerepének növelése, amely része a gazdaságfejlesztési céloknak is, jelentőségét mutatja, hogy mind a hosszú távú, mind a szakpolitikákban érvényesítendő specifikus, és a területi célok között is szerepel. Ennek kiemelt eszközei a gazdaságba történő beruházások és a vállalkozásfejlesztés támogatása, a kis- és középvállalkozások, a családi gazdaságok, a nemzeti vállalatok megerősítése és piaci lehetőségeik szélesítése, a biztonságos élelmiszerellátás, a föld- és birtokpolitika rendezése, a helyi gazdaság megerősítése, a helyi közösségek autonóm, önfenntartó és öngondoskodó erejének a helyreállítása.

Megvalósítása a következő tényezőkön alapul:

- a belső helyi erőforrások feltérképezése és kiaknázása, a térség/település gazdasági erőforrásainak mozgósítása;
- a helyi közösségi javak közösségi hasznosítása, a jövedelmek egyenletes elosztása, arányaiban jelentős helyi munkahelyek megteremtése;
- a helyi közösség mozgósítása, a helyi identitás erősítése;
- a helyi erőforrások hosszú távon is fenntartható használatának kialakítása;
- a város-vidék kapcsolat megújítása, az alkalmazkodóképesség növelésén keresztül;
- a helyi gazdasági szereplők összekapcsolása, helyi piacok kialakítása, a jövedelmek áramlásának minél hosszabb ideig térségen belül tartása;
- osztatlan közös földtulajdonok igény szerinti kimérése.

A **Partnerségi Megállapodás (PM)** egyik hangsúlyos célja a helyi gazdaság fejlesztése, amely a területi és ágazati célok között is helyet kap.

A területi szempontokat nem csak a területi programokban, hanem más fejlesztésekben is érvényesíteni kell. Ezen cél részeként a helyi gazdaság fejlesztésének is horizontális szempontként kell érvényesülnie a gazdaságfejlesztési, foglalkoztatáspolitikai fejlesztésekben. Az 5. Nemzeti Fejlesztési Prioritásban közvetlen fejlesztési célként jelennek meg a helyi gazdaság fejlesztésével kapcsolatos célok, különösen a foglalkoztatással és a vidékies térségek fejlesztésével összefüggésben.

A területi fejlesztések esetében is érvényesül a fenti célok fokozott támogatása. A decentralizált fejlesztések legfontosabb hozzájárulása a gazdasági fejlődéshez az, hogy a térségi adottságokra szabottan támogatják a helyi gazdasági rendszerek és a helyi foglalkoztatási képesség helyreállítását és javítását.

A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) egyik prioritása a térségi igényfelmérésen és tervezésen alapuló város-vidék együttműködések és a helyi gazdaság fejlesztése.

A konkrét intézkedéseken és terveken túl az NGM és együttműködő partnerei jelentős felvilágosító tevékenységet is végeztek a helyi gazdaság szerepéről, fejlesztési lehetőségeiről. A témával rendszeresen foglalkozott a Falu Város Régió folyóirat, és több területfejlesztéssel, fenntarthatósággal foglalkozó konferencia is.

[T4.5; T3.14] Vállalkozásoknak kedvező üzleti környezet kialakítása

Egyszerű Állam program

A vállalkozások adminisztratív terheinek csökkentését célozza a Kormány által 2011. novemberében elfogadott **Egyszerű Állam** középtávú program végrehajtása.

A Program deklarált célja, hogy az európai viszonylatban is magas adminisztratív költségeket a vállalkozások számára is érzékelhető módon csökkentse, eleget téve Magyarország 2008-as uniós vállalásának is.

A Program – döntő többségében 2012-2013-ra ütemezetten – 114 intézkedést fogalmazott meg, többek között az adózáshoz kapcsolódó adminisztráció csökkentése, a hatósági működés egyszerűsítése, a beruházások engedélyezésének gyorsabbá és kiszámíthatóbbá tétele, a foglalkoztatás adminisztrációs terheinek mérséklése, az adatszolgáltatási párhuzamosságok, valamint a bizalmatlanságra és büntetésre ösztönző intézményi mechanizmusok felszámolása területén. Olyan szervezeti, rendszerszerű változásokat is meg kívánt valósítani, amelyek az államműködés rendszerébe szervesen beépülve megelőzhetik a vállalkozói adminisztratív terhek jövőbeni újratermelődését.

A Program 2013 decemberéig végrehajtott intézkedéseinek tehercsökkentési hatása kb. 250 milliárd Ft-nak felel meg.

A vállalkozások számára kedvező üzleti környezet kialakítását szolgálta a **képesítési követelmények ésszerű csökkentésével kapcsolatban meghatározott egyszerűsítések végrehajtása**. A 2013-ban elfogadott, a képesítési követelmények ésszerű csökkentésével

kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 2054/2013. (XII. 31.) kormányhatározat tartalmazza az egyes szaktárcák által hatályon kívül helyezésre vagy egyszerűsítésre javasolt képesítési követelményeket, lefekteti azokat az intézményi keretfeltételeket, amelyek képesek garantálni, hogy a jövőben bevezetni tervezett képesítési követelmények a minimálisan szükséges védelem és a maximálisan szükséges garancia elveinek érvényesülése mellett, megfelelő szakmai indokokkal alátámasztva kerüljenek kidolgozásra.

Széleskörű társadalmi egyeztetés alapján a gazdasági szakterületet érintően például közel 40 turisztikai, kereskedelmi és ipari tevékenységhez kapcsolódó képesítési követelményt törölnek el, míg hozzávetőleg 200 képesítési követelmény esetében határozzák meg az egyszerűsítés pontos tartalmát. Ezen felül a képesítésekre vonatkozó jogszabályi környezet átláthatóságának növelése érdekében 2014 folyamán elkészült a képesítési jegyzék, amely a képesítésekre vonatkozó jogszabályokat rendszerezetten tartalmazza, és a kormányablakokban nyilvánosan elérhetővé vált.

Az e-közigazgatás kiterjesztése hozzájárul a Keretstratégiában foglalt célkitűzések megvalósításához a vállalkozások támogatása, a fenntarthatóbb közigazgatási működés és az elektronikus ügyintézésben kevésbé jártas ügyfelek segítése által.

Az elektronikus közigazgatás kiterjesztése érdekében a Kormány 1743/2014. (XII. 15.) Korm. határozata alapján megvalósul:

- az elektronikus közigazgatási szolgáltatások, valamint a kormányzati informatikai rendszerek hosszú távú fenntartását és üzemeltetését költséghatékonyan biztosító finanszírozási és szervezeti modell kidolgozása;
- az elektronikus közszolgáltatások egészségügyi ellátórendszerre történő kiterjesztésére irányuló intézkedési terv kidolgozása;
- a kormányzati elektronikus kormányablak, mint személyes ügyintézési felület létrehozása;
- az eMagyarország és eMagyar pontok hálózatának bővítése;
- a települési ügysegédi, valamint a falu- és tanyagondnoki hálózat bővítésével megvalósuló elektronikus ügyintézéshez, szolgáltatások nyújtásához szükséges informatikai eszközök biztosítása;
- az e-kártya létrehozása: az elektronikus tároló elemet tartalmazó, vizuális és elektronikus személyazonosításra és elektronikus aláírásra alkalmas okmány, amely biztosítja az állampolgárok számára, hogy egyetlen okmány használatával intézhessék hivatalos ügyeiket, és alkalmas egyes közlekedési szolgáltatások igénybevételére is;
- a kormányzati adatközpont létrehozása;
- „Önkormányzati ASP központ felállítása” című kiemelt projekt keretében megvalósuló fejlesztés országos kiterjesztésének előkészítése;
- az egyes ügyek elektronizálásának megvalósításához szükséges intézkedések megtétele;
- a közszolgálatban dolgozók informatikai ismereteinek folyamatos bővítése.

– 4.II. Makrogazdasági egyensúly

– *Teendők:*

- T4.11 Az életpálya-finanszírozás két ellentétes irányú áramának (az aktívaktól az idősek, ill. a gyermekek felé) összekapcsolása egyéni és nemzeti szinten, a korosztályi egyensúly fokozatos visszaállítása;
- T4.12 Az idősek aktivitásának ösztönzése
- T4.13 Szabályalapú (automatikus) nyugdíjrendszer kialakítása
- T4.14 Alacsony reálkamatlábat eredményező gazdaságpolitika érvényesítése
- T4.15 Alkotmányos korlát érvényesítése a költségvetési gazdálkodásban és az önkormányzatok feladatainak és finanszírozásának összhangba hozása
- T4.16 A pénzügyi tudatosság közvetítése a lakosság irányába
- T4.17 A járadékvadász magatartás és egyéb nem értékteremtő bevételszerzési tevékenységek ösztönzésének csökkentése

Hazai helyzet áttekintése

A Kormány legfőbb gazdaságpolitikai célja a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés biztosítása a foglalkoztatás bővítésével, a versenyképesség javításával, valamint a fenntartható költségvetési pálya kialakítása: az államadósság csökkentése és a költségvetési hiány 3% alatt tartása útján. A Kormány fegyelmezett pénzügyi politikája, a külső egyensúly jelentős javulása, az állam és a háztartások eladósodottságának mérséklődése eredményeképpen a gazdasági növekedés 2013-ban megindult, 2014-ben tovább – a GDP 3,2%-áig – erősödött, szerkezete kiegyensúlyozottabb, kevésbé sérülékeny lett. A növekedés további pillére a lakossági keresletnövekedés.

Megtett intézkedések

[T4.12] Az idősek aktivitásának ösztönzése

Az idős munkavállalók illetve álláskeresők mind a Munkahelyvédelmi Akció keresletélénkítő csomagjának, mind pedig a foglalkoztathatóságot növelő aktív munkaerőpiaci programoknak a célcsoportját is alkotják. Az MVA keretében a versenyszférában 2014-ben körülbelül 300 ezer idős munkavállaló után vettek igénybe a cégek foglalkoztatást segítő adókedvezményt, míg az aktív munkaerőpiaci program (TÁMOP 1.1.2) keretében 2015 áprilisáig több mint 20 ezer idősebb munkavállaló került bevonásra.

[T4.14] Alacsony reálkamatlábat eredményező gazdaságpolitika érvényesítése

A Kormányzat az elmúlt időszakban céltudatosan törekedett az infláció mérséklését szolgáló gazdaságpolitika megvalósítására. Ennek eredményeképpen a 2011. évi 103,9%-os infláció 2014-re 99,8%-ra csökkent. A lassuló infláció és a Magyar Nemzeti Bank által ebben az időszakban (2011. év kivételével) végrehajtott jegybanki alapkamat-csökkentések (7%-ról 2,1%-ra) révén a reálkamatláb is fokozatosan csökkent.

[T4.15] Alkotmányos korlát érvényesítése a költségvetési gazdálkodásban és az önkormányzatok feladatainak és finanszírozásának összhangba hozása

Magyarország Alaptörvényének 36. cikke (4) bekezdése alapján „az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetésről szóló törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság meghaladná a teljes hazai össztermék felét”. Továbbá az (5) bekezdés szerint „amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetésről szóló törvényt fogadhat el, amely az államadósság teljes hazai össztermékhez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza”. Az Alaptörvény hasonló szabályokat rendel a központi költségvetés végrehajtása során felvehető kölcsönök mértékéről

(37. cikk (2)- (3) bekezdés), az eltérés, hogy az utóbbi rendelkezésben nem az államadósság arányának csökkentését írja elő, hanem az államadósság arányának növekedését tiltja meg. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény meghatározza az önkormányzatok kötelező és önként vállalt feladat- és hatásköreit, az ezzel összefüggő feltételeket és gazdálkodási szabályokat.

[T4.16] A fiatalok pénzügyi kultúrájának, vállalkozási attitűdjeinek fejlesztése érdekében a Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2015. december 31-ig tartó cselekvési tervéről szóló 1847/2014. (XII. 30.) Korm. határozat önálló intézkedést fogalmaz meg: **„3.2. Az ifjúsági korosztály pénzügyi tudatosságának fejlesztése céljából elő kell mozdítani a pénzügyi ismeretek elsajátítását.”** Az intézkedés fő célja az ifjúsági korosztály pénzügyi tudatosságának előmozdítása, a pénzügyi kultúra fejlesztése. A fiatalok önálló egzisztenciájának megteremtése, eredményes munkaerő-piaci részvételük szempontjából kiemelkedően fontos, hogy képesek legyenek felelős döntést hozni a számukra rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségek (pl. diákhitel, lakáshitel, személyi kölcsön, munkavállalás során a munkabér meghatározása) kapcsán.

[T4.16] A Kormány által elfogadott, 2014-2020-as évekre szóló **KKV Stratégia** is kiemelten kezeli a vállalkozók, leendő vállalkozók pénzügyi tudatosságának fejlesztését, mely közvetlenül is hozzájárul a versenyképességükhöz. Ennek egyik pillére a pénzügyi jellegű képzés szerepének erősítése az iskolarendszerű és az azon kívüli képzésekben. Fontos, hogy a fiatalok már akár a középiskolai éveik végén lehetőséget kapjanak alapszintű pénzügyi ismeretek elsajátítására.

[T4.16] Az NGM, a Magyar Nemzeti Bank és az Állami Számvevőszék 2014 májusában együttműködési megállapodást kötött, melynek célja a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztése. Az intézkedés keretében az iskolarendszerben a pénzügyi ismeretek oktatásának kialakítására, valamint ilyen témában szemléletformáló és tájékoztató akciók szervezésére kerül sor.

[T4.16] A 2013. március 20-án megalakult Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum (ISZEF) feladata, hogy összehangolja a különböző tárcáknál az ifjúságpolitikát érintő tevékenységeket. Konkrét cél, hogy ideális esetben a 2015 szeptemberében elinduló tanévben a kötelező órakereten belül a pénzügyi- és vállalkozási ismeretek bővebb, rendszerezettebb, hatékonyabb átadásához, másrészt a szabadon választható órakeretben elérhető „Pénzügyi és gazdasági ismeretek” és „Vállalkozzunk” című keretprogramokhoz biztosított legyen egy oktatási segédcsomag. Ezen alapismeretekre építve, szisztematikus felépítés mellett célszerű bevinni az oktatási intézményekbe a jelenleg is elérhető, a gazdasági élet szereplői által összeállított programokat.

– 4.III. Területi szempontok

– **Teendők:**

T4.18 Térségi fenntarthatósági stratégiák kidolgozása

Hazai helyzet áttekintése

Az ország nagyon eltérő társadalmi, gazdasági és környezeti adottságú térségi rendszerrel rendelkezik. A 2020-ig terjedő időszakban jelentős hangsúlyt kap az EU források felhasználásában a fenntarthatósági és éghajlatvédelmi szempontok figyelembevétele, amelynek eléréséhez jelentős segítséget nyújthatnak a térségi vagy települési fenntarthatósági stratégiák. Ezek célja a települések fejlesztési törekvéseit a társadalmi-gazdasági-ökológiai adottságaikkal összehangoló területi tervezési gyakorlat meghonosítása.

Megtett intézkedések

[T4.18] Térségi fenntarthatósági stratégiák kidolgozása

Az OFTK horizontális szempontjai között rögzíti a fenntartható fejlődést. Célként jelöli ki, hogy:

„Az erőforrás-hatékony fejlődés érdekében pl. hulladékszegény, illetve újrahasznosításra épülő, energiahatékony technológiák fejlesztése, iparstratégia- iparpolitika a megújuló energiahordozók felhasználásának növelése. A környezet állapotának megőrzése, javítása, tudatos környezetgazdálkodás, táji és természeti értékek megőrzésének egyre nagyobb arányú előtérbe helyezése, a térségi fenntarthatóság, a fenntartható életmód és fogyasztás elősegítése a szemléletformálás eszközrendszerével.”

A tervezési tevékenység egységességének és a közös fenntarthatósági elveken alapuló értékrend biztosításának érdekében az OFTK fenntarthatósági keretstratégiák kidolgozását teszi szükségessé országos szinten és az egyes térségekre vonatkozóan is. A keretstratégia egyrészt olyan, az ágazat vagy a térség fenntarthatóságának megteremtéséhez szükséges vertikális célokat rögzít, melyeknek helyet kell kapniuk az adott ágazatot vagy térséget érintő tervekben. Másrészt rögzíti a fenntartható fejlődést biztosító horizontális célokat, melyek minden érintett tervdokumentumban rögzített célba beépülnek. Az OFTK definiálja is a térségi fenntarthatósági keretstratégiát: *egy terület összes fejlesztésének alapját képező tervdokumentum, mely meghatározza az adott térség fenntarthatósága érdekében megvalósítandó vertikális célokat, valamint ágazatonként típusokba rendezett horizontális szempontokat a fejlesztések számára* (a területi tervezés számára is elveket határoz meg). Egyben igazodik az ágazati vagy a helyi adottságokhoz, melyek a fenntarthatóságon túl más horizontális irányelveket is rögzíthetnek (pl. esélyegyenlőség, biztonság, örökségvédelem).

A PM szerint a fenntarthatóság horizontális szempontként hangsúlyosan megjelenő, kötelező eleme kell, hogy legyen a térségi fejlesztéseknek is. Ehhez kapcsolódóan a PM rögzíti a fenntarthatóság érvényesítéséhez szükséges célokat és eszközöket, amelyek alkalmazásának összhangban kel lennie a térségi fenntarthatósági stratégiával is.

A PM-ben szereplő és a fenntarthatóságot közvetlenül szolgáló fejlesztések közül kiemelendő az integrált településfejlesztés, amely során az üzleti szereplők számára vonzó települési környezet kialakítása mellett közvetlen célként jelenik meg a települések felkészítése a klímaváltozási és demográfiai kihívásokra (klímabarát gazdaságfejlesztés, barnamezős és leromlott városi területek rehabilitációja, települési környezetfejlesztés) is a térségi fejlesztések között.

A TOP-ban és a Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Programban (VEKOP) a Horizontális elvek fejezetben is megjelenik a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében tett konkrét intézkedések között. Cél, hogy a fejlesztési programok társadalmi, térségi, környezeti és éghajlati szempontból együttesen az elérhető legkedvezőbb eredményt nyújtsák. Lényeges, hogy a 2014-2020 programozási időszakban a fenntarthatóság horizontális szempont kereteit a

1303/2013/EU rendelet I. melléklet 5. szakasz, és a Partnerségi Megállapodásban foglalt követelmények határozzák meg.

A TOP-ból támogatható a Fenntartható Energia Akcióprogramok (SEAP) kidolgozása is.

A SEAP megjelenik még a 3. prioritásban („Alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés kiemelten a városi területeken”) is, így a SEAP készítésére mind a megyei jogú városoknak, mind a megye egyéb településeinek lehetősége nyílik.

Az Önkormányzatok Fenntartható Energia Akcióprogramjai (SEAP-jai) kulcsfontosságú konkrét intézkedéseket és projekteket tartalmaznak. Az energia-megtakarításon kívül a SEAP-ok különböző egyéb a fenntartható fejlődés szempontjából fontos eredményeket is elérhetnek: helyváltoztatást nem igénylő szakmunkák és stabil munkahelyek létrehozása; egészségesebb környezet és életminőség; jobb gazdasági versenyképesség és az energiától való nagyobb függetlenség. A SEAP-ok továbbá lehetőséget biztosítanak az anyag- és energiatakarékos technológiák alkalmazásával az ország újraiparosítására és az állattenyésztési ágazatok, és az azokhoz kapcsolódó élelmiszeripar fejlesztésére is. A SEAP-okban a helyi önkormányzatok önkéntesen kötelezettséget vállalnak az energiahatékonyság javítására és a megújuló energiaforrások fokozott hasznosítására azért, hogy Magyarország összességében elérje az Európai Unió által 2020-ra kitűzött 20%-os CO₂-kibocsátás csökkentést.

– Rövidítésjegyzék

AKG	Agrár-környezetgazdálkodási támogatás
ASP	Alkalmazás-szolgáltatás (Application Service Providing)
ÁNTSZ	Országos Tisztifőorvosi Hivatal
ÁPB	Ágazati Párbeszéd Bizottságok
BM	Belügyminisztérium
CLLD	Közösségvezérelt helyi fejlesztések (Community-Led Local Development)
CSR	Vállalati Társadalmi Felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility)
ECDC	Európai Betegség-megelőzési és Járvány-védelmi Központ (European Centre for Disease Prevention and Control)
EEA	Európai Környezetvédelmi Ügynökség
EFI	Egészségfejlesztési Iroda
EGT	Európai Gazdasági Térség tagállamai
ELGI	Eötvös Loránd Geofizikai Intézet
EMAS	Közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer (Eco-Management and Audit Scheme)
EMH	Európai Mobilitási Hét
EMMI	Emberi Erőforrások Minisztériuma
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ESZA	Európai Szociális Alap
ESzCsM	Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium
ETC/SIA	Európai Tematikus Központ a Térinformatikáról és Elemzéséről (European Topic Centre for Spatial information and Analysis)
EU	Európai Unió
EURO VI.	Európai kibocsátási normák a nehéz-és tehergépjárművekről (European emission standards from heavy and duty vehicles)
Európai KKV Hét	Európai Kis- és Középvállalkozások Hete
ÉLBS	Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia
FAVI	Felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer
FM	Földművelésügyi Minisztérium
FÖMI	Földmérési és Távérzékelési Intézet
GINOP	Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program
GYIA	Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram
ISZEF	Ifjúsági Szakmai Egyeztető Fórum
KÁT	Kötelező Átvételi Rendszer
KEOP	Környezet és Energia Operatív Program
KKV	Kis- és Középvállalkozások
KOMT	Közalkalmazottak Országos Munkaügyi Tanácsa
KözOP	Közlekedési Operatív Program
KRSZH	Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KvVM	Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium

LHH	Leghátrányosabb helyzetű
MÁFI	Magyar Állami és Földtani Intézet
MFGI	Magyar Földtani és Geofizikai Intézet
MIK	Magyar Ifjúsági Konferencia
Mt.	Munka Törvénykönyve
MTÉT	Magas Természeti Értékű Területek
NAS	Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia
NATÉR	Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszer
NEP	Nemzeti Erdőprogram
NES	Nemzeti Erdészeti Stratégia
NEtP	Nemzeti Erdőtelepítés Program
NÉBIH EI	Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Erdészeti Igazgatóság
NÉS	Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia
NGM	Nemzetgazdasági Minisztérium
NKA	Nemzeti Kulturális Alap
NKIS	Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégia
NMI	Nemzeti Művelődési Intézet
NRP	Nemzeti Reform Program
NSKI	Nemzetstratégiai Kutatóintézet
NSRK	Nemzeti Stratégiai Referencia Keret
NTFS	Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia
NVS	Nemzeti Vidékstratégia
OECD	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OEFI-OAC	Országos Egészségfejlesztési Intézet - Országos Addiktológiai Centruma
OEP	Országos Egészségbiztosítási Pénztár
OFTK	Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió
OHÜ	Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség
OHT	Országos Hulladékgazdálkodási Terv
OKÉT	Országos Közszolgálati Érdekegyeztető Tanács
OKI	Országos Környezetegészségügyi Intézet
OKIR	Országos Környezeti Információs Rendszer
OP	Operatív Program
ORFK	Országos Rendőr-főkapitányság
ORÖ	Országos Roma Önkormányzat
OSAP	Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program
OTKA	Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok
OWG	ENSZ Nyílt Munkacsoport a Fenntartható Fejlődési Célok kidolgozására
PM	Partnerségi Megállapodás
SEAP	Önkormányzatok Fenntartható Energia Akcióprogramja
TÁMOP	Társadalmi Megújulás Operatív Program
TIOP	Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program

TKKI	Türr István Kutató és Képző Központ
TOP	Terület- és Településfejlesztési Operatív Program
ÚMVP	Új Magyarország Vidékfejlesztési Program
ÜHG	Üvegházhatású gázok
VEKOP	Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program
VGT	Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv
VKF	Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma
VKI	Víz Keretirányelv
VKJ	Vízkészlet-járulék
WHO	Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization)

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia első előrehaladási jelentése (2013-2014) 2. sz. melléklet

A hazai és nemzetközi fenntartható fejlődési célok összevetése

---

2015. szeptemberében az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok (*Sustainable Development Goals – SDG*) fogadott el. Az Előrehaladási Jelentésünk jelen mellékletében azt vizsgáljuk, hogyan járulhat hozzá Magyarország az egyetemes, globális fenntarthatósági célok megvalósításához, miként illeszkedhet egymáshoz a magyar Keretstratégia (a továbbiakban: NFFS) és az ENSZ fenntartható fejlődési céljai (a továbbiakban: SDG-k).

Bár a fenntarthatóság felé való út meghatározása nemzetközi szinten egyező alapelvek, de az alapelvek eltérő értelmezése és operacionalizálása mentén történik, ezért az SDG-k adaptálása nem automatikus folyamat, hanem szükség van a nemzeti végrehajtás értelmező, a nemzeti fenntarthatósági értelmezési keretekkel összhangot kereső módjának megtalálására. Minden országnak a saját erőforrásait és helyzetét kell figyelembe vennie a nemzetközi célok összefüggésében.

Amikor tehát most sor kerül az NFFS előrehaladásának értékelésére, lehetőségünk van az ENSZ céljaihoz való illeszkedésben is megvizsgálni a magyar fenntarthatósági átmenetet. Minden ehhez hasonló dokumentum célja, hogy minél szélesebb konszenzuson nyugodjon, így mindkét dokumentum lenyomata azoknak a fejlődéssel és az erőforrások hosszú távú fenntartásával kapcsolatos kérdésköröknek, ami a politikai közösségek szerint a világot és Magyarországot *hic et nunc* foglalkoztatják.

Az NFFS több ponton egyezik, összecseng az ENSZ 2015-ben elfogadott Fenntartható Fejlődési Céljaival.

Sustainable Development Goals

- Goal 1. End poverty in all its forms everywhere
- Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture
- Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages
- Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all
- Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls
- Goal 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all
- Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all
- Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all
- Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation
- Goal 10. Reduce inequality within and among countries
- Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable
- Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns
- Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts
- Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development
- Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss
- Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels
- Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the global partnership for sustainable development

A fenntartható fejlődés nemzetközi politikai beszédmódja, értelmezése három, egymással szoros kölcsönhatásban és függőségben lévő dimenziót: a gazdaságit, a társadalmi és a környezetit tartalmazza. A magyar Keretstratégiában olyan fenntarthatóság meghatározást alkalmaztunk, amely erősebben hangsúlyozza a dimenziók makroökonómiai alapjait, egyértelműbb értelmezési alapot és szakpolitikai megvalósíthatóságot adva a fogalomnak. A közgazdaságtan és a politikatudomány aktuális felismeréseire építve az NFFS a három dimenziót egy négy erőforrásra (emberi, társadalmi, környezeti és gazdasági) osztott térré alakította. Ezzel az NFFS egy egyértelműen fenntarthatóság-központú stratégiává vált, míg a

nemzetközi fenntartható fejlődési beszédmód sokszor tolódik el egy fejlődés-központú problémamegoldás irányába.

Az NFFS a négy nemzeti erőforrás által karakterizált térben 34 stratégiai célt és ezekhez kapcsolódóan 77 teendőt (eszközcélt) tartalmaz.

Az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok, az SDG-k 17 általános célkitűzést (goals) és azokhoz kapcsolódóan 169 eszközcélt (targets) foglalnak magukba. Az eszközcélok két alcsoportra oszlanak, vannak inkább tartalmi, anyagi célok (111 eszközcél tartozhat ide), s vannak intézményi eszközcélok (értékelésünk szerint 58 ilyen eszközcél van). Az anyagi eszközcélok azt fogalmazzák meg, hogy mit tartunk fenntartható állapotnak vagy milyen fejlődési változást kell elérnünk. Az intézményi eszközcélok a fejlődés elérhetőségének vagy a fenntarthatóság biztosíthatóságának intézményi, kompetencia feltételeit írják körül. Ez utóbbiak többsége célzottan a legszegényebb vagy a fejlődő országok helyzetére, szükségleteire reflektál. Ezek között is döntő többségben vannak az olyan eszközcélok, amelyek a fejlett országokat hívják fel, hogy vegyenek részt a fejlődő országok intézményes képességeinek javításában, például anyagi támogatással, technikai segítségnyújtással vagy technológiatranszferek révén.

Ez utóbbi terület (amelyre tehát az SDG-k eszközcéljainak mintegy harmada vonatkozik) egyértelműen nem illeszthető be az NFFS logikájába, azon kívül eső politikai cselekvéseket, szakpolitikai területeket jelöl. A magyar közpolitikában a fenntarthatósági stratégiai tervezés és cselekvés tartozik az NFFS hatálya alá, míg a fejlődő országok támogatása, az egyetemes fejlesztés céljainak megvalósítása hazánkban egyértelműen a külügyi-külgazdasági politika része.

Ezért az SDG-k megvalósítása Magyarországon két terület (a fenntarthatósági és a külpolitikai-külgazdasági) párhuzamos, logikájukban külön-külön különböző, de egymással mégis kapcsolatban lévő cselekvését igényli.

A továbbiakban – leválasztva a külügyi-külgazdasági jellegű eszközcélokat – a maradék SDG célokat és eszközcélokat vetjük egybe az NFFS hajtóerőit, céljait, mutatóit és teendőit magukba foglaló készlettel.

Itt is egy további megszorítást alkalmazunk. Megállapíthatjuk, hogy a 14. SDG (Az óceánok, tengerek és tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata) az európai kontinens közepén elhelyezkedő Magyarország részére nem releváns szakterület.

A releváns általános célokhoz is tartozhat olyan eszközcél, ami megint csak nem feladat Magyarország számára, például azért, mert a meghatározott célt már túlteljesítettük (például a

csecsemőhalandóság esetén), vagy a jelzett céllal kapcsolatos probléma Magyarországon marginális (a közúti balesetek aránya a halálokok között itthon nagyon alacsony).

Elemzésünk szerint az SDG-k 169 eszközcélja (*target-je*) közül – a külügyi, fejlesztési együttműködési, intézményfejlesztési jellegű eszközcélok (58 db) elkülönítése és az irreleváns eszközcélok (28 db) kiszűrése után – 83 db eszközcél tartozik az NFFS hatáskörébe (az eszközcélok 49%-a).

NFFS terület	releváns SDG cél
E1.1 Humán erőforrás – népesség	10.7 Szabályozott migrációs politika kialakítása
E1.2 Humán erőforrás – tudás	4. Minőségi, egész életen át tartó oktatás
E1.3 Humán erőforrás - egészség	3. Egészségben eltöltött életévek mindenkinek
E1.4 Humán erőforrás – kirekesztődés	1. A szegénység csökkentése 2.1-2.2 Éhezés felszámolása 5. Nők egyenjogúságának biztosítása
E2 Társadalmi erőforrások	10. Egyenlőtlenség csökkentése 16. A kormányzás minőségének javítása 17.14, 17.17 Szakpolitikai koherencia, érdekelt bevonása
E3 Természeti erőforrások	2.3-2.5 Fenntartható élelmiszertermelés 6. Fenntartható vízgazdálkodás 7. Fenntartható energiagazdálkodás 12. Fenntartható termelés és fogyasztás 13. Klímaváltozás mérséklése 15. Ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása
E4.1 Vállalkozói tőke, innováció, foglalkoztatás	8. Inkluzív gazdasági növekedés és foglalkoztatottság 9. Fenntartható infrastruktúra és gazdasági szerkezet, kutatás és innováció 11. Fenntartható települések
E4.2 Makrogazdasági egyensúly	17.13 A globális makroökonómiai stabilitás növelése

Ezen általános és eszközcélok hazai fenntarthatósági politikai relevanciáját ugyan még részletesen kell elemezni, de előzetesen annyi látható, hogy **az NFFS céljai-eszközei és a fenntarthatósági szempontból Magyarországon releváns 83 SDG eszközcél között viszonylag jó korreláció figyelhető meg.** Ezért **nincs szükség az NFFS lényeges módosítására annak érdekében, hogy Magyarország hozzájárulhasson az ENSZ céljainak teljesítéséhez.** Az NFFS céljainak teljesítését viszont csak még szükségesebbé, hangsúlyosabbá

teszi, hogy a megvalósításnak nem csak nemzeti, hanem globális relevanciája is van. A szükséges **kisebb korrekciók** a Keretstratégia 2017-ben esedékes **felülvizsgálatok** elvégezhetőek lesznek.

A részletesebb elemzésben az SDG célokra és eszközcélokra sorszámmal hivatkozunk, ahol az első számjegy az általános cél sorszáma (1-től 17-ig) a pont elválasztás után pedig az eszközcél sorszáma szerepel (pl. 1.1 az 1. általános cél [*goal*] 1. eszközcélját [*target*] jelöli). Az NFFS-re vonatkozó utalásokban a Keretstratégiában használt betű-szám kombinációt használjuk (pl. C.1.4 az 1. nemzeti erőforrás 4. célját jelöli).

Kiemelkedő az egyezés az NFFS Természeti erőforrások (E3), az Emberi erőforrások Tudás (E1.2), Egészség (E1.3) és Szegénység (E1.4) alpontjai, valamint az SDG-k között. Kisebb a korreláció az Emberi erőforrások Népeség alpontja (E1.1) és az SDG-k között, mert az ENSZ alig foglalkozik ezzel a problémával fenntarthatósági kontextusban (csak a migrációra és a női reprodukciós jogokra vonatkozóan találunk egy-egy eszközcélt, a termékenységre, öregedésre nem vonatkozik SDG).

Emberi erőforrások (E1)

A nemzeti erőforrásokat tekintve az Emberi erőforrások mutatják a legtöbb egyezést az SDG-vel.

A magyar népesség (E1.1) veszélyes ütemben fogy (A1.1, A1.2). Ez a probléma valamennyi szektorban érezteti hatását, így nem csoda, ha az NFFS több pontjában foglalkozik a népességfogyás lelassításával, a kedvezőtlen demográfiai mutatókkal és a bevándorlás politikával (C1.4, C1.3.). Az SDG-k ezzel szemben a fejlődő országokra jellemző problémákkal foglalkoznak (3. általános cél: Biztosítani az egészséges életet és a jó létet minden generáció számára), így az alcélok között megjelenik a reprodukciós egészségügyi ellátás, a családtervezés és a reprodukciós egészség (3.7).

A magyar fenntartható fejlődési célok az ENSZ célkitűzéseikhez hasonlóan az innovációkat megalapozó tudástőkét (E1.2) elengedhetetlennek tartják (4. cél: Biztosítani a mindenki számára elérhető, méltányos, minőségi oktatást, valamint az élethosszig-tartó tanulás lehetőségének megteremtését mindenkinek). Az oktatás színvonalának növelése, az iskolában töltött idő bővítése, az iskolai diszkriminációmentesség mindkét dokumentumban megjelenik (C1.6, C1.7, C1.8; valamint 4.1, 4.2, 4.3). Mindenhol szerepel a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek bővítése (C1.10; illetve 4.7).

Az ENSZ által kitűzött célokhoz (3. cél: Biztosítani az egészséges életet és a jólétet minden generáció számára) hasonlóan az egészség (E1.3) területe a Keretstratégiában is

domináns. A magyar emberek egészségügyi állapota a legrosszabb a térségben, és messze elmarad a gazdasági fejlettségi szintünkhöz képest elvárhatótól. Hazánkban jelentősek a regionális területi egyenlőtlenségek. NFFS céljai között ennek megfelelően többek között az egészségmagatartásbeli problémák, ellátórendszer korszerűsítése, krónikus megbetegedések csökkentése, környezeti ártalmak csökkentése szerepelnek (H1.10, T1.24, T1.19, C1.13). Mindkét dokumentumban megjelenik a szenvedélybetegségek és a környezeti ártalmak csökkentése (3.2, 3.5, 3.9; illetve H1.12, H1.10). Az NFFS-ben közvetlenül nem szerepel, de az Egészségügyi Ágazati Stratégiának a specifikus, az alapellátás megerősítését támogató céljai között megjelennek az SDG eszközcélok között lévő alapvető egészségügyi finanszírozást és toborzást előírányozó, valamint az ágazati dolgozók megtartására vonatkozó passzusok: úgymint a finanszírozási rendszer átalakítása, az egészségügyi dolgozók együttműködésének, fizikai és mentális állapotának javítása, valamint a vonzó életpálya.

Alapvetően az emberi erőforrások fejlesztésének egyik legjelentősebb akadály a szegénység (E1.4), a társadalmi kizáródás. Az NFFS-ben hangsúlyos a tartósan fennálló társadalmi kirekesztettség, szegénység, a már említett diszkriminációmentesség (H1.13, T1.25). Az SDG-kben az 1. általános cél: Felszámolni a szegénységet és annak minden formáját mindenhol. A legszegényebbek kiszolgáltatottságának csökkentése visszaköszön az NFFS szolidáris társadalom és gyermekszegénység csökkentését kitűző céljaiban (T1.27, C1.14). Fontos pontja mindkét dokumentumnak a foglalkoztatottság növelése (C4.6, 8.5). A különbség azonban, hogy még az NFFS céljai között a foglalkoztatás növelése, innováció és jobb munkakörülmények szerepelnek, az SDG-k között a méltányos munkalehetőségek és a gyermekmunka megszüntetése olvasható (8. cél: Előmozdítani egy tartós, mindenki számára elérhető és fenntartható gazdasági növekedést, teljes körű és termelékeny foglalkoztatást és méltányos munkát mindenkinek). Az SDG eszközcéljai között szereplő fiatalok munkavállalás szabályozása és támogatása megint nem közvetlenül az NFFS-ben, hanem egy másik kormányzati tervben, a vállalati társadalmi felelősségvállalás elősegítéséről szóló cselekvési terv horizontális prioritásai között található.

Az SDG-k céljai között a szegénységhez kapcsolódóan a 2. cél (Az éhínség és az alutápláltság megszüntetése, az élelmezés biztonság és a minőségibb táplálkozás megteremtése, valamint a fenntartható mezőgazdaság támogatása) eszközcéljai között szerepel az éhínség és az alutápláltság megszüntetése (2.1, 2.2). A lakhatásra vonatkozó irányelveket az SDG-k 11. általános céljának (A városokat és településeket befogadóvá, biztonságossá, ellenállóvá és fenntarthatóvá tenni) eszközcéljai között találjuk; úgymint megfelelő lakhatás biztosítása és a *slum*-ok felszámolása (11.1, 11.2). Az NFFS lakhatással kapcsolatos céljai között megtaláljuk

a lakókörnyezetek környezetkárosító hatásainak csökkentését, valamint komplex programok indítását a leszakadó térségekben (H1.12, T1.28).

Társadalmi erőforrások (E2)

A Keretstratégiában megfogalmazott, társadalmi erőforrások megfelelő használatára vonatkozó céljai több ponton jelennek meg az ENSZ eszközcéljainak valamelyikében. Az NFFS-ben főleg a bizalom infrastruktúrájának erősítése, a korrupció elleni fellépés, a Kormány kiszámíthatóságának erősítése, a munka társadalmi körülményeinek javítása, a bérkülönbségek csökkentése és a szolidáris társadalmi attitűd kialakítása a cél (C2.4, C2.5, T2.9, T2.3, C2.5, C1.14). Az SDG-k az országon belüli egyenlőtlenségek csökkentésén túl az országok közötti egyenlőtlenségek mérséklését (10. cél) is előírnyozzák, a legalacsonyabb jövedelmek folyamatos növelése, szociális, politikai és gazdasági diszkrimináció megszüntetése, a pénzügyi hálózatok monitoringja (10.1, 10.3). Az elmúlt időszak eseményei aktualitást adnak a mindkét dokumentumban megjelenő szabályozott migrációt, illetve bevándorlási politika kialakítását szorgalmazó céloknak (10.7, illetve C1.4). Az SDG-k 16. általános célja (Támogatni a békés és befogadó társadalmakat a fenntartható fejlődés érdekében és gondoskodni az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről mindenki számára, és hatékony, elérhető és mindenki számára nyitott intézményrendszer kiépítése minden szinten) magában foglalja az erőszak minden formájának csökkentését, az embercsempészet megszüntetését, a fegyvercsempészet és szervezett bűnözéssel szembeni harcot, a törvényes személyazonosságot és alapvető szabadságjogokat mindenki számára (16.1, 16.2, 16.9, 16.10). Az NFFS-ben megjelenő célok – Magyarország sajátosságainak megfelelően – a korrupció elleni fellépésre és a jogkövető magatartásra fókuszálnak (T2.5, T2.3).

A társadalmi erőforrások szempontjából fontos az NFFS-ben is megfogalmazott fogyasztási minták és környezeti értékrend, a környezettudatosság helyzete (H3.3, T3.6). Az SDG 12. célja (Biztosítani a fenntartható fogyasztási és termelési mintákat) foglalkozik ezzel a kérdéssel. A társadalom szolidaritása, aktivitása a fenntarthatóság szempontjából is fontos értékrendek (C1.14). Az SDG-k között (5. cél: Nemek közötti egyenlőség támogatása, nők és lányok társadalmi szerepének megerősítése) a nőket ért hátrányos megkülönböztetés elleni célok között olyan eszközcélok szerepelnek, mint a női egyenjogúság, a nőekkel szembeni erőszak minden formájának megszüntetése (lánygyermeknél csonkítás, kényszerházasság) és a reprodukciós egészség (5.1, 5.2, 5.3). A nemek közötti egyenlőség témájában az NFFS-ben csak közvetetten kap teret ez a probléma (T1.2 munka melletti gyermekvállalás segítése mint a női esélyegyenlőséget segítő tényező), általában és minden részletre kiterjedően a Nők és

Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányok és célok (2011-2020) kormányzati dokumentum az eligazító érvényű.

Természeti erőforrások (E3)

A nemzetközi folyamatokkal megegyezően hazánkban is egyre kisebb területre szorul vissza a természetes környezet. Magyarország területe természetes ökoszisztéma szolgáltatásainak mintegy 90%-át elvesztette, és a természetes területek felszámolása, beépítése a világtrendhez hasonlóan hazánkban is nagy ütemben folytatódik.

A Keretstratégia céljai között hangsúlyos szerepet kap a biodiverzitás, a talaj termőképessége, valamint az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációjának megakadályozása, a kritikus állapotban lévő erőforrások esetében normatív, korlátozó előírások bevezetése, esetlegesen az erőforrás-felhasználás teljes tilalma, a környezeti hatásvizsgálatok elvi alapjainak megteremtése és a szükséges módszertanok kidolgozása (C3.1, C3.5, T3.11, T3.12).

A természeti erőforrások mértéktelen pazarlása globális probléma, így az SDG fő céljai között is szerepel ezek védelme (15. célkitűzés: Védni, támogatni és helyreállítani a szárazföldi ökoszisztémák fenntartható használatát, a fenntartható erdőgazdálkodást, harcolni az elsivatagodás ellen és a föld degradálódásának megállítása és a visszafordítása, biodiverzitás csökkentésének megállítása). Az SDG-k eszközcéljai között sok hasonlóságot találunk az NFFS céljaival (szárazföldi ökoszisztémák védelme, erdőirtás megállítása, erdőtelepítés, talaj degradáció megfékezése, biodiverzitás megőrzése; 15.1, 15.2, 15.3.). Az SDG-k között helyet kapnak az olyan globális problémák ellen intézkedések is, mint az orrvadászat elleni védelem, valamint a védett növény-és állatfajok csempészésének megakadályozása (15.7, 15.c). Mindkét dokumentum kinyilvánítja a fenntartható fejlődéshez szükséges stratégiák megalkotásának szükségességét (T4.18, 15.9).

Az éghajlatváltozás mérséklését és az adaptáció növelését irányuló célok egyaránt jelen vannak. Az ENSZ által meghatározott 13. cél (Tegyük sürgős intézkedéseket a klímaváltozás és ennek hatásaival való harc érdekében) eszközcéljai között szerepel az alkalmazkodóképesség növelése a klímaváltozás okozta eseményekkel szemben, a klímaváltozással kapcsolatos intézkedések megjelenítése a nemzeti dokumentumokban, stratégiákban, a környezettudatosság növelése a lakosság körében (13.1, 13.2, 13.3, 13.4). Az NFFS céljai között első helyen az éghajlat-változással szembeni ellenálló-képesség növelése (T3.15) szerepel, de megjelenik a környezettudatosság növelésére irányuló kampányok fontossága és általában a környezeti károk megelőzésére és mérséklésére irányuló tevékenységek szerepe (C3.4, T3.4, T3.1). Megjelennek még a már említett stratégiák megalkotásának szükségességét kiemelő és a

döntéselőkészítést támogató hatásvizsgálatok minőségjavításának céljai is (T4.18, T3.12, T3.13).

A levegő és vízszennyezési problémák elleni küzdelem céljai szintén szerepet kapnak az NFFS-ben és az SDG-k között is (SDG 6. általános cél: Biztosítani a vízhez való hozzáférést, a fenntartható víz- és szennyvízgazdálkodást és közegészségügyet mindenki számára). Mindkét dokumentum céljai között megjelenik a hatékony vízfelhasználás, vízgazdálkodás, vízi ökoszisztémák védelme, környezetkímélő technológiák, természeti erőforrásokra vonatkozó felhasználási korlátok, a szennyvízgazdálkodás innovációja és a vízi-ökoszisztémák degradációjának megakadályozása (6.4, 6.3, 6.5, 6.6, illetve C3.1, C3.2, C3.3, C3.4, T3.3).

Az SDG alcéljai között ezen felül az ivóvízhez való hozzáférés, a közegészségügyi alapellátás (pl. zárt mellékhelyiségek) biztosítása szerepel (6.1, 6.2).

A már említett 2. cél (Az éhínség és az alutápláltság megszüntetése, az élelmezés biztonsága és a minőségibb táplálkozás megteremtése, valamint a fenntartható mezőgazdaság támogatása) eszközcéljai között olyan fenntartható élelmiszerellátó és rugalmas mezőgazdasági rendszerek kiépítése szerepel növény- és állattenyésztési bankok segítségével, amik javítanak az ökoszisztémák állapotán, miközben növekszik a termelékenység. Az NFFS-ben a helyi gazdasági kapcsolatok erősítése, a környezeti ártalmakkal való rugalmasság növelése és a környezettudatos mezőgazdálkodás jelenik meg (T4.3, T4.6). Nem szerepel az NFFS-ben, de a Nemzeti Biodiverzitási Stratégiában külön alfejezetet szentelnek a mezőgazdaságunk biológiai alapját képező genetikai erőforrásoknak. A génforrások begyűjtése, génbankban történő megőrzése és visszajuttatása a gazdálkodókhöz, kiskertekbe, háztáji gazdaságokba az egyetlen biztos megoldás a növényi genetikai erőforrások hosszú távú megőrzésére és fenntartható hasznosítására.

Gazdasági erőforrások (E4)

Az NFFS szerint a magyar vállalkozói kultúra számos eleme támogatja a vállalkozói tevékenységet, ugyanakkor magas a magyar gazdaság nemzetközi kitettsége, a külföldi tőkéktől és nyersanyagoktól való függése, amihez jelentős külföld felé való eladósodottság társul (P4.1, C4.1, H4.10). A közösségi infrastruktúra helyenként rendkívül lepusztult állapotban van, és a nemzetközi összehasonlításban alacsony a vállalkozások K+F és innovációs tevékenysége, továbbá a foglalkoztatottság szintje (C4.5, C4.6). A közkiadások legnagyobb tételét jelentő jóléti rendszer (az életpálya-finanszírozás intézménye) (T4.11) is fenntarthatatlan, így jelentős rejtett (implicit) adósságot hárít a jövő nemzedékeire.

A gazdasági erőforrásokra vonatkozó passzusok az SDG 8. céljában szerepelnek (Biztosítani a folytonos, inkluzív és fenntartható gazdasági növekedést, a teljes és hatékony foglalkoztatottságot és a megfelelő munkát mindenki számára).

A technológiai célokat tekintve az SDG között (7. cél: Biztosítani a megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférést mindenki számára) különböző technikai fejlesztések, környezetvédelmi szempontból megfelelő technológiák támogatása áll nemzetközi együttműködésekén keresztül, még az NFFS-ben főleg a kutatási, fejlesztési és innovációs ráfordítások, környezetkímélő technológiák és földhasználati módok támogatását szorgalmazó célok jelennek meg (T3., C3.4).

Az ENSZ által megfogalmazott passzusok között szerepel rugalmas, korszerű infrastruktúra kiépítése, fenntartható iparosodás támogatása, innováció, kutatások támogatása, megfizethető hitelrendszer kiépítése, internethez való méltányos hozzáférés (9. cél: Reziliens infrastruktúra kiépítése, támogatni az elérhető és fenntartható iparosítást és elősegíteni az innovációt). Az NFFS-ben ehhez kapcsolódóan megjelenik a gazdasági aktivitás nagysága, az alkalmazott technológiák minősítése, K+F fejlesztése és innovációs ráfordítások, valamint a tudás jobb hasznosításának igénye a társadalomban (H3.2, C1.9).

Az NFFS-ben nem találunk konkrét célokat, de az SDG-k eszközcéljai között megjelenik a közlekedési rendszerek, tömegközlekedés fejlesztésének kérdésköre, amivel a hazai politikai dokumentumok közül a Nemzeti Közlekedési Stratégia foglalkozik. E stratégiában található célok között megjelenik a szolgáltatások színvonalának és hatékonyságának növelése és a társadalmi szinten hasznosabb közlekedési szerkezet kialakítása.